

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

VIRGINIJA PETRYLIENĖ

**VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SISTEMOS TOBULINIMO
STRATEGINIAI PRIORITETAI: ŠIAULIŲ RAJONO
SAVIVALDYBĖS ATVEJIS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2011

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

VIRGINIJA PETRYLIENĖ

**VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SISTEMOS TOBULINIMO
STRATEGINIAI PRIORITETAI: ŠIAULIŲ RAJONO
SAVIVALDYBĖS ATVEJIS**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, vadyba ir verslo administravimas (03S1)
Šaka- viešasis administravimas**

Teigiu, kad magistro studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu vadybos studijų programos magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas:

Magistro darbo autorius.....
(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas.....
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Virginija Petrylienė. *Vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimo strateginiai prioritetai: Šiaulių rajono savivaldybės atvejis* Vadybos ir verslo administravimo (šaka - viešasis administravimas) magistrantūros studijų baigiamasis darbas. Mokslinis vadovas prof. dr. T. Tamošiūnas. Šiaulių universitetas, Viešojo administravimo katedra. – Šiauliai, 2011. – 137 p.

SANTRAUKA

Magistro darbe nagrinėjami vaiko teisių apsaugos sistemos strateginio valdymo aspektai. Darbe išanalizuoti ir susisteminti teoriniai bei teisiniai vaiko teisių apsaugos sistemos veiklos ypatumai Šiaulių rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos aspektu. Siekiant atskleisti Šiaulių rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos vaiko strateginio tobulinimo kryptis, atlikta išorinių ir vidinių veiksmų, SSGG analizė. Dokumentų analizės ir ekspertų apklausos metodais atlikti empiriniai tyrimai apie Šiaulių rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklą. Ekspertų apklausoje dalyvavo 8 atstovai iš Šiaulių rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus, Šiaulių rajono savivaldybės administracijos, Radviliškio rajono savivaldybės Vaiko teisių apsaugos skyriaus. Visi ekspertai turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Tyrimas parodė, jog Šiaulių rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos veikloje išvystyti atskiri strateginio valdymo elementai ir bruožai, tačiau trūksta sistemiško strateginio požiūrio į veiklos tobulinimo galimybes. Apibendrinus tyrimo rezultatus paaiškėjo, jog pagrindinės Šiaulių rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus veiklos problemos yra susijusios su nepakankama paslaugų šeimai ir vaikui sistema, vaiko teisių pažeidimu pravencijos nepakankamumu ir žmogiškųjų išteklių stoka. Nustatytos pagrindinės Šiaulių rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus veiklos tobulinimo strateginės kryptys.

Baigiamojo darbo tema publikuotas straipsnis 2011, Šiaulių universiteto 11-ojoje tarptautinėje studentų mokslo darbų konferencijoje „Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos“.

Raktiniai žodžiai: vaiko teisės, vaiko teisių apsaugos sistema, socialinės rizikos šeimos, vaikų globa / rūpyba, sistemos centralizavimas ir decentralizavimas.

Virginija Petryliene. The Strategic Priorities for Improvement of Child Protection System: the Case of Šiauliai District Municipality . Final master thesis on Management and Business Administration (branch –Public Administration). Scientific advisor associate prof. Dr. T. Tamošiūnas. Šiauliai University, Department of Public Administration. – Šiauliai, 2011. – 137 p.

SUMMARY

In this Master's thesis the aspects of strategic management of child protection system are being analyzed. Theoretical and legal aspects of child protection system are being analyzed and structured from the Šiauliai district municipality point of view. SSGG analysis and analysis of external and internal factors was done in order to reveal the directions for improvement of child rights protection service in Šiauliai district municipality. The empirical methods of document analysis and interviews of experts were carried out in order to reveal the activities of child rights protection service in Šiauliai district municipality. 8 respondents from Child protection department of administration of Šiauliai district municipality, from administration of Šiauliai district municipality, from Child protection department of administration of Radviliškis district municipality took part in an interview of experts. All the experts have a higher university education. The research has showed, that there are separated elements and features of strategical management that evolved in the service of child protection in Šiauliai district municipality, but there is a lack of systemic approach to strategic development opportunities. The main problems of Child protection department in Šiauliai district municipality were related to lack of system of services for child and family, lack of prevention of child right violation and lack of human resources. The main strategic priorities of service of Child protection department in Šiauliai district municipality were set: the system of wide range, efficient and accessible services for child and family; innovative and competent team of specialists; an effective prevention against child right violation.

Key words: Childrens rights, Rights of the Child Protection System, families at risk, child care / welfare, system of centralization and decentralization.

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS	6
ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS	7
ĮVADAS	9
1. TEORINIAI VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SISTEMOS TOBULINIMO STRATEGIJOS PAGRINDAI	14
1.1. Strateginio valdymo samprata ir pagrindiniai bruožai	14
1.1.1. <i>Strateginio valdymo apibūdinimas.</i>	14
1.1.2. <i>Strateginio valdymo proceso teorinė charakteristika.</i>	17
1.2. Vaiko teisių apsaugos sistemos teoriniai aspektai	25
1.2.1. <i>Vaiko teisių apsaugos reglamentavimas norminiuose dokumentuose.</i>	25
1.2.2. <i>Vaiko teisių apsaugos sistema Lietuvoje.</i>	27
1.2.3. <i>Vaiko teisių apsaugos užsienio praktikos apžvalga.</i>	30
1.2.4. <i>Vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimo prielaidos.</i>	34
2. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SISTEMOS TOBULINIMO STRATEGIJOS EMPIRINIS TYRIMAS	38
2.1. Tyrimo metodologija, metodika ir imties charakteristika	38
2.1.1. <i>Tyrimo metodologija ir metodika.</i>	38
2.1.2. <i>Tyrimo imties charakteristika.</i>	40
2.1.3. <i>Tyrimo organizavimas ir etika.</i>	40
2.2. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklos analizė	41
2.2.1. <i>Išorinių veiksmų, sąlygojančių Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklą, analizė.</i>	41
2.2.2. <i>Vidinių Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklos veiksmų analizė</i>	50
2.3. Ekspertų apklausos rezultatų analizė	68
2.4. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklos tobulinimo galimybės	77
IŠVADOS	80
REKOMENDACIJOS	82
LITERATŪRA	83
PRIEDAI	88

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1. lentelė. Strateginio valdymo teorinės sampratos
2. lentelė. Išorinių veiksnių analizės PEST modelis
3. lentelė. Pusiaus struktūruoto interviu klausimyno ekspertiniam interviu atlikti sandara
4. lentelė. Duomenys apie Šiaulių rajono savivaldybėje gyvenančias socialinės rizikos šeimas 2010 m
5. lentelė. Nemokamo vaikų maitinimo tendencijos Šiaulių rajono savivaldybėje
6. lentelė. Šiaulių rajono gyventojų skaičiaus kitimo tendencijos (tūkstančiais gyventojų)
7. lentelė. Vaiko teisių apsaugos tarnybos uždaviniai ir pareigos
8. lentelė. Tėvų globos netekimo priežastys Šiaulių rajone
9. lentelė. Tyrime dalyvavę ekspertai
10. lentelė. Šiaulių rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus veiklos tobulinimo galimybės

ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS

1. pav. Strateginio valdymo procesas organizacijoje
2. pav. Vidinės situacijos analizės komponentai, lemiantys strateginį pranašumą
3. pav. Vaiko teisių apsaugos sistema Lietuvoje
4. pav. Strateginio sprendimo priėmimo procesas
5. pav. Vaikų, gavusių pagalbą šeimoje 2009 metais, pasiskirstymas pagal amžių
6. pav. 2010 metais LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pradėti tyrimai pagal vaiko teises galimai pažeidžiančius asmenis
7. pav. Loginis tyrimo kelias
8. pav. Tėvų globos netekę Šiaulių rajono vaikai, apgyvendinti globos institucijose 2005-2010 m.
9. pav. Vaikų ir jaunimo vasaros stovyklų skaičius ir juose pabuvojusių vaikų skaičius (tūkst.)
10. pav. Vaiko teisių apsaugos tarnybos funkcijos
11. pav. Vaiko globos šeimoje tendencijos Šiaulių rajone
12. pav. Vaiko laikinosios ir nuolatinės globos socialinės globos įstaigose nustatymo tendencijos Šiaulių rajone
13. pav. Vaiko globos šeimynoje nustatymo tendencijos Šiaulių rajone
14. pav. Įvaikinimo tendencijos Šiaulių rajone
15. pav. Smurtą patyrusių vaikų skaičiaus pokyčiai Šiaulių rajone 2006-2010 m
16. pav. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus atstovavimo vaiko interesams teismuose atvejai 2006-2010 m.
17. pav. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus bendradarbiavimo kryptys
18. pav. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus darbo krūvio paskirstymas (%)
19. pav. Pagrindinės vaiko teisių apsaugos sistemos problemos
20. pav. Vaiko teisių sistemoje kylančių problemų sprendimo būdai
21. pav. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus veiksmingiausios sritys
22. pav. Tobulintinos Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus sritys

SĄVOKOS

A

Analitinis – žmogus, mokantis, gebantis, linkęs analizuoti, naudoti analize; (www.terminai.lt)

D

Destruktyvus – ardomasis, griaunamasis (<http://www.tzz.lt>).

E

Edukacinis – auklėjimo, lavinimo, švietimo procesas (www.terminai.lt)

Emerdžentinis – staiga atsirandantis (www.terminai.lt)

F

Fokusuoti – glausti, formuoti, koncentruoti (www.terminai.lt)

Funkcinio reglamentavimas – susijęs su funkcijomis, sutvarkyti, nustatyti tam tikras taisykles, parengti arba taikyti reglamentą (www.terminai.lt)

K

Konstruktai – mintyse sukurtas dalykas, abstrakti teorinė sąvoka, vartojama konkrečiai neištiriama dalykams, reiškiniams apibūdinti.

Konceptas – darna, bendras vaizdas (www.terminai.lt)

Koncepcinis požiūris – požiūrų į kuriuos nors reiškinius sistema, daikto, reiškinio, proceso samprata

Koncepcija – požiūrų į kuriuos nors reiškinius sistema, daikto, reiškinio arba proceso samprata. Taip pat gali būti kūrinių, veiklos sumanymas, mintinis projektas, planas.

L

Lokalizavimas - nustatyti vietą, susieti su tam tikra vieta, neleisti kam nors išplisti už tam tikros vietos ribų (www.terminai.lt)

N

Nestereotipiškas - nepasikartojantis be pakeitimų; neatkartojantis tai, kas visiems žinoma (www.terminai.lt).

Nomotetiniai – nustatantys ar formuluojantys dėsnius, įstatymus (www.terminai.lt)

S

Statiškumas - nekintamumas, buvimas be jokio veiksmo, be raidos (www.tzz.lt).

V

Vadybiniai konceptai – suvokimai, bendras vaizdas (www.terminai.lt)

IVADAS

Darbo aktualumas ir problematika. Socialinė visuomenės ideologija atskiros grupės padėtį kitų socialinių grupių atžvilgiu išryškina per socialinės sąveikos rezultatus, atspindinčius tos grupės reikšmingumą visuomenėje ir visuomenės rūpestį, nukreiptą į grupę. Vaikai yra specifinė socialinė grupė, jos specifiškumas pasireiškia tiesiogine priklausomybe nuo suaugusiųjų bei visuomenės jai priskiriamu statusu. Todėl visuomenės ideologija, pasireiškianti konkrečiose vaikystės apsaugos srityse, atspindi bendrą visuomenės kultūrą ir parodo, ką reiškia vaikas visuomenei jos konkrečiomis gyvenimo sąlygomis. Siekdama būti moderni ir demokratiška, šiuolaikinė visuomenė pripažįsta būtinumą pastebėti ir suvokti vaiką jo socialinėje erdvėje, įvertinti pastarosios tinkamumą vaikui bei prognozuoti jo sąveikos su aplinka pasekmes. Tokiu būdu visuomenė realizuoja globos ir rūpinimosi kitu funkcijas.

Konkreti šių funkcijų realizacija priklauso nuo daugelio visuomenę apibūdinančių kintamųjų: politinių, ekonominių, socialinių, teisinių. Viena iš minėtų funkcijų realizacijos formų yra vaiko teisių apsaugos sistema, kurios procesai ir turinys atskleidžia, kiek visuomenės ideologija turi jautrumo pozityviam vaikų grupės priėmimui. Vienas ryškiausių to pavyzdžių yra JT Vaiko teisių konvencija, pripažįstanti vaiko teisę sveikai vystytis ir dalyvauti visuomenės gyvenime. Ši konvencija Lietuvoje ratifikuota 1995 metais. Tai padarydama Lietuvos valstybė įsipareigojo nuo deklaracijų ir politinių pareiškimų pereiti prie vaikų padėties gerinimo strategijos. Vaiko teisių apsaugą aktualizuoja ir Europos Komisija, šiuo metu rengianti kokybiškai naują vaiko teisių apsaugos strategiją (ES vaiko teisių propagavimo ir apsaugos gairės, 2008). Tuo siekiama pabrėžti, kad vaiko teisės yra neatskiriama, būtina ir nedaloma visuotinių žmogaus teisių dalis ir kad visos Vaiko teisių konvencija pripažintos teisės yra vienodai svarbios, nors jų įgyvendinimo veiksmai gali varijuoti, atsižvelgiant į padėtį kiekvienoje šalyje.

Visuomenė ne visada yra pasirengusi globoti ir ginti vaikus. Lietuvos statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis, 2009 metais gauti 1203 pranešimai apie smurtą prieš vaikus, 2175 vaikai neteko tėvų globos, nuo smurto nukentėję vaikai sudarė 6,9% visų nukentėjusių fizinių asmenų, 10 vaikų buvo nužudyta. Šie skaičiai rodo, kad Lietuvos visuomenės suaugusiųjų ir vaikų grupių sąveika nėra visiškai pozityvi, o vaiko teisių apsaugos sistema nėra pakankamai efektyvi. Todėl savalaikiška ir aktualu vėl ir vėl analizuoti sudėtingą visuomenės-vaiko sąveikos sistemą, kurią atspindi ir nacionalinė šeimos bei vaiko apsaugos politika, kurioje dalyvauja ir Vaiko teisių apsaugos tarnybos. Siekiant pagerinti šių tarnybų veiklą, prasminga remiantis jau esamais mokslinių ir metodinių žinių konstruktais modeliuoti lankstesnę, nestereotipišką, pažangia patirtimi paremtą strategiją, kuri įgalintų vaiką traktuoti ne tik kaip suaugusiųjų globos ir rūpesčio subjektą, bet ir kaip pilnaverčių socialinių santykių objektą. Tyrimo **mokslinę problemą** atspindi šie probleminiai klausimai: 1) Kokiomis kryptimis reikia tobulinti vaiko teisių apsaugos sistemą, siekiant, kad šią

sistemą sudarančios valstybės institucijos kartu su kitomis organizacijomis teiktų efektyvią pagalbą vaikui? 2) Kokiais pozityvios patirties vaiko teisių apsaugos srityje veiksniais turėtų būti grindžiama vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimo strategija?

Lietuvos valdžia ėmėsi iniciatyvos gindama vaiko teises. Pripažinta, kad Vaikų teisių ir teisėtų interesų apsauga ir gynyba yra vienas svarbiausių valstybės ir visuomenės uždavinių. Vaikai yra labiausiai pažeidžiami visuomenės nariai. Jie turi būti ypač globojami ir remiami, jiems reikalinga ypatinga apsauga. Tam daug dėmesio skyrė Matulevičiūtė (2005), Mikalauskaitė (2005) ir Mirončikienė (2003). Skiriant nepakankamai dėmesio labiausiai pažeidžiamų visuomenės narių - vaikų problemoms, neįmanoma pasiekti ir pačios visuomenės pažangos (LR Generalinio prokuroro nurodymas 2002 m. spalio 16 d. Nr. 143).

Vaiko teisių apsauga Lietuvoje sistemiškai menkai analizuota. Skirtingi autoriai mokslinį dėmesį skyrė paskiriems šios srities aspektams. Dromantienė ir Šalaševičiūtė (2006) nagrinėjo vaiko gerovės politiką ir vaiko teisių apsaugą Lietuvoje, atskleidžiant socialinių darbuotojų vaidmenį ir problemas, kylančias dirbant su vaikais. Vaiko teisių apsaugos reguliavimo administracinės teisės priemonėmis problematiką nagrinėjo Kietytė (2004). Jonynienė (2005) analizavo smurto prieš vaikus šeimoje ir vaiko socialinės adaptacijos sąsajų bei vaiko teisių įgyvendinimo Lietuvoje esminių aktualijų konceptą, o Sakalauskas, Ūselė (2007) nagrinėjo fizinių bausmių taikymo vaikams socialinės ir teisinės problematikos konceptą. Socialinius-edukacinius vaikystės aspektus, kreipdama dėmesį į vaikystės fenomeno socialinį prasmingumą ir reikšmes analizavo Juodaitytė (2003). Vaikų socializacijos klausimus analizavo Leonavičius (1998; 2003), Leliugienė (2002). Šeimą ir vaiko teisių apsaugą įvairiais požiūriais yra tyrinėję ir aprašę daug Lietuvos mokslininkų, pedagogų, psichologų, sociologų ir kitų specialistų, tai Bajoriūnas Miškinis, Rupšienė ir kiti.

Tarp užsienio tyrėjų pažymėtini Cooper, Hetherington, Katz (2003), nagrinėję rizikos veiksnius formuojant vaikų apsaugos sistemos darbą, Waldfogel (1998), analizavęs vaikų teisių apsaugos perspektyvą.

Tyrimo objektas - Vaiko teisių apsauga.

Tyrimo dalykas - Vaiko teisių apsaugos tobulinimas Šiaulių rajone.

Tyrimo tikslas - Suformuoti ir pagrįsti Vaiko teisių apsaugos sistemos Šiaulių rajone tobulinimo strateginius prioritetus

Tyrimo uždaviniai:

1. Remiantis moksline ir metodine literatūra, pateikti teorinę vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimo strategijos charakteristiką.
2. Išnagrinėti Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklą, išryškinant esmines problemas bei pozityvią patirtį sąlygojančius veiksnius.

3. Remiantis ekspertų nuostatomis ir dokumentų analize, nustatyti Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklos tobulinimo strateginius prioritetus.

Hipotezė – Parengus ilgalaikę vaiko politikos strategiją, tinkamai įgyvendinus palankius vaiko teises reglamentuojančius įstatymus, būtų sukurta vaiko apsaugos ir socialinės paramos vaikui ir šeimai sistema, pasižyminti šiais strateginiais prioritetais:

- plati, veiksminga ir prieinama paslaugų vaikams ir šeimai sistema;
- pažangi, kompetentinga specialistų komanda;
- efektyvi vaiko teisių pažeidimų prevencija.

Tyrimo metodai:

1. *Teoriniai*: mokslinės literatūros ir teisinių dokumentų, reglamentuojančių vaikų teises ir jų apsaugą, studijavimas, analizė, lyginimas bei apibendrinimas.
2. *Empiriniai*: ekspertų metodas, kokybinio tyrimo metodas - pusiau stuktūruotas interviu, skirtas institucijų specialistams suinteresuotiems vaiko teisių apsauga.
3. *Statistiniai*: statistinių tyrimo duomenų kiekybinė aprašomoji analizė.

Metodologiniu tyrimo pagrindu laikytos šios socialinių mokslų koncepcijos:

- Filosofinės neofenomenalizmo nuostatos, pripažįstančios pažinimo visapusiškumo galimybę, kai reiškinys pažiūstamas ir vertinamas ne tik iš išorės, bet ir iš vidaus.
- Socialinio konstruktyvizmo teorija, akcentuojanti ekonominių, socialinių, politinių visuomenės ypatumų reikšmę individo vertinimams.
- Analitinis vaikų kaip pažeidžiamumo rizikos grupių konceptas, teigiantis, kad dėl socializacijos įtakotų asmenybinių ir socialinių pokyčių bei socialinės aplinkos veiksnių atsiranda reali ar potenciali grėsmė šių socialinių grupių asmeniui tapti pažeidžiamu.
- Vadybiniai konceptai, akcentuojantys racionalų išteklių panaudojimą veiklos efektyvumo ir kokybės didinimui.

Tyrimo imtis: 8 specialistai, suinteresuoti vaiko teisių apsaugos gerinimu. Teorinei ir empirinei analizei naudoti Lietuvos Respublikos bei tarptautiniai teisės aktai, Lietuvos ir ES statistiniai duomenys vaiko teisių apsaugos srityje, LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Šiaulių rajono savivaldybės duomenys, apibūdinantys 2006 – 2010 m. vaiko teisių apsaugos sistemos situaciją šalyje bei Šiaulių rajone.

Tyrimo naujumas – tyrimas svarbus ir naujas tuo, kad jame analizuojama šiuo metu rengiama vaiko teisių apsaugos sistemos reforma. Lietuvoje savivaldybėms priklausančias vaiko teisių tarnybas siūloma centralizuoti - jos turėtų tapti Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos (VTAĮT) prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (SADM) dalimi. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerija akcentuoja, kad

tikslinga reorganizuoti Vaiko teisių apsaugos tarnybą, tikslinant jos funkcijas ir ją stiprinant (didinant žmogiškuosius išteklius ir kt.). Atsižvelgiant į tai, siūlytina sukurti iš esmės naują vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą, apimančią vykdomosios valdžios ir vietos savivaldos lygmenis - Vaiko teisių apsaugos tarnybą (centrinė institucija) ir Vaiko teisių apsaugos įstaigos teritorinius skyrius (struktūrinius padalinius), veikiančius savivaldybių teritorijos (Žiobienė, 2010).

Teorinis tyrimo reikšmingumas - darbe suformuluoti teoriniai teiginiai ir argumentai papildyti ir sukonkretinti konstatuotais Šiaulių rajono Vaiko teisių apsaugos skyriaus veiklos faktais. Empirinė informacija apibendrinta iki teiginių, atitinkančių teorinėje dalyje išdėstytą medžiagą.

Mokslinėje literatūroje teigiama, jog vaiko teisių apsaugos sistema suvokiama kaip organizacija, kurioje glaudžiai susiję penki kintamieji: aplinka, vertybės, struktūra, žmonių santykiai, strategija ir metodinė literatūra, kurią apibendrinus galima teigti, kad Lietuvoje yra sukurta pakankama teisinė bazė, reglamentuojanti vaikų teisių apsaugą. Tačiau tyrimo metu paaiškėjo, kad egzistuojantys teisės aktai nėra tinkamai įgyvendinami, nespėjama tinkamai reaguoti į nuolat kylančias grėsmes vaikui. Tačiau galima pažymėti, jog priimti įstatymai yra nuolatos papildomi įvairių sričių (socialinės apsaugos, švietimo, vidaus reikalų) ministrų įsakymais, kitais poįstatyminiais aktais. Todėl dėl didelės norminių aktų gausos ir jų pakeitimų dažnai nukenčia tarnybų, įgyvendinančių vaiko teisių apsaugą, veiklos efektyvumas.

Praktinis tyrimo reikšmingumas – renkant ir analizuojant informaciją buvo susipažinta su teisiniais aktais ir autoriais, rašančiais teoriniais ir praktiniais klausimais apie Vaiko teisių apsaugos sistemą. Gauti rezultatai yra nauji ir reikšmingi. Juos analizuojant paaiškėjo, kad labai svarbi kliūtis Vaiko teisių apsaugos sistemos strategijos tobulinimui palankių įstatymų nebuvimas, todėl būtina parengti ilgalaikę vaiko politikos strategiją.

Išnagrinėjus Šiaulių rajono VTAS veiklą paaiškėjo, kad rajone nėra sukurtas pakankamas socialinių paslaugų vaikams ir šeimai tinklas. Visuomenėje trūksta valstybės, bendruomenės, nevyriausybinių organizacijų ir piliečių bendradarbiavimo siekiant apginti vaiko interesus. Nustatyta, kad kaimų bendruomenės nenoriai įsijungia į Savivaldybės bendruomenės vaiko teisių apsaugos tarybos veiklą, nenoriai dalyvauja prevencinėje veikloje. Tyrimo metu atskleistos pozityvios vaiko teisių apsaugos Šiaulių rajone pusės išskiriamos Savivaldybės administracijos teigiamas požiūris bei pagalba sprendžiant iškilusias problemas, specialistų aukštas kvalifikacijos ir kompetencijos lygis, didelė darbo patirtis, maža darbuotojų kaita, susiformavusi specialistų komanda bei įdirbis.

Galima teigti, kad siekiant efektyvios vaiko teisių apsaugos, pirmiausia turėtų būti palankus vyriausybės požiūris, visos sistemos turėtų vadovautis vaiko gerovės politika. Reikalinga sutvarkyta teisinė bazė, aiškiai apibrėžti ministerijų bei kitų valstybės institucijų, susijusių su vaiko teisių apsauga, uždaviniai, funkcijos, vieta savivaldos institucijų sistemoje, patvirtintos konkrečios atsakomybės ribos. Įgyvendinant Vaiko gerovės valstybės politikos strategijos įgyvendinimo

priemonių 2005-2012 metams planą reikia siekti pagerinti valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų veiklos koordinavimą, pertvarkant pačią vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą. Reikalinga VTAS reforma, tačiau ji turi vykti neskubotai, kad būtų galima jai pasirengti.

Magistro darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, 2 skyriai, 6 poskyriai, 11 skirsnių, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, priedai. Darbe pateikta 22 paveikslai ir 10 lentelių. Darbo apimtis - 137 puslapiai ir 12 priedų, panaudota 89 literatūros šaltiniai.

1. TEORINIAI VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SISTEMOS TOBULINIMO STRATEGIJOS PAGRINDAI

1.1. Strateginio valdymo samprata ir pagrindiniai bruožai

1.1.1. Strateginio valdymo apibūdinimas. Tiek šiuolaikinėse teorijose, tiek daugialypėje vadybos praktikoje strategijos ir strateginio valdymo sąvokos apibūdinamos gana skirtingai (Melnikas, Smaliukienė, 2007). Skirtingi autoriai, rašantys strateginio valdymo tematika (Vasile, Iancu, 2009; Tabatoni, Davies, Barblan, 2000; English, Steffy, 2002; Kadirov, 2000; Jucevičius, 1998; Jucevičius, Jucevičienė, Janiūnaitė, 2003 ir kt.) pažymi, kad sunku suformuluoti vieną universalų strateginio valdymo apibrėžimą, o įvairiuose mokslo darbuose pateikiami strateginio valdymo apibūdinimai skiriasi priklausomai nuo to, kokiai mokslo sričiai atstovauja autorius ir kokius strateginio valdymo bruožus ar problemas siekiama aktualizuoti tyrimo metu. T. Vasile, A. Iancu (2009) teigia, jog strateginio valdymo sąvoka oficialiai įvesta nuo 1979 m. Todėl prieš pradėdant strateginio valdymo sampratos analizę, prasminga apibūdinti pačią strategijos sampratą. Mokslinėje ir metodinėje literatūroje galima aptikti daug ir įvairių, dažniausiai skirtingų strategijos apibrėžimų. Mintzberg, Alstrend, Lampel (2000) nurodo, kad strategijos samprata ir suvokimas varijuoja priklausomai nuo strateginio valdymo teorinės mokyklos ir pateikia penkis pagrindinius strategijos sampratos apibūdinimus. Anot mokslininkų, strategija gali būti aktualizuojama ir apibrėžiama:

- Kaip planas
- Kaip elgsenos principas
- Kaip pozicija
- Kaip perspektyva
- Kaip manevras.

Melniko, Smaliukienės (2007) manymu, nepaisant suvokčių skirtingumo, bet kokie strategijos apibūdinimai turėtų užtikrinti strategijos apibrėžimo universalumą ir tinkamumą visais politinės, socialinės ir ekonominės raidos, technologijų pažangos plėtros atvejais visose šiuolaikinei visuomenei būdingų subjektų veiklos srityse. Atsižvelgdami į apibrėžimų universalumo nuostatą, šie mokslininkai rekomenduoja tokį strategijos apibūdinimą: „*Strategija – tai valdymo sprendimas (kompleksinis valdymo sprendimas, valdymo sprendimų visuma arba šių sprendimų kompleksas) tam tikros sistemos problemoms spręsti, kokybiniam pačios sistemos pokyčiams skatinti arba padėti jai prisitaikyti prie kokybiškai naujų aplinkos ar kitų sąlygų, numatant dabartinės problemiškos būsenos pokytį – perėjimą į kokybiškai naują būseną, kad nekiltų problemų, būdingų šiai sistemai dabartiniu metu*“ (p. 7). Akivaizdu, kad tokia mokslininkų pateikiama strategijos samprata grindžiama

sisteminiu požiūriu ir orientuoja valdymo sprendimus į kokybiškai naują, tobulesnę ir mažiau problemišką situaciją. Būtent šia strategijos samprata bus vadovaujama ir šiame darbe.

Stoškus ir Beržinskienė (2005) teigia, kad strategija kaip proceso samprata apima organizacijos vizijos ir ateities uždavinių apibrėžimą, dabartinės situacijos įvertinimą, strateginių alternatyvų pasirinkimą, veiklos plano parengimą bei įgyvendinimą. Pasak Kreitner (2002) strategija – rinkinys esminių tikslų, nurodymų ir planų, kurie aiškiai nurodo, kokioje verslo srityje organizacija funkcionuoja ar ruošiasi funkcionuoti. Tuo tarpu Staponkienė (2004) strateginį valdymą paprasčiausiai vadina rinkiniu idėjų, procedūrų ir metodų. Priimtina prielaida, jog svarbiausia nauda, kurios tikimasi iš strateginio valdymo, yra organizacijos veiklos rezultatyvumo didinimas (Ginevičius, Sūdžius, 2005).

Tikėtina, kad skirtingas strategijos suvokimas bent dalinai sąlygoja ir nevienodą strateginio valdymo sampratą. Šią prielaidą patvirtina Bosas (2004) nurodydamas, kad strateginio valdymo apibrėžimas labiausiai susijęs su teorine strateginio valdymo mokykla, todėl ir pats strateginio valdymo apibūdinimas varijuoja priklausomai nuo metodologinio požiūrio į strateginį procesą. Minėtos nuomonės prisilaiko ir Mintzberg, Alstrend, Lampel (2000), Chandler (1997) bei kai kurie kiti strateginio valdymo metodologai. Anot Mintzberg, Alstrend, Lempel (2000), šiuo metu egzistuoja dešimt teorinių strateginio valdymo mokyklų, besiskiriančių požiūriais į strateginio valdymo formalizavimą, įgyvendinimą ir kontrolės mechanizmus:

1 lentelė

Strateginio valdymo teorinės sampratos*

Eil. Nr.	Teorinė mokykla	Strateginio valdymo samprata
1.	Dizaino mokykla	Strategijos formavimą aiškina kaip koncepcinį procesą. Strateginis valdymas suvokiamas kaip aiškus ir suprantamas procesas, kurio metu vidinė organizacijos situacija suderinama su išorine situacija. Pagrindimas: architektūra kaip metafora. Per strateginį valdymą siekiama tvarkos, neapibrėžtumo sumažinimo, paprastumo. Palaiko stiprią, išsiskiriančią lyderystę. Kritikuojama dėl mažo lankstumo. Manoma, kad per mažai efektyvi dinamiškose ir greitai kintančiose situacijose.
2.	Planavimo mokykla	Strategijos suvokiamas kaip oficialus procesas. Akcentuojamas tikslus stadijų eiliškumas nuo situacijos analizės iki strategijos įgyvendinimo. Strateginis valdymas suteikia aiškią veiklos kryptį ir išteklių paskirstymą. Vyrauja stipri kontrolė. Kritikuojama dėl statiškumo.
3.	Pozicionavimo mokykla	Strategijos formavimas suvokiamas kaip analitinis procesas. Strateginis valdymas analizuoja verslą jo šakos kontekste ir tai, kaip organizacija gali pagerinti savo padėtį šakos viduje. Strateginis valdymas grindžiamas ekonomika ir karinėmis strategijomis. Jis virsta mokslu, nusakančiu ateities galimybes. Pasižymi

		sistemiškumu ir ypač naudingas ankstyvosiose verslo stadijose. Kritikuojamas dėl ciniško požiūrio į politiką, kultūrą, valdžią or socialinius kintamuosius.
4.	Verslininko (antrepenerio) mokykla	Strategijos formavimas suprantamas kaip matymo procesas. Strateginis valdymas grindžiamas stipria lyderyste, naudojant įgimtas protines savybes ir mąstymo, intuicijos, kūrybiškumo, sprendimų priėmimo procesus. Stipri lyderystė padeda organizacijai susidoroti su sunkumais ir problemomis. Kritikuojama dėl pavojų, siejamų su per siauru potencialaus lyderio situacijos suvokimu ir subjektyvumu.
5.	Pažinimo mokykla	Strategija ir jos formavimas suprantami kaip kognityvinis procesas. Strateginio valdymo pagrindai stipriai psychologizuoti, siekiama suprasti, kaip žmonės suvokia dėsningumus ir apdirba duomenis. Strateginis valdymas suvokiamas kaip kūrybinis procesas, kurio metu kuriamos koncepcijos, valdymo schemos, žemėlapiai ir realybės rėmai. Kritikuojama dėl nedidelio efektyvumo po koncepcinės stadijos bei siekiant didelių pokyčių.
6.	Apmokymo mokykla	Strategijos formavimas yra emerđžentinis procesas, o pats strateginis valdymas yra ne kas kita, kaip organizacijos laipsniška adaptacija prie kintančių sąlygų. Kadangi pasaulis labai sudėtingas, staigi adaptacija nėra galima, ji vyksta palaipsniui. Į strateginį valdymą būtina įtraukti kuo daugiau žmonių, tačiau ryškus lyderis tam nebūtinus. Strateginis valdymas leidžia pasiekti pokyčių itin sudėtingomis sąlygomis. Kritikuojama dėl to, kad serija nedidelių protinių pokyčių nebūtinai atves į siekiamą kokybę.
7.	Valdžios mokykla	Strategijos formavimas suvokiamas kaip derybų procesas. Strateginis valdymas suvokiamas kaip derybos ir susitarimai su valdžią ir galią turinčiais subjektais – ekonominiais, politiniais ir pan. Siekiama įvertinti visas problemos puses ir visas sprendimo galimybes. Pats strateginis valdymas pasižymi demokratiškumu, tačiau ši mokykla kritikuojama dėl to, kad vietoj strategijos gali būti paprastas taktinis manevravimas.
8.	Kultūros mokykla	Strategijos formavimas yra kolektyvinis procesas. Strateginis valdymas apima visų grupių ir subgrupių įtraukimą į veiklą ir pokyčius ir grindžiamas korporatyvine kultūra. Pabrėžiamas lemiamas socialinių procesų, įsitikinimų, vertybių indėlis į sprendimų priėmimą. Kritikuojama dėl neaiškumo ir galimo kolektyvinio pasipriešinimo pokyčiams.
9.	Išorinės aplinkos mokykla	Strategija yra reakcijos procesas. Skirtingai nuo kitų mokyklų, išorinę aplinką traktuojančių kaip vieną iš kintamųjų, ši mokykla ją suvokia kaip pagrindinį lemiamą veiksnį. Pats strateginis valdymas suvokiamas kaip organizacijos reagavimas į išorinius veiksnius. Kritikuojama dėl neaiškumo ir neapibrėžtumo.
10.	Konfigūracijos mokykla	Strateginis valdymas suprantamas kaip pertvarkos procesas. Organizacija išgyvena skirtingą dinamiką. Vienais atvejais ji yra stabili ir tada naudojamos tam tikros veiklos strategijos, palaikančios tą stabilumą. Iškilus poreikiui, organizacija turi persitvarkyti, tuo pačiu maksimaliai išlaikydama stabilumą kaip organizacijos veiklos garantą. Kritikuojama dėl to, kad tokia banginė dinamika iškreipia realybę.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Mintzberg H., Alstrend B., Lampel J., 2000.

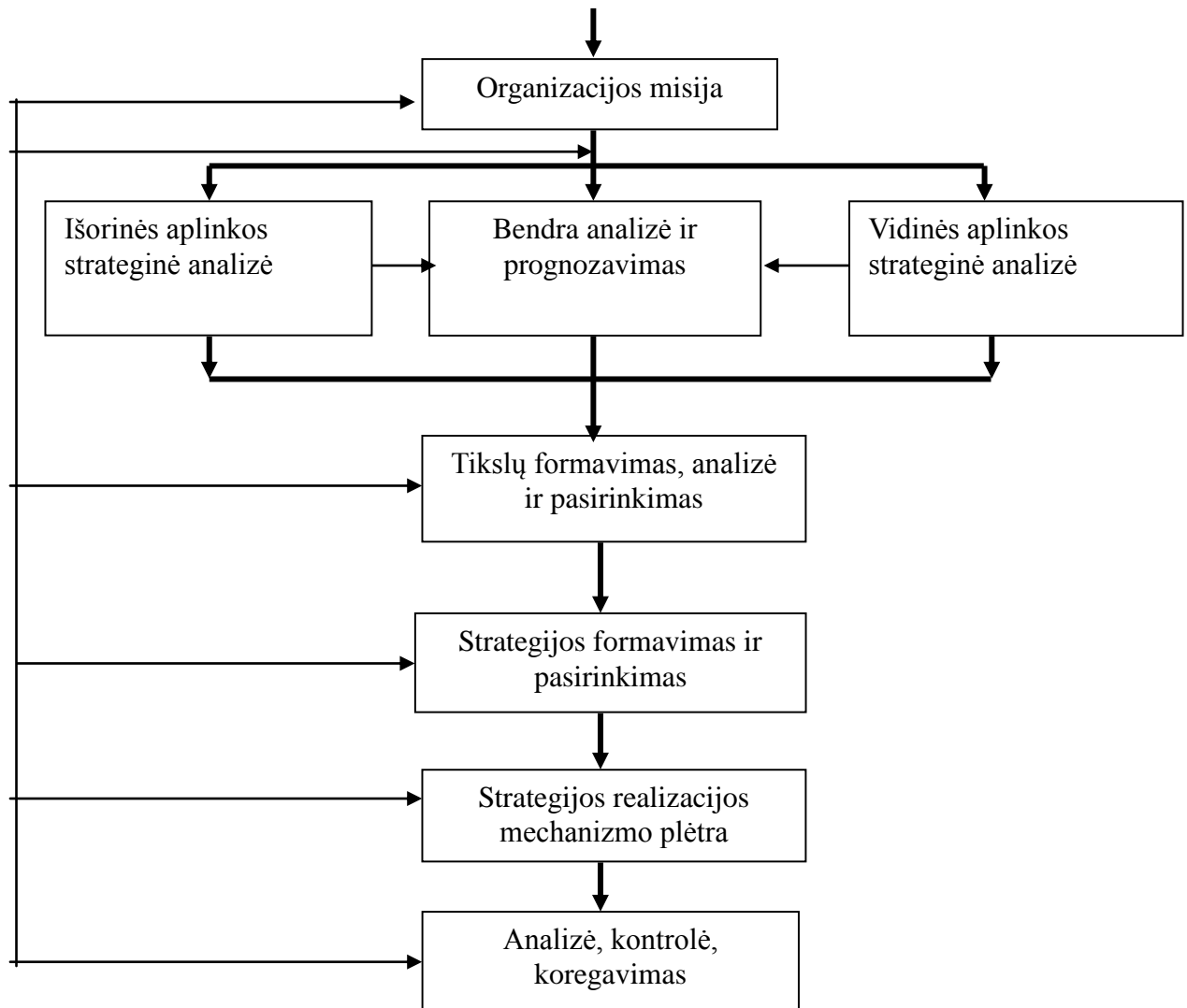
Šitokia plati strateginio valdymo teorinių požiūrių įvairovė parodo, kad realybėje strateginio valdymo teorija kaip mokslo disciplina tebėra labai jauna. Todėl siekiant apibūdinti strateginį valdymą, pravartu remtis bendrąja valdymo sąvoka. Kaplan, David (2005) valdymą apibrėžia kaip tam tikro subjekto, siekiančio įgyvendinti savo interesus, kryptingą poveikį tam tikram objektui. Remdamiesi šia samprata, Melnikas, Smaliukienė (2007) siekia suformuluoti universalią strateginio valdymo sąvoką. Pagal šiuos mokslininkus, *strateginis valdymas – tai tam tikro subjekto veikla kryptingai darant įtaką tam tikriems objektams, kai siekiama pašalinti trūkumus (išspręsti aktualias problemas), sukurti neproblemiškas situacijas bei paskatinti veikiamų objektų kokybinius pokyčius, numatant šioje veikloje nuolat organizuoti į kokybinius pokyčius orientuotų valdymo sprendimų rengimo ir įgyvendinimo ciklus* (p. 8). Atkreiptinas dėmesys, kad šiame apibrėžime išryškinami esminiai strateginio valdymo ypatumai. Pagrindinis iš jų yra tai, kad *strateginio valdymo pagrindas yra strategija*: valdymo veiksmai yra grindžiami strategija paremtais ir ją atitinkančiais sprendimais. Kitas strateginio valdymo ypatumas, išryškinamas šiame apibrėžime, yra *orientacija į ilgalaikiškumą*. Strateginio valdymo kaip veiklos ir kaip strategijos realizacijos procese veiklos laikotarpiai valdančių subjektų suvokiami kaip ilgi, ilgai trunkantys ir pasižymintys nuolatinumu (cikliškumu). Dar vienas labai svarbus strateginio valdymo ypatumas yra *pokyčių kokybinis pobūdis*. Kokybiniais pokyčiais šiame aspekte laikytini tokie tam tikros sistemos, objekto ar situacijos pasikeitimai, dėl kurių sistema, objektas arba situacija įgyja naujų savybių arba bruožų ir požymių, arba kai susidaro iš esmės naujas šių savybių, bruožų ir požymių rinkinys (Kotter, 1990).

Remiantis šiais požymiais, galima apibendrinti, kad strateginis valdymas yra kitokios kokybinės situacijos (neproblemiškos ar mažiau problemiškos) sistemingas siekimas, tam naudojant valdymo priemones. Kitame skirsnyje bus siekiama apibūdinti strateginio valdymo procesą.

1.1.2. Strateginio valdymo proceso teorinė charakteristika. Praeitame skirsnyje buvo apibūdinta strateginio valdymo samprata, išryškinant pagrindinius jo ypatumus. Konstatuota, kad strateginis valdymas yra valdymo bendrąja prasme atmaina. Jis pasižymi kokybinių pokyčių sistemingu siekimu, orientuotas į ilgalaikiškumą ir paremtas strategija. Sistemiskai analizuojant strateginį valdymą, jame gali būti išskirti du posistemiai: valdantysis ir valdomasis (Bosas, 2004; Melnikas, Smaliukienė, 2007; Kaplan, David, 2005; Mintzberg, Alstrend, Lampel, 2000). Valdantysis posistemis dažniausiai tapatinamas su *strateginio valdymo subjektu* arba tuo, kas (kuris) valdo. *Valdomasis posistemis* tapatinamas su *strateginio valdymo objektu* arba tuo, ką valdo. Valdančiuoju subjektu dažniausiai būna fizinis asmuo arba organizacija, kuri valdo. Valstybės mąstu tai yra renkamoji ir skiriamoji valdžia. Valdymo objektas yra platesnis, jam gali būti priskiriami fiziniai asmenys, tam tikra organizacija, kitokia sistema, tam tikra situacija arba socialinę, ekonominę ar kitokią aplinką išreiškianti sistema (visuomenė, valstybė). Jucevičius (1998) pažymi, kad strateginio valdymo procese visada svarbu atsakyti į tam tikrus specifinius klausimus:

- Kokioje sistemoje vyksta strateginis valdymas?
- Kas yra strateginio valdymo subjektas, kokia jo padėtis strateginio valdymo sistemoje?
- Kas yra strateginio valdymo objektas, kokia šio objekto charakteristika?
- Kokie yra strateginio valdymo dalykai, t.y., koks yra tas specifinis poveikis, į ką jis orientuotas ir kokių kokybinių pokyčių tikimasi.

Klasikinė strateginio valdymo schema, anot Vasiliausko (2005); Aramavičiūtės (2007); Šiugždinienės (2010), Boso (2004) ir kitų mokslininkų, sudaryta iš trijų pagrindinių tarpusavyje susijusių ir cikliškai viena kitą keičiančių dalių: 1) strateginės analizės, 2) strategijos kūrimo, 3) strategijos įgyvendinimo. Strateginė analizė apima išorinės aplinkos ir išteklių analizę ir prognozavimą, strategijos kūrimas – strategijos apibrėžimą, alternatyvų parinkimą, galutinių strateginių sprendimų priėmimą, strategijos įgyvendinimas suvokiamas kaip užduočių rengimas, resursų paskirstymas, biudžeto planavimas, kontrolės procedūros. David (2003) strateginio valdymo procese išskiria 3 strateginio valdymo stadijas: strategijos formulavimas, strategijos įgyvendinimas ir strategijos įvertinimas. Ši klasikinė strateginio valdymo schema, priklausomai nuo organizacijos kaip sistemos ypatumų bei pasirinkto strateginio valdymo modelio gali būti įvairiai modifikuojama detalizuojant procesą smulkesniais etapais. Pirmame paveiksle pateikiamas tipinis strateginio valdymo proceso modelis organizacijoje.

1 pav. Strateginio valdymo procesas organizacijoje

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, pagal : (Ševcova, 2002)

Kaip matyti iš pirmo paveikslo, strateginio valdymo procesą sudaro keletas vienas kitą sekančių etapų:

- Apibrėžiama organizacijos vizija ir misija
- Išanalizuojami organizacijos privalumai ir trūkumai
- Iškeliami tikslai
- Suformuojamos atitinkamos strategijos
- Numatomi būdai, kaip bus kontroliuojama, kaip įgyvendinami planai.

Pirmajame, organizacijos vizijos numatymo etape, vadovaujamosi tik tos kokrečios organizacijos siekiamybėmis. Melniko, Smaliukienės (2007), Boso (2004), Aramavičiūtės (2007), Christensen, Hansen (1996) nuomone, šiame etape organizacijai neturi įtakos aukštesnės organizacijos ar valstybės strateginiai tikslai ir prioritetai. Hitt, Ireland, Hoskisson (2003) pažymi, kad vizija ir misija atspindi organizacijos arba kitos sistemos (pvz., valstybės institucijos) veiklos

prasmę ir požiūrį į išorinę aplinką, visuomenės interesus, socialinę atsakomybę, padeda suvienodinti skirtingus požiūrius ir nukreipti pastangas viena linkme, racionaliau naudojant išteklius. Todėl, kuriant ir apibrėžiant misiją, anot mokslininkų, prasminga analizuoti tokias problemas: 1) kas yra organizacijos sukurto produkto vartotojas (visuomenė, jos dalis, kita organizacija, paskiri vartotojai, etc); 2) kas yra organizacijos kuriamas produktas ar paslauga (ką iš organizacijos gauna vartotojas); 3) kokius išteklius organizacija turi turėti, kad tinkamai patenkintų vartotojų poreikius. Taigi, iš esmės misija leidžia organizacijai apsibrėžti pagrindines funkcijas, kurias ji turėtų vykdyti. Tuo tarpu vizija nusako pagrindinę kryptį, kuria eidama organizacija gali įgyvendinti savo misiją. Jucevičius, Jucevičienė, Janiūnaitė (2003) atkreipia dėmesį į glaudžias organizacijos vizijos bei misijos ir strateginių tikslų bei viso strateginio valdymo sąsajas. Anot mokslininkų, išorinės aplinkos pokyčiai, veikiantys organizaciją, kartais atrodo labai patrauklūs ir teikiantys naujų galimybių. Siekiant jomis pasinaudoti, organizacijos ištekliai gali būti išskaidomi, o siekiami tikslai – trumpalaikiai. Apibrėžta organizacijos misija (ir vizija kaip siekiamybė) neleidžia to daryti ir orientuoja organizaciją į ilgalaikių kokybinių pokyčių tikslą.

Apibrėžus organizacijos misiją (ar pagrindines funkcijas), kito strateginio valdymo etapo tikslas yra rasti būdą (ar būdus), kaip šią misiją įgyvendinti. Šioje paieškoje, kaip pažymi Tabatoni, Davies, Barblan (2000), English, Steffy (2002), Kadirov (2000), Kaplan, David (2005), vienas iš svarbiausių aspektų yra esamos situacijos analizė. Ji apima išorinės ir vidinės aplinkos nagrinėjimą, rezultatų integraciją ir siekį atsakyti į pagrindinį klausimą: kokios yra organizacijos galimybės. Vienu iš labiausiai paplitusių išorinės aplinkos analizės metodų yra laikomas PEST modelis (Melnikas, Smaliukienė, 2007). PEST yra akronimas, sudarytas iš analizuojamų veiksnių pavadinimų: politika ir teisė (P), ekonomika (E), socialiniai veiksniai (S) ir technologiniai veiksniai (T). Antroje lentelėje vaizduojamas PEST analizės modelis.

2 lentelė

Išorinių veiksnių analizės PEST modelis

Politiniai ir teisiniai veiksniai	Ekonominiai veiksniai	Socialiniai veiksniai	Technologiniai veiksniai
Veiklos srities politika Mokesčių sistema Veiklos reguliavimas Bendrieji įstatymai Tam tikros veiklos įstatymai Politinis stabilumas Saugos taisyklės	Ekonominis augimas Infliacija Biudžeto deficitas Užimtumas Pajamų pasiskirstymas Mokesčių politika Vartotojų poreikiai	Darbo pasiūla ir įvairovė Požiūris į darbo kokybę Lygių galimybių raiška Darbo ir socialinis mobilumas Požiūris į gamtinę aplinką Demografiniai rodikliai	Valstybės technologijų politika Valstybės išlaidos technologijoms Komunikacijos technologijos Naujovės (inovacijos) Žinios

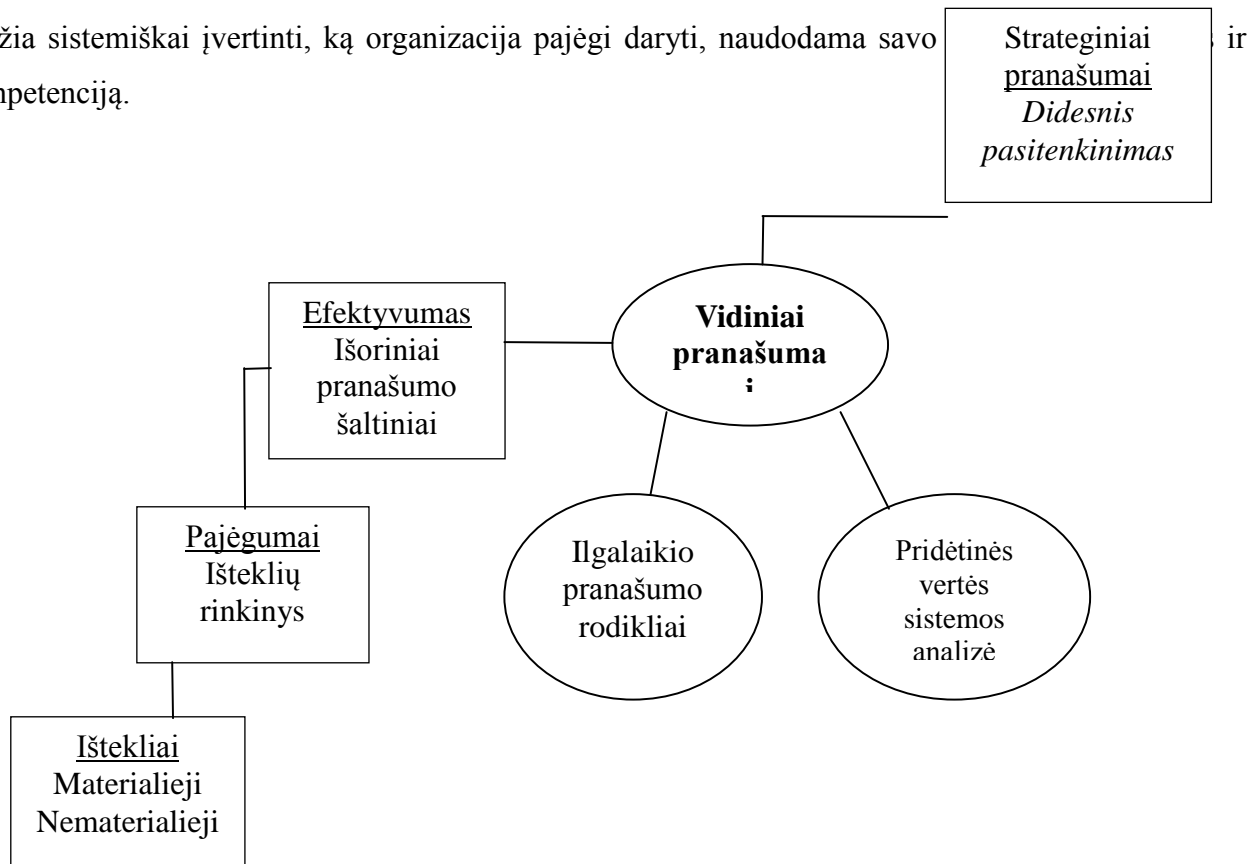
Šaltinis – internetinė 12MANAGE enciklopedija. Informacijos prieiga:

http://www.12manage.com/methods_PEST_analysis.html

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 metų nutarime „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“ pažymima, kad analizuojant politinius veiksnius, jiems priskirtinos šios

aplinkybės: valstybės aukščiausio lygio valdymo poveikis organizacijai, politinės sistemos sandaros pokyčiai ar finansų krizės poveikis, kiti veiksniai, padedantys arba ribojantys organizacijos veiklą ir galintys priversti organizaciją pertvarkyti arba keisti organizacijos strateginį veiklos planą. Tarp teisinių veiksnių minimi įstatymai, galintys daryti įtaką organizacijos veiklai, pvz., savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas, teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymas ir kt. Analizuojant ekonominius veiksnius, gali būti analizuojami biudžeto įplaukos, infliacijos lygis, BVP, užimtumo lygis ir kiti rodikliai bei tikėtinas jų poveikis organizacijos veiklai. Socialinių veiksnių tarpe minimi demografiniai, vertybių, gyvenamos ir kiti pokyčiai, būdingi valstybės raidos etapui, taip pat ekologiniai ir kultūriniai veiksniai. Technologiniai veiksniai svarbūs siekiant įvertinti naujų technologijų, informacijos srautų poveikį organizacijos veiklos sričiai.

Aplinkos analizė Kovachevos (2008) teigimu, yra labai svarbus strateginio valdymo proceso etapas, nes jos rezultatai yra pagrindas įstaigos strategijos kūrimui ir strategijos pertvarkymui. Vidinei organizacijos aplinkai analizuoti dažniausiai naudojamas *strateginių pranašumų* metodas. Jis leidžia sistemaiškai įvertinti, ką organizacija pajėgi daryti, naudodama savo kompetenciją.

2 pav. Vidinės situacijos analizės komponentai, lemiantys strateginį pranašumą
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis: (Hitt, Ireland, Hoskisson, 2003)

Antrame paveiksle vaizduojama vidinės situacijos analizės schema. Hitt, Ireland, Hoskisson (2003) pažymi, kad išteklių analizė leidžia įvertinti, kas sudaro organizacijos nuosavybę. Anot

mokslininkų, jie patys savaime nesukuria strateginio pranašumo, tačiau gali tapti pagrindu kuriant pranašumą. Analizuojant išteklius, dėmesys kreipiamas į:

- Finansinius išteklius – organizacijos pajėgumą išnaudoti vidinį kapitalą, pajėgumą skolintis;
- Organizacinius išteklius – organizacijos struktūrą, formalias planavimo, kontrolės ir koordinavimo sistemas;
- Fizinius išteklius – pastatus ir įrenginius, prieigą prie išteklių;
- Technologinius išteklius – patentus, technologijas;
- Žmogiškuosius išteklius – dirbančiųjų žinias, vadybinius gebėjimus, organizacinius ritualus;
- Naujoves – idėjas, jų sklaidą organizacijoje, mokslinius dirbančiųjų gebėjimus, išsilavinimą;
- Įvaizdį – organizacijos įvaizdį visuomenėje, įvaizdį tarp kitų organizacijų, visuomenei teikiamų paslaugų kokybės suvokimą.

Be išteklių, kitas svarbus organizacijos vidinės analizės komponentas yra *pajėgumai* – rezultatas, pasiektas ilgalaikėmis pastangomis kuo efektyviau panaudoti materialiuosius ir nematerialiuosius išteklius, kai darbuotojai nuolat keičiasi savo žiniomis ir patirtimi (Melnikas, Smaliukienė, 2007). Hitt, Ireland, Hoskisson (2003), Bosas (2004), Kaplan, David (2005) pažymi, kad pajėgumai rodo organizacijos galimybes sutelkti pavienius išteklius išsikeltiems tikslams pasiekti. Šios galimybės, anot Boso (2004), dažnai priklauso nuo organizacinės kultūros, todėl tuos pačius išteklius turinčios organizacijos gali skirtis savo pajėgumais, jei vienos organizacijos kultūra skatina darbuotojus dalytis žiniomis ir gebėjimais, o kitoje vyrauja individualus darbas. Nickols (2000) teigimu, ištekliai ir pajėgumai sudaro organizacijos strateginio pranašumo pagrindą, leidžia atskleisti organizacijos efektyvumo priežastis ir unikalumo požymius. Atliekant vidinę analizę, mokslininkas siūlo išskirti keletą organizacijos pranašumų, kurie, toliau plėtojami, gali tapti ašimi, ant kurios laikosi organizacijos stiprybės. Tarp tokių pranašumų Nickols (2000) išskiria: *naudingumą* – išskirtinį organizacijos gebėjimą pasinaudoti galimybėmis, *nepaprastumą* – gebėjimą atlikti tai, ko negali kiti, *nepakeičiamumą* – organizacijos unikalią veiklą, *sunkiai atkartojamumą* – socialinį organizacijos kompleksiskumą.

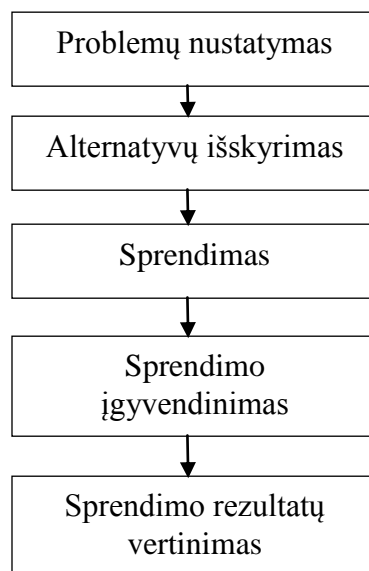
Mikroaplinką sudaro vidiniai ir išoriniai veiksniai (Makštutis, 2001). Vertinant išorinę aplinką, pasak Raipos (2003), galima išskirti šio monitoringo elementų: organizacijos jėga ir veiklos tendencijos, išteklių kontrolė, potencialių konkurentų bei partnerių išskyrimas, jų potencialių galimybių analizė. Išorinės ir vidinės aplinkos analizei apjungti bei strateginiams tikslams formuoti Ansoff (1965), Ackoff (1981), Porter (1996) siūlo naudoti SSGG modelį. Sherman (2007) teigimu SSGG analizė padeda priimti sprendimus dėl konkrečių strategijų panaudojimo. SSGG yra akronimas, sudarytas iš pirmųjų žodžių „stiprybė“ (*angl. strength*), „silpnybė“ (*angl. weaknesses*), „galimybės“ (*angl. opportunities*) ir „grėsmės“ (*angl. threats*) raidžių. Stiprybių ir silpnubių analizė atskleidžia organizacijos vidinių išteklių, o galimybės ir grėsmės – išorinės aplinkos veiksnių

poveikį organizacijos veiklai. Šitokia analizė, anot Ansoff (1965), leidžia nustatyti ribą tarp to, kur organizacija yra dabar ir kur ji ketina būti ateityje.

Atlikus organizacijos išorinės ir vidinės aplinkos analizę, sekantis strateginio valdymo proceso žingsnis yra tikslų kėlimas ir strategijos formavimas. *Tikslu* vadinamas siektinas organizacijos veiklos rezultatas (Melnikas, Smaliukienė, 2007). Arimavičiūtė (2004), Bagdonas, Bagdonienė (2000), Allison (1997) pažymi, kad organizacijos strateginiams tikslams keliami tam tikri reikalavimai:

- *Tikslai turi būti konkretūs ir išmatuojami.* Tam gali būti panaudojami įvairūs rodikliai ar kriterijai, leidžiantys įvertinti tikslų pasiekiamumą;
- *Tikslai turi būti pasiekiami.* Jie turi atspindėti konkrečius darbo rezultatus, tuo pačiu didindami organizacijos efektyvumą. Jei tikslai negali būti pasiekiami, tai mažina darbuotojų motyvaciją siekti pokyčių.
- *Tikslai turi būti tarpusavyje susiję.* Tai reiškia, kad siekiant vieno tikslo, negali būti ribojamas kitas tikslas.

Numačius tikslus, sekantis strateginio valdymo proceso etapas yra pasirinkti strategiją, leidžiančią juos įgyvendinti. Iš esmės, kaip pažymi Arimavičiūtė (2004), strategijos pasirinkimas reiškia strateginio sprendimo priėmimą, atspindintį vienos alternatyvos išrinkimą iš kitų. Šis procesas, anot Vasiliausko (2005), turi savo loginę seką:

3 pav. Strateginio sprendimo priėmimo procesas
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Vasiliausku A, 2005

Strateginio sprendimo priėmimo procesas, kaip matyti iš 3 paveikslėlio, prasideda nuo problemų nustatymo. *Strategine problema* Melnikas, Smaliukienė (2007) įvardija esminį pasirinkimą, darantį įtaką organizacijos įgaliojimams, misijai, vertybėms, paslaugų kokybės lygmeniui, vartotojams, finansavimui, etc. Jis atliekamas, iškeliant ir atmetant įvairias alternatyvas,

kurias, anot Boso (2004), galima suskirstyti pagal jų priimtinumą į tinkamas ir galimas. Tinkamos alternatyvos yra tos, kurias organizacija norėtų įgyvendinti, galimomis vadinamos tos, kurias organizacija pajėgi įgyvendinti. Jucevičius (1998), Arimavičiūtė (2004), Hitt, Ireland, Hoskisson (2003) atkreipia dėmesį, kad keliamos alternatyvos turi derėti su organizacijos misija ir vizija. Pažymima, kad tikslinga strateginė alternatyva yra ta, kuri susijusi su strateginiais ketinimais, užtikrina naują kokybę ir kuriai įgyvendinti organizacija turi pakankamus išteklius bei pajėgumus. Tai reiškia, kad alternatyvos turi būti grindžiamos išorinės ir vidinės analizės rezultatais. Bosas (2004) išskiria keletą galimų strategijų rūšių, kurių kiekviena skiriasi požiūriais ir įgyvendinimo instrumentais:

- Pagrindinė strategija. Akcentuojamas įrankis – tikslas, remiasi užduoties, organizacijos rolės ir kurso išaiškinimu.
- Į rezultatus orientuota strategija. Akcentuojamas įrankis – stimulai, remiasi valdoma konkurencija, organizacijos valdymu pagal rezultatus.
- Į vartotoją orientuota strategija. Akcentuojamas įrankis – atsakomybė, remiasi vartotojo pasirinkimu, konkurencingumu ir teikiamų paslaugų kokybės užtikrinimu.
- Valdymo strategija. Akcentuojamas įrankis – įgalinimų suteikimas, remiasi organizacinių pareigų ir teisių paskirstymu, atsakomybės delegavimu.
- Elgesio kultūros strategija. Akcentuojamas įrankis – reikiamo mąstymo ir elgesio būdo propagavimas, remiasi įpročių nugalėjimu, intelektualia konkurencija.

Tai, kokią strategiją pasirinks organizacija, gali priklausyti nuo daugelio dalykų. Kotter (1990) pažymi, kad strateginio sprendimo priėmimui ir strategijos pasirinkimui gali daryti poveikį tokie aspektai kaip esama situacija, strategijos priimtumas visoms organizacijos grupėms, etc. Bosas (2004) atkreipia dėmesį, kad yra pakankamai sunku nustatyti, koku atveju kuri strategija yra tinkamiausia, todėl galimas ir įvairių strategijų kompleksas, leidžiantis siekti kokybinių pokyčių keletoje organizacijos veiklos sričių. Šiame аспекte svarbi Ansoff (1965) nuomonė. Mokslininko manymu, organizacijos strategija nėra vienos problemos sprendimas. Tai – buvusių ar būsimų sprendimų modelis, pagal kurį derinama organizacijos veikla. Taigi, Ansoff atkreipia dėmesį į strateginio sprendimo ilgalaikiškumą – jo poveikį ir ateities sprendimams, lemiantiems kokybinius pokyčius.

Priėmus sprendimą, jis įgyvendinamas, o įgyvendinimo rezultatai lyginami su tais, kuriuos tikėtasi gauti (Vasiliauskas, 2005).

Apibendrinant skirsnį, galima teigti, kad strateginio valdymo procesas yra sudėtinga daugiaplanė veikla. Įvairios strateginio valdymo mokyklos skirtingai interpretuoja strateginio valdymo procesą, tačiau egzistuoja nuosekli logiška strateginių sprendimų priėmimo seka, orientuota į ilgalaikius kokybinius pokyčius, vedančius organizaciją į mažiau problemišką (neproblemishką)

situaciją. Strateginio valdymo veiklas galima grupuoti į du pogrupius, kurių pirmuoju siekiama nustatyti pokyčių kursą, o antruoju – pokyčių vykdymą. Pirmajam pogrupiui priskirtini problemų įvardijimas, galimybių numatymas, alternatyvų nustatymas ir tikslų formulavimas. Antrajam, vykdomųjų veiklų pogrupiui, priskirtina strateginė analizė, veiklos programų sudarymas ir vykdymas. Visos strateginio valdymo veiklos tarpusavyje tarpiai susijusios ir viena be kitos nėra prasmingos.

1.2. Vaiko teisių apsaugos sistemos teoriniai aspektai

Visais atvejais, kai kalbama apie vaiko teisių apsaugą, omenyje turimi du dalykai: vaiko teisių apsaugos sistema ir teisinė bazė. Pastaroji laikytina pirmine tiek vaiko teisių apsaugos srityje, tiek ir jos sistemos organizavime. Lietuvoje galiojanti vaiko teisių apsaugos įstatyminė ir norminė bazė apžvelgiama sekančiame skirsnyje.

1.2.1. Vaiko teisių apsaugos reglamentavimas norminiuose dokumentuose. Vaiko sąvoką apibrėžia Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija. Visuose nacionaliniuose Lietuvos teisės aktuose, kuriuose kalbama apie vaiką, yra remiamasi šia konvencija ir jos pateiktu vaiko apibrėžimu, pagal kurį vaiku laikomas asmuo iki 18 metų. Kalbant apie vaiko teisių apsaugą, būtina pabrėžti, kad vaiko teisės ir žmogaus teisės yra tas pats. Vaiko teisių apsauga akcentuojama todėl, kad vaikas yra labiau socialiai neapgintas (Šalaševičiūtė, 2009).

Lietuvoje vaiko teisių klausimai pradėti analizuoti netrukus po valstybės nepriklausomybės atkūrimo. 1992 metais Lietuvoje pasirašyta ir 1995 metais ratifikuota JT Vaiko teisių konvencija. Šiuo aktu Lietuvos valstybė prisiėmė atsakomybę už Konvencijos vertybių ir principų įgyvendinimą, juridškai įsipareigodama ginti vaiko teises (Jonynienė, 2005). 1996 metais buvo priimtas LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, numatantis pagrindines vaiko teises, laisves ir pareigas bei reglamentuojantis įvairių institucijų konkrečias funkcijas vaiko teisių apsaugos srityje (Valstybės žinios, 1996, 33-807). Nuo tada pradėta intensyviai kurti ir plėtoti vaiko teisių apsaugos sistemą reglamentuojanti teisinė bazė. 2000 metais priimtas Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas (Valstybės žinios, 2000, 50-1432), kuriuo numatyti šio valstybės pareigūno veiklos teisiniai pagrindai ir įgaliojimai bei įstaigos statusas ir organizacinė struktūra. 2001 metais įsigaliojo naujas LR Civilinis kodeksas, pakeitęs senąjį Šeimos ir santuokos kodeksą (Valstybės žinios, 2000, 74-2262). Jo III knyga „Šeimos teisė“ numato šeimos santykių ir vaiko teisių bei jo interesų apsaugą, esant teisiniams ginčams bei priemonės, kurių gali imtis teismai, savivaldos institucijos ir fiziniai bei juridiniai asmenys, siekdami apsaugoti vaiko interesus.

Šiuos esminius vaiko teisių apsaugą reglamentuojančius juridinius dokumentus papildė 2002 metais priimtas LR Vyriausybės nutarimu patvirtinti Vaiko globos organizavimo nuostatai (Valstybės

žinios, 2002, 35-1275). Jais reglamentuojami be tėvų globos likusių vaikų globos (rūpybos) organizavimo principai, globėjo atrankos, pasirengimo, skyrimo, atleidimo arba nušalinimo nuo pareigų, vaiko nuolatinės globos nustatymo tvarka.

Siekiant užtikrinti vaiko teisių apsaugą ir išspręsti kai kurias problemas (smurto, nepriežiūros, narkotikų ir alkoholio vartojimo bei kitas), priimta visa eilė specialiųjų įstatymų. 2002 metais priimtas Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (Valstybės žinios, 2002, 91-3890). Juo nustatomi viešosios informacijos, kuri daro neigiamą poveikį nepilnamečių fiziniam, protiniam ar doroviniam vystimuisi, kriterijus, jos skelbimo ir platinimo tvarka, taip pat šios informacijos rengėjų, platintojų ir jų savininkų, žurnalistų teises, pareigas ir atsakomybę. 2006 metais priimtas vaikų išlaikymo fondo įstatymas (Valstybės žinios, 2006, 144-5464). Juo siekiama užtikrinti vaiko teisę į socialinę apsaugą ir garantuoti valstybės išsipareigojimą esant pagrindui suteikti vaikui nustatyto dydžio išlaikymą, kai asmenys, privalantys išlaikyti vaiką, to negali padaryti dėl objektyvių ar subjektyvių priežasčių. Jis papildė 1994 metais priimtą ir 2004 metais redaguotą LR Išmokų vaikams įstatymą (Valstybės žinios, 1994, 89-1706), kuriuo nustatomos išmokų vaikams rūšys, dydžiai, teisę gauti išmokas asmenų kategorijos, išmokų mokėjimo tvarka, finansavimo sąlygos. Tai pačiai vaiko rūpybą reglamentuojančiai kategorijai priskirtinas ir 2006 metais priimtas Socialinės paramos mokiniams įstatymas (Valstybės žinios, 2006, 73-2755), nusakantis paramos mokiniams rūšis, dydžius, skyrimo sąlygas, tvarką ir finansavimą. Specialiųjų ugdimosi poreikių turinčių vaikų mokymą ir ugdymą reglamentuoja LR Švietimo įstatymas (Valstybės žinios, 2003, 63-2853) ir LR Specialiojo ugdymo įstatymas (Valstybės žinios, 1998, 115-3228).

Aukščiau minėtų problemų sprendimui skirta ir visa eilė nacionalinių programų: Valstybinė sutrikusio vystimosi vaikų sveikatos programa, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. gegužės 10 d. nutarimu Nr. 559 „Dėl Valstybinės sutrikusio vystimosi vaikų sveikatos programos“ (Valstybės žinios, 1996, 46-1122), Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinė programa, kuriai pritarta LR Vyriausybės 1997 m. kovo 6 d. nutarimu Nr. 197 „Dėl Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinės programos“ (Valstybės žinios, 1997, 21-510), Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programa, kuriai pritarta LR Vyriausybės 1999 m. sausio 15 d. nutarimu Nr. 62 „Dėl Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programos“ (Valstybės žinios, 1999, Nr. 10-220), Nacionalinė programa prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą, kuri patvirtinta LR Vyriausybės 2000 m. sausio 11 d. nutarimu Nr. 29 „Dėl nacionalinės programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą“ (Valstybės žinios, 2000, 5-144).

Siekiant įstatymu įtvirtinti valstybės rūpestį vaiko gerove, 2003 metais LR Seimas patvirtino Vaiko gerovės valstybės politikos koncepciją (Valstybės žinios, 2003, 52-2316), kuri paremta ES priimtomis ir taikomomis pagrindinėmis vaiko gerovę nusakančiomis sąvokomis: vaiko teise į

apsaugą, aprūpinimą ir dalyvavimą. Mikalauskaitė (2005) teigia, kad patvirtindama Vaiko gerovės valstybės politikos koncepciją, valstybė įsipareigojo kurti ir stiprinti vaiko gerovę. Šios koncepcijos pagrindu 2005 metais patvirtina Vaiko gerovės valstybės politikos strategija (Valstybės žinios, 2005, 25-802). Svarbiausiais jos uždaviniais įvardinti teisės aktų parengimas, priėmimas ar pakeitimas siekiant užtikrinti JT Vaiko teisių konvencijos nuostatas, visų valstybinių ir nevyriausybinių institucijų bendradarbiavimo didinimas siekiant padidinti vaikų ir jaunimo dalyvavimo galimybes sprendžiant su vaiko gerove susijusius klausimus bei formaliojo ir neformaliojo švietimo ir ugdymo plėtra tenkinant įvairiapusių vaikų poreikius. Vienu iš šios strategijos subjektų įvardintos ir savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos. Remiantis 2002 metais patvirtintais Bendraisiais vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatais (Valstybės žinios, 2002, 120-5415), jos įgyvendina pagrindines JT vaiko teisių konvencijos nuostatas mūsų valstybėje, vykdo vaiko teisių apsaugą, įstatymo nustatyta tvarka gina vaiko teises ir teisėtus interesus, organizuoja ir prižiūri likusių be tėvų globos vaikų globą, atstovauja vaiko teisėms ir interesams teismuose, organizuoja prevencinį darbą su vaiko tėvais ir t.t. Bradshaw ir jo kolegos (2006) išskiria net aštuonias atskiras vaiko gerovės sritis.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko teisių apsaugą reglamentuojanti įstatyminė bazė Lietuvoje yra pakankamai išsami. Tačiau pažymėtina, jog priimti įstatymai yra nuolatos papildomi įvairių sričių (socialinės apsaugos, švietimo, vidaus reikalų, etc) ministrų įsakymais, kitais poįstatyminiais aktais. Dėl didelės norminių aktų gausos ir jų pakeitimų gali nukentėti tarnybų, įgyvendinančių vaiko teisių apsaugą, veiklos efektyvumas. Vaiko teisių apsaugos tarnybų problematika apžvelgiama 1.2.4 skirsnyje.

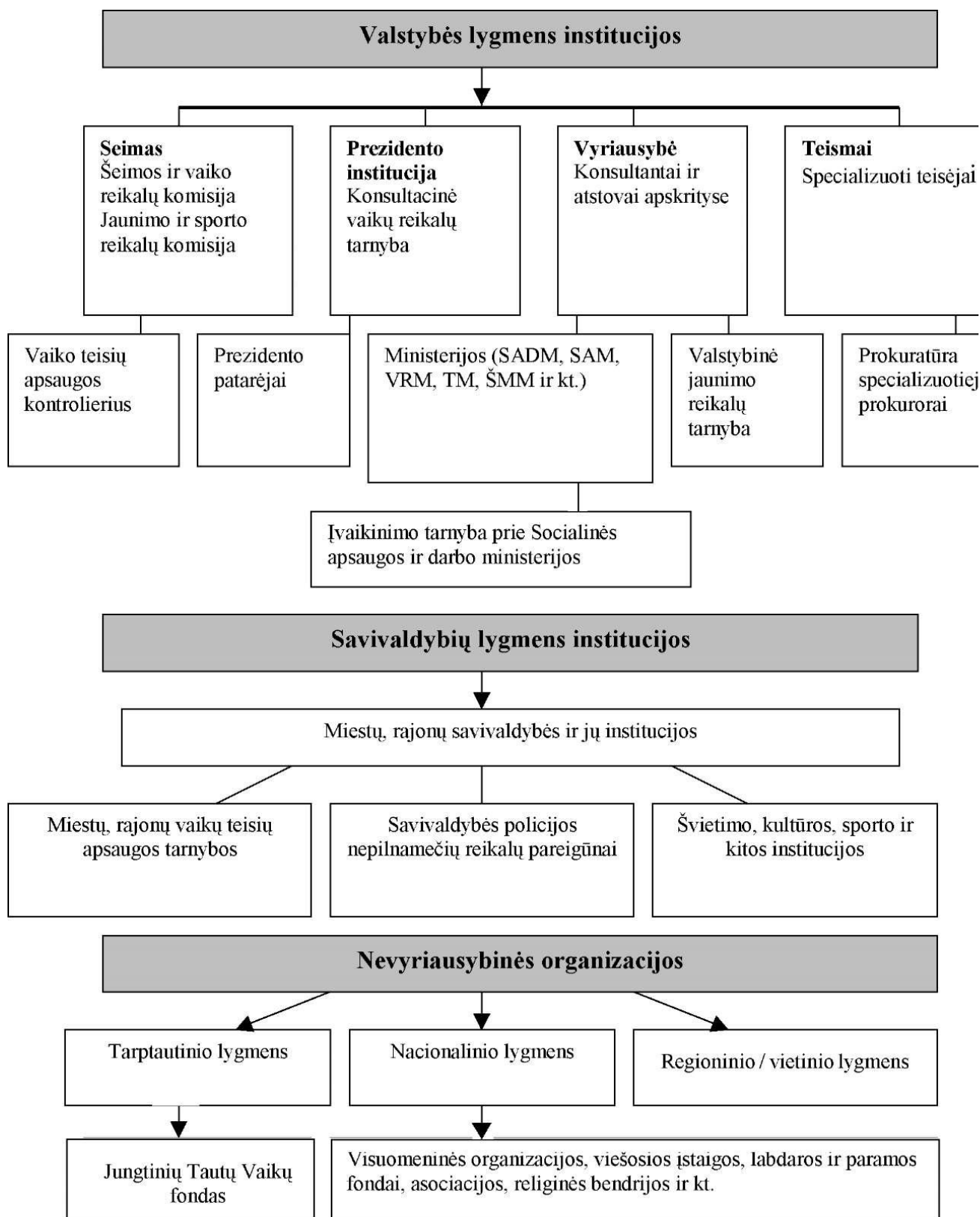
1.2.2. Vaiko teisių apsaugos sistema Lietuvoje. Ankstesniame skirsnyje buvo apžvelgta vaiko teisių apsaugą reglamentuojanti teisinė Lietuvos bazė. Nustatyta, kad ji yra pakankamai plati ir išsami, kad vaiko teisių apsauga šalyje būtų veiksminga. Šiame skirsnyje bus apibūdinama vaiko teisių apsaugos sistema Lietuvoje.

Pagal Lietuvos Valstybės Konstituciją Seimas ir Prezidento institucija nustato valstybės politiką vaiko teisių apsaugos srityje, o Vyriausybė užtikrina šios politikos įgyvendinimą (žr. 4 pav.). LR Vyriausybės 2003 m. vasario 6 d. nutarimu Nr. 194 Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai priskirta vaiko teisių apsaugos valdymo sritis bei nustatyta kitų ministerijų kompetencija. Faktiškai valstybiniame lygmenyje egzistuoja keletas lygiagrečiai veikiančių institucijų, kurių pagrindinis tikslas – formuoti ir įgyvendinti valstybinę vaiko teisių apsaugos politiką, kurią realizuoja žemesnio (buvusių apskričių ir savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos ir kitos institucijos) lygio institucijos ir organizacijos. Atkreiptinas dėmesys, kad horizontalus vaiko teisių apsaugos politikos formuotojų išsidėstymas, viena vertus, atspindi demokratinius valstybės valdymo principus, bet kita vertus – aukščiausioje valdžios grandyje tarsi nėra institucijos, tiesiogiai atsakingos už vaiko teisių apsaugos politikos formavimą. Todėl, anot Šalaševičiūtės (2009), susiklosto situacija, kai formuojant šalies politiką, prarandamas supratimas, jog vaikas ir jo interesai yra vienas iš prioritetinių politikos

aspektų. Šią situaciją iš dalies koreguoja vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga. Tačiau šios įstaigos paskirtis labiau susijusi su vaiko teisių apsaugos sistemos funkcionavimo stebėseną (Sakalauskas, 2000), kuri, pagal Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą (1996), yra tik viena iš vaiko gerovės politikos sudedamųjų dalių.

Aukščiausiąjį (valstybinį) Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistemos lygmenį sudaro:

- Valstybės Prezidentui pavaldi vaikų reikalų taryba, sudaryta iš 16 narių (6 valstybinių institucijų atstovų ir 10 nevyriausybinių organizacijų atstovų);
- Seimo Šeimos ir vaikų reikalų komisija bei Jaunimo ir sporto reikalų komisija;
- Seimui pavaldi vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga;
- Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Vaikų ir šeimos skyrius bei dvi tarnybos: Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo;
- Valstybinė jaunimo reikalų taryba, pavaldi LR Vyriausybei.
- Specializuotų teisėjų ir prokurorų grandis LR teismų sistemoje.

4 pav. Vaiko teisių apsaugos sistema Lietuvoje

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Šiaulių rajono Vaiko teisių apsaugos skyriaus duomenimis

Vaiko teisių apsaugos politiką praktikoje realizuoja, kaip matome iš ketvirtos lentelės, savivaldybėse veikiančios Vaiko teisių apsaugos tarnybos, policijos nepilnamečių reikalų pareigūnai, savivaldybių švietimo, kultūros, sporto institucijos bei nevyriausybines organizacijos. Ministerijų vaidmuo formuojant vaiko teisių politiką pateikta 3 priede.

LR Vyriausybės parengtoje JT Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaitoje (2009) bei LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateiktoje Vaiko globos (rūpybos) 2009 metų tendencijų ir padėties analizėje (2010) pažymima, kad 95% krūvio siekiant užtikrinti pagrindinius vaiko teisių apsaugos principus tenka savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnyboms, o nevyriausybinė organizacijų veikla šioje srityje užima 0,1% nišą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2010 metų ataskaitoje nurodoma, kad vienu iš būtinų veiksnių, siekiant efektyvesnės vaiko teisių apsaugos, yra pirminės ir arčiausiai vaiko esančios bei privalančios būti grandies – savivaldybių teritorijose veikiančių vaiko teisių apsaugos skyrių stiprinimas. Tam siūloma atlikti vaiko teisių apsaugos sistemos institucijų pertvarką, centralizuojant pačią sistemą ir sukuriant iš esmės naują vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą. Jos centrine institucija taptų Vaiko teisių apsaugos tarnyba, kurios struktūriniai padaliniai būtų dabar savivaldybėse veikiančios (ir savivaldybei atskaitingi) teritoriniai vaiko teisių apsaugos tarnybos skyriai. Dabar atskirai funkcionuojanti Įvaikinimo tarnyba prie SADM turėtų būti įjungta į šią sistemą ir taptų vienu iš Vaiko teisių apsaugos tarnybos padalinių. Savivaldybėms turėtų būti paliktos kitos su vaiko gerove susijusios funkcijos: socialinių paslaugų teikimas, psichologinės pagalbos užtikrinimas ir pan. Vaiko teisių apsaugos valdymo kompetencija tokiu būdu pereitų Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai (jos Vaiko teisių apsaugos tarnybai), kai kurie su vaiko teisių apsauga susiję įgaliojimai liktų kitoms ministerijoms: Švietimo ir mokslo, Sveikatos apsaugos, Teisingumo, Vidaus reikalų.

Apibendrinant skirsnį, galima teigti, kad Lietuvoje veikianči vaiko teisių apsaugos sistema yra plati, pasižymi kompleksiskumu ir funkcijų išskaidymu. Siekiant padidinti jos efektyvumą, siūloma sistemą centralizuoti, sutelkiant funkcijas į vieną sisteminę instituciją. Pagrindinės Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistemos problemos, sąlygojusios ir sistemos reorganizacijos iniciatyvas, apžvelgiamos 1.2.4 skirsnyje.

1.2.3. Vaiko teisių apsaugos užsienio praktikos apžvalga. Lietuvos vaikų teisių apsaugos sistema buvo kuriama pagal Švedijos valstybės vaikų teisių apsaugos sistemos modelį, jį modifikuojant ir pritaikant mūsų šalies ypatumams (Šalaševičiūtė, 2009). Todėl prasminga apžvelgti Švedijos ir kitų valstybių patirtį vaiko teisių apsaugos srityje.

Švedija. Švedija viena pirmųjų Europoje ir pasaulyje sukūrė teisinę vaiko apsaugos sistemą. 1902 metais priimtas Vaikų apsaugos įstatymas (Hessle, Vinnerljung, 2008) buvo antrasis Europoje (1900 m. tokį įstatymą priėmė Norvegija). Tai buvo atsakas į siekį apsaugoti vaikus ir jaunimą nuo neigiamos kriminalinio ir nusikalstamo pasaulio įtakos. Dabartinei vaiko gerovės sistemai pagrindą davė 1924 metais priimtas *Vaiko gerovės aktas*, kuris 1960 metais pakeistas Vaikų ir jaunimo įstatymu. Dabartinę vaiko gerovės sistemą reglamentuoja keletas Švedijos Vyriausybės patvirtintų teisės aktų: Vaikų ir tėvų kodeksas, Socialinių paslaugų įstatymas (1980) ir Jaunų asmenų priežiūros aktas (1980). Juose pabrėžiami pagrindiniai vaikų poreikiai ir teisės: teisė į priežiūrą, apsaugą ir gerą

auklėjimą. Be to, įstatymai numato, kad turi būti gerbiamas vaiko individualumas ir atsižvelgiama į jo nuomonę (Hessle, Vinnerljung, 2008).

Dabartinė Švedijos vaiko teisių apsaugos sistema grindžiama realijomis: apie 75% vaikų gyvena šeimose, tačiau iki 50% jų yra gimę ne santuokoje, nes Švedijoje dažniausiai tuokiamasi jau po vaiko gimimo. Didėjantis skyrybų skaičius lemia, kad kas trečias 17-os metų vaikas gyvena nepilnoje šeimoje.

Pagal Švedijos praktiką, vaiko teisių apsaugos sistema yra decentralizuota, o atsakomybė už vaiko teisių apsaugą yra suteikta savivaldybėms. Vietinės institucijos, remdamosi Socialinių paslaugų įstatymu, turi didelę laisvę pasirenkant formas ir organizuojant vaiko teisių apsaugą bei jiems skirtas socialines paslaugas. Hessle, Vinnerljung (2008) pažymi, kad Švedijos vaiko teisių apsaugos sistema labiau orientuota ne į teisinę apsaugą, o į specialių paslaugų vaikams ir šeimai teikimą. Pastarąsias galima suskirstyti į keturias pagrindines kategorijas:

- Prevencijos;
- Tyrimų;
- Socialinės paramos;
- Priežiūros.

Prevencijos paslaugos teikiamos, siekiant užtikrinti vaiko gerovę. Jas teikia platus ratas valstybinių, savivaldybių ir nevyriausybių organizacijų, kurios ne visada susijusios su vaiko teisių apsaugos sistema, pvz., parama motinai prieš ir po gimdymo, vaikų priežiūros subsidijavimas, socialinė parama mokykloje ir t.t. Visos paslaugos prieinamos kiekvienai šeimai nepriklausomai nuo jų statuso ir kurioje savivaldybėje jos gyvena.

Tyrimai atliekami bet kuriuo atveju, kai kyla įtarimų dėl galimos grėsmės vaiko gerovei. Tyrimo atlikimas privalomas visiems specialistams nepriklausomai nuo to, kokioje agentūroje – valstybinėje ar privačioje – jie dirba. Vaiko gerovės socialiniai darbuotojai tyrimą dėl galimos vaiko nepriežiūros privalo pradėti nedelsiant, esant reikalui vaikas yra paimamas iš namų. Tyrimai pradami bet kuriuo atveju, kai yra gautas skundas arba:

- Kylant įtarimų dėl netinkamos vaiko priežiūros;
- Netinkamų sąlygų namuose, pvz., sutrikusių vaiko ir tėvų santykių;
- Esant įtarimų dėl tėvų priklausomybės;
- Vaikų ir jaunimo piktnaudžiavimo medžiagomis, nusikalstamo arba kitokio socialiai destruktivaus elgesio;
- Visais kitais atvejais, kai kyla pavojus vaiko vystymuisi ir fizinei ar psichinei sveikatai (Lundström, 1993; Vinnerljung, 1996).

Vaiko priežiūros (Lietuvos praktikoje globos) paslaugos teikiamos trimis formomis: šeimoje, stacionarioje globos įstaigoje, specialios priežiūros įstaigose. Trys iš keturių globojamų vaikų paimti iš šeimos su tėvų sutikimu, vienas – teismo sprendimu. Ypatingas dėmesys kreipiamas į potencialius vaiko globėjus. Pvz., jei motina nori, kad laikotarpiu, kol ji gydysis ligoninėje, vaiką prižiūrėtų močiūtė, ji turi kreiptis į atitinkamą tarnybą, kurios darbuotojai atliks nuodugnų tyrimą ir nustatys, ar močiūtė atitinka vaiko globėjams keliamus reikalavimus ir tik po to leis (arba neleis) vaikui laikinai gyventi su močiūte (Hessle, Vinnerljung, 2008).

Norvegija. Norvegija buvo pirmoji valstybė pasaulyje, 1900 metais teisiškai įtvirtinusi vaiko teisių apsaugą ir pirmoji, įvedusi vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus (ombudsmeno) pareigybę. 1991 metais Norvegija ratifikavo JT Vaiko teisių konvenciją, kuri 2003 metais buvo inkorporuota į Norvegijos teisinę sistemą kaip dalis Žmogaus teisių akto (Stoffelen, Van Den Broeck, 2009). Šiuo metu Norvegijos vaiko teisių apsaugos sistema yra reglamentuojama keleto teisinių aktų: Vaikų akto (1981), Vaikų gerovės akto (1992) ir kt. Skirtingai nuo švedų praktikos, vaiko teisių apsaugos sistema Norvegijoje yra centralizuota. Pagrindinė atsakomybė yra deleguota Ombudsmeno (vaikų teisių apsaugos kontrolieriaus) tarnybai, kuri finansuojama iš Norvegijos Vyriausybės biudžeto, tačiau veikia nepriklausomai nuo politinių, valstybinių ar kitokių institucijų.

Pagrindinę veiklą vaiko teisių apsaugos srityje vykdo savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos, socialinių paslaugų tarnybos ir skaitlingos visuomeninės organizacijos, veikiančios visoje šalyje ir turinčios lobistinę įtaką šalies parlamente. Vaiko teisių apsaugos tarnybos dirba be nustatytų darbo valandų, 24 valandas per parą 7 dienas per savaitę. Jos specialistai turi plačius įgaliojimus ir yra prieinami visais atvejais, kai kyla potenciali grėsmė vaiko fiziniam ar psichiniam saugumui.

Esminis vaiko teisių apsaugos sistemos tikslas – sukurti vaikui saugią aplinką jo namuose. Šiam tikslui realizuoti yra pritaikyta socialinių paslaugų šeimai sistema:

- Prevencinė veikla – šeimai teikiamos bendruomeninės socialinės paslaugos: sveikatos priežiūros, ugdymo, finansinės paramos, praktinės pagalbos, emocinės paramos, etc.
- Vertinimo – kylant įtarimams dėl galimų grėsmių vaikui, įvertinamas šeimos gebėjimas tinkamai tenkinti vaiko poreikius, gyvenimo sąlygos, tėvų psichologiniai ypatumai ir vaikų auginimo bei auklėjimo gebėjimai.
- Reabilitacijos paslaugos – teikiamos, kai šeimoje galimas vaiko seksualinis, psichologinis, fizinis, ekonominis ar kitoks išnaudojimas. Profesionalai teikia tėvams edukacines ir praktines paslaugas, moko elgesio su vaiku modelių, teikia psichologinę paramą, etc.
- Vaiko globos ir priežiūros – bendruomenėse išplėtotą aukštos kokybės laikinos vaiko priežiūros paslaugų sistema. Kaip ir Šveicarijoje, egzistuoja trys pagrindinės vaiko globos formos – šeimos, institucinė ir specialios priežiūros. Tarp jų vyrauja šeimos modelis (*angl. foster*), kai iš tėvų paimtą vaiką laikinai globoja kita šeima.

Be šios išplėtotos sistemos, Norvegijoje veikia keletas organizacijų, dirbančių vaiko teisių apsaugos srityje. Pagrindinis jų veiklos tikslas yra apsaugoti vaiką nuo galimo smurto ir prievartos. Tarp tokių organizacijų paminėtina 2007 m. įsteigtas RVTS – smurto, trauminio streso ir savižudybių prevencijos išteklių centras, finansuojamas centrinės vyriausybės. Pagrindinė jo veikla yra nukreipta į vaiko apsaugą nuo galimo smurto ir pagalbos prievartos prieš vaiką atvejais teikimas. Į centrą patenka visa informacija iš šalies ligoninių, šeimos terapijos centrų, psichikos centrų, etc. Šios organizacijos darbuotojai lengvai pasiekiami telefonu ir elektroniniu paštu, jiems suteikti platūs įgaliojimai. Pagrindinė veikla yra įvairių institucijų ir šeimų mokymas, konsultavimas ir supervizijos, pvz., centro darbuotojai apmoko policininkus ir kitus specialistus, kaip kalbėti su vaiku esant įtarimams dėl galimos prievartos. Kita šio centro veikla yra nukreipta į pagalbą vaikams tėvų skyrybų atveju.

JAV. Jungtinės Amerikos Valstijos yra viena iš nedaugelio pasaulio valstybių, neprisijungusių prie JT Vaiko teisių konvencijos. Jos vaiko teisių apsaugos sistema grindžiama 12-ąja JAV Konstitucijos pataisa ir keletu federalinių įstatymų: Vaikų prievartos prevencijos ir gydymo aktu (CAPTA), Indėnų vaikų gerovės aktu (ICWA), Daugiatautiškumo santarvės aktu (MEPA), Šeimos priežiūros aktu (ASFA). Vaiko teisių apsaugą vykdo federalinis Vaikų biuras, įkurtas 1912 metais ir turintis padalinius visose valstybės valstijose. Vaiko teisių apsauga reglamentuojama jau minėtų įstatymų ir Vaiko priežiūros ir gerovės programos, kuriose nustatyti pagrindiniai vaiko priežiūros standartai (<http://www.acf.hhs.gov/programs/occ/>).

JAV vaiko teisių apsaugos sistemos pagrindinis siekis yra saugus vaiko gyvenimas namuose. Įgyvendinant šį siekį, kiekviena šeima, tarpininkaujant vietinėms Vaikų biuro tarnyboms, gali gauti įvairias socialines paslaugas, kurių tikslas – sukurti programinius standartus atitinkančias vaiko gyvenimo sąlygas. Pagrindinės teikiamos paslaugos yra:

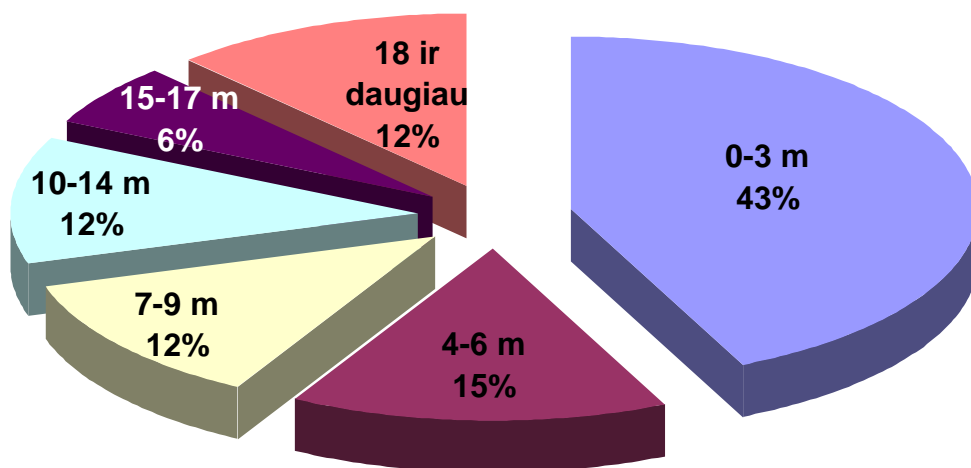
- Edukaciniai mokymai, įskaitant tėvystės įgūdžių, vaikų priežiūros, socialinių, bendravimo įgūdžių mokymą;
- Sveikatos priežiūros paslaugos;
- Prevencijos paslaugos – skirtos narkomanijos, alkoholio vartojimo, fizinio smurto naudojimo, vaikų išnaudojimo prevencijai vykdyti tiesiogiai šeimoje.
- Bendruomeninės socialinės paslaugos: vaikų dienos centrai, vienišų mamų dienos centrai, šeimų savipagalbos grupės, socialinio konsultavimo grupės, etc
- Vaiko priežiūros ir globos paslaugos. Teikiamos tais atvejais, kai dėl standartų pažeidimo vaikas yra paimamas iš tėvų šeimos. Galimi du šios paslaugos variantai: laikinoji vaiko globa kitoje šeimoje ir laikinoji vaiko globa stacionarioje įstaigoje. 2009 metais 58% vaikų buvo globojami stacionarioje įstaigoje, 28% šeimyniniuose vaikų globos namuose, 4% - grupinio gyvenimo namuose, 2% - neįgalių vaikų namuose, 8% - paties vaiko namuose (http://www.acf.hhs.gov/programs/occ/general/ccb_brochure/who.htm).

- Piniginė parama šeimoms, auginančioms vaikus.
- Ankstyvosios vaikų priežiūros ir popamokinės priežiūros paslaugos (teikiamos tėvams, kurie turi sunkumų prižiūradami vaikus.)

Atkreiptinas dėmesys, kad pagal galiojančius federalinius standartus, JAV vaikai iki 16 metų negali likti be suaugusiųjų priežiūros ilgiau kaip 2 valandoms.

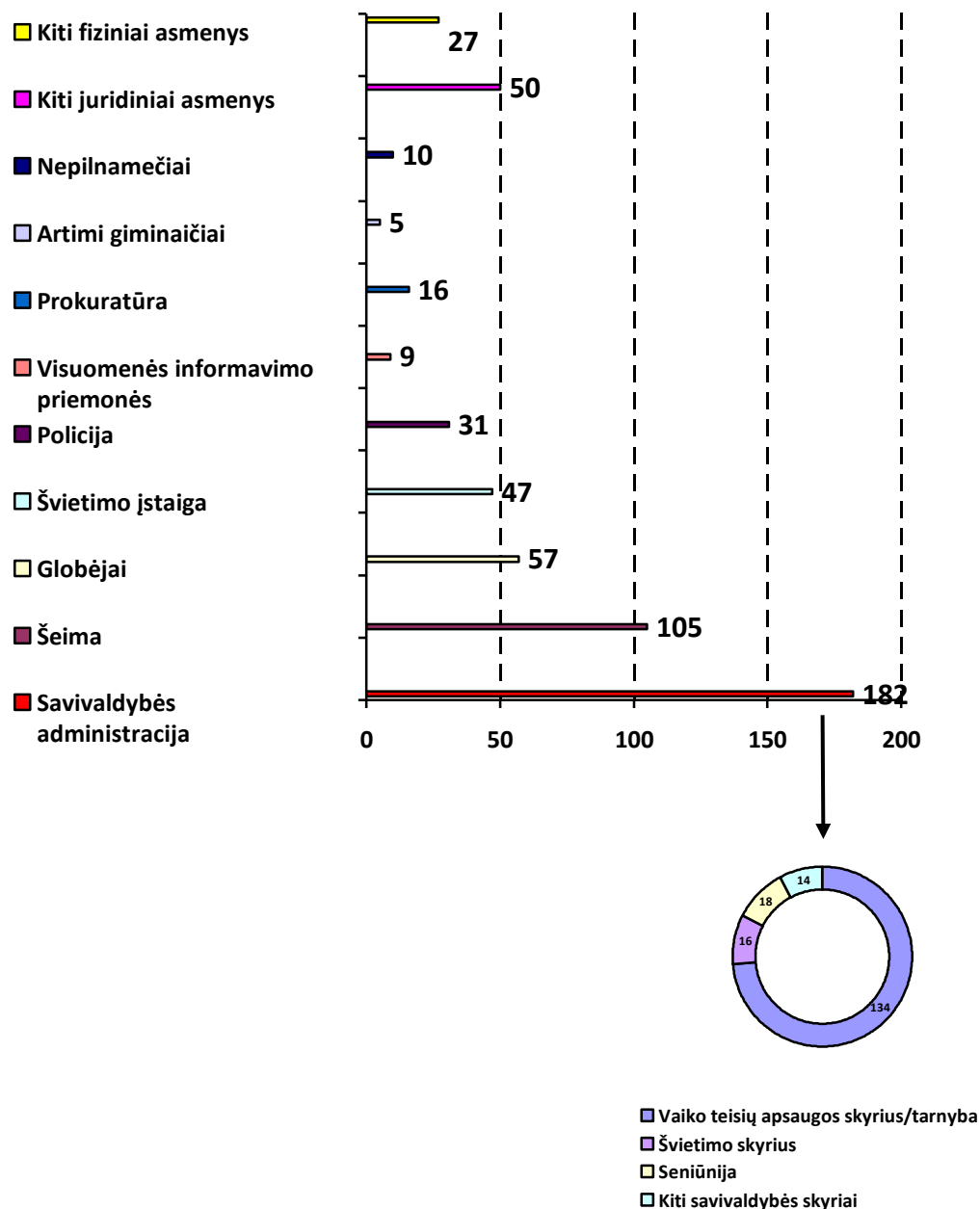
Apibendrinant skirsnį, galima teigti, kad nėra vieningos ir universalios vaiko teisių apsaugos sistemos. Skirtingos valstybės, remdamosi tarptautiniais vaiko teises reglamentuojančiais teisės aktais, kuria savo vaiko teisių apsaugos sistemas, atspindinčias konkrečios visuomenės politinius, kultūrinius, teisinius ypatumus ir ekonomines galimybes. Nepaisant šių skirtumų, galima pastebėti keletą visoms valstybėms būdingų bendrų bruožų: siekį, kad vaikas gerai jaustųsi savo namuose ir šeimoje, maksimalaus fizinio ir psichologinio vaiko saugumo užtikrinimo siekį, kompleksinę paramą vaikams auginančiai šeimai.

1.2.4. Vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimo prielaidos. Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistemoje galima išskirti tris pagrindines prioritėtines veiklos kryptis: *prevencinę* – orientuota į tėvų atsakomybės už vaikų priežiūrą stiprinimą, *intervencinę* – orientuota į vaikų globos sistemą ir integracinę – priemonių, skirtų padėti vaikams ir suaugusiems asmenims, kuriems iki pilnametystės buvo paskirta globa, visuma (SADM Vaikų globos (rūpybos) 2009 metų tendencijos ir analizė, 2010). Siekiant mažinti globojamų vaikų skaičių globos namuose ir vaikų iki 3 metų siuntimą į vaikų globos įstaigas, teikiama daugiau paslaugų vaikui ir šeimai bendruomenėje. 2009 metais daugiausiai tokių paslaugų buvo teikiama santykinai jauno amžiaus vaikams (vyravo vaikai iki 3 metų).

5 pav. Vaikų, gavusių pagalbą šeimoje 2009 metais, pasiskirstymas pagal amžių
Šaltinis: Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie SADM

Nepaisant šių rezultatų, pripažįstama, kad dabartinė Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistema yra per mažai veiksminga ir negali tinkamai vykdyti visų jai priskirtų funkcijų. Vaiko teisių apsaugos sistema, pasak Cooper, Hetherington, Katz (2003), gali ir turi pasikeisti, siekiant atspindėti pokyčius visuomenėje. 2010 metais Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga gavo 315 skundų ir pradėjo 79 su jais susijusius tyrimus dėl vaiko teisių pažeidimų (LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2010 metų veiklos ataskaita, 2011). Nustatyta, kad didelė dalis pažeidimų susiję su savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų neveiklumu arba netinkamu pareigų atlikimu.

6 pav. 2010 metais LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pradėti tyrimai pagal vaiko teises galimai pažeidžiančius asmenis

Šaltinis: (LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2010 metų veiklos ataskaita, 2011)

Pažymima, kad vaiko teisių apsauga dėl itin plataus vaiko teisių spektro apima ir jo gyvenimo sritis, kurios nebūtinai susijusios su šeima, todėl vaiko teisių apsauga turėtų būti

valstybinės šeimos ir jaunimo politikos dalimi (LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2010 metų veiklos ataskaita, 2011). Naujos problemos paliečia šiuolaikinį žmogų, todėl vis daugiau dėmesio skiriama šeimai ir jos stiprinimui (Bauman, 2007).

Pagrindinės priežastys, dėl kurių kyla vaiko teisių apsaugos problemos ir stebimas nepakankamas savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklos efektyvumas, įvardijamos šios (LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2010 metų veiklos ataskaita, 2011; SADM Vaikų globos (rūpybos) 2009 metų tendencijos ir analizė, 2010; Jonynienė, 2005):

- Skirtinga tų pačių problemų sprendimo praktika savivaldybėse: nėra nustatyta vieningos analogiškų problemų sprendimo praktikos ir metodikos, kiekviena savivaldybė sprendžia tas pačias problemas skirtingai.
- Nepakankama specialistų kvalifikacija, ypač nepakankamas teisinis ir psichologinis darbuotojų pasirengimas. Nėra atskirtos specialistų funkcijos, pvz., atstovauti vaiko teises teismuose, išklausti vaiko nuomonę, teikti išvadas dėl ginčo ir t.t.;
- Dideli specialistų darbo krūviai (šiuo metu vienam darbuotojui tenka 2500 vaikų);
- Metodinio vadovavimo trūkumas. Skiriasi atskirų tarnybų veikla dalyvaujant civilinio proceso teismuose ir teikiant išvadas šiose institucijose dėl vaiko globos, gyvenamosios vietos nustatymo, vaiko išlaikymo, etc.
- Neproporcingas funkcijų ir galimybių jas įgyvendinti santykis. Palyginus funkcijų, priskirtų savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnyboms ir darbuotojų jose skaičiaus santykį, akivaizdu, kad tarnybos dėl žmogiškųjų išteklių trūkumo pajėgūs kokybiškai ir laiku atlikti tik dalį jiems priskirtų funkcijų.
- Nuolat mažėjantis specialistų skaičius ir finansavimas. Stebimas nepakankamas tarnybų aprūpinimas darbiui naudojamomis priemonėmis: kompiuteriais, telefonais, programine įranga, automobiliais.
- Tarpžinybinio bendradarbiavimo stoka. Dėl jos kyla sunkumų sprendžiant vaiko problemas, kai jis ir jo šeima gyvena skirtingose savivaldybėse.

LR Vaiko teisių apsaugos kontrolierės pastebėjimu (Ataskaita..., 2011), nėra tinkamai organizuojamas savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų darbo organizavimas. Dažniausiai, pasibaigus darbo laikui (po 17 val.) vaiko teisių apsaugos specialistai savo funkcijų neatlieka. 2009 metais atlikto tyrimo duomenimis, daugumoje savivaldybių vaiko paėmimą iš šeimos ar kitos aplinkos, kurioje jo sveikatai ar gyvybei gresia pavojus, pasibaigus vaiko teisių apsaugos skyriaus darbo laikui, švenčių ir poilsio dienomis vykdo policijos pareigūnai, nedalyvaujant vaiko teisių apsaugos specialistams. Nurodytu metu jie taip pat nedalyvauja vaiko apklausose ir neatstovauja vaiko ikiteisminio tyrimo procese. Kita tyrimo metu nustatyta blogybė yra ta, kad dėl tokio darbo laiko reglamentavimo šeimų gyvenimo ir buities sąlygos vertinamos skyrių darbo metu, iš anksto

apie planuojamą apsilankymą informuojant tikrinamas šeimas. Ši problema iškyla ir atvejais, kai siekiama apsaugoti vaiką nuo smurto šeimoje.

Stebima ydinga praktika, kai savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų veikla yra apribota teritoriniu principu. Tokiais atvejais nėra teikiama pagalba vaikui ar šeimai, kurios gyvenamoji vieta deklaruota kitoje savivaldybėje. Ši problema stebima ir vaiko globos, vaiko globos išmokų skyrimo, socialinių išmokų mokėjimo atvejais. Be to, dėl tam tikrų teisinių kazusų vaiko teisių apsaugos tarnyba nėra laikoma tinkamu vaiko interesų atstovu įvairiose specifinėse situacijose, pvz., pristatant vaiką į sveikatos priežiūros instituciją, kai jis paimtas iš tėvų šeimos ir jam nespėta nustatyti laikinosios globos.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje yra sukurta pakankama teisinė bazė, reglamentuojanti vaikų teisių apsaugą. Tačiau egzistuojantys teisės aktai nėra tinkamai įgyvendinami, nespėjama tinkamai reaguoti į nuolat vaikui kylančias grėsmes. Dėl vaiko teisių apsaugos sistemos decentralizavimo savivaldybėse nėra vieningos praktikos, atstovaujant ir ginant vaiko teises. Dėl tos pačios priežasties ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumo gali kilti ir kyla neaiškumai sprendžiant aktualias vaiko teisių apsaugos problemas. Nepakankamas veiklos finansavimas, netinkamas darbo laiko reglamentavimas ir metodinės paramos trūkumas sąlygoja menkesnį savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklos efektyvumą. Todėl, sprendžiant šias problemas, tikslinga vadovautis strateginio valdymo principais, nustatant atskirų tarnybų veiklos vidinius ir išorinius išteklius bei ribotumus ir pasirenkant tikslingiausią veiklos tobulinimo strategiją.

2. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SISTEMOS TOBULINIMO STRATEGIJOS EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodologija, metodika ir imties charakteristika

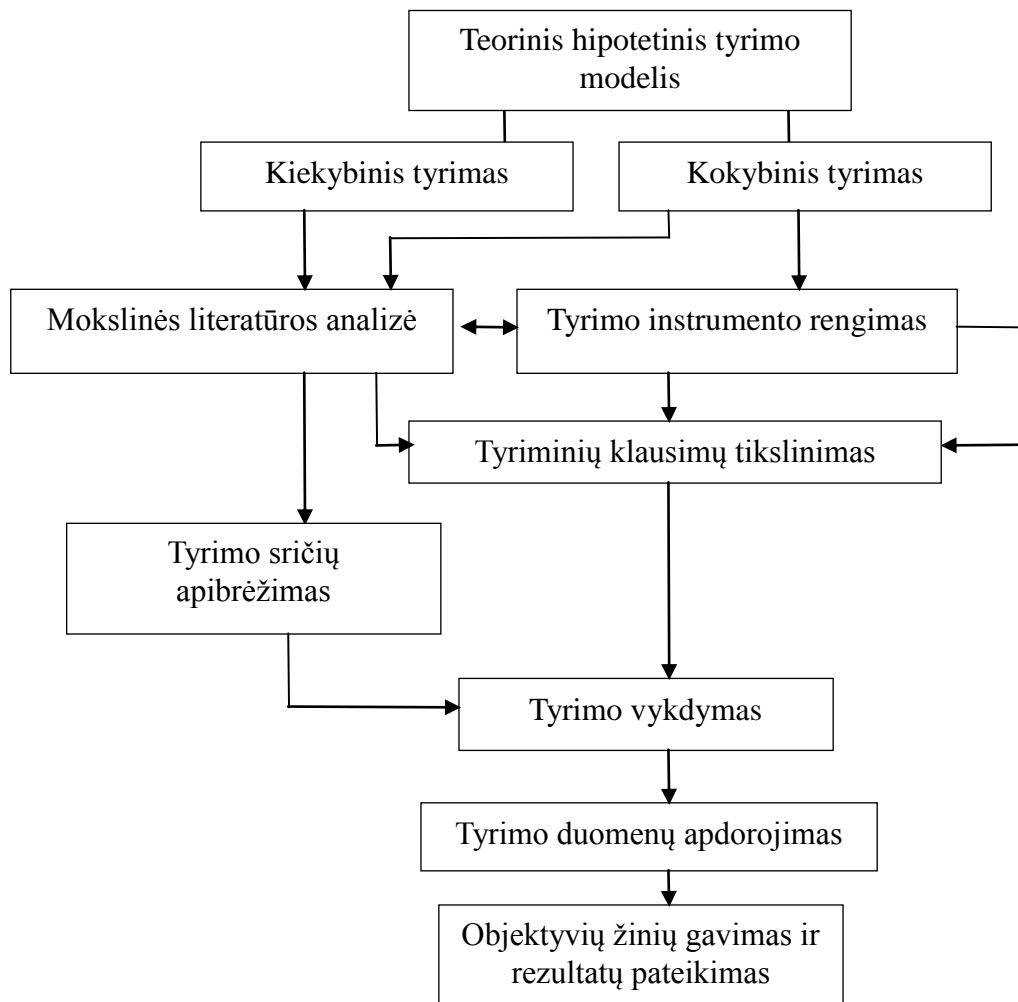
2.1.1. Tyrimo metodologija ir metodika.

Kiekvienas tyrimas, anot Kardelio (2005), skirtas gauti mokslinės informacijos apie visuomenėje vykstančius procesus ir nustatyti tam tikrus dėsningumus. Nepriklausomai nuo tyrimo pobūdžio, socialiniai tyrimai, kuriems priskirtas ir šio magistro darbo tyrimas, visada yra dvikrypčiai. Pirmoji kryptis susijusi su siekiu suvokti socialinę realybę ir žmonių ar jų grupių veikimą toje realybėje. Antroji kryptis fokusuota į tų grupių veikimo būdus ir veiklos turinį konkrečios realybės rėmuose (Kardelis, 2005). Šiame konkrečiame tyrime pirmąją kryptį atspindi siekis nustatyti ir įvertinti vaiko teisių apsaugos sistemos veiklą, antroji kryptis susijusi su tos veiklos tobulinimo galimybėmis, taikant strateginius sprendimus.

Metodologinį pagrindą magistro darbui suteikia šios prielaidos:

- *Ontologinės*. Jos dažniausiai būna susijusios su tiriamų ir analizuojamų reiškinių priežastimis ir esme. Šio tyrimo ontologinės prielaidos yra vaiko teisių apsaugos fenomenas, jo priežastys: būtinumas, sistemos turinys, šio turinio pokyčių priežastys ir t.t.
- *Epistemologinės* – jos nusako tai, kaip gaunamos mokslinės, objektyvios žinios. Galimi du epistemologinės prieigos variantai (Kardelis, 2005). Pirmasis mokslines žinias suvokia kaip griežtą, objektyvią ir nepriklausomą sistemą, antrasis – kaip subjektyvaus patyrimo pasekmę, kuri, pakitus pirminėms sąlygoms, gali būti ir kitokia. Šio konkretaus tyrimo epistemologinės tyrimo prielaidos yra abiejų prieigų derinys: siekiama gauti objektyvių žinių, analizuojant Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklą, remiantis objektyviais statistiniais duomenimis. Subjektyviąją prieigą atspindi ekspertų patyrimo sąlygotos jų pateikiamos žinios ir vertinimai, kurių analizė papildė plačią objektyvių duomenų analizę.
- *Su žmogaus prigimtimi* susijusios metodologinės prielaidos leidžia nustatyti, ar žmogus yra socialiai determinuotas, ar veikia laisva valia. Šio magistro darbo tyrime su žmogaus prigimtimi susijusios metodologinės prielaidos atspindi siekį nustatyti, kas labiau – socialinės aplinkos veiksniai ar tokie žmogiškieji veiksniai, kaip vertybės, vertybinės orientacijos, požiūriai, nuostatos labiau įtakoja vaiko teisių apsaugos sistemos veiklą. *Metodologinės prielaidos* nusako, kokie tyrimo metodai – nomotetiniai (dėsningumus nustatantys, kiekybiniai) ar ideografiniai (interpretaciniai, kokybiniai) – bus naudojami konkrečiame tyrime. Šiame konkrečiame tyrime pasirinktas abiejų metodų derinys. Nomotetinius tyrimo metodus atspindi statistinių vaiko teisių apsaugos sistemos veiklos

duomenų, kitų faktų analizė, o ideografinius tyrimo metodus reprezentuoja mokslinės ir metodinės literatūros analizė, ekspertų apklausa ir jos metu gautų duomenų analizė. Loginis tyrimo kelias vaizduojamas 7 paveiksle.

7 pav. Loginis tyrimo kelias

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Šiaulių rajono Vaiko teisių apsaugos skyriaus duomenimis

Kaip matyti iš septintame paveiksle pateikiamos informacijos, tyrime buvo naudojami teoriniai, empiriniai ir statistiniai tyrimo metodai. *Teoriniai* tyrimo metodai – mokslinės literatūros analizė ir dokumentų analizė – buvo naudojami strateginio valdymo ir vaiko teisių apsaugos teorinių klausimų nagrinėjimui ir analizei. Buvo išnagrinėta strateginio valdymo samprata ir strateginio valdymo procesas, jo turinys ir dinamika, išanalizuoti ir apibendrinti vaiko teises nusakantys norminiai dokumentai, apžvelgta užsienio šalių patirtis vaiko teisių apsaugos srityje bei lietuviška šios srities praktika. Remiantis mokslinės literatūros ir dokumentų analize, formuoti pagrindiniai klausimai ekspertinei apklausai bei nustatyta, kokius statistinius duomenis reikia rinkti, siekiant atlikti Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklos įvertinimą.

Empiriniai tyrimo metodai panaudoti tyrimo duomenų rinkimui. Buvo surinkti statistiniai ir faktiniai duomenys apie Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklą, ją sąlygojančius

išorinius ir vidinius veiksnius, atliekama šių veiksmų vertinimo analizė. Interviu būdu buvo atlikta ekspertinė apklausa, apklausiant su vaiko teisių apsauga susijusius specialistus. Interviu vykdytas pusiau struktūruoto interviu metodu, naudojant specialiai tam tyrimui parengtą klausimyną. Jį sudaro 19 klausimų, iš jų 15 skirti tyrimo objekto analizei, 4 – demografinėms charakteristikoms nustatyti. Klausimyno diagnostiniai blokai pateikiami 3-oje lentelėje.

3 lentelė

Pusiau struktūruoto interviu klausimyno ekspertiniam interviu atlikti sandara

Diagnostinė kryptis	Apibūdinimas
Problemų analizė	Vaiko teisių apsaugos sistemoje spęstinos problemos
Problemų sprendimo būdai	Sprendimai, įgalinantys tobulinti šalies vaiko teisių apsaugos sistemą
Savivaldybės vaiko teisių apsaugos sistemos problematikos analizė	Savivaldybės vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimo galimybės
Vaiko teisių apsaugos sistemos reforma	Vaiko teisių apsaugos sistemos centralizavimo aspektai

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Kaip matyti iš trečioje lentelėje pateiktos informacijos, ekspertinės apklausos pagalba buvo siekiama keturių pagrindinių tikslų: 1) diagnozuoti ir įvertinti vaiko teisių apsaugos sistemos problemas; 2) atrasti galimus šių problemų sprendimo būdus; 3) aptarti ir įvertinti vaiko teisių sistemos centralizavimą kaip šiuo metu šalyje aktualizuojamą esamų problemų sprendimo būdą, įvertinant tokio sprendimo plusus ir minusus; 4) įvertinti Šiaulių rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklą, išskiriant problemines sritis ir galimus sprendimo būdus.

Statistiniai tyrimo metodai naudoti apdorojant statistinius su vaiko teisių apsaugos sistema ir Šiaulių rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnyba susijusius statistinius duomenis, sudarant jų pateikimo formas – lenteles ir paveikslus.

2.1.2. Tyrimo imties charakteristika. Tyrimo imtį sudaro: a) Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklos 2005-2010 metų veiklos ataskaitos, LR įstatymų, poįstatyminių aktų, Šiaulių rajono savivaldybės juridinių jokumentų ir kitų norminių aktų, panaudotų empiriniame tyrime, visuma, Statistikos departamento prie LR Vyriausybės statistiniai duomenys, Įvaikinimo tarnybos prie LR Socialinės apsaugos ir darbo tarnybos duomenys, kiti statistiniai duomenys.

b) 8 ekspertai, apklausti pusiau struktūruoto interviu būdu. Jie dirba Šiaulių rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriuje, Radviliškio rajono vaiko teisių apsaugos skyriuje. Ekspertų duomenys koduojami skaičiais nuo E1 iki E8. Tarp ekspertų buvo 7 moterys ir 1 vyras, visų išsilavinimas aukštasis universitetinis. Ekspertų amžius svyravo tarp 31 ir 56 metų, vidutinis darbo stažas socialinėje srityje svyravo nuo 5 iki 18 metų, vidutiniškai ekspertai turėjo 11 metų darbo vaiko teisių apsaugos srityje patirtį.

2.1.3. Tyrimo organizavimas ir etika. Laikantis socialinių tyrimų etikos reikalavimų, prieš atliekant ekspertinį interviu, buvo asmeniškai susisiekiama su atrinktais ekspertais ir paaiškinus tyrimo

tikslą, paprašyta jų sutikimo dalyvauti tyrime. Potencialiems tyrimo dalyviams buvo nurodyta, kad tyrimas vykdomas anonimiškai, o jų pateikti atsakymai nebus analizuojami pavieniui, o apdorojus analizuojami bendrame duomenų masyve. Taip pat buvo paaiškinta galimybė atsisakyti dalyvauti tyrime. Ekspertinis interviu buvo atliktas 2011 metų sausio – vasario mėnesiais sutikusių tyrime dalyvauti informantų darbo vietose. Tyrimo metu ekspertams buvo pateikti numatyti klausimai ir paprašyta raštu pateikti atsakymus. Tiems informantams, kurie norėjo labiau įsigilinti į klausimus, buvo sudaryta galimybė į klausimus atsakyti vėliau, o atsakymus tyrėjai atsiųsti elektroniniu paštu.

2.2. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklos analizė

2.2.1. Išorinių veiksnių, sąlygojančių Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklą, analizė. Ši analizė atliekama, remiantis teorinės literatūros analizėje apubūdintu PEST modeliu, išskiriančiu politinius, ekonominius, socialinius ir technologinius veiksnius bei jų grupes.

Politinių veiksnių analizė. Šioje analizės dalyje tikslinga analizuoti veiksnius, susijusius su vaiko teisių apsaugos politika, sistemos veiklos reguliavimu, veiklos finansavimo šaltiniais ir t.t. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyrius yra Šiaulių rajono savivaldybės administracijos padalinys. Juridinis adresas: Sukilėlių g. 2, Šiauliai. Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis skyriaus darbą, yra 2002 metais gruodžio 17 d. LR Vyriausybės nutarimu Nr. 1983 (Valstybės žinios, 2002, Nr. 120-5415) patvirtinti Bendrieji vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatai. Juose numatoma, kad vaiko teisių apsaugos tarnyba savivaldybės teritorijoje įgyvendina pagrindines Jungtinių Tautų Organizacijos 1989 metų Vaiko teisių konvencijos nuostatas, vykdo vaiko teisių apsaugą, įstatymų numatyta tvarka gina vaiko teises ir teisėtus interesus, organizuoja ir prižiūri be tėvų globos likusių vaikų globą. Remiantis šiuo nutarimu, Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnyba buvo įsteigta vadovaujantis Šiaulių rajono savivaldybės tarybos 2003 metų birželio 12 d. nutarimu Nr. T-136.

Nutarime išvardyti pagrindiniai teisės aktai, kuriais vadovaudamasi savo veiklą vykdo vaiko teisių apsaugos tarnybos, tame tarpe ir Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnyba:

- LR Konstitucija
- JTO Vaiko teisių konvencija
- Kitos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys
- Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (2000)
- LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996)
- Vaiko globos organizavimo nuostatai, patvirtinti LR Vyriausybės 2002 m. kovo 27 d. Nutarimu Nr. 405 (Valstybės žinios, 2002, Nr. 35-1275)
- Šeimynų nuostatai, patvirtinti LR Vyriausybės 2002 m. liepos 3 d. nutarimu Nr. 1037 (Valstybės žinios, 2002, Nr. 70-2888)

- Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai, patvirtinti LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. 56 (Valstybės žinios, 2002, Nr. 68-2798).

Dalis šių įstatymų ir norminių aktų iki analizuojamo laikotarpio pasikeitė. 2006 metais įsigaliojus naujam LR Socialinių paslaugų įstatymui, buvo pakeista ar naujai priimta visa eilė norminių aktų, susijusių su vaiko teisių apsauga. 2004 m. gegužės 18 d. buvo priimtas naujos redakcijos LR išmokų vaikams įstatymas Nr. IX-2237, kuriuo patobulinta paramos šeimoms, auginančioms vaikus, sistema. Šio įstatymo normos reguliuoja santykius, susijusius su valstybės parama šeimoms, auginančioms vaikus ir be tėvų globos likusiems vaikams, nustato išmokų vaikams dydį, šių išmokų skyrimo tvarką, asmenų, turinčių teisę į išmokas, kategorijas, taip pat reglamentuoja šių išmokų skyrimo ir mokėjimo sąlygas, tvarką ir finansavimą.

Reglamentuojant socialinių paslaugų, teikiamų remiantis naujuoju Socialinių paslaugų įstatymu, apmokėjimo tvarką, 2006 m. birželio 14 d. LR Vyriausybės nutarimu Nr. 586 nustatyta, kad ilgalaikė socialinė globa be tėvų globos likusiam vaikui ir socialinės rizikos vaikui teikiama nemokamai. Vaiko globą reglamentuoja ir LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. gegužės 28 d. įsakymas Nr. AI-145. Juo buvo patvirtinti naujos redakcijos Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai, tuo pačiu išsprendžiant vaiko įstatyminio atstovo paskyrimo klausimą tais atvejais, kai vaiko tėvai išvyksta gyventi ar dirbti į užsienį. Šiuose nuostatuose įtvirtinta, jog prieš išvykdam, vaiko tėvai privalo kreiptis į savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybą, ir nurodyti asmenį, kuris bus atsakingas už vaiko globą.

Šiai vaiko apsaugos kryptčiai priskirtinas ir LR Vyriausybės 2008 m. liepos 16 d. Nutarimu Nr. 724 priimtas Vaiko laikinojo išvykimo į užsienio valstybes tvarkos aprašas. Juo numatoma, kad vieno iš tėvų sutikimas vaikui išvykti yra būtinas tik tuo atveju, kai vaikas vyksta į Šengeno erdvei nepriklausančias užsienio valstybes.

Šiuo metu Lietuvos Respublikos Seime svarstoma keletas vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarkos modelių:

- LR Seimo valdybos 2007 m. spalio 19 d. sprendimu Nr. 1872 sudarytos darbo grupės LR Vyriausybei pateikti du alternatyvūs vaiko teisių apsaugos sistemos institucijų pertvarkos modeliai;
- LR Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto 2009 m. spalio 7 d. sudarytos darbo grupės pateikti pasiūlymai dėl vaiko teisių apsaugos sistemos problemų sprendimo būdų.
- Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos LR Seimo Pirmininkei, Seimo Žmogaus teisių bei Socialinių reikalų ir darbo komitetams pateikti pasiūlymai dėl vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimo.

Šiais pertvarkos žingsniais numatoma pozityviai spręsti vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos veiklos efektyvumo klausimus, stiprinant pirminę institucinę grandį, t.y., savivaldybių teritorijose veikiančias vaiko teisių apsaugos tarnybas. Numatoma spręsti šių tarnybų pavaldumo

klausimą, perduodant tarnybas LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pavaldumui (dabar yra savivaldybių pavaldumo). 2010 m. gruodžio 22 d. Tarpžinybinė darbo grupė balsų dauguma (priėmė sprendimą centralizuoti vaiko teisių apsaugos sistemą ir parengė Vaiko teisių institucijų pertvarkymo koncepcijos projektą pagal kurį iki 2012 m. sausio 1 d. turėtų būti įvykdyta vaiko teisių apsaugos institucijų pertvarka (1 priedas). Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnyboms LR Vyriausybės 2009 m. gruodžio 2 d. nutarimu Nr. 1593 pavestos 39 funkcijos, numatoma didinti skyriuose dirbančių darbuotojų skaičių, tuo pačiu mažinant vienam darbuotojui tenkančių vaikų skaičių (šiuo metu jis siekia 2500 vaikų vienam darbuotojui).

Šiais pasiūlymais taip pat siekiama įtvirtinti vienodą visiems savivaldybėse esantiems vaikų teisių apsaugos skyriams struktūrą, formuojant specializuotus poskyrius pagal pavestas funkcijas (pvz., vaiko teisių atstovavimo teismuose, ginčų sprendimo, vaiko išklauso ir pan.). Šiuose poskyriuose turėtų dirbti konkrečioje vaiko teisių apsaugos srityje besispecializuojantys specialistai. Manoma, kad šis struktūrinis pertvarkymas padėtų spręsti ir vaiko teisių apsaugos užtikrinimą pasibaigus darbo valandomis, savaitgaliais ir švenčių dienomis, tuo pačiu diferencijuojant specialistų darbo apmokėjimą. Pirmojo koncepcijos įgyvendinimo etapo rezultatai buvo gauti ir apibendrinti 2011 vasario mėnesį (2 priedas).

Ekonominių veiksnių analizė. Vienu iš vaiko teisių apsaugos prioritetų laikomas deramo vaiko pragyvenimo užtikrinimas. Šioje srityje stebimos šeimos skurdo, būsto, vaikų nemokamo maitinimo mokykloje, socialinių paslaugų šeimai ir vaikams problemos. Šiaulių rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus duomenimis, per 2010 metus į savivaldybės socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą naujai įrašytos 27 šeimos, viso 2010.12.31 d. savivaldybėje buvo registruota 165 tokios šeimos. Jose gyveno 393 vaikai.

4 lentelė

Duomenys apie Šiaulių rajono savivaldybėje gyvenančias socialinės rizikos šeimas 2010 m

Laikotarpis	Viso vaikų	Viso rizikos šeimų	Įtrauktų į įskaitą dėl girtavimo, psichotropinių medžiagų vartojimo	Įtrauktų į įskaitą dėl socialinių įgūdžių stokos ir negebėjimo rūpintis vaiku	Įtrauktų į įskaitą dėl valstybės skiriamos paramos pabaudojimo ne vaiko interesams	Įtrauktų į įskaitą dėl prievartos prieš vaiką
2010.01.10-2010.12.31	64	27	9	17	-	1
2010.12.31	393	165	107	56	-	1

Saltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Šiaulių rajono Vaiko teisių apsaugos skyriaus statistiniais duomenimis

Lyginant su ankstesniais metais socialinės rizikos šeimų ir jose gyvenančių vaikų šiek tiek sumažėjo: 2009 tokių šeimų buvo 176, jose gyveno 431 vaikas, 2008 – 175, jose gyveno 461 vaikas. Tai galėjo lemti kelios pagrindinės priežastys:

- 2007 metais rajono savivaldybėse, siekiant išplėsti socialinių paslaugų šeimai plėtrą, buvo įsteigti socialinių darbuotojų etatai darbui su socialinės rizikos šeimomis. Socialiniai darbuotojai dirba visose rajono seniūnijose, teikdami šioms šeimoms ne tik informacijos ir konsultavimo socialinės paramos klausimais paslaugas, bet ir ugdydami šių šeimų socialinius įgūdžius bei mokydami, kaip juos išlaikyti. Iškilus problemoms šeimai, teikiama socialinė pagalba ir psichologinis palaikymas.

- Prailgintos dienos grupių socialinės rizikos šeimų vaikams įsteigimas mokyklose. Socialinės rizikos šeimų vaikai tokiose grupėse praleidžia keletą valandų ruošdami pamokas, mokydamiesi, žaisdami, bendraudami, sportuodami, etc. Organizuotas laisvalaikis sudaro galimybes šių vaikų pozityviai socializacijai, ugdant socialinius įgūdžius, skatinant prasmingą bendravimą ir akademinę motyvaciją.

- Emigracija. Dalis socialinės rizikos šeimų išvažiavo dirbti ir gyventi į kitas savivaldybes ir užsienio valstybes. Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis, 2009 metais iš Lietuvos kartu su tėvais emigravo 3182 vaikai, o 2010 metais – 9972 vaikai.

Nepaisant socialinės rizikos šeimų skaičiaus Šiaulių rajone mažėjimo, išlieka pavojus šiose šeimose gyvenantiems vaikams patirti skurdą ir nepriteklių. To priežastis – didelis nedarbas rajono kaimiškose vietovėse ir dalies šeimų pragyvenimas tik iš valstybės socialinių išmokų. Tarp sunkiausiai besiverčiančių šeimų patenka nepilnos šeimos, šeimos, priskiriamos daugiavaikių šeimų kategorijai, taip pat šeimos, kuriose globojamas neįgalus asmuo. Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis, skurdo lygis iki socialinių išmokų didėja nuo 2005 metų ir 2009 metais Lietuvoje sudarė 29,4% , o kaimiškose vietovėse (didelė Šiaulių rajono dalis priskiriama būtent šio tipo vietovėms) tais pačiais metais siekė 43,3% (skurdo rizikos rodikliai). Siekiant bent iš dalies neutralizuoti šią tendenciją, valstybė teikia vis didėjančią paramą vaikų auginančioms šeimoms. Ši parama apima:

- Pinigines išmokas įvairių socialinių pašalpų forma mažas pajamas gaunančioms šeimoms;
- Piniginė parama vaikų auginančioms šeimoms;
- Parama maisto produktais;
- Socialiai remtinų šeimų vaikų nemokamas maitinimas mokykloje;
- Vaikų pavėžėjimas iki mokyklos;
- Mažesnis pajamų moksečio tarifas vaikų auginančioms šeimoms.
- Kitokių formų socialinė parama vaikų auginančioms šeimoms.

Penktoje lentelėje vaizduojama informacija apie nemokamą vaikų maitinimą Šiaulių rajono savivaldybėje.

Nemokamo vaikų maitinimo tendencijos Šiaulių rajono savivaldybėje

Metai	Nemokamai maitinami vaikai	Išlaidos nemokamam vaikų maitinimui (tūkst.lt)
2006	2252	1404,7
2007	2202	1626,6
2008	3799	2296,8
2009	2952	2315,4

Šaltinis: sudaryta darbo autorius, remiantis Šiaulių rajono Vaiko teisių apsaugos skyriaus statistiniais duomenimis

Informacijos duomenys rodo, kad kiekvienais metais, išskyrus 2007-uosius, nemokamai maitinamų vaikų skaičius savivaldybėje augo, didėjo ir tam skiriamos piniginės lėšos. Iš dalies tokia tendencija galėjo susidaryti ir dėl to, kad 2008 metais įsigaliojo nauja Socialinės paramos mokiniams įstatymo nuostatos, pagal kurias nemokamus pietus privaloma skirti visiems mokiniams, kurie mokosi pagal priešmokyklinio ar pradinio ugdymo programas, o taip pat skirti nemokamus pusryčius visiems mokiniams iš mažas pajamas gaunančių šeimų, o tai sąlygojo nemokamą maitinimą gaunančių mokinių skaičiaus didėjimą. Nemokamai maitinamų vaikų skaičiaus sumažėjimas 2009 metais sąlygotas mokinių skaičiaus sumažėjimo Šiaulių rajone. Dalis kaimo vietovėje esančių mokyklų, optimizuojant mokyklų tinklus, buvo uždarytos, o mokiniai perėjo mokytis į mieste esančias bendrojo lavinimo mokyklas.

Kitos išmokos šeimai taip pat mažėjo. Šiaulių rajone šių išmokų gavėjų 2009 metais buvo 8715, o 2010 metais – 3004 (Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenys). Skaičiuojant pinigine išraiška, išmokos taip pat sumažėjo: 2009 metais jos sudarė 8337,3 tūkstančio litų, o 2010 – 2463,3 tūkstančio litų.

Nemažai problemų vaikus auginančioms šeimoms kelia nepakankamas ikimokyklinio ugdymo įstaigų tinklas rajone. Per paskutiniuosius dešimtmečius buvo uždarytos ikimokyklinio ugdymo įstaigos buvusiuose kolūkių centruose, artimiausios ikimokyklinio ugdymo įstaigos yra už kelių ar keliolikos kilometrų, ir vaikus auginančios šeimos neturi galimybių vaikus vežioti tokį atstumą. To pasekoje daugelis moterų priverstos sėdėti namuose, prižiūradamos vaikus ir negali eiti dirbti. Dėl šių priežasčių bedarbystė vaikus auginančių Šiaulių rajono šeimų tarpe gali būti didesnė, negu analogiškų šeimų tarpe Šiaulių mieste. Galima teigti, kad ikimokyklinis ugdymas rajone yra silpnoji grandis šeimų, auginančių vaikus, paramoje.

Dar viena problemiška grandis šeimų, auginančių vaikus, ekonominių veiksnių grandinėje, yra būsto problemos. Vienas iš sprendimo būdų iki šiol buvo šeimoms teikiamos vienkartinės išmokos būstui įsigyti arba įsikurti. 2009 metais Šiaulių rajone tokias išmokas gavo 37 šeimos, tam buvo išleista 221,3 tūkstančio litų, o 2010 metais – 30 šeimų (161,1 tūkstančio litų; Statistikos

departamento prie LR Vyriausybės duomenys). Toks staigus būsto išmokų šeimoms sumažėjimas buvo nulemtas šalies ekonominės krizės ir su tuo susijusio rajono savivaldybės biudžeto perskirstymo.

Socialinių veiksnių analizė. Vienas iš socialinių veiksnių analizės rodiklių yra rajono gyventojų demografinė charakteristika.

6 lentelė

Šiaulių rajono gyventojų skaičiaus kitimo tendencijos (tūkstančiais gyventojų)

Metai	Viso gyventojų	Vaikų iki 18 m
2006	50 880	8623
2007	50 480	7438
2008	50 211	7130
2009	50 080	6939
2010	49 199	6564
2011	47 052	-

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus remiantis Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis.

Kaip matyti iš šeštoje lentelėje pateikiamos informacijos, Šiaulių rajone nuo 2006 metų tolydžio mažėjo gyventojų skaičius. Tuo pačiu mažėjo ir rajone gyvenančių vaikų skaičius, tačiau galima pastebėti, kad vaikų skaičius mažėjo labiau, negu bendras gyventojų skaičius. Tai sąlygojo ir mažėjantis gimstamumas, ir auganti emigracija. Tai sąlygoja, kad vis daugiau vaikų gyvena be vieno ar abiejų tėvų, kurie uždarbiauja užsienio valstybėse. Tokių vaikų skaičiaus didėjimas kelia susirūpinimą, nes dėl nepakankamos priežiūros auga mokyklos nelankančių vaikų skaičius. Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis, 2009-2010 mokslo metais Lietuvoje mokyklos dėl įvairių priežasčių nelankė 15 924 nepilnamečiai, tame tarpe 7-10 metų – 6288 vaikai, 11-16 metų – 9636 vaikai. Ši tendencija stebima ir Šiaulių rajone. Savivaldybės turimais duomenimis, pagrindinės mokyklos nelankymo priežastys yra: tėvų išvykimas iš Lietuvos, socialinės – tėvai neturi už ką parengti vaiko mokyklai, sveikatos – vaikai gauna mokymą savo namuose, socialinės-psichologinės – tėvų neprižiūrėjimas ir socialinis pedagoginis apleistumas.

Mažai tikėtina, kad mokyklos nelankantys vaikai mokytusi namuose ar dirbtų (nepilnamečių darbas yra reguliuojamas LR Darbo kodekso, pagal jį įdarbinti galima ne jaunesnius kaip 14 metų vaikus, tam gavus tėvų ir mokyklos raštišką sutikimą). Dėl laisvo laiko pertekliaus nepilnamečiai linkę burtis į gruputes, vykdyti visuomenei pavojingą veiklą, pažeidinėti įstatymus. Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis, 2010 metais Lietuvoje buvo sulaikyti 2865 nepilnamečiai, įtariami padarę nusikalstamas veiklas. Iš jų 530 nepilnamečių niekur nesimokė ir nedirbo. Analizuojant, už ką sulaikyti nepilnamečiai, nustatytos tokios priežastys: už elgetavimą – 20, už valkatavimą – 211, už administracinius teisės pažeidimus buvo sulaikyta 8542 nepilnamečiai.

Dėl tėvų nepriežiūros kai kurie nepilnamečiai netenka tėvų globos: jiems paskiriama laikinoji globa. Analizuojant Šiaulių rajono duomenis, nustatyta, kad tėvų globos netekusių vaikų skaičius rajone nuo 2005 metų svyravo.

2005 m. tėvų globos netekusių Šiaulių rajono vaikų, gyvenančių globos institucijose, skaičius buvo 146. 2005 m. dėl įvairių priežasčių tėvų globos neteko ir buvo apgyvendinti globos įstaigose 55 vaikai, 27 iš jų – savivaldybės Gruzdžių vaikų darželio „Puriena“ laikinosios globos grupėse, 10 – Kuršėnų vaikų globos namų laikinosios globos grupėje, 10 – Šiaulių apskrities sutrikusio vystymosi kūdikių namuose, 3 – Šiaulių vaikų globos namuose „Šaltinis“, 5 – Vaivorykštės vaikų globos namuose.

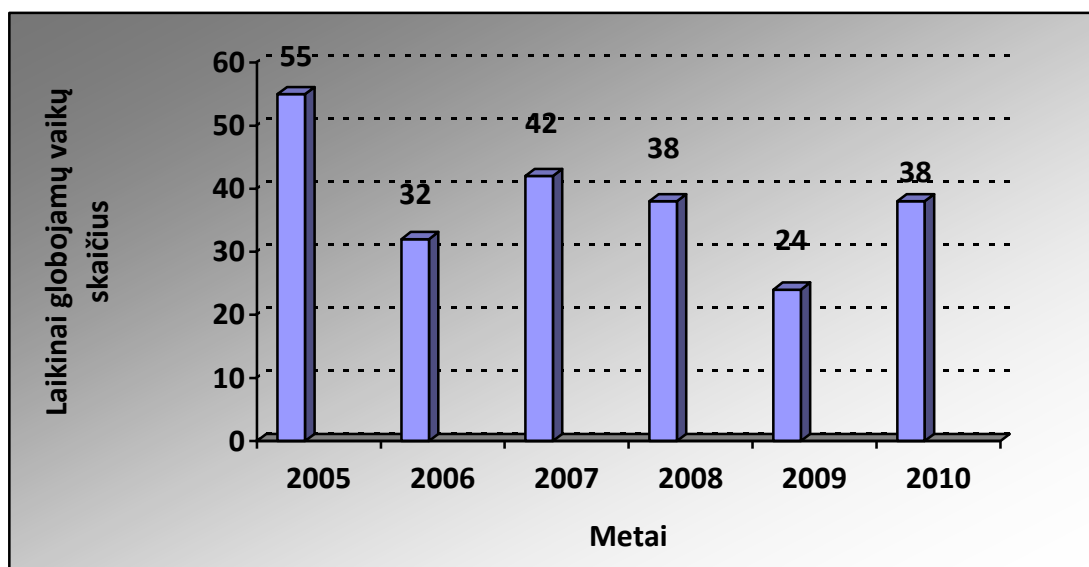
2006 m. dėl įvairių priežasčių tėvų globos neteko ir buvo apgyvendinti globos įstaigose 32 vaikai.

2007 m. savivaldybės laikinosios globos grupėse ir apskrities vaikų globos grupėse buvo apgyvendinti 42 vaikai, šeimose – 27 vaikai.

2008 m. vaikų globos grupėse apgyvendinti 38 vaikai, iš jų: savivaldybės laikinosios globos grupėse – 30 vaikų, 4 vaikai - kūdikių namuose, 4 vaikai - apskrities vaikų globos namuose ir šeimose – 21 vaikas. Apie vaikus Šiaulių rajone, kuriems nustatyta globa (rūpyba) 2008 m. pateiktas 4 priedas.

2009 metais institucinė globa buvo nustatyta 24 vaikams, iš jų: savivaldybės laikinosios globos grupėse apgyvendintas buvo 21 vaikas, 3 vaikai - kūdikių namuose. Tačiau kol kas šeimynų veikla dar nėra pakankamai reglamentuota. Apie vaikus, kuriems nustatyta globa (rūpyba) 2009 m. o 2010 metų rezultatai pateikti 4 priede.

Duomenys apie Šiaulių rajono 2005-2009 metais globos namuose apgyvendintus vaikus pateikti 7 paveiksle.

8 pav. Tėvų globos netekę Šiaulių rajono vaikai, apgyvendinti globos institucijose 2005-2010 m.

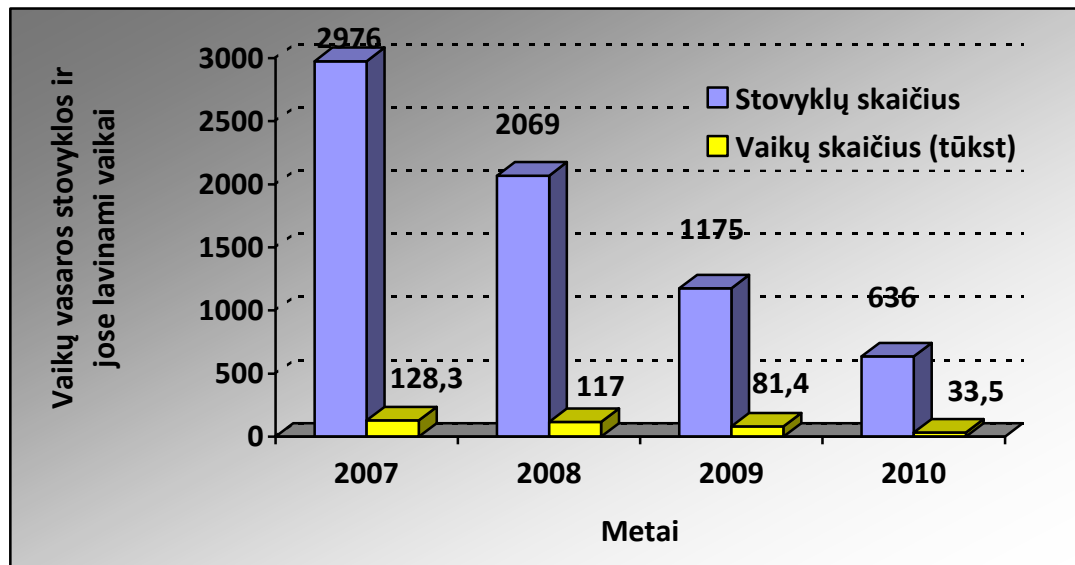
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Šiaulių rajono Vaiko teisių apsaugos skyriaus statistiniais duomenimis.

Nuo 2007 metų laikinosios globos skyrimas rajone buvo sumažėjęs. Tai galima paaiškinti išaugusių darbo vietų skaičiumi ir to sąlygotu didesniu tėvų užimtumu darbo rinkoje, geresnėmis socialinėmis gyvenimo sąlygomis ir mažėjančiu alkoholio vartojimu šeimose. Ekonominės krizės sąlygotas staigus nedarbo išaugimas veikiausiai susijęs su tuo, kad padidėjo smurtą ir prievartą šeimose patiriančių vaikų skaičius. Rajono savivaldybės turimais duomenimis, 2010 metais smurtą rajone nuo suaugusiųjų patyrė 79 vaikai (palyginimui, 2008 metais – 53 vaikai). 73 atvejais vaikui suteikta pagalba: psichologo, socialinio pedagogo, socialinio darbuotojo konsultacija ar kompleksinė pagalba. 19 atvejų tokia pagalba suteikta vaikui ir jo šeimai. Šie statistiniai duomenys leidžia teigti, kad JTO Vaiko teisių konvencijoje įtvirtinta vaiko apsaugos nuo visų rūšių smurto teisė tiek Lietuvoje, tiek Šiaulių rajone dar nėra iki galo įgyvendinta. Didele dalimi tai sąlygojama visuomenėje plintančios hedonizmo ir maskulinizmo kultūros, kai tarp prioritetinių vertybių vis dažniau įrašomas staigus praturtėjimas, jėgos naudojimas siekiant savo interesų, savo tikslų ir interesų iškelimas aukščiau visuomeninių. Ši tendencija sąlygoja susvetinėjimą ne tik visuomenėje, bet ir šeimose, kai tėvams kartais tampa vis sunkiau susikalbėti su savo vaikais, o vaikai iškilus problemai neranda pagalbos šeimoje. Toks susvetimėjimas sąlygoja ir didesnę smurto pasireiškimą mokymo institucijose: spaudoje ir televizijoje daugėja pranešimų apie mokinių smurtą vienas prieš kitą, muštynes mokykloje ir t.t. Tai reiškia, kad įvairių socialines paslaugas šeimai teikiančių specialistų veikla kol kas nėra pakankamai veiksminga ir efektyvi. Stinga didesnio dėmesio kiekvienai probleminei šeimai, trūksta specializuotų paslaugų: vienišų mamų socialinių įgūdžių ugdymo, smurto šeimoje prevencijos paslaugų ir t.t.

Šiuo metu rajone nėra galimybės gauti pagalbą smurtą šeimoje patiriančioms moterims ir vaikams. Šiaulių miesto savivaldybės Socialinių paslaugų centro nakvynės namuose įsikūręs Moters krizių centras pagalbą teikia tik mieste gyvenančioms moterims. Ribotas ir šio centro darbo laikas: specialistai nedirba vakarais, savaitgaliais ir švenčių dienomis, kai stebimi didžiausi smurto šeimose proveržiai. Dėl teisėsaugos sistemos reorganizacijos seniūnijose smarkiai apribotas policijos pareigūnų skaičius neleidžia operatyviai reaguoti į šeimyninio smurto atvejus. To pasekoje prievarta prieš vaikus yra beveik nestabdoma, ji dažniau pastebima, kai sumuštas vaikas ateina į mokyklą. Galima teigti, kad smurtas šeimose Šiaulių rajono seniūnijose yra didelė ir reikšminga probleminė sritis, kurioje prievartos prieš vaiką problemos sunkiai sprendžiamos. Manytina, kad didesnis įvairių sričių specialistų bendradarbiavimas galėtų padėti spręsti šią problemą.

Dar viena ryški socialinė problema, tiesiogiai liečianti vaikų socializaciją – vaikų užimtumas. Dėl švietimo sistemos pertvarkos ir kitų socialinių reformų rajone ženkliai sumažėjo pomokyklinio vaikų užimtumo galimybės. Kaimo vietovėse uždaryti kultūros namai, perkeltos ar uždarytos bibliotekos sumažina vaikų užimtumo organizavimo galimybes. Šiuo metu popamokinė veikla daugiausia organizuojama mokyklose. Dalis jose veikiančių būrelių yra mokami, todėl socialiai remtinų (o ir kitų šeimų) vaikai susiduria su apmokėjimo sunkumais. Tyrimo metu nepavyko surinkti

Šiaulių rajono neformaliojo ugdymo duomenų, tačiau remiantis Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis, vaikų neformaliojo ugdymo veikla tolydžio mažėja. Pavyzdžiui, 2008 metais Lietuvoje buvo 2069 vaikai vaikų ir jaunimo vasaros stovyklose, 2009 metais šis skaičius sumažėjo iki 1175, o 2010 metais jų beliko 636.

9 pav. Vaikų ir jaunimo vasaros stovyklų skaičius ir juose pabuvojęs vaikų skaičius (tūkst.)

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis

Grėsmę vaikams ir jų sveikatai kelia ir neribojamas kompiuterinių žaidimų ir interneto vartojimas. Šiuo metu visose Šiaulių rajono seniūnijų bibliotekose veikia viešosios internetinės prieigos. Atsižvelgiant į LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus atlikto tyrimo dėl nepilnamečių lankymosi viešojo naudojimo kompiuterinių tinklų prieigos taškuose išvadas, 2007 metais LR Sveikatos apsaugos ministro įsakymu patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 18:2007 „Viešojo naudojimo kompiuterinių tinklų prieigos taškai: sveikatos saugos reikalavimai“, kuriuose numatyti specialieji nepilnamečių lankymosi viešose kompiuterių naudojimo vietose reikalavimai. Jais ribojamas lankymosi laikas, siekiant apsaugoti vaikus nuo veiksmų, galinčių padaryti žalingą poveikį jų fizinei ir psichinei sveikatai.

Iš analizės matyti, kad prastėjanti šalies ekonominė situacija smarkiai padidino įvairių socialinės rizikos veiksmų poveikį vaikų gerovei. Šie negatyvūs pokyčiai, nepaisant įvairių institucijų veiklos, stebimi tiek visos valstybės, tiek ir Šiaulių rajono vaikų ir vaikus auginančių šeimų gyvenime.

Technologinių veiksmų analizė. Jau buvo minėta, kad vykdant informacinės aplinkos plėtrą, rajono seniūnijų bibliotekose įrengtos viešosios kompiuterinės ir internetinės prieigos, kuriomis naudotis turi galimybę ir vaikai. Iki 2009 metų šeimai (asmeniui) pirkusiai kompiuterį ar kompiuterinę įrangą, buvo kompensuojama pajamų mokesčio įmoka, lygi pirkinio kainai. Dėl ekonominių sunkumų nuo 2009 metų ši kompensacija nebėra teikiama, todėl šeimose susiduria su

sunkumais įsigijant kompiuterinę techniką. Kita vertus, interneto tiekimo įmonės jau keletą metų dalyvauja neįgaliųjų socialinės integracijos ir kitokiose socialinės integracijos programose ir šeimoms, kurios augina neįgalius vaikus ar yra socialiai remtinės, teikia nuolaidas internetinei prieigai įrengti ir mokesčiui už interneto paslaugas. 2010 metais Šiaulių įstaiga „Splus“, teikianti interneto paslaugas, tokioms šeimoms taikė 50% nuolaidą paslaugų mokesčiams, UAB „Telekomas“ – iki 40%. Šios lengvatos žymia dalimi palengvimo socialiai remtinių šeimų galimybes gauti informaciją, naudotis pažangiomis kompiuterinėmis ir informacinėmis technologijomis. Dėl komercinių paslapčių apsaugos nepavyko gauti iš šių įmonių duomenų, kiek šeimų yra pasinaudojusios jų teikiama lengvatomis.

Tačiau dėl didėjančių informacinių technologinių galimybių didėja grėsmės, susijusios su smurto, pornografijos ir kitų neigiamų sričių informacijos prieinamumu nepilnamečiams. Pasak Sorensen (2007) spartus technologijų vystymas skatina dvasinio tobulėjimo ir bendravimo nutolimą. Tyrimais nustatyta, kad neigiamas žiniasklaidos ir kompiuterinių technologijų poveikis nepilnamečiams pasireiškia didėjančiu jų agresyvumu, socialinių normų pažeidinėjimu, socialiai nepriimtino elgesio naudojimu. Deja, kol kas nėra kitų priemonių, išskyrus tėvų kontrolę, leidžiančių užkirsti kelią šios informacijos plitimui. Todėl vienu iš kintamųjų, skatinančių socialinių rizikos veiksnių plitimą, laikytinas tokios informacijos prieinamumas ir jo plitimas nepilnamečių tarpe.

2.2.2. Vidinių Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklos veiksnių analizė

Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų veikla yra reglamentuojama vykdomos LR Vyriausybės patvirtintais Bendraisiais vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatais. Juose numatyti pagrindiniai šioms tarnyboms keliami uždaviniai, pareigos ir funkcijos (II skirsnis)

7 lentelė

Vaiko teisių apsaugos tarnybos uždaviniai ir pareigos

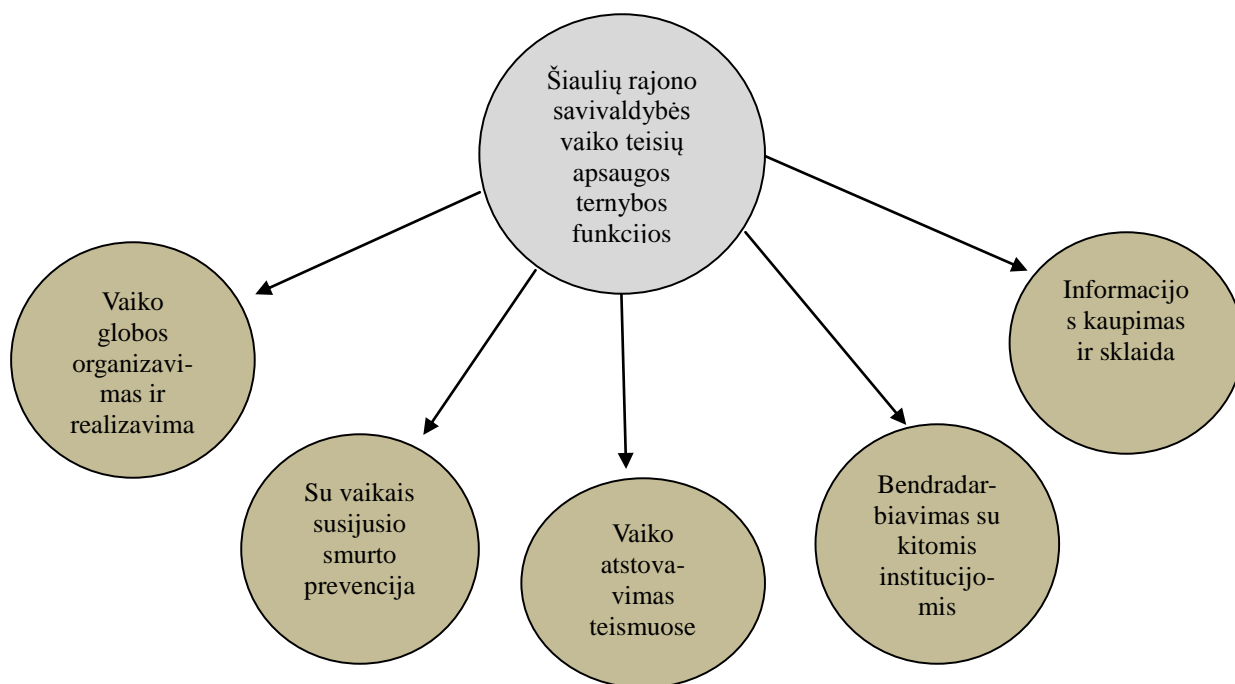
Uždaviniai	Pareigos
<ul style="list-style-type: none"> • Užtikrinti vaiko teisių apsaugą • Užtikrinti vaiko teisių apsaugą reglamentuojančių įstatymų ir kitų teisės aktų įgyvendinimą ir priežiūrą • Rengti ir įgyvendinti priemones vaiko teisių apsaugai ir teisėtiems interesams teismuose • Ginti įstatymų ir kitų teisės aktų numatyta tvarka vaikų teises šeimoje, globėjų (rūpintojų) ir įvaikintojų šeimose bei šeimynose, valstybės ir savivaldybės institucijose bei įstaigose, nevyriausybinių institucijų, organizacijų ir fizinių asmenų įsteigtose vaikų globos įstaigose ir kartu su vaiko tėvais (įvaikintojais), globėjais (rūpintojais), įstaigų darbuotojais šalinti 	<p>Tarnyba, atstovaudama vaiko teisėms ir teisėtiems interesams teismuose, privalo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dalyvauti sprendžiant klausimą dėl santuokos pripažinimo negaliojančia, kai vienas ar abu sutuoktiniai yra nepilnamečiai, ir pateikti išvadą, ar tai nepažeis šių asmenų ir jų vaikų teisių bei interesų; • dalyvauti sprendžiant klausimą dėl sutuoktinių, turinčių bendrų nepilnamečių vaikų, gyvenimo skyrium ir pateikti išvadą, ar nebus pažeistos vaikų teisės; • dalyvauti nagrinėjant ginčą dėl vaiko ir ištyrusi šeimos aplinkos sąlygas pateikti išvadą dėl šio ginčo; • dalyvauti nagrinėjant pareiškimą dėl nepilnamečio pripažinimo visiškai veiksniu (emancipuotu) ir pateikti išvadą dėl nepilnamečio pripažinimo visiškai

<p>aplinkybes, dėl kurių pažeidžiamos vaiko teisės.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organizuoti įstatymų ir kitų teisės aktų numatyta tvarka likusių be tėvų globos vaikų globą (rūpybą) šeimose bei šeimynose, valstybės ir savivaldybės institucijose bei įstaigose, nevyriausybinių institucijų, organizacijų ir fizinių asmenų įsteigtose vaikų globos įstaigose; • Organizuoti įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka įvaikinimą 	<p>veiksniu (emancipuotu);</p> <ul style="list-style-type: none"> • dalyvauti nagrinėjant ginčą dėl tėvų valdžios apribojimo ir ištyrusi šeimos gyvenimo sąlygas pateikti išvadą dėl šio ginčo; • dalyvauti sprendžiant klausimą dėl santuokinio amžiaus sumažinimo ir pateikti išvadą, ar tikslinga sumažinti santuokinį amžių, ar tai atitinka nepilnamečio interesus • dalyvauti nagrinėjant tėvystės (motinystės) nuginčijimo klausimą; • dalyvauti įstatymų nustatyta tvarka nepilnamečio liudytojo, nukentėjusiojo, įtariamojo ar kaltinamojo apklausoje; • vykdyti kitus teismų pavedimus, susijusius su vaiko teisių apsauga. <p>Tarnyba arba tarnyba kartu su policija įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytais atvejais (kai tėvai (tėvas, motina) arba kiti vaiko atstovai pagal įstatymą smurtauja arba kitaip piktnaudžiauja tėvų valdžia ir dėl to kyla reali grėsmė vaiko sveikatai ar gyvybei) privalo nedelsdama:</p> <ul style="list-style-type: none"> • paimti vaiką iš tėvų arba kitų vaiko atstovų pagal įstatymą ar kitos vaiko buvimo vietas; • perduoti vaiką globoti (rūpintis) įstatymų nustatyta tvarka; • informuoti vaiko tėvus arba kitus vaiko atstovus pagal įstatymą apie vaiko paėmimą iš šeimos ar kitos jo buvimo vietos. • Tarnyba iš mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros, policijos ir kitų institucijų arba asmenų, turinčių duomenų apie nepilnametį, gavusi informaciją apie likusį be tėvų globos vaiką dėl tėvų ligos, mirties, išvykimo, dingimo, jų atsisakymo atsiimti vaiką iš mokymo, auklėjimo ar gydymo įstaigų arba apie žiaurų tėvų elgesį ar kitokius vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimus, privalo: <ul style="list-style-type: none"> • nedelsdama imtis visų teisėtų veiksmų, kurie užtikrintų vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą; • užtikrinti vaikui, kuriam reikia globos (rūpybos), laikinosios globos (rūpybos) nustatymą įstatymų nustatyta tvarka. • Tarnyba Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus reikalavimu privalo: <ul style="list-style-type: none"> • per 10 darbo dienų pateikti prašomą informaciją; • leisti susipažinti su reikalaujamais dokumentais; • vykdyti jo sprendimus; • laiku pranešti apie tai, kaip vykdomi kontrolieriaus sprendimai.
---	--

Šaltinis: sudaryta darbo autorius, remiantis LR Vyriausybės patvirtintais Bendraisiais vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatais

Taigi, iš septintoje lentelėje pateiktos informacijos matyti, kad valstybė pagrindinę vaiko teisių apsaugos funkciją pavedė vykdyti savivaldybėms, t.y., pritraukė šią veiklos sritį arčiau vaikų – tų, į kuriuos ši funkcija ir yra nukreipta. Sukurta specializuota tarnyba, kurios pagrindinė ir

vienintelė veiklos sritis yra vaiko teisių apsauga. Analizuojant pagrindines tarnybai priskirtas funkcijas, galima išskirti keletą esminių funkcinių krypčių:

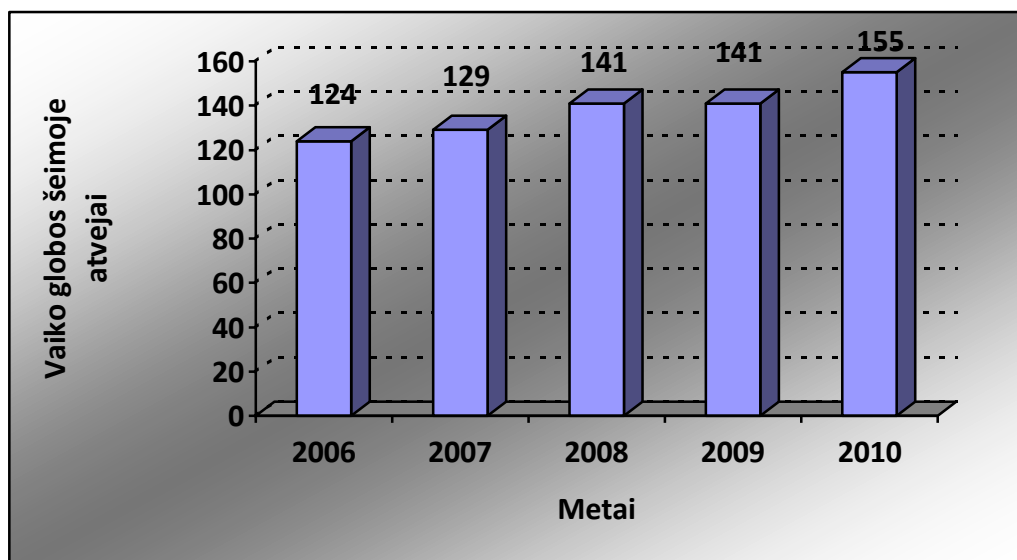

10 pav. Vaiko teisių apsaugos tarnybos funkcijos

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Šiaulių rajono Vaiko teisių apsaugos skyriaus informacija

Pagrindinės Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos funkcijų kryptys sąlyginai yra penkios:

1. ***Vaiko globos organizavimas ir realizavimas.*** Per paskutiniuosius penkis metus vaiko globos tendencijos kito. Vaiko globos šeimoje atvejais šios formos globa turėjo tendenciją nuolatos didėti. Jei 2006 metais vaiko globa šeimoje buvo nustatyta 124 vaikams, tai 2010 metais ši globa nustatyta jau 155 vaikams, informacija apie tai pateikta 5 priede.

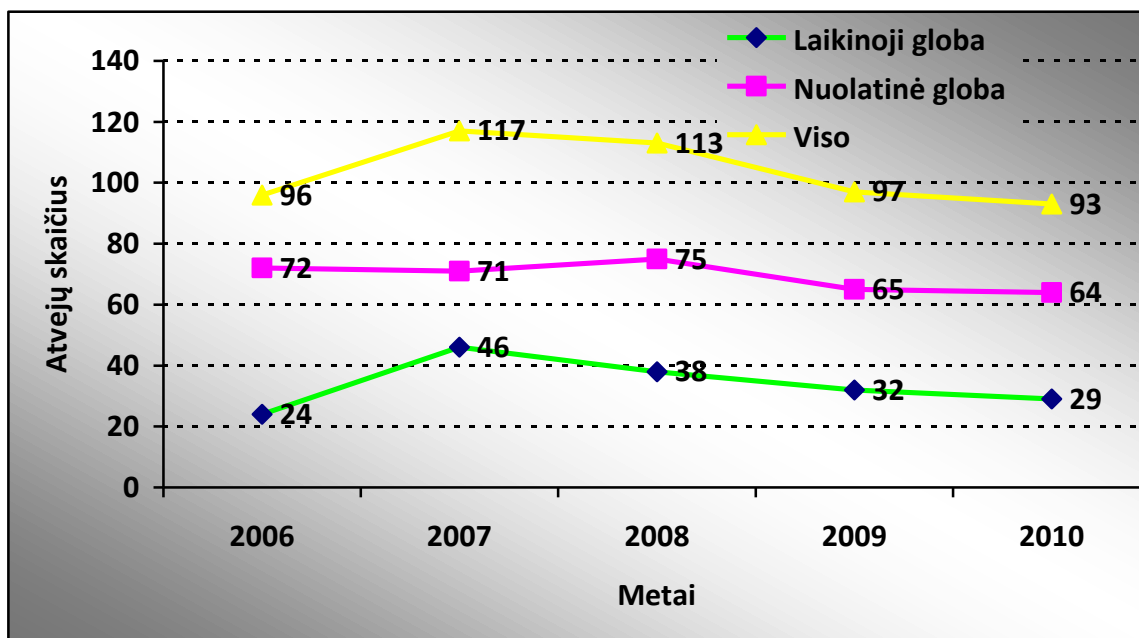

11 pav. Vaiko globos šeimoje tendencijos Šiaulių rajone

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus statistiniais duomenimis

Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyrius nustatė, kad dažniausiai vaiko globa šeimoje susijusi su tėvų išvykimu dirbti į užsienio valstybes. Tokiu atveju tėvai turi skyriui pateikti nustatytos formos prašymą laikinajai vaiko globai nustatyti, nuroydamai būsimą laikinąjį vaiko globėją. Dažniausiai (trim ketvirtadaliais atvejų) tokiu globėju siekia tapti artimas vaiko giminaitis: seneliai, dėdės, tetos, pilnamečiai broliai ir seserys, kiti giminaičiai. Tik retais atvejais globėju tampa kitas su šeima susijęs ar nesusijęs asmuo. Pateikus prašymą, kartu pateikiami tokie dokumentai: 1) vaiko gimimo liudijomo kopija; 2) tėvų ir siūlomo globėjo asmens dokumentų kopijos; 3) siūlomo globėju asmens sveikatos pažymėjimas (forma 046); 4) pažyma apie siūlomo globėjo šeimos sudėtį; 5) siūlomo globėjo buities ir gyvenimo sąlygų patikros aktą (jį surašo skyriaus darbuotojas, nuvykęs į namus); kartu su siūlomu globėju gyvenančių vyresnių negu 16 metų asmenų rašytinius sutikimus.

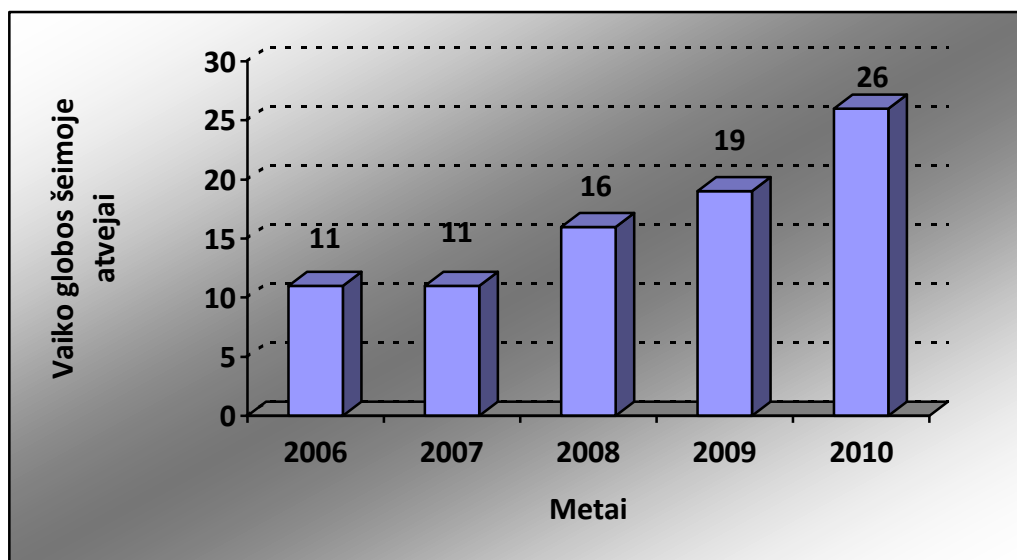
Analizuojant vaiko laikinosios ir nuolatinės globos nustatymo socialinės globos įstaigose tendencijas, aiškėja, kad iki 2007 metų abiejų formų – tiek laikinosios, tiek ir nuolatinės globos – nustatymo atvejų tolydžio daugėjo (žr. 12 pav.)

12 pav. Vaiko laikinosios ir nuolatinės globos socialinės globos įstaigose nustatymo tendencijos Šiaulių rajone

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus statistiniais duomenimis

Šis globos atvejų didėjimas atspindi natūralias vaikų institucinės globos valstybėje tendencijas, rodančias, kad iki 2007 metų institucinė vaiko globa tolydžio augo. 2007 metais įsigaliojus naujam LR socialinių paslaugų įstatymui ir poįstatyminiams aktams, sustiprėjo siekis priartinti vaiko globą kuo arčiau šeimos, todėl ir Šiaulių rajone šis siekis buvo realizuojamas kaip įmanoma daugiau tėvų globos netekusių vaikų nukreipti laikinajai ar nuolatinei globai į šeimynas – naujos formos ir turinio vaiko globos institucijas (žr. 13 pav.). Tais atvejais, kai tai buvo įmanoma, buvo steigiamos šeimynos – nedidelio tipo vaiko globos namai, kurie maksimaliai atitiko gyvenimo šeimoje sąlygas. Šiaulių rajone šeimynose, pradedant 2007 metais, buvo realizuojama tiek laikinoji, tiek ir nuolatinė vaiko globa. Apie vaikus, agyvendintus šeimynose per 2010 metus, pateikta 6 priede.

13 pav. Vaiko globos šeimynoje nustatymo tendencijos Šiaulių rajone

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus statistiniais duomenimis.

Analizuojant tėvų globos netekimo priežastis, Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyrius disponuoja tokia informacija. 2010 metų informacija pateikta 7 priede:

8 lentelė

Tėvų globos netekimo priežastys Šiaulių rajone

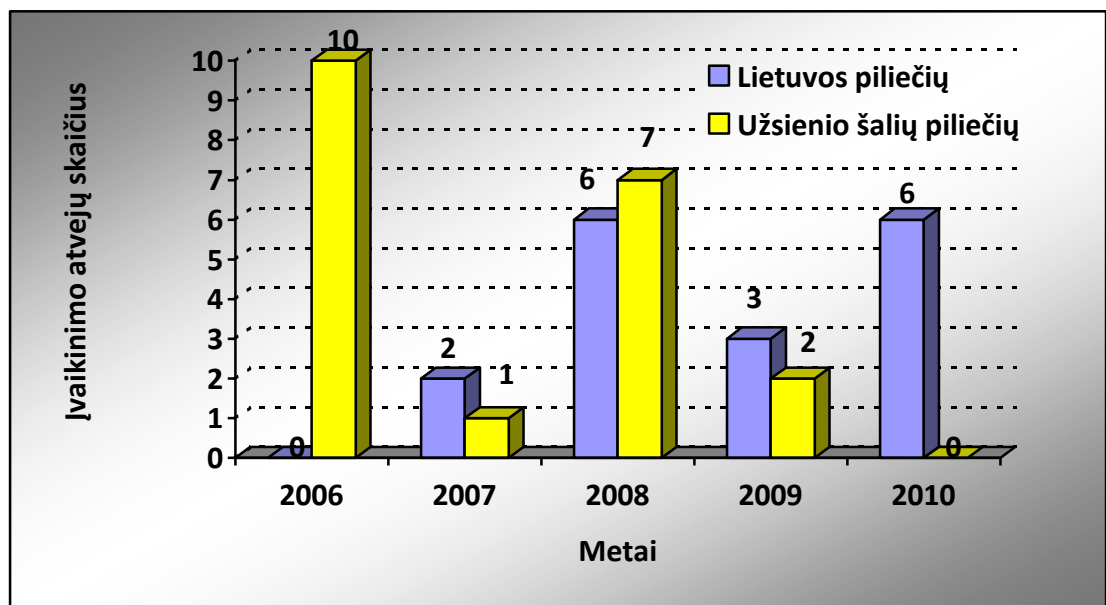
Tėvų globos netekimo priežastys	Metai					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Turėtas vienintelis iš tėvų nesirūpino, nesidomėjo vaiku, jo neprižiūrėjo	58	52	43	41	35	21
Vaikų tėvai arba vienintelis iš turimų laikinai negali rūpintis dėl abiejų ar vieno iš jų ligos, suėmimo, bausmės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių,	18	17	14	13	10	11
Vaikai įstatymų nustatyta tvarka buvo atskirti nuo tėvų,	12	11	9	6	5	-
Tėvams įstatymų nustatyta tvarka buvo laikinai ar neterminuotai apribota tėvų valdžia,	59	55	52	48	43	-
Vaikų tėvai mirę.	11	7	6	4	3	6
Iš viso:	87	62	69	64	59	38

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Šiaulių rajono Vaiko teisių apsaugos skyriaus statistiniais duomenimis.

Kaip matyti iš aštuntoje lentelėje pateikiamos informacijos, dažniausia priežastis, dėl kurios vaikams yra nustatoma nuolatinė ar laikinoji globa, yra tėvų nesirūpinimas vaiku ir jo nepriežiūra. Ši priežastis ėmė silpnėti, kai rajono seniūnijose buvo įsteigti socialinių darbuotojų etatai, dirbantys su socialinės rizikos šeimomis. Šie darbuotojai, bendradarbiaudami su rajono vaiko teisių apsaugos

skyriumi, ėmė skirti didelį dėmesį socialinės rizikos šeimoms, auginančioms vaikus. Šių šeimų tėvai pradėti mokyti socialinių įgūdžių, kontroliuojama, kaip jie rūpinasi vaikais, stebimi ir griežtai kontroliuojami galimi šeimos smurtautojai. Šios bendros priemonės leido sumažinti tėvų valdžios apribojimą ir iš šeimos paimamų vaikų skaičių rajone. Iš dalies tai yra ir rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos aktyvaus darbo rezultatas.

Dar viena skyriaus darbo kryptis vaiko globos organizavimo ir realizavimo funkcijų srityje yra įvaikinimas ir su tuo susijusi veikla. 2007 m. Lietuva įsigijo globėjų (rūpintojų) ir tėvių PRIDE programos licenciją. Programa skirta parengti tėvius (globėjus) priimti į savo šeimą vaiką. Programos dalyviai mokomi pažinti ir priimti vaiką tokį, koks jis yra. Tam reikalingi specialūs socialiniai įgūdžiai: bendravimo, priėmimo, etc. Būtent tokių įgūdžių ir mokomi būsimoji globėjai ir tėviai. 2009 metais buvo pasirašyta bendradarbiavimo sutartis tarp Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus ir Telšiuose įsikūrusios viešosios įstaigos „Soneima“, kuri padeda skyriui rengti būsimojų tėvių ir globėjų mokymus. Tais pačiais metais suorganizuota 10 mokymų ciklas, po kurio būsimoji tėviai gavo mokymų baigimo pažymėjimus ir buvo įrašyti į respublikinę norinčiųjų įsivaikinti apskaitą.

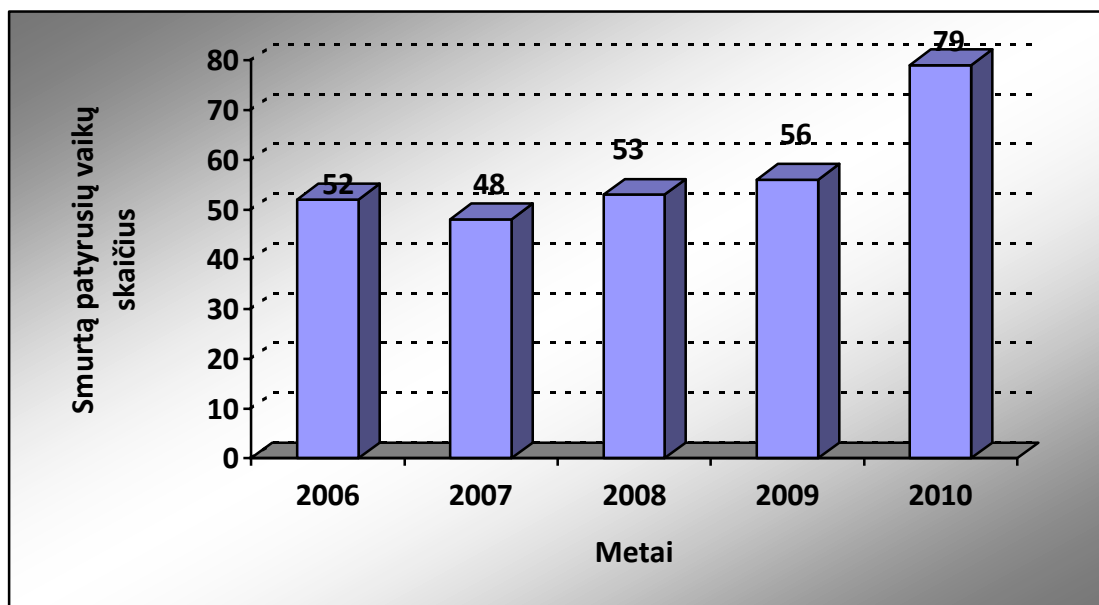
14 pav. Įvaikinimo tendencijos Šiaulių rajone

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus informacija

Stebint įvaikinimo tendencijas Šiaulių rajone (žr. 14 pav.), akivaizdžiai matyti užsienio šalių piliečių aktyvumo įvaikinimo srityje mažėjimas ir Lietuvos piliečių aktyvumo didėjimas. Nuo 2006 metų, kai visi vaikai rajone buvo įvaikinti užsienio piliečių, ėmė augti mūsų šalies gyventojų aktyvumas. Jis šiek tiek buvo sumažėjęs 2009 metais, o praeitais metais rajone įvaikintų vaikų skaičius vėl išaugo. Tačiau bendri tėvų globos netekusių vaikų įvaikinimo skaičiai varijuoja „W“

kreive, rodydami įvaikintų vaikų skaičiaus ryškų sumažėjimą rajone 2007 ir 2009 metais. Šie skaičiai atspindi bendras tėvų globos netekusių vaikų įvaikinimo Lietuvos mastu tendencijas. Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateikiami duomenys rodo, kad įvaikintų vaikų skaičiaus sumažėjimas Lietuvoje buvo 2005 ir 2007 metais, o vėliau pradėjo augti.

2. *Su vaikais susijusio smurto prevencijos funkcijų kryptis.* Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus veikla, nukreipta į su vaikais susijusio smurto prevenciją, apima dvi lygiagrečias kryptis: 1) suaugusiųjų smurto prieš vaikus prevencija; 2) nepilnamečių smurto prieš nepilnamečius smurto prevencija. Prevencija nėra trumpalaikė akcija, tai ilgas ir nuolatos besitęsiantis sistemingas darbas, nukreiptas į vaikų fizinio ir psichologinio saugumo užtikrinimą.

15 pav. Smurtą patyrusių vaikų skaičiaus pokyčiai Šiaulių rajone 2006-2010 m

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus statistiniais duomenimis

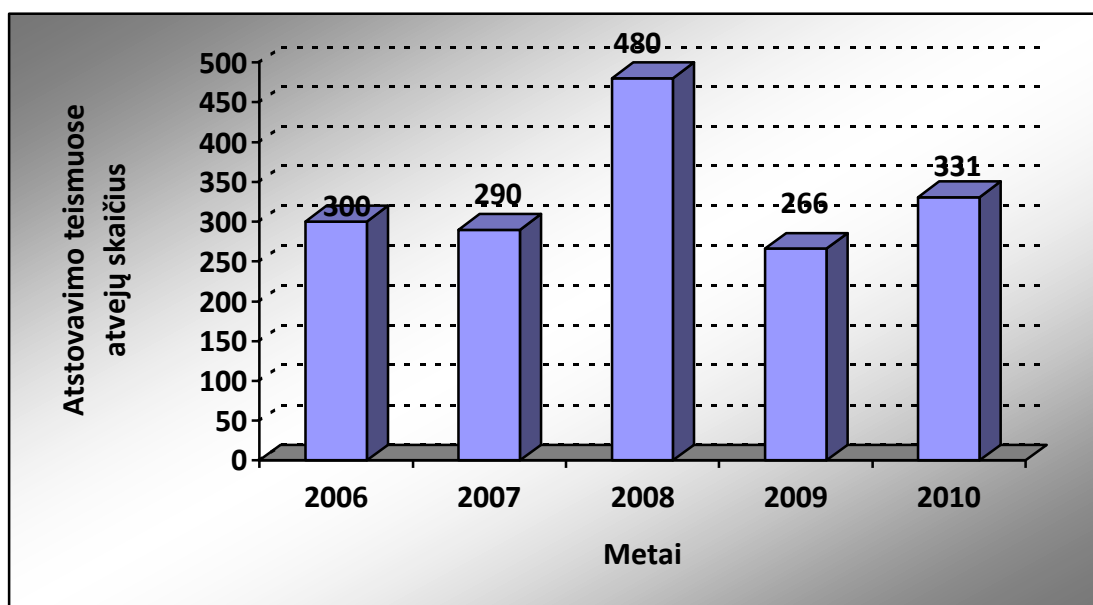
Penkioliktame paveiksle vaizduojami smurto prieš vaikus pokyčiai Šiaulių rajone per paskutiniuosius penkerius metus. Informacija leidžia teigti, kad visų rūšių smurto prieš vaikus atvejų skaičius nedaug, bet tolygiai didėja. Smulkesnė Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus turimos informacijos analizė rodo, kad vaikai dažniau patiria smurtą nuo tokių pat kaip jie vaikų ir paauglių, o smurtas ir prievarta iš suaugusiųjų patiriama rečiau. Tačiau tai nereiškia, kad suaugusiųjų smurtas prieš vaikus visai neegzistuoja. Siekdamas užkirsti kelią šiai tendencijai, skyrius vykdo aktyvią prevencinę veiklą. Inicijuojamos, koordinuojamos ir vykdomos smurto prevencijos programos, skyriaus darbuotojai rengia ir dalyvauja kasmetinėje „Savaitės be smurto“ programos renginiuose. Vykdoma smurtauti linkusių vaikų apskaita, kurios duomenys rodo, kad šiuo metu rajone yra apie 250 smurtauti linkusių vaikų. Išeitį skyrius mato platesniame bendruomeniniame darbe ir popamokinės vaikų veiklos organizavime. Deja, tenka konstatuoti, kad Šiaulių rajone nėra paramos šeimai ir vaikui centro. Vienintelis Ginkūnuose įsikūręs „Samarijos“ vaikų dienos centras

savo veikloje apjungia aplinkinių kaimų vaikus, moko juos socialinių įgūdžių ir diegia prosocialias vertybes. Kitos paslaugos vaikams rajone kol kas menkai išplėtotos.

Pastaruoju metu rajone plečiasi kaimo bendruomenių tinklas. Per porą paskutiniųjų metų rajono seniūnijose įsikūrė 45 bendruomenės, tačiau jų nariai kol kas nelabai noriai įsijungia į savivaldybės bendruomenės vaiko teisių apsaugos tarybos veiklą, nenoriai dalyvauja smurto prieš vaikus prevencijos veikloje.

Skyrius laikosi nuostatos, kad smurtą prieš vaikus padeda mažinti bendradarbiavimas su mokyklų bendruomenėmis. Palaikomi nuolatiniai ryšiai su mokyklų socialiniais pedagogais, rengiami bendri mokyklų prevencinių grupių ir skyriaus pasitarimai, skyriaus darbuotojai dalyvauja mokyklų vykdomoje prevencinėje veikloje. Šio bendradarbiavimo pavyzdžiai – kartu vykdomos programos „Gegužė – mėnuo be smurto prieš vaikus“, „Gyvenkime draugiškai“

3. **Vaiko atstovavimo teismuose funkcijų sritis.** Įsigaliojus naujam LR Civiliniam kodeksui (2000), buvo praplėstos Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus funkcijos. Skyriaus teisinis statusas, remiantis šio kodekso nuostatomis, yra: 1) galimybė pareikšti ieškinį ar pareiškimą; 2) dalyvauti kaip institucija, teikianti išvadą byloje; 3) dalyvauti kaip tretysis asmuo; 4) dalyvauti kaip atsakovas. Vykdydamas šias funkcijas, Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyrius dalyvauja kaip vaiko teisių atstovas administracinėse, civilinėse, įvaikinimo ir baudžiamosiose bylose.

16 pav. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus atstovavimo vaiko interesams teismuose atvejai 2006-2010 m.

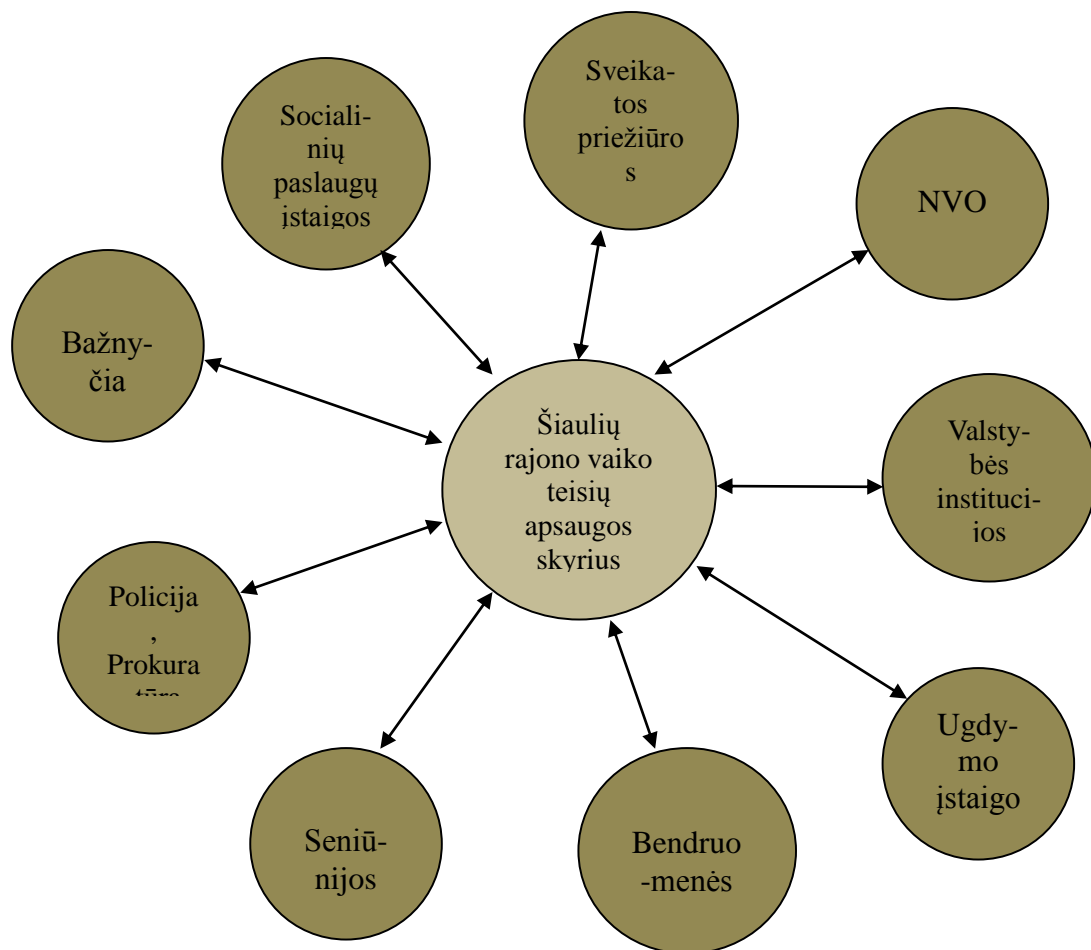
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus statistiniais duomenimis

Skyrius rengia ir teikia teismui ieškinius dėl laikino ar neterminuoto tėvų valdžios apribojimo, dėl globėjo (rūpintojo) nušalinimo ir naujo paskyrimo, dėl nuolatinės globos steigimo,

vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, teikia teismui pažymas dėl nekilnojamojo turto pardavimo, keitimo ar dovanojimo. Ypatinga skyriaus funkcija – atstovavimas teisme vaikui dėl jo išlaikymo, ginčuose dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, bendravimo. Specifine skyriaus funkcija laikytina jo atstovavimas teismuose dėl santuokinio amžiaus sumažinimo tais atvejais, kai nepilnamečiai laukiasi kūdikio ir nori susituokti. Be to, skyrius plačiai naudojami savo įgaliojimais, surašydamas administracinių teisės pažeidimų protokolus dėl tėvų valdžios nepanaudojimo ar panaudojimo ne vaiko interesams. Kaip matyti iš 16 paveiksle pateikiamos informacijos, didžiausią krūvį vaiko atstovavimo teisme aspektu Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyrius turėjo 2008 metais, vėliau ši funkcija sumažėjo, o 2010 metais atstovavimas teismuose vėl padidėjo. Tai siejama su padidėjusiu globos (rūpybos) šeimynoje steigimu. 2010 metų Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyrius atstovavimas teismuose pateiktas 8 priede.

4. Bendradarbiavimo su kitomis institucijomis funkcinė sritis. Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklos tobulinimo programoje, patvirtintoje LR Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 18 d. nutarimu, nurodoma, kad jos privalo skatinti tarpžinybinį bendradarbiavimą tarp atskirų savivaldybės administracijos struktūrinių padalinių ir socialinių partnerių organizuojant pagalbą socialinės rizikos šeimoms ir vaikams, kaupti ir analizuoti su vaiko teisių apsauga susijusią informaciją ir teikti ją suinteresuotoms institucijoms apie tarnybų teritorijoje gyvenančius vaikus. Tai reiškia, kad vykdydamos savo funkcijas, savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos turi bendradarbiauti su kitomis institucijomis.

Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyrius, vykdydamas savo funkcijas, bendradarbiauja su įvairiomis žinybomis ir institucijomis:

17 pav. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus bendradarbiavimo kryptys
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus informacija

Tarpinstitucinis bendradarbiavimas yra svarbi Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus veiklos sritis. Ji leidžia skyriui vykdyti, organizuoti ir koordinuoti daug socialinio darbo ir socialinių paslaugų teikimo vaikams ar susijusių su vaikais funkcijų. Tai reiškia, kad skyrius, turėdamas tik ribotus žmogiškuosius ir materialiuosius išteklius, gali perdeleguoti kai kurias jam pavestas funkcijas socialiniams partneriams: švietimo ir ugdymo institucijoms, seniūnijoms, bendruomenių centrams, etc. Kita vertus, tarpinstitucinis bendradarbiavimas sudaro didesnes galimybes skyriui gauti su vaiko teisėmis susijusią informaciją. Tai – informacija apie vaiko problemas šeimoje, galimą smurtą prieš vaikus, rizikos grupės šeimas, vaiko problemas mokykloje ir kitose švietimo institucijose ir t.t. Gaunama informacija padeda planuoti skyriaus darbą, koordinuojant žmogiškųjų išteklių fokusavimą probleminėse srityse, rengti teisinius ieškinius teismuose, etc. 2002 m. vasario 19 d. Šiaulių rajono savivaldybės mero potvarkiu Nr. 60 „Dėl prevencinio darbo su probleminėmis šeimomis organizavimo tvarkos“ rajono savivaldybėse buvo sudarytos darbo grupės, kurių veikla nukreipta į socialinių rizikos veiksnių šeimose mažinimą. Šių grupių veikloje kartu su socialiniais darbuotojais, medikais, teisėsaugos darbuotojais, visuomeninių organizacijų ir kaimo bendruomenių atstovais aktyviai dalyvauja ir savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojai. Šių darbo grupių nariai kartą per ketvirtį lanko seniūnijose gyvenančias problemines šeimas, nustatius vaiko teisių šiose šeimose pažeidimų, vaiko tėvai yra svarstomi seniūnijose, jiems skyriaus darbuotojai surašo administracinės teisės pažeidimo protokolą dėl vaiko nepriežiūros. Skyrius teikia siūlymus rajono

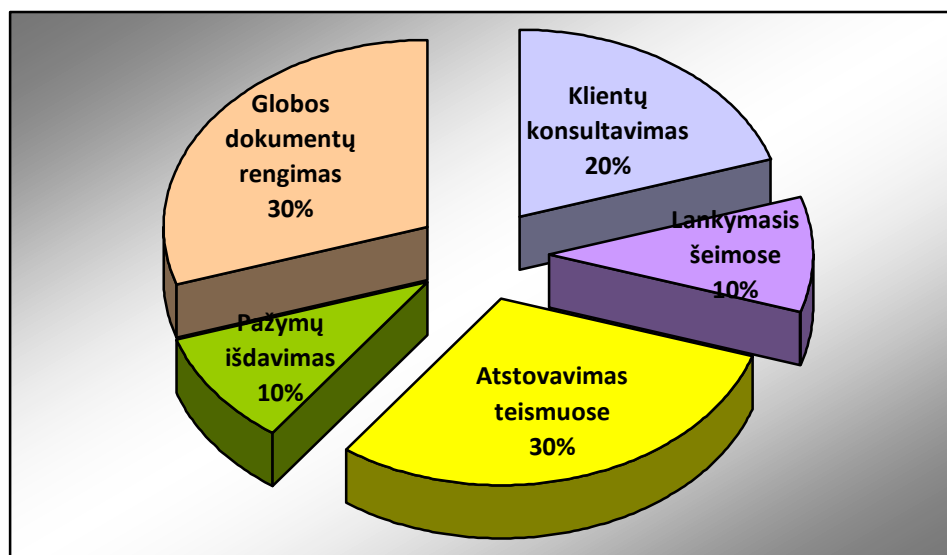
savivaldybės socialinių paslaugų skyriui probleminėms šeimoms, kuriose nustatyti vaiko teisių pažeidimai dėl tėvų piktnaudžiavimo alkoholiu ar psichotropinėmis medžiagomis, priklausančias socialines išmokas ar jų dalį išmokėti maisto produktais, specialiais talonais ar kitu būdu apriboti grynujų pinigų išmokėjimą.

2007 metų liepos 13 d. savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu buvo atnaujinta visuomeniniais pagrindais veikiančios Vaiko globos organizavimo komisijos sudėtis ir patvirtinti veiklos nuostatai. Komisija turi rekomendacinę teisę steigiant, pratęsiant ar nutraukiant vaiko globą, įrašant šeimą į socialinės rizikos šeimų apskaitą ar išbraukiant iš apskaitos, analizuoja socialinių paslaugų teikimo galimybes socialinės rizikos šeimoms ir teikia savo pasiūlymus šioje srityje.

5. Informacijos kaupimo ir sklaidos funkcinė sritis. Savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos viena iš funkcijų yra viešasis administravimas. Jis susijęs su informacijos apie vaiko teisių apsaugą rinkimu, kaupimu ir sklaida. Nuo 2009 m. sausio 1 d. iki 2009 m. gruodžio 31 d. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriuje buvo užregistruoti 2703 gauti raštai iš LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos, LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos, teismų, kitų miestų ar rajonų Vaiko teisių apsaugos skyrių, gyventojų. Sutvarkytos ir perduotos archyvuoti 87 nuolatinio saugojimo bylos už 2006 metus.

Skyriuje įdiegta kompiuterinė socialinės paramos informacinė sistema (SPIS). Visa informacija apie socialinės rizikos šeimas, tėvų globos netekusius vaikus, vaikų teisių ir teisėtų interesų atstovavimą teismuose nuolatos suvedama ir archyvuojama šioje informacinėje sistemoje.

Svarbi skyriaus veiklos sritis yra darbas su interesantais ir suinteresuotais asmenimis. Skyriaus vykdoma viešojo administravimo funkcija užtikrina klientų teisę gauti nemokamą informaciją ir konsultacijas bei tarpininkavimo ir atstovavimo paslaugas. Šioje veikloje pati jautriausia vieta – darbas su interesantais ir viešųjų paslaugų teikimas: pažymų išdavimas, tiesioginis konsultavimas. Nors pagal galiojančius įstatymus skyrius privalo atsakyti į paklausimą per 30 kalendorinių dienų, stengiamasi šį laikotarpį sutrumpinti, atsižvelgiant į tai, kad vaiko teisių apsauga yra viešas interesas.

18 pav. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus darbo krūvio paskirstymas (%)

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus informacija

Aštuonioliktame paveiksle vaizduojamas Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus darbo krūvio paskirstymas. Iš jo matyti, kad klientų konsultavimui ir pažymų išdavimui bendrai skiriama beveik trečdalis darbo krūvio. Kita veiklos sritis taip pat susijusi arba su informacijos rinkimu (pavyzdžiui, lankymasis šeimose), arba su jos sklaida (atstovavimas teismuose, globos dokumentų rengimas). Bendrai paėmus, globos dokumentų rengimas apima plačią ir įvairią veiklą: ieškinių, pareiškimų rašymas, savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymų projektų rengimas, kitoks dokumentacijos tvarkymas.

Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriuje dirba 5 darbuotojos. Jos visos yra įgijusios aukštąjį išsilavinimą viešojo administravimo ar švietimo srityje. Nepaisant turimo išsilavinimo, skyriaus darbuotojos dalyvauja įvairiuose mokymuose: seminaruose, tarpžinybinio bendradarbiavimo įgūdžių lavinimo užsiėmimuose, kompetencijos kėlimo kursuose, etc. Nuolat didinama profesinė kvalifikacija, siekiant maksimaliai tinkamai atlikti jiems deleguotas darbinės funkcijas. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus veiklos analizė už 2010 m. pateikta 10 priede.

Šiaulių rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus SSGG analizė.

Stiprybės. Šiaulių rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojai pasižymi aukšta socialine ir profesine kompetencija. Visi darbuotojai yra įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą, dalis šiuo metu studijuoja Šiaulių universiteto magistrantūros studijose. Profesinę kompetenciją atspindi ir didelė darbo vaiko teisių apsaugos srityje patirtis: vidutinis darbuotojų darbo stažas šioje srityje siekia 11 metų. Tai reiškia, kad visi darbuotojai turi nemenką asmeninę patirtį susidorojant su iškylančiais sunkumais, įveikiant problemas, bendraujant su socialinės rizikos šeimomis, su vaikais, galimai patyrusiais prievartą, veikiant kitais sudėtingais atvejais.

Skyriaus veikla paremta plačia ir tikslingai reglamentuota įstatymine baze, visiškai atitinkančia ES juridinę bazę bei JTO Vaiko teisių konvencijos bei JTO Žmogaus teisių ir laisvių konvencijos nuostatas. Skyrius turi visas galimybes normiškai pagrįsti bet kurią savo veiklą vaiko teisių apsaugos srityje. Tai reiškia, kad skyrius gali remtis juridiniu mechanizmu veiklai organizuoti bei kylančioms problemoms ir sunkumams spręsti.

Informacijos srautams koordinuoti ir tvarkyti naudojama kompiuterinė informacijos sistema. Tai palengvina skyriaus darbą ir sudaro palankias galimybes fiksuoti visą su vaiko teisių apsauga susijusią informaciją, naudojamą tiek einamuoju momentu, tiek tą, kurios gali prireikti ateityje. Šitokios galimybės sudaro sąlygas geriau planuoti savo veiklą bei įvertinti tai, kas jau padaryta. Darbą palengvina visų darbo vietų kompiuterizavimas ir interneto ryšys.

Itin didelis Šiaulių rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus privalumas – platūs dalykiški ryšiai ir įdirbis tarpinstitucinio bendradarbiavimo srityje. Skyrius, veikdamas vaiko teisių apsaugos ir teisių pažeidimo prevencijos srityse, plačiai bendradarbiauja su rajono ir valstybės institucijomis: teisėsaugos, švietimo ir ugdymo, socialinės paramos ir socialinių paslaugų, teismų, prokuratūros, kitų savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybomis, vaiko teisių kontrolieriaus įstaiga, etc. Ypač palankiai vertintinas skyriaus bendradarbiavimas su kaimiškosiomis bendruomenėmis – šiuo metu pagrindiniais demokratiškumo, bendruomeniškumo, visuomeninių vertybių ir tradicijų skleidėjais rajone. Bendruomenių atstovai įtraukti į visuomeninę rajono vaiko teisių apsaugos tarybą, turi joje patariamąjį balsą. Jie dalyvauja ir praktinėje veikloje: kartu su skyriaus darbuotojais ar kitais specialistais lankose probleminėse šeimose, įvertina susiklosčiusią situaciją, įvertina optimaliausios pagalbos ir paramos šiems šeimoms ir jose gyvenantiems vaikams galimybes. Be to, bendruomenės savo veikla skleidžia prosocialias vertybes, o tai mažina tokius neigiamus probleminių šeimų gyvenimo aspektus kaip girtavimas, vaikų nepriežiūra, netvarkingumas, socialinių įgūdžių stoka ir socialinio veikimo nekompetencija. Stebėdami, kaip gyvena ir dirba tvarkingos bendruomenės šeimos

Labai svarbus aspektas skyriaus veikloje yra jo bendradarbiavimas su rajono švietimo institucijomis. Skyriaus darbuotojai rengia reguliarius susitikimus su mokyklų vadovais ir jose dirbančiais socialiniais pedagogais, kartu aptaria smurto mokykloje, patyčių prevencijos veiklą, kuria ir realizuoja į įvairias problemines sritis nukreiptus projektus. Ypatingas dėmesys skiriamas tiems mokiniams, kurie dėl mokyklų tinkle pertvarkos turi važiuoti į mokyklą kelis ar keliolika kilometrų. Išaiškinta, kad šie mokiniai turi galimybę praleidinėti pamokas pasiteisindami negalėję atvažiuoti į mokyklą. Todėl skyriaus darbuotojai linkę teikti pasiūlymus mokyklų darbuotojams mokyklos nelankymo, prasto mokymosi ir ypatingai – patyčių, rūkymo mokykloje, kitais svarbiais atvejais.

Viena iš skyriaus funkcijų yra tiesioginis bendravimas su vaikais. Siekiant maksimalizuoti šių ryšių veiksmingumą, skyriaus darbuotojai ne kartą kėlė kvalifikaciją efektyvaus bendravimo, vaikų

ir paauglių raidos, socialinių įgūdžių lavinimo mokymuose. Įgytos naujos ir atnaujintos jau turimos žinios leidžia geriau suprasti platų vaikams išskylančių problemų ratą, atrasti su jais bendrus sąlyčio taškus ir vesti dialogą. Be to, iš vaikų ir kitų asmenų gaunama ženkli dalis informacijos apie galimus vaiko teisių pažeidimo atvejus. Todėl skyrius net penktadalį savo darbo laiko skiria tiesioginiam darbui su interesantais ir kitais asmenimis. Be informacijos teikimo ir konsultavimo paslaugų, skyriaus darbuotojai plačiai bendrauja ir su rajone gyvenančių šeimų, bendrijų, bendruomenių atstovais, domisi vaikų padėtimi atokiausiose rajone vietovėse.

Silpnybės. Vienas iš sunkumų, su kuriais susiduria Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyrius, yra tai, kad rajonas apima gana plačią teritoriją (11 seniūnijų), o kai kurios kaimiškosios vietovės nutolusios nuo skyriaus per 50 km. Susisiekimas su jomis gana prastas, todėl kyla sunkumų tiek skyriaus darbuotojams ten patekti, tiek tų vietovių gyventojams pasiekti skyrių. Dėl mokyklų ir kitų ugdymo institucijų pertvarkos sąlyginai maža ikimokyklinio amžiaus vaikų dalis lanko ugdymo institucijas, todėl mamos negali dirbti. Dėl tos pačios priežasties kartais susiduriama su sunkumais atvykti į skyrių probleminių klausimų sprendimui.

Skyrius dėl tokio didelio teritorinio paskirstymo yra per mažas: trūksta darbuotojų, galinčių dažniau lankytis atokiose rajono gyvenvietėse. Dėl per didelio funkcinio krūvio ši veiklos sritis laikytina problemiška. Kita vertus, finansiniai ištekliai verčia taupyti, todėl skyrius negali naudotis tarnybiniu transportu tiek, kiek to reikėtų pagal aplinkybes. Tai sąlygoja nepageidautinas situacijas, kai skyriaus darbuotojai negali patys nuvykti į problemines šeimas ir vietoje išsiaiškinti susidariusią padėtį, o turi pasikliauti seniūnijose dirbančių socialinių darbuotojų teikiama informacija.

Vienas iš veiklos sunkumų yra per didelė darbo apimtis. Šiuo metu vienam skyriaus darbuotojui tenka apie 2000 rajone gyvenančių vaikų. Savaiame suprantama, kad tik dalis iš jų sietini su vaiko teisių apsaugos problematika, tačiau skyriaus darbuotojams tenkantis darbo krūvis yra milžiniškas dar ir turint omenyje, kad kai kurios kuruojamos vietovės geografiškai yra smarkiai nutolusios. Į kai kurias vietoves skyriaus darbuotojai vyksta nuosavu transportu už nuosavas lėšas.

Veiklos efektyvumą mažina darbo laiko organizavimas, atitinkantis viešojo administravimo institucijų darbo laiko paskirstymą. Tačiau vaiko teisių apsauga yra specifinė veiklos sritis: apsauga turi būti vykdoma dvidešimt keturias valandas per parą septynias dienas per savaitę. Todėl pasitaiko situacijų, kai probleminę situaciją skyriaus darbuotojai sprendžia tik praėjus vienai ar dviems dienoms nuo jos pradžios, o ne iš karto, jai iškilus. Darbo efektyvumą trikdo ir tai, kad už papildomą darbą poilsio ar švenčių dienomis skyriaus darbuotojams nėra papildomai mokama (jiems netaikomi darbo poilsio ir švenčių dienomis apmokėjimo tarifai). Tai mažina darbuotojų motyvaciją, apsunkina veikimą greitų sprendimų reikalaujančiose situacijose.

Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus veiklą trikdo ir tai, kad rajone menkai išvystytas stacionarių socialinių paslaugų šeimai ir vaikui tinklas. Trūksta pagalbos moterims, šeimai ir vaikams centrų. Iškilus probleminėms situacijoms, skyrius neturi galimybių atskirti vaiką ar

motiną su vaiku nuo šeimos, nėra galimybių juos apgyvendinti, suteikti nakvynę. Tai pačiai probleminei sričiai galima priskirti ir nepakankamą neformaliojo ugdymo įstaigų tinklą. Šiuo metu rajono teritorijoje veikia tik vienintelis vaikų dienos centras Ginkūnuose, priklausantis samariečių organizacijai. Kitose seniūnijose neformalusis švietimas ir ugdymas vykdomas arba mokyklose, arba kultūros namuose (kurių tinklas taip pat retas), arba išvis nevykdomas. To pasekoje kyla sunkumų sąlygojant socialinės rizikos šeimose gyvenančių vaikų socializaciją, skatinant jų socialinių įgūdžių ugdymą, mokant ir diegiant pozityvias vertybes.

Nepakankamai išvystytos skyriaus galimybės tiesioginio bendravimo ir bendradarbiavimo su rajono gyventojais aspektu. Skyrius turi menkas galimybes teikti gyventojams informaciją apie vaiko teisių apsaugos padėtį rajone ir šalyje. Šiuo metu pagrindinė tokios informacijos teikimo priemonė yra skyriaus tinklapis. Tačiau ne visi rajono gyventojai turi galimybę jame apsilankyti ir gauti informaciją. Skyrius neturi galimybės teikti informaciją per masines informacijos priemones: laikraščius, televiziją. Todėl pasitaiko situacijų, kai organizuojamos akcijos, projektai ir kita veikla sulaukia menko rajono gyventojų susidomėjimo. Per mažas finansavimas neleidžia skyriui plėtoti leidybinės veiklos lankstinukų, informacinių pranešimų, biuletenių, atmintinių forma.

Nėra išplėtotas pozityvios informacijos apie skyriaus veiklą srautas. Susiduriama su neigiama gyventojų nuostata skyriaus arba vaiko teisių apsaugos atžvilgiu. Pasitaiko atvejų, kai kaimynai, giminaičiai ar kiti asmenys praneša apie konkrečius vaiko teisių pažeidimus, tačiau vėliau, paveikti negatyvios aplinkinių nuomonės ar kitų aplinkybių, savo parodymų atsisako, nesutinka liudyti teismuose. Tai reiškia, kad rajone, kaip ir visoje šalyje, dar trūksta vertybinių nuostatų, kad vaikas ir jo teisių apsauga yra itin svarbus pilietinio gyvenimo aspektas, sudarantis visos valstybės ateities prielaidas.

Galimybės. Vienas iš probleminėse šeimose gyvenančių vaikų užimtumo sprendinių gali būti vaikų dienos centrų, ypač atokesnėse kaimiškose vietovėse, tinklo kūrimas, į tai įtraukiant kaimo bendruomenes. Tam savivaldybė turėtų rasti lėšų veiklos finansavimui, reikalingos įrangos, baldų nusipirkimui. Vaikų dienos centrų įkūrimas sudarytų galimybes suteikti į rizikos grupę patenkantiems vaikams saugumo garantijas. Tokiuose centruose jie galėtų pavalgyti, paruošti pamokas, ugdytis bendravimo ir socialinius įgūdžius.

Minėtų centrų steigimas ir plėtra suponuoja dar dvi galimybes. Pirmoji susijusi su savanorių tinklo plėtra. Lietuvoje savanorystė kol kas menkai išvystyta. Pavyzdžiui, tik didžiuosiuose Lietuvos miestuose veikia Didžiojo brolio ar Didžiosios sesers programa. Tokia programa gali būti pradėta ir Šiaulių rajono seniūnijose, bendradarbiaujant su vietos bendruomenėmis ir seniūnijose gyvenančiais šviesuoliais, inteligentais, kitais asmenimis. Tokios programos diegimas ir plėtra sudarytų galimybes rizikos grupės vaikams visada turėti suaugusį asmenį, kuriam galėtų pasiguosti, gauti patarimą, moralinę paramą. Be to, ši programa leistų gana veiksmingai sumažinti nepilnamečių nusikalstamumą – suaugusio žmogaus reguliarus dalyvavimas vaiko gyvenime sudarytų prielaidas

ugdysis prosocialioms vertybėms, atspindimoms socialinių normų ir įstatymų laikymusi. Į programos kūrimą ir realizaciją tikslinga įtraukti Šiaulių universiteto studentus, gyvenančius Šiaulių rajono seniūnijose, visuomenines jaunimo organizacijas, rajono mokyklas, teisėsaugos institucijas, bažnyčią.

Platesnis bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis ir visuomeninėmis organizacijomis leistų padaryti veiksmingesnę nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos, smurto prieš vaikus prevencijos veiklą. Glaudus bendradarbiavimas ir galbūt metodinė, kitokia parama nevyriausybinėms organizacijoms leistų skyriui deleguoti kai kurias savo darbo funkcijas šioms organizacijoms. Pavyzdžiui, jos galėtų užsiimti tam tikrais vaikų nusikalstamumo, socializacijos stebėsenos aspektais, padėti reklamuojant rengiamas akcijas, dalyvauti bendroje projektinėje veikloje.

Analizėje minėtas leidybinių lėšų trūkumas gali būti kompensuojamas veiksmingiau panaudojant projektines galimybes. Į leidybinę veiklą galima būtų įtraukti Šiaulių verslininkų asociaciją, jaunųjų verslininkų klubą, moterų verslininkų klubą ir jų užsienio partnerius. Kaip kompensacija už materialinę pagalbą skyrius gali talpinti savo tinklapyje paramą suteikusių verslininkų pavardes ir kitus duomenis, skelbti viešas padėkas rajono spaudoje ir pan. Projektinė veikla gali būti plėtojama ir užsienio kryptimi. Europos Sąjungoje, JAV ir kitose valstybėse yra daug labdaros fondų, savo paramą nukreipiančių vaikų gerovės stiprinimo labui. Tinkamai parengti projektai gali gauti finansavimą iš tokių fondų. Kad juos parengti, skyrius turėtų stiprinti savo darbuotojų projektinių įgūdžių ir užsienio kalbų kompetencijas, ieškoti galimybių gauti projektų rašymo paramą iš socialinių partnerių. Vienu iš jų gali būti kaimo bendruomenės, savo veiklą vykdančios daugiausia iš projektinių lėšų. Metodinę pagalbą projektinei veiklai galėtų suteikti Šiaulių universitetas ir Šiaulių valstybinė kolegija, Šiaulių regiono plėtros agentūra, kitos institucijos.

Jau buvo minėta galimybė didinti Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojų kompetenciją projektinio reitingumo ir užsienio kalbų srityje. Tai reiškia, kad kompetencijos didinimas leistų pagerinti skyriaus veiklą vaiko teisių apsaugos srityje. Be to, kompetencijos didinimas turėtų paliesti ir seniūnijose dirbančius socialinius darbuotojus, kurių pagrindinė veikla – darbas su rizikos grupei priskiriamomis šeimomis. Šis kompetencijos didinimas turėtų vykti skyriaus iniciatyva, rengiant šiems socialiniams darbuotojams specialius mokymus, metodinius seminarus, etc. Skyriaus darbuotojai gali pasidalinti ir perteikti sukauptas žinias ir patirtį. Kaip nedidelė problema šioje srityje gali būti skirtingas pavaldumas (socialiniai darbuotojai priklauso kito savivaldybės administracijos skyriaus kompetencijai ar seniūnijų kompetencijai). Tačiau tai tik padidintų tarpžinybinio ir tarpinstitucinio skyriaus bendradarbiavimo galimybes ir jų teikiamus privalumus.

Skyriaus veikla dažnai apsunkinama nepakankamo specialistų turėjimo. Ypač trūksta psichologų, jų nėra pakankamai ir rajono bendrojo lavinimo mokyklose, kitose ugdymo institucijose.

Problema gali padėti išspręsti tokio specialisto pilnu krūviu įdarbinimas Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnyboje, nes dabar yra tik pusė etato. Šis specialistas, į pagalbą pasitelkęs savanorių komandą, galėtų organizuoti psichologinės pagalbos teikimą telefonu šeimoms, susiduriančioms su sunkumais auginant vaikus, pastebėjus vaiko teisių pažeidimų ir kitais aktualiais klausimais. Tokia veikla gali būti organizuojama pasitelkiant į pagalbą Šiaulių valstybinės kolegijos socialinio darbo specialybės bei Šiaulių universiteto socialinės pedagogikos specialybės vyresnių kursų studentus.

Grėsmės. Viena iš didžiausių grėsmių – kad dėl nepakankamo finansavimo nebus plėtojama Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus veikla. Didelis nedarbas rajono gyventojų tarpe mažina savivaldybės biudžeto asignavimus, skiriamus skyriaus veiklai. Skyrius negali įsteigti daugiau specialistų etatų, todėl kiekvienam jo darbuotojui tenka itin didelis darbo krūvis. Dėl to gali kilti grėsmė jau esamų ir naujų iniciatyvų įgyvendinimui.

Dėl objektyvių ir subjektyvių sunkumų kyla problemų skyriaus darbuotojams pasiekti atokesnes rajono gyvenvietes, todėl kyla grėsmė, kad jose gali vykti vaiko teisių pažeidimai, apie juos nieko nežinant skyriaus darbuotojams. Ypatinga situacija susidaro tais atvejais, kai socialinės rizikos šeimos gyvena atokesniuose vienkiesiuose. Tokiais atvejais apie problemas, kylančias tose šeimose gyvenantiems vaikams, gali nežinoti ir artimiausi kaimynai.

Analizėje buvo konstatuota, kad rajone daugėja šeimų, kurių tėvai išvyksta dirbti į užsienį, vaikus palikdami senelių, kitų giminaičių ar visiškai svetimų žmonių globai. 2010 metais steigtu nepiniginių globų vaikams, kurių tėvai išvyksta gyventi į užsienį skaičius pateiktas 10 priede. Kyla grėsmė, kad dėl tokios informacijos trūkumo, kai skyriui nebus pranešama apie tėvų globos netekimą dėl jų išvykimo, gali būti nesprendžiami vaiko atstovavimo klausimai, nesprendžiamos su jo mokymusi, elgesiu susijusios problemos. Kaip rodo tyrimai ir patirtis, dėl tėvų globos netekimo tokie vaikai dažnai patiria įvairių psichologinių ir socialinių problemų, jiems kyla mokymosi sunkumų, tokie vaikai dėl nepakankamos priežiūros ir kontrolės dažnai linkę jungtis į nusikalstamas jaunimo grupuotes.

Dėl didėjančios emigracijos, gali augti ir laikinosios vaikų globos tendencija, kai be tėvų globos likusiems ir nepriežiūrą patiriantiems vaikams bus skiriama laikinoji globa. Tuo pačiu išsaugus skyriaus darbo krūvis, nukreiptas į procedūrinių su globos skyrimu susijusių klausimų sprendimą. Lygiagrečiai išsaugus ir atstovavimo teismuose, skiriant laikinąją globą, poreikis. Tai gali pareikalauti papildomo skyriaus darbo ir kelti grėsmę kitų jam pavestų funkcijų kokybiškam vykdymui.

2.3. Ekspertų apklausos rezultatų analizė

Tyrimo respondentai (ekspertai). Tyrime dalyvavo 8 Šiaulių rajono savivaldybės administracijos darbuotojai ir viešojo sektoriaus ekspertai. Ekspertai tyrimui atrinkti remiantis šiais kriterijais:

- 1) eksperto žinios apie vaiko teisių apsaugos sistemos situaciją Lietuvos savivaldybėse;
- 2) darbo patirtis vaiko teisių apsaugos srityje;
- 3) eksperto santykis su vaiko teisių apsaugos sistema Lietuvos savivaldybėse (asmenys, tiesiogiai dalyvaujantys (-avę) vaiko teisių apsaugos sistemos darbe ar publikavę su tuo susijusias publikacijas ir mokslinius darbus).

9 lentelė

Tyrimo dalyvavę ekspertai

Ekspertų grupė	Eksperto eilės numeris	Eksperto kodas	Eksperto padėtis vaiko teisių apsaugos sistemos aspektu
Savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos	1.	E1	Skyriaus vedėjas
	2.	E2	Skyriaus vedėjo pavaduotojas
	3.	E3	Sektorinio padalinio vyriausiasis specialistas
	4.	E4	Sektorinio padalinio vyriausiasis specialistas
	5.	E5	Skyriaus vedėjas
Viešojo sektoriaus ekspertai	6.	E6	Šiaulių rajono mero pavaduotojas
	7.	E7	Šiaulių rajono savivaldybės administracijos direktorius
	8.	E8	Sektorinio padalinio vadovas

Šaltinis: sudaryta drabo autoriaus, remiantis tyrimo apklausos rezultatais

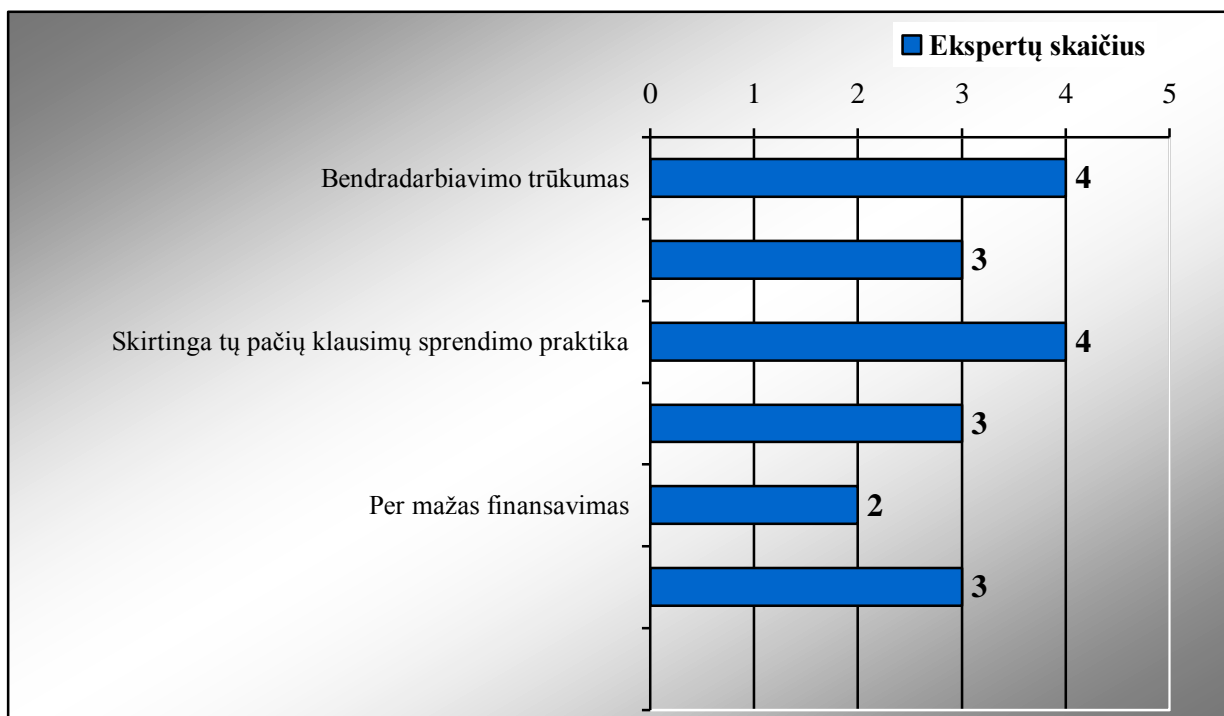
Interviu klausimai. Iš anksto, remiantis darbo pradžioje apžvelgta teorine literatūra, buvo parengta 14 atvirų klausimų. Respondentų apklausos protokolo pavyzdys pateiktas 11 priede. Interviu metu buvo pateikti šie klausimai:

1. Kokios Jūsų manymu didžiausios vaiko teisių apsaugos sistemos kliūtys ir spręstinos problemos?
2. Kokiomis priemonėmis galėtų būti užtikrinamas nuolatinis, veiksmingas bei efektyvus vaiko teisių apsaugos funkcionavimas?
3. Kas savivaldybėje galėtų skatinti vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimą?

4. Kokias stipriausias vaiko teisių apsaugos Šiaulių rajone puses įvardytumėte?
5. Kokias vaiko teisių apsaugos Šiaulių rajone puses įvardytumėte kaip tobulintinas? Kodėl?
6. Ar Šiaulių rajone vaiko teisių apsaugos užtikrinimo srityje dirbančių darbuotojų pakanka, kad darbas vyktų efektyviai?
7. Kokius sprendimus valstybės mastu būtų tikslinga priimti vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinime?
8. Kokios vaiko teisių apsaugos sritys turėtų būti tobulinamos labiausiai ? Kodėl?
9. Kokie veiksniai ir priemonės padėtų sustiprinti vaiko teisių apsaugos sistemą?
10. Ar pritartumėte vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos centralizavimui? Kodėl?
11. Išvardinkite pozityvius ir negatyvius vaiko teisių apsaugos sistemos centralizavimo aspektus:
12. Kokias funkcijas centralizuojant vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą, Jūsų manymu, reikėtų išimti iš Bendrųjų VTAS* nuostatų ar juos papildyti?
13. Ar pritartumėte, kad būtų sudaryta regiono krašto ar apygardos vaiko teisių apsaugos „priežiūros“ grupė (tarnyba, įstaiga), o vaiko teisių apsaugos skyriai paliktų savivaldoje, remiantis 2010 m. Vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkymo koncepcijos projektu?
14. Kokios valstybės modelis Jums atrodo tinkamiausias Lietuvai? Kodėl?
15. Ką Jūs dar norėtumėte pasakyti apie Vaiko teisių apsaugos sistemos reformą?

Pateiksime apibendrintus ekspertinio tyrimo rezultatus pagal respondentams pateiktus klausimus. Klausimai suformuluoti remiantis darbo turiniu, todėl esti teorinio nagrinėjamos temos pagrindimo išdava. Pažymėtina, jog tyrime dalyvavę ekspertai skyrė pakankamai dėmesio negatyviems aspektams aptarti. Įvardindami pagrindines problemas, su kuriomis yra tekę susidurti vaiko teisių apsaugos praktikoje, respondentai pateikė skirtingus, individualią patirtį atspindinčius vertinimus:

- Bendradarbiavimo trūkumą (E1; E6; E7; E8)
- Formalų institucijų požiūrį į vaiko teisių apsaugą (E1; E7; E6;
- Skirtingą tų pačių klausimų sprendimo praktiką (E1; E2; E3; E8)
- Neproporcingą pavestų funkcijų ir galimybių jas įgyvendinti santykį (E1; E3; E6)
- Per mažą finansavimą (E1; E6;)
- Nepakankamą paslaugų vaikui ir šeimai pasiūlą (E1; E7; E6)

19 pav. Pagrindinės vaiko teisių apsaugos sistemos problemos

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis tyrimo apklausos rezultatais

Kalbėdami apie vaiko teisių apsaugos sistemoje iškytančius sunkumus ir problemas, ekspertai konstatavo, kad trūksta visų valstybės grandžių: valstybės, savivaldybių, visuomeninių organizacijų ir paskirų suinteresuotų asmenų glaudaus bendradarbiavimo vaiko teisių apsaugos srityje (E1; E6; E7) bei vykdomų funkcijų ir veiksmų koordinavimo. Ekspertų manymu, kai kurios valstybės institucijos, kurioms vaiko teisių apsauga nėra pagrindinė veiklos funkcija, į vaiko teisių apsaugą žiūri tik formaliai. Problemą iliustruoja toks pavyzdys: *LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas numato, kad vaiko teisių apsaugą Lietuvos Respublikoje užtikrina valstybė ir jos institucijos, vietos savivaldos institucijos ir visuomeninės organizacijos, kurių veikla susijusi su vaiko teisių apsauga. Tačiau Švietimo ir mokslo, Sveikatos apsaugos, Vidaus reikalų, Teisingumo ministerijų nuostatuose pasigendama išsamesnio jų įgaliojimų vaiko teisių apsaugos srityje bei dalyvavimo formuojant ir įgyvendinant vaiko teisių apsaugos politiką (E1).* Tai reiškia, kad nors įstatymiškai tam tikroms institucijoms yra deleguojama vaiko teisių apsaugos funkcija, tačiau dėl nepakankamo funkcinio reglamentavimo nėra apibrėžtos sritys ir veiklos, kurios priskiriamos ir už kurias atsakinga viena ar kita institucija. Dėl tos priežasties vaiko teisių apsauga paliekama tik savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnyboms ir vaiko teisių kontrolieriaus institucijai. Tai – tarsi vieno kario palikimas mūšio lauke, tačiau, kaip žinia, vienas lauke – ne karys: *Didžiausia kliūtis vaiko teisių apsaugos sistemos yra ta, kad nėra suformuota ir nėra vykdoma vieninga politika šioje srityje. Vaiko teisių apsaugos skyriai yra palikti vieni spręsti iškilusias problemas, o tokios kaip*

sistemos nėra. Nes už vaiko teisių apsaugą atsakingi ir socialinis draudimas, ir darbo politika, ir socialinė apsauga, švietimas, teisėsauga. Visa tai turi veikti vieningai (E2).

Kalbėdami apie formalų kai kurių institucijų požiūrį į vaiko teisių apsaugą, ekspertai pabrėžia formalią veiklą, nesiekiant rezultato: *pagrindinės priežastys, sąlygojančios vaiko teisių apsaugos problemas savivaldybės lygmenyje yra institucijų, kurioms vaiko teisių apsauga yra papildoma funkcija, formalus požiūris į vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą (E1). Šiuo metu matomas tik formalus bendravimas, jei reikia pažymų iš vienu ar kitų institucijų ir pan. Nėra glaudžiai bendradarbiaujama nei su tėvais, nei su vaikais (E8).* Atsainus požiūris į problemų sprendimą nesudaro prielaidų iš tiesų efektyviai vaiko teisių apsaugai, o iš čia kyla ir vaiko teisių pažeidimai. Kaip išeitį iš tokios situacijos ekspertai mato ankstyvąją prevenciją: *Turi būti daug aktyvesnis prevencinis darbas, kad visuomenė labiau suprastų, kad vaiko teisių apsauga yra labai svarbi tarnyba ir gali padėti (E6); kartais nėra sureguojama į būsimą problemą, dėl ko pasekoje kyla nebeišsprendžiamos problemos (E7).* Ankstyvoji prevencija reiškia problemų nuspėjimą ir veiklą jas neutralizuojant dar tada, kai jos nėra, kai yra tik potenciali galimybė jai pasireikšti. Ši pozicija atitinka Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus SSGG analizėje nusakytas galimybes mažinti problemų vaiko teisių apsaugoje kilimą plėtojant kaimo bendruomenių tinklą, didinant vaikų popamokinį užimtumą, neformalųjį ugdymą, mokant problemines šeimas socialinių įgūdžių, atidžiai jas stebint ir kontroliuojant negatyvias jų gyvenimo apraiškas.

Ekspertai itin problemišku aspektu mano esant vaiko teisių apsaugos tarnyboms pavestų funkcijų ir galimybių jas vykdyti neatitikimą. Jų manymu, tarnyboms pavestų funkcijų yra per daug, darbuotojai fiziškai neturi galimybių visas jas tinkamai, profesionaliai ir laiku atlikti: *trūksta tiek finansinių, tiek žmogiškųjų išteklių (E7); nepakankamas specialistų skaičius, dideli specialistų darbo krūviai (E1); trūksta galimybių teikti realią kompleksinę pagalbą. Galimybės teisinės, finansinės, žmogiškieji ištekliai (E3).* Panašią poziciją išreiškia ir LR Vaiko teisių kontrolierė savo 2010 metų ataskaitoje. Jos manymu, savivaldybių vaiko teisių tarnybose turėtų dirbti daugiau specialistų, o jų veikla privalėtų būti labiau specializuota. Tokiu atveju labiau tikėtinas profesionalus vaiko teisių gynimas ir atstovavimas: pav., vieni darbuotojai galėtų specializuotis atstovavimui teismuose, kiti – pokalbiams su vaikais ir t.t. Tačiau tam reikalingos skirtingų sričių žinios ir įgūdžiai. Tuo tarpu dabartinėje situacijoje vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojai turi būti universaliais specialistais, kas praktiškai nėra įmanoma.

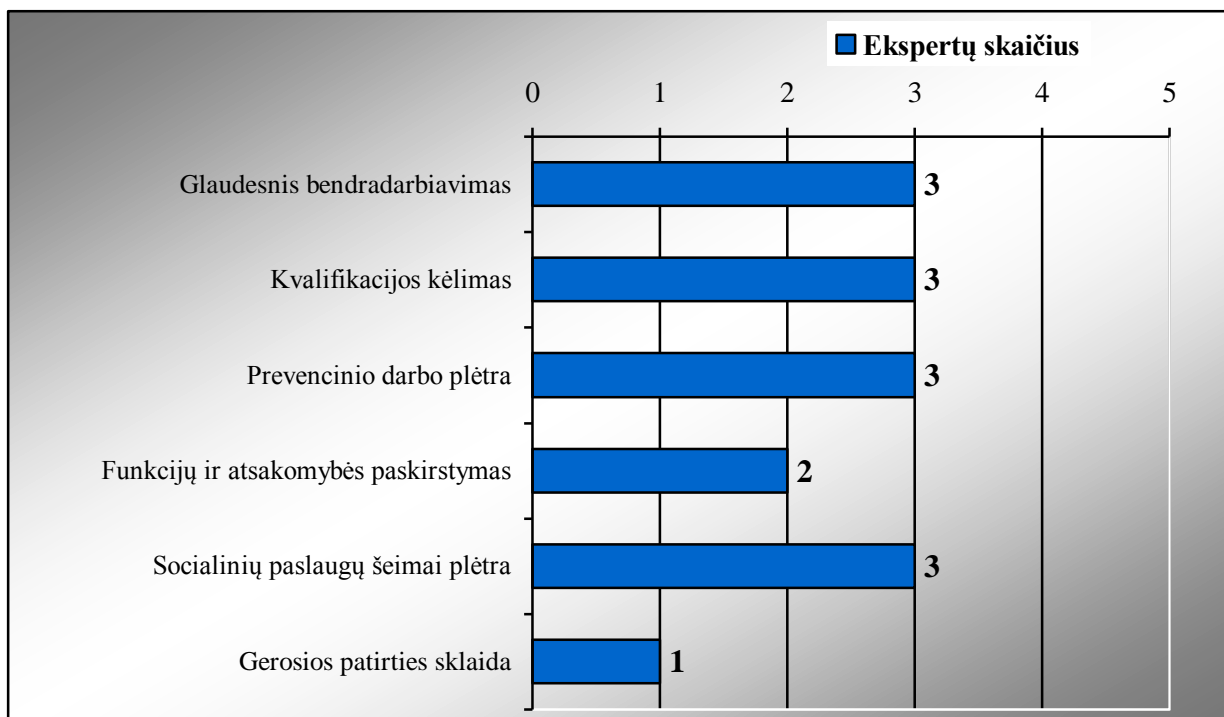
Nepakankamų paslaugų vaikui ir šeimai srityje ekspertai išvelgia keletą problemų. Visų pirma, jų manymu, trūksta daugiau alternatyvų sprendžiant vaiko teisių pažeidimų klausimus: *pas mus yra praktika arba paimti vaiką iš šeimos ir apgyvendinti laikinai globos namuose, arba palikti vaiką šeimoje ir dėl to kyla pavojus pačiam vaikui. Alternatyvų kaip ir nėra (E2) Vaiko teisių apsaugos sistema yra vis dar besikurianti tarnyba (E6).* Kita problemine sritimi ekspertai mano esant per mažai paslaugų vaikui ir šeimai: trūksta motinos ir vaiko krizių centrų, savivaldybėse

trūksta tarnybų, kurios gali suteikti apgyvendinimo, teisinio konsultavimo, socialinės paramos paslaugas tais atvejais, kai vaikas dėl vienokių ar kitokių priežasčių negali likti šeimoje. Ekspertai paminėjo ir nepakankamai išplėtotą vaikų užimtumo sistemą: nėra užtikrintas ir lengvai prieinamas neformalusis ugdymas, socialinių įgūdžių lavinimo galimybės ir pan.

Kaip probleminę sritį ekspertai paminėjo ir metodinio vadovavimo trūkumą. *Ypač aktualios visų vaiko teisių apsaugos sistemą sudarančių institucijų funkcijų įgyvendinimo, veiklos darnos, koordinavimo, bendradarbiavimo, administravimo, metodinio vadovavimo trūkumo problemos (E1).* Skirtingos savivaldybės tuos pačius klausimus sprendžia skirtingais būdais, vadovaudamosi savo patirtimi ir realiai egzistuojančiomis galimybėmis. Tai nesudaro prielaidų vieningai praktikai, nėra užtikrinama veiklos kokybė, nes nėra jos vertinimo standartų.

Ieškant sprendimų, kurie padėtų įveikti vaiko teisių apsaugos sistemoje kylančius sunkumus, ekspertai įvardijo keletą galimų:

- Glaudesnis bendradarbiavimas (E5; E6; E2)
- Kvalifikacijos kėlimas (E2; E8; E7)
- Prevencinio darbo plėtra (E6; E4; E5)
- Funkcijų apibrėžimas ir atsakomybės nustatymas (E1; E3)
- Socialinių paslaugų šeimai plėtra (E5; E4; E5)
- Gerosios patirties sklaida (E2)

20 pav. Vaiko teisių sistemoje kylančių problemų sprendimo būdai

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis tyrimo apklausos rezultatais

Ekspertai įvardijo keletą krypčių, kuriose daromi sprendimai galėtų padidinti vaiko teisių apsaugos sistemos efektyvumą ir padėtų spręsti kylančias problemas. Visų pirma, jie išvelgia galimybę labiau ir tiksliau reglamentuoti vaiko teisių apsaugos funkcijas, tiksliai paskirstant atsakomybę tarp valstybinių, savivaldybės ir kitų institucijų: *Aiškliai apibrėžti ministerijų bei kitų valstybės institucijų, susijusių su vaiko teisių apsauga, uždavinius, funkcijas, vietą savivaldos institucijų sistemoje, patvirtinti konkrečias atsakomybės ribas* (E1). Tokiu atveju būtų galima bandyti įdiegti veiklos kokybės kontrolę, vertinant, kaip viena ar kita institucija atlieka jai deleguotas funkcijas ir sprendžia pavestus uždavinius.

Kitą problemų sprendimo būdą ekspertai nurodo kaip didesnę visų suinteresuotų šalių bendradarbiavimą vaiko teisių apsaugos srityje. Tai ir bendradarbiavimas tarp valstybinių ar savivaldybės institucijų, ir bendradarbiavimas su šeimomis, bendradarbiavimas su vaikais ir t.t. *Bendradarbiavimas su Seniūnijomis, ugdymo įstaigomis, Policijos komisariatais, sveikatos priežiūros įstaigomis, paslaugų centrais, vietos bendruomenių atstovais* (E5); *visos sistemos turėtų vadovautis vaiko gerovės politika* (E3); *kad visos tarnybos reaguotų operatyviai, o tam reikia glaudaus institucijų bendradarbiavimo* (E2); *nėra glaudžiai bendradarbiaujama nei su tėvais, nei su vaikais* (E2); *bendravimas bei bendradarbiavimas su socialinių paslaugų teikėjais, vietos bendruomene, teisėsaugos institucijomis, sveikatos priežiūros specialistais, ugdymo įstaigomis, Švietimo bei socialinės paramos skyriais ir kt.* (E5). Glaudesnis bendradarbiavimas, ekspertų manymu, leistų operatyviau reaguoti į iškylančias situacijas *valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, vykdydamos su vaiko teisių apsauga susijusias funkcijas, prireikus turėtų teikti viena kitai reikalingą informacinę ir kitokią pagalbą. Vaiko teisių apsaugos padėties analizė šalyje rodo, kad tai labai aktualu įgyvendinant visų vaiko teisių apsaugos sistemą sudarančių institucijų funkcijų įgyvendinimą, veiklos darnai, koordinavimui, bendradarbiavimui, administravimui, metodiniam vadovavimui* (E1), tiksliau ir veiksmingiau dirbti prevencinį darbą, kurį ekspertai nurodo kaip dar vieną kylančių problemų sprendinį.

Ypač svarbiu ekspertai mano esant socialinių ir kitokių paslaugų šeimai plėtimą: *kokybiškos socialinės paslaugos socialinės rizikos šeimoms bei vaikams, augantiems tose šeimose* (E5); *kokybiškų teisinių konsultacijų šeimai bei vaikui teikimas* (E5); *turėtų būti sutvarkyta teisinė bazė, turėtų atsirasti galimybės suteikti laikiną prieglobstį patiriančioms smurtą motinoms su vaikais, turėtų atsirasti galimybės teikti kvalifikuotą intensyvią pagalbą, vaikams, nukentėjusiems nuo smurto* (E4). Šios paslaugos jau dabar yra teikiamos tiek vaiko teisių apsaugos tarnybų (teisinis konsultavimas, teisinė pagalba šeimoms), tiek socialinės paramos institucijų. Kiekvienoje seniūnijoje dirba socialiniai darbuotojai dirbantys su rizikos grupės šeimomis. Tačiau, ekspertų manymu, šių paslaugų nepakanka – šeimoms turėtų būti lengvai prieinamos visos jiems reikiamos paslaugos, jos turėtų būti priartintos prie šeimos gyvenamosios vietos ir t.t. Kita vertus, galima pastebėti ekspertų akcentuojamą šeimoms teikiamų paslaugų kokybiškumą. Tai reiškia, kad šiuo metu teikiamos

paslaugos nėra visiškai kokybiškos ir negali patenkinti poreikio. Todėl tikslinga nustatyti kriterijus, kuriais vadovaujantis būtų galima įvertinti teikiamų paslaugų kokybę ir jos atitikimą poreikiui. Vadinasi, paslaugos šeimai ir viešojo administravimo paslaugos turi būti priartintos prie visuotinės kokybės standartų.

Dar viena galimybe sprendžiant vaiko teisių apsaugos sistemoje kylančius nesklandumus ekspertai mano esant šioje sistemoje dirbančių darbuotojų kvalifikacijos kėlimą ir jų specializacijos plėtimą: *tam reikia kvalifikuotų darbuotojų. Reikalingi įvairių sričių specialistai: socialiniai darbuotojai, psichologai, teisininkai (E6); darbo efektyvumą lemia ne tik darbuotojų skaičius, bet ir įstatyminė bazė, tinkamos sąlygos darbui. Be abejo, esant daugiau darbuotojų, darbas būtų efektyvesnis (E4).* Ekspertų manymu, savivaldybių vaiko teisių apsaugos darbuotojams tikslingiausia kelti kvalifikaciją teisės ir teisinių žinių srityje, psichologinių žinių srityje. Ypatingą dėmesį ekspertai kreipia į tai, kad daug problemų kyla dėl nepakankamo psichologų ir kitų šios srities specialistų buvimo vaiko teisių apsaugos sistemoje. Anot ekspertų, psichologai galėtų padėti spręsti tokius klausimus kaip nepilnamečių apklausos teismuose, ginčų sprendimas, vaiko išklausa ir pan., be to, psichologai galėtų teikti skyrių darbuotojams psichologinę pagalbą, reikalingą dėl darbinio streso bei dalyvauti specialistų supervizijose.

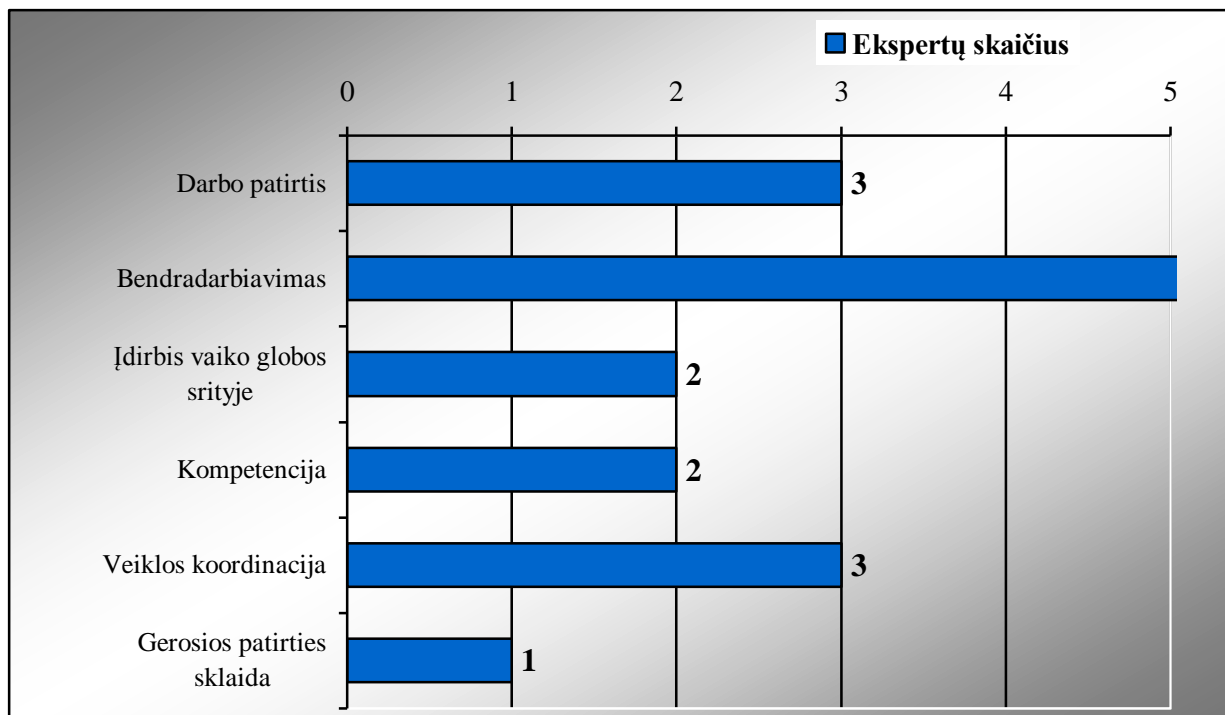
Būtina, anot ekspertų, kuo labiau dalintis gerąja patirtimi. Šioje srityje galima nebijoti perimti ir gerąją kitų valstybių patirtį, ir veiksmingus veiklos būdus, naudojamus kitų rajonų savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybose.

Analizuojant Šiaulių rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus veiklą, ekspertai pastebi tiek gerų, tiek ir tobulintinų dalykų. Svarbiausiais elementais ekspertai įvardijo:

- Darbo patirtis (E6; E8; E1)
- Bendradarbiavimas (E6; E5; E4; E2; E8; E2)
- Įdirbis vaiko globos organizavimo srityje (E5; E3)
- Kompetencija (E1; E2)
- Veiklos koordinavimas (E7; E1; E6)

Analizuojant ekspertų nuomones apie Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus veiklą, paaiškėjo, kad didžiausią įdirbį skyrius turi bendradarbiavimo srityje. Anot ekspertų, skyrius yra išvystęs glaudžius ryšius su kitų savivaldybių analogiškais tarnybomis, rajono savivaldybės žinybomis ir padaliniais, seniūnijomis, kitomis institucijomis (švietimo, teisėsaugos, sveikatos apsaugos ir t.t.): *bendradarbiavimas su kitomis institucijomis (E5); tarpžinybinių įstaigų bendradarbiavimas, susiformavusi specialistų komanda bei įdirbis (E4); Vaiko teisių apsaugos skyrius glaudžiai bendradarbiauja su Šiaulių rajono savivaldybės Psichologine tarnyba, mokyklomis,*

seniūnijų seniūnais (E6). Tai leidžia skyriaus darbuotojams veiksmingai vykdyti jiems pavestas funkcijas, pasiekiant kokybiškų rezultatų. Tokia ekspertų nuomonė atitinka SSGG analizėje nurodytus skyriaus darbo privalumus plataus bendradarbiavimo srityje, deleguojant socialiniams partneriams kai kurias skyriui pavestas funkcijas.

21 pav. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus veiksmingiausios sritys

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis tyrimo apklausos rezultatais

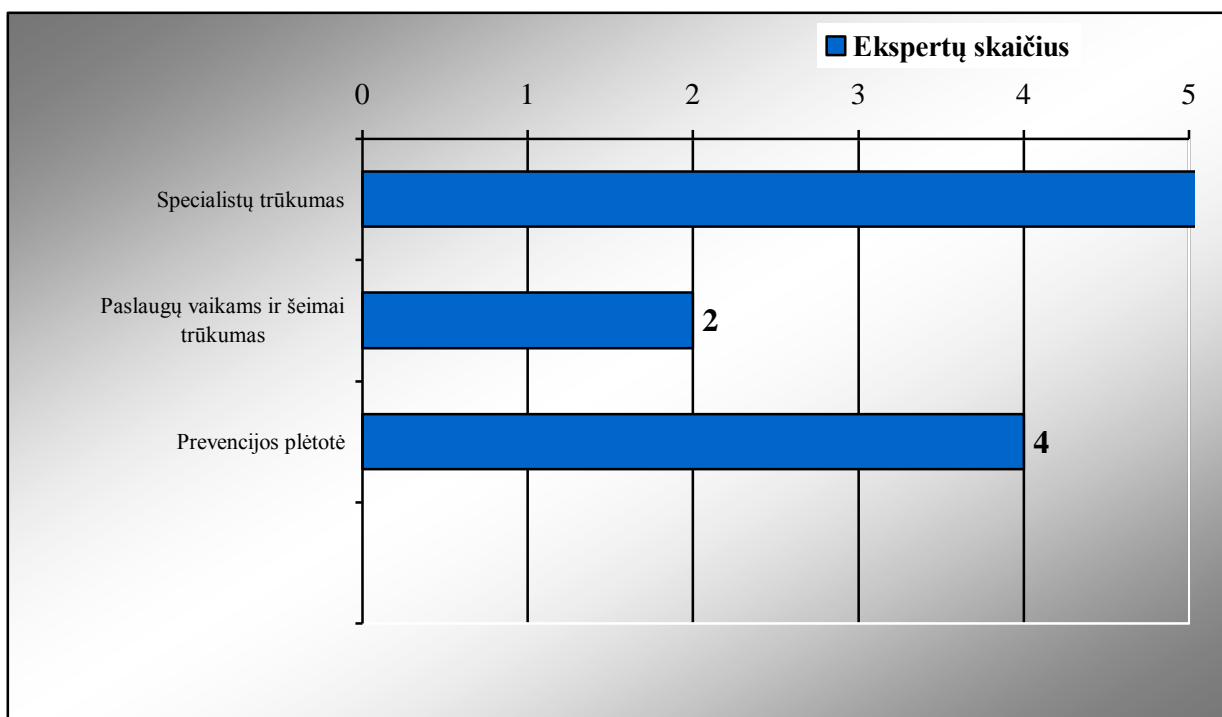
Ekspertai atkreipė dėmesį į didelį Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus įdirbį visose vaiko teisių apsaugos srityse bei tinkamą ir efektyvią įvairių veiklos sričių koordinavimą. Skyriui pavestų funkcijų vykdymą, ekspertų manymu, grindžia nemaža skyriaus darbuotojų patirtis ir kvalifikacija. Pats didžiausias įdirbis ir didžiausi pasiekimai yra laikinosios vaiko globos organizavimo srityje.

Tarp tobulintinų sričių Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus darbe ekspertai įvardijo tokius elementus:

- Nepakankamas darbuotojų skaičius, specialistų trūkumas (E1; E6; E3; E4; E5; E7; E8)
- Nepakankamai išplėtotą paslaugų vaikams ir šeimai sistema (E6; E4)
- Prevencijos plėtotę (E2; E3; E5; E6)

Nepakankamą darbuotojų skaičių įvardijo beveik visi kalbinti ekspertai. Jų pasisakymuose nurodoma, kad trūksta visų sričių specialistų, todėl kartais stringa jiems pavestų funkcijų vykdymas *Dideli specialistų darbo krūviai, neproporcingas funkcijų ir galimybių jas įgyvendinti santykis* (E1); *labai trūksta specialistų, per didelis darbo krūvis, sunku viską atlikti gerai, tam pritrūksta laiko* (E4);

reikėtų daugiau socialinių darbuotojų, psichologų, kurie dirbtų ne instituciniu lygmeniu, o šeimoje (E2). Skyriui reikia socialinių darbuotojų, teisininkų, bet ypatingai, ką nurodo visi ekspertai, stinga psichologų. Šie specialistai galėtų padėti išspręsti nemažai skyriuje kylančių problemų, be to, jie galėtų dalyvauti darbuotojų supervizijose. Šiuo metu skyrius neturi finansavimo samdyti šios srities specialistų, tas dar viena problemine ir skubaus sprendimo reikalinga sritimi ekspertai nurodo ir finansavimo didinimą.

22 pav. Tobulintinos Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus sritys

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis tyrimo apklausos rezultatais

Didesnis finansavimas leistų skyriui geriau vykdyti prevencinę veiklą, ją lokalizuojant ne instituciniame lygmenyje, o tiesiogiai šeimoje, Kaip pažymi ekspertai, tai būtų itin veiksmingas poveikis užkertant kelią kylančioms problemoms, jas prognozuojant ir neutralizuojant: *reikėtų paruošti programą, kuri numatytų apsaugą vaikui dirbant su tėvais šeimoje, bet ne institucijoje (tam automatiškai reikia lėšų); ypač svarbios prevencinės programos, netgi numatytos ne tik rizikos šeimoms (E2).*

Skyriaus darbą ir bendrai padėtį vaiko teisių apsaugos srityje Šiaulių rajone pagerintų, jei būtų sukurtas vaikų dienos centrų ir pagalbos smurto šeimoje aukoms centrų tinklas. Šis aspektas kaip veiksminga galimybė buvo paminėtas ir Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus SSGG analizėje: *reikia daugiau dienos centrų vaikams (E5); reikia šeimos krizių centro (E5); trūksta dienos centrų, vaiko ir motinos centrų, kvalifikuotų vaikų psichologų (E4).*

Ekspertų buvo klausiama ir apie planuojamą vaiko teisių apsaugos sistemos reformą. Čia išryškėjo dvi kardinaliai priešingos nuomonės. Vieni ekspertai pasisako už vaiko teisių sistemos centralizavimą, pavedant sistemos pavaldumą LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai. Šių ekspertų manymu, tokia pertvarka sudarytų prielaidas tikslesniam funkcijų ir atsakomybės paskirstymui, būtų užtikrinamas veiklos nuoseklumas: *reikalinga Vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarka, kad būtų suformuota nuosekli ir koordinuota vaiko teisių apsaugos institucijų sistema, užtikrinanti tinkamą vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą ir atstovavimą* (E1). Be to, tada atsirastų glaudesnis tarpžinybinis bendradarbiavimas ir geresnis teisinių problemų sprendimas. Kitų ekspertų manymu, tokia reforma sukeltų nereikalingą sumaištį. Jų teigimu, šiuo metu yra nusistovėjusi tam tikra vaiko teisių sistemos praktika, sprendimų priėmimo tradicijos ir tereikia tik tobulinti šias sritis. Reforma sutrikdytų šią pusiausvyrą: reikėtų keisti daug įstatymų ir norminių aktų: Civilinį kodeksą, Vietos savivaldos įstatymą, Viešojo administravimo įstatymą, kitus norminius dokumentus. Tai užimtų daug laiko, kainuotų darbo ir finansinių išteklių. Be to, vaiko teisių apsaugos sistemos kontrolės aparatas būtų pernelyg nutolęs nuo tiesiogiai vykdomos veiklos, todėl būtų sunku vykdyti veiklos kontrolę, sumažėtų atskaitomybė ir to pasekoje gali nukentėti vaikų interesai. Išlieka neaišku, kas būtų su dabar savivaldybių tarnybose dirbančiais darbuotojais. Pažymėtina, kad jie turi pakankamą patirtį konkrečiame veiklos bare, yra nusistovėję pastovūs kontaktai su daugeliu suinteresuotų šalių. Nežinia, kaip po centralizacijos vyktų tarnybų bendradarbiavimas su savivaldybių institucijomis. Atskiriant paslaugų teikimo funkciją nuo atstovavimo vaiko teisėms ir teisėtiems interesams, gali kilti nemažai problemų, nes tam, kad nustatytų vaikui globą ar apribotų tėvų valdžią, centrinės vaiko apsaugos sistemos tarnybos darbuotojai turėtų kreiptis į savivaldybei pavaldų specialistą dėl dokumentų ieškininiam pareiškimui parengimo. Tai trukdytų efektyviam vaiko interesų gynimui ir atstovavimui, nes procesą ilgintų susirašinėjimas, galimas nesusikalbėjimas tarp savivaldybės ir ministerijos atstovų ir t.t.

Į klausimą, kokios valstybės vaiko teisių apsaugos sistemos modelis, ekspertų manymu, būtų tinkamiausias Lietuvai, buvo nurodytos dvi nuomonės. Pirmoji proteguoja Skandinavijos šalių modelį ir šių šalių patirtį vaiko teisių apsaugos srityje. Antroji nuomonė atmeta bet kokius svetimų modelių perėmimus, išreikšdama nuostatą, kad Lietuva jau turi pakankamai veiksmingą vaiko teisių apsaugos sistemos modelį, ir jokio kito nebereikia. Pakanka tobulinti jau esamą.

2.4. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklos tobulinimo galimybės

Atlikus Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus veiklos išorinių ir vidinių veiksmų bei ekspertų apklausos analizę, ryškėja šio skyriaus veiklos tobulinimo strateginiai prioritetai. Nustatyta, kad skyrius turi išplėtotą bendradarbiavimo su socialiniais partneriais vaiko teisių apsaugos ir interesų

gynimo srityje sistemą, leidžiančią pasitelkti į pagalbą įvairias valstybines, savivaldybės ir visuomenines institucijas bei joms deleguoti dalį savo funkcijų. Šiuo bendradarbiavimu kaip socialiniu kapitalu turėtų būti grindžiamos ir veiklos tobulinimo kryptys. Remiantis atliktų analizių rezultatais, jų gali būti keletas: paslaugų vaikams ir šeimai sistemos plėtojimas, vaiko teisių pažeidimų prevencijos didinimas, specialistų bazės didinimas (žr. 10 lent.).

10 lentelė

Šiaulių rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus veiklos tobulinimo strateginiai prioritetai

Institucijos strateginės kryptys:	
KODAS	<i>INSTITUCIJOS STRATEGINĖS KRYPTIES PAVADINIMAS</i>
01	PLATI, VEIKSMINGA IR PRIEINAMA PASLAUGŲ VAIKAMS IR ŠEIMAI SISTEMA
<p>1.1. Tikslas. Plėtoti veiksmingą ir visiems prieinamą paslaugų vaikams ir šeimai sistemą</p> <p>1.1.1. Uždavinys. Atlikti paslaugų šeimai ir vaikui poreikio tyrimą</p> <p>1.1.2. Uždavinys. Parengti preliminarų paslaugų vaikams ir šeimai tinklo projektą</p> <p>1.1.3. Uždavinys. Įtraukti socialinius partnerius į paslaugų šeimai ir vaikams tinkle kūrimo projektinę veiklą</p> <p>1.2. Tikslas. Skatinti seniūnijų bendruomenes ir visuomenines organizacijas teikti socialines, neformaliojo ugdymo ir kitas paslaugas rizikos grupės vaikams bei probleminėms šeimoms</p> <p>1.2.1. Uždavinys. Teikti seniūnijų bendruomenėms, nevyriausybinėms organizacijoms ir kitiems suinteresuotiems subjektams metodinę paramą steigiant paslaugų vaikams ir šeimai centrus.</p> <p>1.2.2. Uždavinys. Aktyviai skleisti informaciją apie paslaugų rizikos grupės vaikams ir probleminėms šeimoms poreikį ir tikslumą.</p> <p>1.2.3. Uždavinys. Teikti pasiūlymą rajono savivaldybės tarybai dėl vaikų dienos centrų steigimo kaimo seniūnijose projekto palaikymo.</p> <p>1.2.4. Uždavinys. Įtraukti rajono teisėsaugos, švietimo, kitas institucijas į veiklą siekiant įsteigti vaikų dienos centrą ir moterų krizių centrą.</p> <p>1.2.5. Uždavinys. Skleisti vaikų dienos centrų ir moterų krizių centrų, veikiančių kitose savivaldybėse, gerą patirtį socialinių partnerių tarpe taip paskatinant iniciatyvas steigiant ir plėtojant paslaugų vaikams ir šeimai tinklo kūrimą.</p>	
02	PAŽANGI, KOMPETENTINGA SPECIALISTŲ KOMANDA
<p>2.1. Tikslas. Kelti skyriaus darbuotojų gebėjimus.</p> <p>2.1.1. Uždavinys. Užtikrinti informaciją ir konsultacijas projektų rengimo, lėšų pritraukimo skyriaus veiklos plėtojimui gebėjimus</p> <p>2.2. Tikslas. Didinti darbuotojų kooperaciją ir specializaciją.</p> <p>2.2.1. Uždavinys. Kurti palankias sąlygas skyriaus darbuotojų kooperacijai, sprendžiant iškylančius uždavinius.</p> <p>2.2.2. Uždavinys. Skatinti darbuotojų specializaciją vykdant vaiko teisių apsaugos funkcijas: teisinę, psichologinę, etc.</p> <p>2.3. Tikslas. Skatinti darbuotojų kvalifikacijos kėlimą.</p> <p>2.3.1. Uždavinys. Sudaryti palankias sąlygas darbuotojų kvalifikacijos kėlimui šalies aukštosiose mokyklose.</p> <p>2.4. Tikslas. Plėsti skyriaus specialistų komandą</p> <p>2.4.1. Uždavinys. Teikti pasiūlymą savivaldybės administracijai dėl papildomo finansavimo skyrimo papildomoms darbo vietoms steigti.</p>	
03	EFEKTYVI VAIKO TEISIŲ PAŽEIDIMŲ PREVENCIJA
<p>3.1. Tikslas. Skatinti visuomenės vertybių vaiko teisių apsaugos srityje formavimąsi.</p>	

- 3.1.1. Uždavinys. Organizuoti plačią informacijos apie vaiko teises sklaidą rajono gyventojų tarpe.
- 3.1.2. Uždavinys. Skatinti gyventojus aktyviai dalyvauti vaiko teisių užtikrinimo veikloje.
- 3.1.3. Uždavinys. Ugdyti aktyvią ir pilietišką visuomenę.
- 3.2. Tikslas. Kurti rajone efektyviai veikiančią, gerą patirtimi paremtą vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistemą
 - 3.2.1. Uždavinys. Skatinti visų visuomenės sluoksnių, institucijų ir organizacijų bendradarbiavimą vaiko teisių pažeidimo prevencijos srityje.
 - 3.2.2. Uždavinys. Skatinti rajono mokinių ir jaunimo užimtumą.
 - 3.2.3. Uždavinys. Efektyviau naudoti rajono ugdymo institucijų intelektualinius išteklius, kuriant ir realizuojant vaiko teisių pažeidimų prevencijos programas.
 - 3.2.4. Uždavinys. Aktyviai bendradarbiauti su rajono bendruomene, priartinant vaiko teisių pažeidimų prevenciją arčiau probleminės aplinkos.
 - 3.2.5. Uždavinys. Į vaikų teisių pažeidimų prevenciją įtraukti tėvų organizacijas.
 - 3.2.6. Uždavinys. Skatinti saugios kaimynystės programas.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis apklausos ir dokumentų analizės rezultatais

Baigiamojo darbo tema publikuotas straipsnis 2011, Šiaulių universiteto 11-ojoje tarptautinėje studentų mokslo darbų konferencijoje „Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos“ (12 priedas).

IŠVADOS

1 Remiantis moksline ir metodine literatūra, pateikti teorinę vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimo strategijos charakteristiką.

Mokslinės literatūros, teisinių dokumentų, reglamentuojančių vaiko teisių apsaugos sistemos funkcionavimą ir veiklą strateginio valdymo požiūriu analizė atskleidė, kad savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos strateginis valdymas sudaro prielaidas veiksmingesniam tarnybos darbui ir efektyvesniam vaiko teisių bei interesų gynimui.

1.1. Strateginis valdymas sudaro galimybę išanalizuoti ir įvertinti išorinius ir vidinius veiksnius, sąlygojančius ir galinčius sąlygoti savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklą kiekybiniu ir kokybiniu aspektais.

1.2. Strateginis valdymas užtikrina nuolatinę vaiko teisių apsaugos sistemos rajoninio padalinio veiklos stebėseną ir leidžia objektyviai ir operatyviai diagnozuoti veikloje kylančius sunkumus ir problemas.

1.3. Strateginio valdymo privalumais vaiko teisių apsaugos sistemoje laikytinos galimybės nuolatos koreguoti veiklos prioritetus, atsižvelgiant į nustatytus išorinių ir vidinių veiksnių poveikių pokyčius.

2 Išnagrinėti Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklą, išryškinant esmines problemas bei pozityvią patirtį sąlygojančius veiksnius.

Šiaulių rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklos analizė atskleidė:

2.1. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriuje nuolatos siekiama gerinti veiklą vaiko teisių apsaugos srityje, ieškoma veiksmingų sprendimų įvairiose probleminėse veiklos srityse, tačiau strateginis valdymas kaip sistema nėra įdiegta.

2.2. Didžiausią įdirbį Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyrius turi veiklos koordinavimo, bendradarbiavimo su valstybinėmis, savivaldybės, visuomeninėmis organizacijomis, vaiko laikinosios ir nuolatinės globos srityse.

2.3. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyrius susiduria su sunkumais vykdant vaiko teisių apsaugos veiklą ir ją koordinuojant atokiose kaimiškose seniūnijose, gaunant informaciją apie jose gyvenančias problemines šeimas ir vaiko teisių užtikrinimą šiose šeimose.

2.4. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriui tenka didelis darbo krūvis, su kuriuo dėl objektyvių priežasčių darbuotojai ne visada pajėgūs susidoroti.

2.5. Efektyviai spręsti Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriui kylančius sunkumus galima kompleksiniais sprendimais, tačiau tam trūksta finansinių ir žmogiškųjų išteklių.

3 Remiantis ekspertų nuomone, nustatyti Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklos tobulinimo strategines gaires.

Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriuje egzistuoja prielaidos pagerinti savo veiklą vaiko teisių apsaugos srityje:

3.1. Probleminėmis vaiko teisių apsaugos sritimis Šiaulių rajone yra nepakankama paslaugų vaikui ir šeimai sistema, neišplėtotą vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistema ir žmogiškųjų išteklių vykdant vaiko teisių apsaugą stoka.

3.2. Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus veikla turėtų būti grindžiama strateginio valdymo, užtikrinančio didesnę veiklos efektyvumą ir galimybę vertinti įgyvendintų uždavinių kokybę, modeliu.

3.3. Šalia 10 lentelėje įvardintų strateginių prioritetų kitomis Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus veiklos tobulinimo kryptimis laikytinos: a) paslaugų vaikui ir šeimai tinklo sukūrimas rajono kaimiškiosiose seniūnijose, pasitelkiant seniūnijų bendruomenes ir aktyviai bendradarbiaujant su visuomeninėmis organizacijomis ir privačiais paslaugų teikėjais, sukūrimas; b) plačios ir veiksmingos, strateginiu planavimu paremtos vaiko teisių pažeidimų prevencijos programos sukūrimas ir realizavimas; c) skyriaus žmogiškųjų išteklių plėtotė.

Hipotezė – Parengus ilgalaikę vaiko politikos strategiją, tinkamai įgyvendinus palankius vaiko teises reglamentuojančius įstatymus, būtų sukurta vaiko apsaugos ir socialinės paramos vaikui ir šeimai sistema.

Teorinė mokslinės ir metodinės literatūros bei įstatyminės bazės, reglamentuojančios vaiko teisių apsaugos sistemą, analizė ir empirinis tyrimas patvirtino iškeltą hipotezę, kad parengus ilgalaikę vaiko politikos strategiją Šiaulių rajone, tinkamai įgyvendinus palankius vaiko teises reglamentuojančius įstatymus, būtų sukurta vaiko apsaugos ir socialinės paramos vaikui ir šeimai sistema, pasižyminti šiais strateginiais prioritetais: plati, veiksminga ir prieinama paslaugų vaikams ir šeimai sistema; pažangi, kompetentinga specialistų komanda; efektyvi vaiko teisių pažeidimų prevencija.

REKOMENDACIJOS

Remiantis magistro darbo tyrimais, teikiamos rekomendacijos savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojams:

- Didinti kompetenciją strateginio valdymo, strateginio personalo valdymo srityje, įgyjant naujų žinių strateginio valdymo klausimais.
- Skatinti savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojų kooperaciją vykdant jiems deleguotas funkcijas ir sprendžiant išskylančius uždavinius.
- Sudaryti galimybę darbuotojams specializuotis specifinėse vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklos srityse, tokiose kaip teisinė, psichologinė pagalba ir pan., tokiu būdu paskatinant efektyvesnį problemų sprendimą.
- Skatinti visų formų bendradarbiavimą, deleguojant socialiniams partneriams dalį vaiko teisių apsaugos funkcijų, atsižvelgiant į jų turimą kompetenciją ir galimybes.
- Į vaiko teisių pažeidimų prevenciją įtraukti seniūnijose įsikūrusias bendruomenes, visuomenines organizacijas, visų tipų ir lygmenų švietimo ir ugdymo institucijas.
- Skatinti ir plėtoti savanorystę vaiko teisių apsaugos ir vaiko teisių pažeidimų prevencijos srityse.

LITERATŪRA

Straipsniai ir knygos:

1. Ackoff, R.L. (1981). *Creating The Corporate Future: Plan or be planned for*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
2. Ansoff, I. (1965). *Corporate Strategy*. New York: McGraw Hill.
3. Arimavičiūtė, A. (2005). *Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas*. Vilnius. Mykolo Romerio universitetas.
4. Arimavičiūtė, M. (2007). Funkcinių veiklų strateginis valdymas viešojo sektoriaus institucijose. *Viešojo politika ir administravimas*, 20, 81-89.
5. Bauman, Z., (2007). *Globalizacija: pasekmės žmogui*. Vilnius.
6. Bosas, A. (2004). *Strateginis valdymas: nuo korporacijos iki valstybės*. Klaipėda: KU Leidykla.
7. Bradshaw, J., Finch, N., Mayhew, E., Ritakallio, V. and Skinner, C. (2006). *Child poverty in large families*, Joseph Rowntree Foundation [interaktyvus] [žiūrėta 2009 04 30]. Prieiga per internetą: <http://www.jrf.org.uk/bookshop/eBooks/9781861348777.pdf>.
8. Cooper, A., Hetherington, R., Katz, I. (2003). The risk factor: Making the child protection system work for children [žiūrėta 2011 03 21]. Prieiga per internetą: <http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=iOyfe69S4ZIC&oi=fnd&pg=PT3&dq=professionals+working+together+to+safeguard+children&ots=mNc4lhi-mG&sig=WsrlapX4IUZcl2KiejFXS1I1pxk#v=onepage&q=professionals%20working%20together%20to%20safeguard%20children&f=false>.
9. David, F. R. *Concepts of strategic marketing* [žiūrėta 2010-05-16]. Prieiga per internetą: <http://www.slideshare.net/saberkhosravi/concepts-of-strategic-management>.
10. Dromantienė, L., Šalaševičiūtė, R. (2006). Vaiko teisių apsauga Lietuvoje: socialinių darbuotojų vaidmuo. *Mokslo darbai*, 5 (1), 79 – 88.
11. English, F. W., Steffy, B. E. (2002). Curriculum as a strategic management tool. *Educational Leadership*, 276 – 278.
12. Ginevičius, R., Sūdžius, V. (2005). *Organizacijų teorija*. Vilnius: Technika.
13. Hessle, S., Vinnerljung, B (2008). *Child Welfare in Sweden - an overview*. Stockholm: Liber Utbildning/CUS.
14. Hitt, M. A., Ireland, R. D., Hoskisson, R. E. (2003). *Strategic management: Competitiveness and Globalization*. Thomson South-West
15. Jonynienė, V. Ž. (2005). Vaiko teisių įgyvendinimo Lietuvoje aktualijos. *Acta paedagogica vilnensia*, 15, 129 – 141.
16. Jucevičius, R. (1998). *Strateginis organizacijų vystymas*. Monografija. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
17. Jucevičius, R., Jucevičienė, P., Janiūnaitė, B., Cibulskas, G. (2003). *Mokyklos strategija. Strateginio vystymo vadovas*. Kaunas: Žinių visuomenės institutas.

18. Juodaitytė, A. (2003). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius. Petro ofsetas.
19. Kaplan, R.S., David, P.N. (2005). Office of strategy Management//*Harvard Business Review* (October): 72-80.
20. Kaufmann, F. (2006). X. et. al. *Family Life and Family Policies in Europe. Volume 2. Problems and Issues in Comparative Perspective*. Oxford University Press.
21. Kietytė, L. (2004). *Vaiko teisių apsaugos reguliavimo administracinės teisės priemonėmis problematika* [žiūrėta 2011 01 07]. Prieiga per internetą:
<http://www.teise.org/admin/docs/upload/2004%203%20Laura.doc>.
22. Kilijonienė, A., Simanavičienė, Ž. (2010). *Regionų plėtros teorijų taikymas: Lietuvos atvejis*. *Ekonomika ir vadyba* 15 ISSN 1822-6515. Prieiga per internetą:
<http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/15/1822-6515-2010-093.pdf>
23. Kotter, J. (1990). *A force for Change: How Leadership Differs from Management*. New York: The Free Press.
24. Kovacheva, T. (2008). *Information technologies for strategic management* [žiūrėta 2010 12 25]. Prieiga per internetą: < http://www.foibg.com/ibs_isc/ibs-03/IBS-03.pdf#page=53>.
25. Kreitner, R. (2002) *Organizational Behaviour*. Second European edition McGraw Hill Publishing Company.
26. Kvieskienė, G. (2005) New Challenges of Civic Education in Pre-Service training Program for Teachers and Teachers and Children Welfare Professionals. *Global and European Tendencies in Social and Education Policy*. *Social Education: Volume 10*, Vilnius Pedagogical University, , p. 52–78. ISSN 1392-9569. Prieiga per internetą: <http://projects.5ci.lt/socpedagogika/index.asp?DL=L&TopicID=187>.
27. Lazutka, R. (1999). *Vaikų globos kaštai Lietuvoje*. Vilnius: Socialinių ir Ekonominių tyrimų institutas.
28. Leonavicius, V. (2003). *Sociologija*. Kaunas: VDU leidykla.
29. *LR Vaiko teisių apsaugos ir Įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos*. (2011). Prieiga per internetą: <http://www.ivaikinimas.lt>
30. Lundstrom, T. (1993). *Compulsory care of children*. Diss, Stockholms Universitet.
31. Makštutis, A. (2001). *Strateginio valdymo principai*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
32. Matulevičiūtė, D., Kukauskas, R., Montrimienė, V. (2005). Atmintinė vaikų globėjams. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vilnius: AB „Spauda“. 7-13 p.
33. Melnikas, B., Smaliukienė, R. (2007). *Strateginis valdymas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
34. Mikalaukaitė, A. Vaiko socialinės gerovės programa // *Vaikų skurdas: kas atsakingas?: tarptautinės konferencijos medžiaga*. - Vilnius: 2005.
35. Mintzberg, Alstrend, Lampel (2000). *Školy strategii*. – Sankt – Peterburg: Piter.
36. Mirončikienė, E., (Red.).(2003). *Šeimos teisė. Vaiko teisių apsauga*. Vilnius: Mūsų saulužė.
37. Miškinis K. (1987). *Vadovavimo mokyklai pagrindai*. Vilnius. Mokslas.
38. Nickols, F. (2000). *Three Forms of Strategy Corporate, Competitive and Strategy in General*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
39. Porter, M.E. (1996) “What is Strategy?”, *Harvard Business Review*, November–December.

40. Raipa, A. (2003). Strateginis planavimas viešajame administravime. *Viešasis administravimas*. Monografija, p. 274-292. Kaunas: Technologija.
41. Sakalauskas, G., Ūselė, L. (2007). Smurto prieš vaikus draudimo socialiniai ir teisiniai aspektai. *Teisės problemos*, 2 (56).
42. Sherman, H., Rowley, D.J., Armandi, B.R. (2007). *Developing a strategic profile: the pre-planning phase of strategic management*. Business Strategy Series. Vol 8. No 3. [žiūrėta 2010-04-05]. Prieiga per internetą:
<http://www.emeraldinsight.com/Insight/ViewContentServlet?contentType=Article&Filename=Published/EmeraldFullTextArticle/Articles/3300080301.html>.
43. Sorensen T. *Regional development: Some Issues for Policy Makers*. [žiūrėta 2010-09-20]. Prieiga per internetą: <http://www.aph.gov.au/library/pubs/rp/1999-2000/2000rp26.htm>.
44. Staponkienė, J. (2004). Strateginis valdymas privataus ir viešojo sektoriaus organizacijose: panašumai ir skirtumai. *Socialiniai tyrimai*, 4 (14), 89.
45. Stoškus, S., Beržinskienė, D. (2005). *Pokyčių valdymas*. Šiauliai: ŠU leidykla.
46. Šiugždiniene, J. (2010). *Naujas požiūris į strateginį valdymą*. Vilnius: Ministro Pirmininko tarnyba.
47. Šneideraitytė, G., Andriukaitienė, R. (2009). *Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos taikymai regionų plėtrai*. Konspektas.
48. Tabatoni, P., Davies, J., Barblan, A. *Strategic management, a tool of leadership- concepts and paradoxes*, p. 5. Žiūrėta [2011-01-15]. Prieiga per internetą:
http://www.euabe/eua/jsp/en/upload/Strategic_Manag_Uni_institutionalDevIpt.1069322397877.pdf.
49. Tarptautinių žodžių žodynas (2008). Vilnius, Alma littera.
50. Ūselė, L. (2007). Socialinės brandos sampratos ir turinio problema sprendžiant jaunų pilnamečių (18–20 metų) baudžiamosios atsakomybės klausimą.
51. Vasile, T., Iancu, A. (2009). *A model of the strategic management process* [žiūrėta 2010 12 20]. Prieiga per internetą: <http://fse.tibiscus.ro/anale/Lucrari2009/067.%20Vasile,%20Iancu.pdf>.
52. Vasiliauskas, A. (2005). *Strateginis valdymas*. Kaunas: Technologija.
53. Vinnerljung, B. (1996) *Swedish research on foster care. A review*. Stockholm: Liber Utbildning/CUS.
54. Waldfoegel, J. (1998). *The future of child protection: how to break the cycle of abuse and neglect* [žiūrėta 2010 01 15]. Prieiga per internetą:
http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=emKhWd49GJ8C&oi=fnd&pg=PA1&dq=%22child+protection%22&ots=C_r_17Ee1w&sig=KxXGwlpZFUvxur94KvDi5TIF3Jo#v=onepage&q=&f=false

Dokumentai:

1. Bendrieji Vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatai. Valstybės žinios, 2002, 120-5415.
2. EUR-Lex - 52008DC0055 – LT. Tarybos patvirtintas ES gaires dėl vaiko teisių propagavimo ir apsaugos. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://www.eur-lex.europa.eu>.
3. Europos komisija. (2010). 2020 m. Europa. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. Komisijos Komunikatas. Briuselis.
4. JT vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaita. Vilnius: LR Vyriausybė. 2004.

5. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. 1989 m. Valstybės žinios, 1995, 60-1501.
6. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas 2009-12-22 Nr. VIII-1864 [interaktyvus] prieiga per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=363244.
7. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas 2002-02-25 Nr. IX-743 [interaktyvus] prieiga per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=162435.
8. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, 74-2262.
9. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, 33 – 1014.
10. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkos koncepcijos patvirtinimo " projektas- koncepcija. Nutarimo projektas. (2010). XIP-2814nferencijos medžiaga. - Vilnius: 2005.
11. Lietuvos Respublikos Seimo Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 50 – 1432.
12. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro nutarimas Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo 2007-05-28 Nr. A1-145 [interaktyvus] prieiga per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=170462.
13. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl šeimynų materialinio aprūpinimo 1998-08-26 Nr.130 [interaktyvus] Prieiga per internetą:
http://www.socmin.lt/get_file.php?file=RTpcXEluZXRwdWJcXFNtYXJ0d2ViL3NvYy9tL21fZmlsZXMvd2ZpbGVzL2ZpbGU0OTQuaHRtO1NlaW15bm9zIGRhcmJvIGFwbW9rZWppbW8uaHRtOzs.
14. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veiklos ataskaita (2010). Vilnius.
15. Lietuvos Respublikos Vaikų teisių apsaugos pagrindų įstatymas. Valstybės žinios, 1996,. 33-807.
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. gegužės 10 d. nutarimas Nr. 559 „Dėl Valstybinės sutrikusio vystymosi vaikų sveikatos programos“. Valstybės žinios, 1996, 46-1122.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Vaiko gerovės valstybės politikos strategijos įgyvendinimo 2005–2012 metų plano. Valstybės žinios, 2005,. 25 – 802.
18. LR Išmokų vaikams įstatymas. Valstybės žinios, 1994, 89-1706
19. LR Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas. Valstybės žinios, 2002, 91-3890.
20. LR Specialiojo ugdymo įstatymas. Valstybės žinios, 1998, 115-3228.
21. LR Švietimo įstatymas. Valstybės žinios, 2003, 63-2853.
22. LR vaikų išlaikymo fondo įstatymas. Valstybės žinios, 2006, 144-5464.
23. LR Vyriausybės 1997 m. kovo 6 d. nutarimas Nr. 197 „Dėl Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinės programos“. Valstybės žinios, 1997, 21-510.
24. LR Vyriausybės 1999 m. sausio 15 d. nutarimas Nr. 62 „Dėl Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programos“. Valstybės žinios, 1999, Nr. 10-220.

25. LR Vyriausybės 2000 m. sausio 11 d. nutarimas Nr. 29 „Dėl nacionalinės programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą“. Valstybės žinios, 2000, 5-144.
26. Mikalauskaitė A. Vaiko socialinės gerovės programa // Vaikų skurdas: kas atsakingas?: tarptautinės ko Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89 – 2741.
27. Savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklos tobulinimo programa. Valstybės žinios, 2003, 1179.
28. Socialinės rizikos vaiko ar likusio be tėvų globos vaiko socialinės globos poreikio nustatymo metodika // Valstybės žinios, 2006, Nr. A1- 179.
29. Strateginio planavimo metodika. Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimu. [žiūrėta 2010-04-17]. Prieiga per internetą:
http://skelbimas.lt/istatymai/del_strateginio_planavimo_metodikos_patvirtinimo.htm.
30. Šeimynų nuostatai, patvirtinti LR Vyriausybės 2002 m. liepos 3 d. nutarimu Nr. 1037. Valstybės žinios, 2002, 70-2888.
31. Vaiko gerovės politikos koncepcija. Valstybės žinios, 2003, 52-2316..
32. Vaiko gerovės valstybės politikos strategija. Valstybės žinios, 2005, 25-802
33. Vaiko globos (rūpybos) 2009 metų tendencijos ir įgyvendinimo ataskaita. Vilnius: SADM.
34. Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai, patvirtinti LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. 56. Valstybės žinios, 2002,. 68-2798.
35. VO „Gelbėkit vaikus“ 2007 m. ataskaita. [žiūrėta 2010-03-12]. Prieiga per internetą:
www.gelbvaik.lt/download.php?file_id=504.

PRIEDAI

PRIEDŲ SĄRAŠAS

- 1 priedas. Vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkymo koncepcija (2010)
- 2 priedas. Dėl VTAS pavedimo vykdymo (2011)
- 3 priedas. Ministerijų vaidmuo formuojant vaiko teisių politiką
- 4 priedas. Vaikai, kuriems nustatyta globa (rūpyba) socialinės globos įstaigoje ir globos (rūpybos) socialinės globos įstaigoje nustatymo atvejų skaičius
- 5 priedas. Vaikų, globojamų (rūpinamų) šeimoje, ir globos (rūpybos) šeimoje nustatymo atvejų, skaičius
- 6 priedas. Vaiko globos (rūpybos) nustatymas
- 7 priedas. Vaikams nustatytos globos (rūpybos) pagal globos (rūpybos) nustatymo pagrindus atvejų skaičius
- 8 priedas. Atstovavimas vaiko interesams teisme (VTAS)
- 9 priedas. Tėvų prašymu vaikams nustatytos laikinosios globos (rūpybos) šeimoje atvejų ir vaikų skaičius
- 10 priedas. Dėl veiklos ataskaitos už 2010 metus
- 11 priedas. Ekspertų apklausos protokolo pavyzdys
- 12 priedas. Vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimo gairės: Šiaulių rajono atvejis

VAIKO TEISIŲ APSAUGOS INSTITUCIJŲ SISTEMOS PERTVARKYMO KONCEPCIJA (2010)

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

Vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkymo koncepcija (toliau – Koncepcija) parengta vykdant Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2010 m. lapkričio 19 d. sprendimą Nr. SV-S-948 „Dėl darbo grupės vaiko teisių apsaugos institucijų pertvarkymo koncepcijai parengti sudarymo“.

1. Poreikis pertvarkyti vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą bei šalyje sukurti centrinę vaiko gerovės politiką kuriančią ir įgyvendinančią instituciją, kuri sprendama vaikų problemas turėtų realius teisinius ir ekonominius veikimo svertus visoje šalyje ir įgyvendintų vaiko gerovės stebėseną, kauptų ir analizuotų statistikos duomenis, koordinuotų įvairių institucijų šioje srityje veiksmus, teiktų metodinę pagalbą specialistams, yra įtvirtintas ir Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. IX-1569 (Žin., 2003, 52-2316).

2. Pagrindiniu vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkymo objektu yra Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos skyriai (tarnybos).

Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (Žin., 1996, Nr. 33-807; Nr. 95-4090) 59 straipsnyje ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 6 d. nutarime Nr.194 „Dėl Vaiko teisių apsaugos valdymo srities priskyrimo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai ir kitų ministerijų kompetencijos nustatymo“ (Žin., 2004, Nr. 140-5111), įtvirtintą ministerijų kompetenciją vaiko teisių apsaugos srityje bei pertvarkos įtaką pagrindinių vaiko teisių apsaugos politikos formavime ir vykdyme dalyvaujančių ministerijų funkcijoms, Koncepcijoje pateikiamos pagrindinės nuostatos dėl Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, atsakingos už vaiko teisių apsaugos valdymą, bei Švietimo ir mokslo, Sveikatos apsaugos, Teisingumo ir Vidaus reikalų ministerijų uždavinių, funkcijų, bendradarbiavimo ir veiklos koordinavimo vaiko teisių apsaugos srityje.

Vaiko teisių apsaugos institucijų pertvarka bus vykdoma vykdomosios valdžios ir vietos savivaldos lygmenimis.

II. ESAMOS BŪKLĖS ANALIZĖ

3. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (Žin., 1996, Nr. 33-807; 2006, Nr. 72-2688) 58 straipsnyje numatyta, kad vaiko teisių apsaugą Lietuvos Respublikoje užtikrina valstybė ir jos institucijos, vietos savivaldos institucijos ir visuomeninės organizacijos, kurių veikla susijusi su vaiko teisių apsauga.

Pagal savo kompetenciją, kurią nustato Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų ir kiti įstatymai bei teisės aktai, Lietuvos Respublikos Seimas, Vyriausybė, ministerijos, prokuratūra, kitos valstybės institucijos rengia ir įgyvendina priemones vaiko teisių apsaugos ir jų gynimo srityje.

Vaiko teisių apsaugą *savivaldybėse* garantuoja atitinkamos savivaldybių tarybos, vietos savivaldos vykdomosios institucijos, vaiko teisių apsaugos institucijos (skyriai), policijos nepilnamečių reikalų inspektoriai, taip pat mokyklos ir kitos institucijos, kurios rengia ir įgyvendina vaiko teisių apsaugos, vaikų teisės pažeidimų prevencijos priemones.

4. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, pagal Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 59 straipsnį, vaiko teisių apsaugos ir jų gynimo srityje rengia ir teikia Seimui svarstyti įstatymų ir kitų teisės aktų projektus, tvirtina programas; nustatyta tvarka priskiria vienos ministerijos kompetencijai vaiko teisių apsaugos valdymo sritį bei nustato kitų ministerijų kompetenciją.

5. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2003 m. vasario 6 d. nutarimu Nr.194 „Dėl Vaiko teisių apsaugos valdymo srities priskyrimo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai ir kitų ministerijų kompetencijos nustatymo“ (Žin., 2003, Nr. 15-611; 2004, Nr. 140-5111) priskyrė vaiko teisių apsaugos valdymo sritį Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai.

Pagal minėtą nutarimą, Švietimo ir mokslo, Sveikatos apsaugos, Vidaus reikalų, Teisingumo ministerijos taip pat dalyvauja formuojant vaiko teisių apsaugos politiką ir vykdo ją kiekvienos ministerijos kompetencijai priskirtoje reguliavimo srityje bei atlieka kitas, teisės aktuose nustatytas, funkcijas vaiko teisių apsaugos srityje.

Šių ministerijų nuostatuose pasigendama išsamesnio jų įgaliojimų vaiko teisių apsaugos srityje ir dalyvavimo formuojant ir įgyvendinant vaiko teisių apsaugos politiką reglamentavimo.

6. Pagal šios Konceptijos 5 punkte nurodytą nutarimą, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija formuoja ir įgyvendina vaiko teisių apsaugos politiką, kartu su kitomis valstybės ir savivaldybių institucijomis bei įstaigomis užtikrina tinkamą vaiko teisių apsaugą; organizuoja valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų bendradarbiavimą vaiko teisių apsaugos srityje; kaupia, sistemina ir analizuoja valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų pateiktą informaciją vaiko teisių apsaugos klausimais; teikia pagal kompetenciją valstybės ir savivaldybių institucijoms bei įstaigoms metodinę paramą vaiko teisių apsaugos klausimais; koordinuoja ir rengia ataskaitas apie tai, kaip Lietuvoje vykdomos ministerijos kompetencijai priskirtos tarptautinės sutartys vaiko

teisių apsaugos klausimais, ir teikia jas tarptautinėms organizacijoms; rengia ir vykdo vaikų socialinę apsaugą tobulinančias programas.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kartu su Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Teisingumo ministerija ir Vidaus reikalų ministerija rūpinasi paslaugų vaikams prieinamumu.

7. Įgyvendinant Vaiko gerovės valstybės politikos strategijos įgyvendinimo priemonių 2005-2012 metų plano 2.1 priemonę, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 6 d. nutarimo Nr. 194 „Dėl vaiko teisių apsaugos valdymo srities priskyrimo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai ir kitų ministerijų kompetencijos nustatymo“ 2.1.2 punktą bei siekiant pagerinti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veiklos koordinavimą, jų bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis organizacijomis bei teisės aktų įgyvendinimą vaiko gerovės srityje, sudaryta Tarpžinybinė vaiko gerovės taryba (socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. birželio 21 d. įsakymas Nr. A1-176, Žin., 2005, Nr. 79-2881; 2010, Nr. 139-7157).

8. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija uždavinius ir funkcijas vaiko teisių apsaugos srityje įgyvendina per savo struktūrinius padalinius bei Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą.

9. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pavesta užtikrinti vaiko teisių apsaugos priemonių įgyvendinimą, organizuoti įvaikinimą Lietuvos Respublikos piliečiams ir užsieniečiams Lietuvoje, organizuoti vaiko teisių ir teisėtų interesų atstovavimo teismuose sistemos įgyvendinimą, organizuoti savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių specialistų kvalifikacijos tobulinimą ir globėjų (rūpintojų) bei įtėvių rengimą.

Įgyvendindama jai pavestus uždavinius, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba vykdo vaiko teisių apsaugos priemonių įgyvendinimą; gina vaiko teises ir teisėtus interesus (ir atstovauja jiems) valstybės ir savivaldybių institucijose bei įstaigose, nevyriausybinėse organizacijose ir kitose įstaigose; pagal kompetenciją koordinuoja savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių darbą, teikia jiems metodinę paramą vaiko teisių apsaugos praktinio įgyvendinimo klausimais bei organizuoja šių skyrių specialistų kvalifikacijos tobulinimą; užtikrina įvaikinimą reglamentuojančių Lietuvos Respublikos teisės aktų ir Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių nuostatų vykdymą; priima sprendimus dėl įgaliojimų užsienio valstybių institucijoms veikti vykdant tarptautinį įvaikinimą Lietuvoje; organizuoja specialistų, vykdančių vaiko globėjų (rūpintojų) bei įtėvių pasirengimo globoti (rūpintis) ir įvaikinti patikrinimą, mokymą ir atestavimą; renka, kaupia, analizuoja ir saugo informaciją, susijusią su pavestų funkcijų vykdymu (apie vaikus, įvaikinimą, globą ir kt.); atlieka kitas Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų jai nustatytas funkcijas.

10. Vietos savivaldos įstatymo (Žin., 1994, Nr. 55-1049; 2008, Nr. 113-4290) 7 straipsnio 22 punkte numatyta, kad valstybė vaiko teisių apsaugos funkciją perduoda savivaldybėms.

11. Savivaldybių administracijų struktūriniai padaliniai – vaiko teisių apsaugos skyriai – yra pagrindinės institucijos, vykdančios vaiko teisių apsaugos politikos priemones ir užtikrinančios vaiko teisių apsaugą savivaldybių, kuriose veikia, teritorijose.

Šiuo metu yra 60 vaiko teisių apsaugos skyrių. Šiuose skyriuose dirba 310 valstybės tarnautojai, kuriems darbo užmokestis mokamas iš valstybės biudžeto skiriamos tikslinės dotacijos savivaldybėms). 28-ias pareigybes finansuoja savivaldybės iš savivaldybių biudžetų lėšų.

Pagal Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 13 d. įsakymu Nr. A1-193 (Žin., 2006, Nr. 80-3170; 2010, Nr. 99-5150) patvirtintą Valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti skirtų lėšų apskaičiavimo metodikos 12.1 punktą, vienam valstybės tarnautojui tenka 2 500 vaikų. Praktikoje tik 15-oje savivaldybių vaikų skaičius, tenkantis vienam vaiko teisių apsaugos tarnautojui, neviršija nustatyto skaičiaus. Alytaus miesto, Alytaus rajono, Anykščių rajono, Kazlų Rūdos savivaldybėse vienam darbuotojui tenka virš 3000 vaikų vienam tarnautojui. 7 –iose savivaldybėse šie skyriai nėra tiesiogiai pavaldūs administracijos direktoriui, o yra savivaldybių departamentų ar skyrių sudėtyje ir išlaikė vaiko teisių apsaugos tarnybos pavadinimą.

12. Vaiko teisių apsaugos skyrių veiklos tikslai ir uždaviniai išsamiai reglamentuoti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gruodžio 2 d. nutarimu Nr. 1593 (Žin., 2009, Nr. 145-6437) patvirtintoje Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų redakcijoje.

Svarbiausieji vaiko teisių apsaugos skyrių uždaviniai: užtikrinti visų savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugą; organizuoti likusių be tėvų globos vaikų teisių ir interesų apsaugą; teikti metodinę paramą, konsultacijas, spręsti kitas vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos problemas; teikti atitinkamoms valstybės, savivaldybės institucijoms ir įstaigoms pasiūlymus dėl vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos, vaiko globos (rūpybos) ir teisės pažeidimų prevencijos gerinimo savivaldybės teritorijoje.

13. Iš esmės visos vaiko teisių apsaugos skyrių funkcijos yra nurodytos šiuo metu galiojančiuose teisės aktuose: Civiliniame, Civilinio proceso, Baudžiamajame, Baudžiamojo proceso kodeksuose, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme, Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme ir kt.

14. Pagrindinės vaiko teisių apsaugos skyrių funkcijos, įgyvendinant uždavinius, yra vaiko teisių apsaugos savivaldybės teritorijoje vykdymas, vaiko globos (rūpybos) organizavimas ir priežiūra bei kitos, su globos nustatymu susijusios funkcijos, įvaikinimo organizavimas, vaiko teisių ir interesų atstovavimas bei gynimas įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka teismuose ir teisėsaugos institucijose, dalyvavimas vykdymo procese, vykdamas neturtinio pobūdžio sprendimus vaiko atžvilgiu, vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos priemonių įgyvendinimas, pasiūlymų dėl vaiko teisių apsaugos, vaiko globos (rūpybos) ir įvaikinimo gerinimo teikimas bei kt.

15. Vaiko teisių apsaugos funkcija finansuojama iš valstybės biudžeto lėšų, skiriant savivaldybėms tikslines dotacijas vaikų ir jaunimo teisių apsaugos funkcijų vykdymui. Vaikų ir jaunimo teisių apsaugos funkcijai 2009 metais buvo skirta 16813,5 tūkst. litų, 2010 m. – 14598,1 tūkst.litų.

16. Priimant sprendimą dėl Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos įsteigimo buvo siekiama, kad ši institucija taptų centrine vaiko teisių apsaugos institucija, kuri spręsdama vaiko ir šeimos problemas ne tik įgyvendintų vaiko gerovės stebėseną, analizuotų ir koordinuotų įvairių institucijų veiksmus vaiko teisių apsaugos srityje, teiktų metodinę pagalbą specialistams, bet ir turėtų realius veikimo svertus.

Pastangos užtikrinti tinkamą esamos sistemos funkcionavimą bei valstybinės (perduotos savivaldybėms) vaiko teisių apsaugos funkcijos įgyvendinimą, laukiamų rezultatų nedavė.

Vaiko teisių apsaugos padėties analizė šalyje rodo, kad ypač aktualios visų vaiko teisių apsaugos sistemą sudarančių institucijų funkcijų įgyvendinimo, veiklos darnos, koordinavimo, bendradarbiavimo, administravimo, metodinio vadovavimo trūkumo problemos bei institucijų, kurioms vaiko teisių apsauga yra papildoma funkcija, formalus požiūris į vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą.

Pagrindinės priežastys, sąlygojančios vaiko teisių apsaugos problemas ir savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių veiklos nepakankamą efektyvumą yra:

16.1. dažnai pasitaikantys vaiko teisių apsaugos skyriaus, kaip vaikus ginančios ir jų interesus atstovaujančios institucijos, ir savivaldybės administracijos ir/ar kitų jos padalinių, nuomonių ir pozicijų skirtumai (pvz. iškeldinimas iš socialinio būsto, vaiko paėmimas iš šeimos, paslaugų teikimas vaikui ir šeimai, globos nustatymas ir kt.);

16.2. skirtinga tų pačių klausimų sprendimo praktika savivaldybėse;

16.3. nepakankama specialistų kvalifikacija;

16.4. dideli specialistų darbo krūviai;

16.5. metodinio vadovavimo trūkumas;

16.6. neproporcingas funkcijų ir galimybių jas įgyvendinti santykis;

16.7. veiksmų, sprendžiant konkrečias problemas, koordinavimo trūkumas;

16.8. nuolat mažėjantis specialistų skaičius ir finansavimas;

16.9. nepakankama paslaugų pasiūla vaikui ir jo šeimai.

16.10. kitos.

Minėtas problemas taip pat sąlygoja ir skirtingas vaiko teisių apsaugos institucijų pavaldumas bei savivaldybių administracijų (įskaitant ir vaiko teisių apsaugos skyrius) veiklos organizavimo ypatumai.

III. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS INSTITUCIJŲ SISTEMOS PERTVARKOS TIKSLAS IR PRINCIPAI

17. Šia vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarka siekiama suformuoti nuoseklią ir koordinuotą vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą, užtikrinančią tinkamą vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą ir atstovavimą.

18. Vadovaujantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje įtvirtintomis vaiko teisėmis ir valstybių narių įsipareigojimais siekiant užtikrinti nustatytų vaiko teisių įgyvendinimą, nustatomi šie pagrindiniai vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos tobulinimo principai:

18.1. įstatymo viršenybės - vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarka vykdoma vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucija, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija ir kitomis tarptautinėmis sutartimis ir susitarimais, Lietuvos Respublikos įstatymais, kitais teisės aktais, teisės principais;

18.2. vaiko interesų prioritetiškumo - priimant sprendimus ar imantis bet kokių veiksmų, vadovaujamasi vaiko interesais;

18.3. racionalumo ir tikslingumo - sprendimai dėl vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos tobulinimo priimami tik konkrečių analizių pagrindu įvertinus galimas teigiamas ir neigiamas jų pasekmes;

18.4. proporcingumo - vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos tobulinimo įgyvendinimo priemonės turi atitikti būtinus ir pagrįstus tinkamos vaiko teisių apsaugos tikslus;

18.5. efektyvumo - formuojant vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą funkcijos paskirstomos taip, kad jos būtų įgyvendinamos efektyviausiai;

18.6. subsidiarumo – vaiko teisių apsaugos institucijų sprendimai turi būti priimami ir įgyvendinami tuo lygiu, kuriuo jie yra efektyviausi;

18.7. bendradarbiavimo - valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, vykdydamos su vaiko teisių apsauga susijusias funkcijas, prireikus teikia viena kitai reikalingą informacinę ir kitokią pagalbą.

IV. Vaiko teisių apsaugos institucijų pertvarkymo kryptys

19. Siekiant šios Konceptijos 17 punkte nurodyto tikslo, centralizuojamas valstybės įstaigoms pavestų bei savivaldybės institucijoms perduotų vaiko teisių apsaugos funkcijų atlikimas ir administracinių paslaugų, susijusių su šia funkcija, teikimas.

20. Vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarka vyks šiomis kryptimis:

20.1. Aiškiai apibrėžiami ministerijų bei kitų valstybės institucijų, susijusių su vaiko teisių apsauga, uždaviniai, funkcijos, vieta valstybės institucijų sistemoje, įtvirtinamos konkrečios atsakomybės ribos.

20.2. Tobulinamas vaiko teisių apsaugos institucijų valdymas ir veiklos organizavimas. Šiuo metu valstybės perduotas savivaldybėms vykdyti vaiko teisių apsaugos funkcijas perduodant vykdyti valstybės institucijoms:

20.2.1. Išplečiamos Valstybės vaiko teisių ir įvaikinimo tarnybos funkcijos, priskiriant jos veiklos sričiai valstybės politikos vaiko teisių apsaugos srities priemonių koordinavimą ir įgyvendinimą savo kompetencijos ribose, vaiko teisių užtikrinimo padėties stebėseną, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos perduotų funkcijų, numatytų vaiko teisių apsaugos srities tarptautiniuose teisės aktuose, vykdymą, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos nuostatų, Hagos konvencijos dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje nuostatų įgyvendinimą, vaiko teisių apsaugos vykdymą, vaiko teisių ir jo teisėtų interesų gynimą (perimant šiuo metu savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos skyrių funkcijas).

20.2.2. Keičiama Valstybės vaiko teisių ir įvaikinimo tarnybos struktūra, įsteigiant šios tarnybos teritorinius struktūrinius padalinius (skyrius). Skyriai veiks jiems priskirtose teritorijose. Skyrių skaičius ir jų veiklos teritorijos ribos sutampa su savivaldybių skaičiumi ir ribomis (išlaikomas esamas savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių skaičių ir veiklos ribas apsprendžiantis principas).

20.2.3. Patvirtinami Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos ir jos struktūrinių padalinių nuostatai, kuriuose nustatoma minėtos tarnybos struktūra, uždaviniai, funkcijos, teisės ir pareigos, aptariami darbo organizavimo aspektai, personalo sudėtis (pareigybės) kt. Pagrindinis tarnybos tikslas – užtikrinti tinkamą vaiko teisių apsaugą valstybės lygmeniu ir savivaldybių teritorijose atstovaujant vaiko teisėms ir jo teisėtiems interesams. Pagrindinės ir svarbiausios Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos skyrių funkcijos yra nurodytos šiuo metu galiojančiuose teisės aktuose: Civiliniame, Civilinio proceso, Baudžiamajame, Baudžiamojo proceso kodeksuose, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme, Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme ir kt.

20.2.4. Nuostatuose numatomos Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos ir jos teritorinių struktūrinių padalinių veiklos sąsajos su kitų valstybės institucijų ir savivaldybių administracijų struktūrinių padalinių, taip pat savivaldybės administracijos vaiko gerovės komisijos, savivaldybių bendruomenių vaiko teisių apsaugos tarybos ir pan. veikla.

20.3. Išsprendžiamas teritorinių skyrių darbo laiko klausimas.

20.4. Įtvirtinami teritorinių skyrių darbuotojų skaičiaus nustatymo kriterijai ir darbo laiko sąnaudų normatyvai (neapsiribojant vaikų skaičiumi tenkančiu vienam darbuotojui).

20.5. Stiprinama vaiko teisių apsaugos specialistų grandis, siekiant užtikrinti tinkamą vaiko teisių ir interesų atstovavimą bei gynimą:

20. 5.1. nustatomi kvalifikaciniai reikalavimai darbuotojams (tarnautojams).

20.5.2. nustatomas privalomas įvadinis mokymas naujai pradėjusiems dirbti specialistams.

20.5.3. įtvirtinama vaiko teisių apsaugos specialistų privaloma atestacija ir nustatoma atestacijų tvarka.

20.6. Panaikinami (likviduojami) savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriai.

V. Galiojančių teisės aktų pakeitimo ir naujų teisės aktų priėmimo poreikis

21. Įgyvendinant šią koncepciją atliekama teisės aktų, reguliuojančių vaiko teisių apsaugos institucijų veiklą, analizė ir įvertinamas teisės aktų keitimo ir naujų priėmimo poreikis.

22. Parengiami ir priimami teisės aktai ir /ar galiojančių teisės aktų pakeitimai, susiję su vykdoma vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarka.

VI. Koncepcijos įgyvendinimas

23. Šioje koncepcijoje numatyti pertvarkymai bus atliekami pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintą Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkymo koncepcijos įgyvendinimo priemonių planą.

24. Šios Koncepcijos įgyvendinimą koordinuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

25. Lėšos šiai Koncepcijai įgyvendinti skiriamos iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto. Lėšos, atsižvelgiant į finansines valstybės galimybes, numatomos rengiant atitinkamų metų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektą ir Valstybės investicijų programą.

26. Vaiko teisių apsaugos institucijų sistema pertvarkoma keturiais etapais:

26.1. **Pirmojo etapo metu** (2011 m. I ketvirtis) parengiamas ir patvirtinamas Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkymo koncepcijos įgyvendinimo priemonių planas, atliekami ekonominiai skaičiavimai dėl lėšų, būtinų vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkai. Įvertinama esama padėtis savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriuose: žmogiškieji resursai, jų kvalifikacija, turimas kilnojamasis ir nekilnojamasis turtas ir kita.

26.2. **Antrojo etapo metu** (2011 m. II ketvirtis) atliekama teisės aktų, reguliuojančių vaiko teisių apsaugos institucijų veiklą, analizė ir įvertinamas teisės aktų keitimo ir naujų priėmimo poreikis. Atsižvelgiant į savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių turimą materialinę – techninę bazę, apskaičiuojamas ir planuojamas finansinių lėšų vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkai poreikis 2012 biudžetiniams metams.

26.3. **Trečiojo etapo metu** (2011 m. III – IV ketvirčiai) rengiami, derinami ir priimami šios Koncepcijos įgyvendinimui reikalingi teisės aktų projektai. Išsprendžiamas Vaiko teisių apsaugos ir

įvaikinimo tarnybos struktūrinių teritorinių padalinių materialinio – techninio aprūpinimo klausimas (įvertinant tai, kad šiuo metu vaiko teisių apsaugos skyriai naudojami savivaldybei priklausančiomis patalpomis ir steigiant naujus teritorinius padalinius, būtina spręsti ir patalpų klausimą), planuojami žmogiškieji ištekliai.

26.4. **Ketvirtojo etapo metu** (nuo 2012 m. sausio 1 d.) pradeda veikti pertvarkyta vaiko teisių apsaugos institucijų sistema.

Steigiami Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos struktūriniai teritoriniai padaliniai. Priimami sprendimai dėl savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių likvidavimo, darbuotojų įspėjimo, atleidimo ir pan. Išsprendžiamas likviduojamų savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių dokumentų, bylų perdavimo, taip pat archyvinių bylų, kurios saugomos vaiko teisių apsaugos skyriuose, perdavimo klausimas.

27. Iki šios Konceptijos ketvirtojo etapo pradžios savivaldybėse turi būti stiprinama ir plėtojama visoms šeimoms ir vaikams prieinama, universali (pirminė) paramos ir socialinių paslaugų sistema, gerinama prevencinių ir reabilitacinių paslaugų vaikui ir jo šeimai kokybė.

28. Šios Konceptijos ir jos priemonių plano įgyvendinimo parlamentinę kontrolę atlieka Lietuvos Respublikos Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetas.

DĖL VTAS PAVEDIMO VYKDYMO (2011)

1. Vaiko teisių apsaugos skyrių veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009-12-02 nutarimu Nr.1593 patvirtinti Bendrieji vaiko teisių apsaugos skyrių (toliau – VTAS) nuostatai. Šie nuostatai numato, kad VTAS atlieka **45** funkcijas. Tačiau be nuostatuose numatytų funkcijų naujai priimamuose teisės aktuose VTAS pavedamos vis naujos funkcijos. Iš surinktų ir apibendrintų duomenų galima spręsti, kad nežiūrint augančių funkcijų skaičiaus, VTAS **etatu skaičius pastaraisiais metais mažėjo**, o su turimais žmogiškaisiais resursais sunku užtikrinti, kad būtų laiku, tinkamai ir kvalifikuotai vykdomos daugėjančios funkcijos.

1.1. Duomenys apie VTAS etatus

VTAS pateiktais duomenimis, 2011 m. sausio 1 d. vaiko teisių apsaugos skyriuose buvo **344,5** etatai. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 7 straipsnio 22 punktą numato, kad valstybė vaiko teisių apsaugos funkcijas perduoda savivaldybėms. Šios funkcijos vykdymas finansuojamas iš valstybės biudžeto, skiriant savivaldybėms tikslines dotacijas vaikų ir jaunimo teisių apsaugos funkcijoms vykdyti. Pastaruosius metus iš valstybės biudžeto skiriamų lėšų dydis nuolat mažėjo, todėl kai kurių savivaldybių VTAS teigimu, iš valstybės biudžeto skirtų lėšų pakanka tik darbo užmokesčiui.

VTAS pateiktais duomenimis, 2010 m.:

- **5 savivaldybės** prisidėjo ir skyrė lėšų trūkstamai darbo užmokesčio daliai padengti;
- **6 savivaldybės** VTAS specialistams skyrė lėšų **priemokoms ir priedams**;
- **25 etatai** išlaikomi iš savivaldybės skirtų lėšų;
- Didžioji dalis VTAS nurodė, kad **naudojasi kitų savivaldybės struktūrinių padalinių specialistų paslaugomis**: IT, finansų (buhalterijos), personalo, ūkio (vairuotojai, valytojos ir t. t.) skyrių bei archyvo.

1. Iš **344,5** etatų yra:

Skyrių vedėjai	59
Vedėjų pavaduotojai	11
Poskyrio vedėjai	3
Vyriausieji specialistai	216,5
Vyresnieji specialistaispecialistai/ specialistai	55, kurių 32 dirba pagal darbo sutartis.

lentelė. VTAS etatai

- **42 procentams** skyrių vedėjų yra nustatyta **12 kategorija**. Didžiausią **15 kategoriją** turi **Kauno ir Šiaulių m. VTAS vedėjai**;

- **50 procentų** vedėjų pavaduotojų nustatyta **11 kategorija**;

- **36 procentai** vyriausiųjų specialistų yra **9 kategorijos** ir **30 procentų – 8 kategorijos**.

Atkreiptinas dėmesys, kad specialistams nustatytų kategorijų dydis **nepriklauso nuo vaikų**, su kuriais dirba šie specialistai, skaičiaus. Pavyzdžiui, **Kauno m.** iš 20 vyriausiųjų specialistų 18 turi 12 kategoriją, nemažai jų daliai 2011 m. buvo suteikta 1 klasė. Kauno m. VTAS pateiktais duomenimis, vienam specialistui tenka dirbti su **3600** vaikų. Tuo tarpu **Druskininkų sav.**, kurioje 2011 m. sausio mėn. **buvo panaikintas vienas etatas**, vienam specialistui (10 kategorija) **tenka 4836 vaikai**, **Kauno r.** vienam specialistui (10 kategorija) tenka **4000** vaikų, **Jurbarko r.**, kuriame **vienas etatas buvo panaikintas** 2010 m., vienam specialistui (9 kategorija) tenka **3770** vaikų, **Šalčininkų r.** vienam specialistui tenka **3700** vaikų.

- **47 procentai** vyresniųjų specialistų turi **7 kategoriją**;

- Iš **32** specialistų, dirbančių pagal darbo sutartį, **78 procentams** darbo užmokestis mokamas iš **savivaldybės lėšų**.

VTAS darbuotojų kategorijos:

Kategorijos	Darbuotojų sk.
5	1
6	6
7	28
8	70
9	78,5
10	34
11	32
12	45
13	11
14	4
15	2

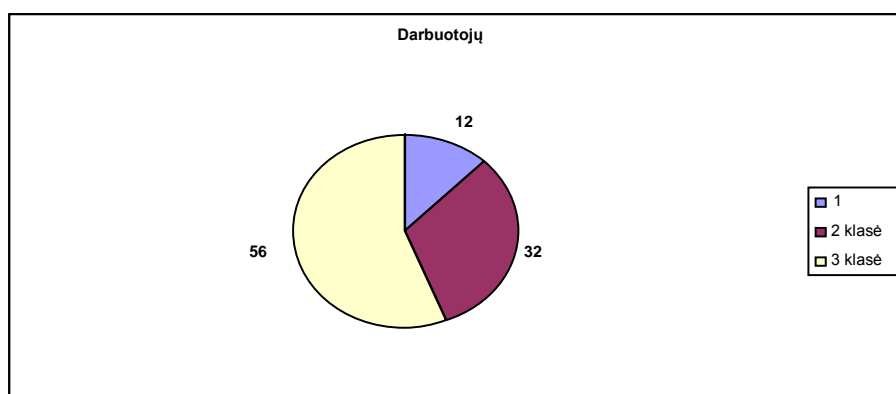
2 lentelė. VTAS darbuotojų kategorijos

- **5** savivaldybių VTAS pateiktais duomenimis, skyriuose dirba ir **jaunimo reikalų koordinatoriai**, **1** savivaldybėje – ir **socialinis darbuotojas darbui** su socialinės rizikos šeimomis.

- **91 proc.** visų VTAS darbuotojų yra karjeros valstybės tarnautojai. 10 valstybės tarnautojų (karjeros) pareigybės lygis B, 288 valstybės tarnautojų pareigybės lygis A.

2. Valstybės tarnautojų turimos klasės procentine išraiška (1 pav.) Kaip matyti, **56 proc.** tarnautojų suteikta **3** kvalifikacinė klasė. Pabrėžtina, jog už suteiktą kvalifikacinę klasę gaunami atitinkami priedai (**10 proc., 20 proc. ir 30 proc.**). Pažymėtina, jog **30** darbuotojų gaunami priedai

buvo finansuojami iš savivaldybės turimų lėšų, visų kitų specialistų priedai yra finansuojami iš valstybės lėšų.

1 pav. Valstybės tarnautojų turimos klasės procentinė išraiška

3. Iš **329** darbuotojų, dirbusių VTAS 2010 metais, **273** darbuotojų gaunamas užmokestis buvo mokamas iš valstybės lėšų, **25** darbuotojų – iš savivaldybės lėšų, **31** darbuotojo ir iš valstybės, ir savivaldybės lėšų.

4. Pažymėtina, jog darbuotojai gauna priedus ir už tarnybos stažą. **32** darbuotojams priedas už tarnybos stažą buvo finansuojamas iš savivaldybės lėšų, kiti priedai buvo finansuojami iš valstybės lėšų.

5. Pagal Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 13 d. įsakymu Nr. A1-193 patvirtintą Valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti skirtų lėšų apskaičiavimo metodikos 12.1 punktą vienam valstybės tarnautojui tenka 2500 vaikų. Tačiau iš pateiktos VTAS informacijos matyti, kad vienam darbuotojui Alytaus miesto ir rajono, Druskininkų m, Jurbarko r., Kaišiadorių r., Kauno miesto ir rajono, Kazlų Rūdos, Kretingos m., Šalčininkų r. ir Vilkaviškio r. VTAS tenka daugiau kaip **3000 vaikų**.

6. VTAS pateiktais duomenimis, **18** VTAS dirba **3** darbuotojai, o **13** VTAS – **4** darbuotojai. Daugiausiai darbuotojų (**43**) – Vilniaus m. VTAS.

Etatų skaičius	VTAT	Iš viso
1	1	1
2	4	8
2.5	1	2.5
3	12	36
4	15	60
5	8	40
6	11	66
8	2	16
9	1	9
10	1	10
12	1	12
15	1	15
25	1	25
43	1	43
Iš viso:		343.5

duomenys apie VTAS dirbančių specialistų išsilavinimą

Iš duomenų, pateiktų 2 lentelėje, matyti, jog didžioji dalis iš faktiškai šiuo metu dirbančių **329** VTAS specialistų yra įgiję edukologo, mokytojo (atitinkama specializacija) bei socialinio darbuotojo išsilavinimą. Iš 329 šiuo metu dirbančių specialistų 75 yra įgiję socialinių mokslų išsilavinimą, 167 – edukologinį(pedagoginį) išsilavinimą, 47 – teisinį ar jam prilygstantį išsilavinimą.

5 lentelė. VTAS dirbančių darbuotojų skaičius pagal įgytas specialybes.

Specialybės pavadinimas	Darbuotojų skaičius
Socialinis mokslas	
SOCIALINIS DARBAS	29
SOCIALINĖ PEDAGOGIKA IR PSICHOLOGIJA	3
SOCIALINIS PEDAGOGAS IR SOCIALINIS DARBAS	1
SOCIALINIS DABAS IR MOKYTOJA (RUSŲ K.)	1
BIBLIOGRAFAS IR SOCIALINIS DARBAS	1
EKONOMISTAS IR SOCIALINIS DARBAS	2
EDUKOLOGIJA IR SOCIALINIS PEDAGOGAS	6
SOCIALINIS DARBAS IR VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS	2
EDUKOLOGIJA IR SOCIALINIS DARBAS	1
SLAUGYTOJA IR SOCIALINIAI MOKSLAI	1
MOKYTOJAS (KŪNO KULTŪRA) IR SOCIALINIS DARBAS	1
BIBLIOGRAFAS IR SOCIALINIAI MOKSLAI	1
MOKYTOJAS IR SOCIALINIS DRABAS	1
MOKYTOJAS (ISTORIJOS) IR SOCIALINIAI MOKSLAI	1
EKONOMISTAS IR SOCIALINIS DARBUOTOJAS	1
EDUKOLOGIJA IR SOCIALINIS DARBUOTOJAS	2
PSICHOLOGIJA IR SOCIALINIS DARBUOTOJAS	1
SOCIALINIS DARBUOTOJAS	6
SOCIALINIS DARBAS IR SOCIALINIS PEDAGOGAS	3
SOCIALINIS PEDAGOGAS IR SOCIALINIS DARBUOTOJAS	1
SOCIALINIS DARBUOTOJAS IR SOCIALINIS DARBAS	1
SOCIALINIS DARBAS IR SOCIALINIS PEDAGOGAS	
SOCIALINIAI MOKSLAI	2
SOCIOLOGIJA IR SOCIALINIS DARBAS	1
SOCIALINIS PEDAGOGAS IR VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS	1
MOKYTOJAS (PRADINIŲ K.) IR SOCIALINIS DARBAS	1
MOKYTOJAS (LIETUVIŲ K.) IR SOCIALINIS DARBUOTOJAS	1
PEDAGOGAS IR SOCIALINIS DARBAS	1
SOCIALINIS DARBAS IR PSICHOLOGIJA	1
HUMANITARINIAI MOKSLAI IR SOCIALINIS DARBAS	1
Iš viso	75
Edukologija (pedagoginis)	

EDUKOLOGIJA	30
MOKYTOJAS (MATEMATIKOS)	4
MOKYTOJAS (ISTORIJOS)	1
MOKYTOJAS (FILOLOGAS)	3
MOKYTOJAS	7
MOKYTOJAS (PRADINIŲ KLASIŲ)	3
MOKYTOJAS (BIOLOGIJA)	3
MOKYTOJAS (ISTORIJOS IR VISUOMENĖS MOKSLŲ)	2
MOKYTOJAS (TIKYBOS) IR VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS	1
MOKYTOJAS (GEOGRAFIJOS)	2
MOKYTOJAS (KŪNO KULTŪRA)	1
MOKYTOJAS (IKIMOKYKLINIS UGDYMAS) IR PSICHOLOGIJA	1
MOKYTOJAS (ISTORIJOS IR VISUOMENĖS MOKSLŲ)	1
MOKYTOJAS (IKIMOKYKLINIS UGDYMAS) IR PSICHOLOGIJA	1
MOKYTOJAS (LIETUVIŲ K.)	9
MOKYTOJAS (ISTORIJA IR PEDAGOGIKA)	1
MOKYTOJAS (BIOLOGIJOS)	2
MOKYTOJAS (FILALOGĖ) IR VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS	1
MOKYTOJAS (GEOGRAFIJOS)	1
MOKYTOJAS (ISTORIJOS) IR EDUKOLOGIJA	1
MOKYTOJAS (ISTORIJOS)	1
MOKYTOJAS (FILOLOGĖ, RUSŲ K.)	1
MOKYTOJAS (LIETUVIŲ K. IR MOKYKLINIO TEATRO REŽISIERĖ)	1
MOKYTOJAS (INFORMATIKA)	1
SOCIALINIS PEDAGOGAS	10
MOKYTOJAS (RUSŲ K.) IR EDUKOLOGIJA	2
MOKYTOJAS (PRADINIŲ K.), EDUKOLOGIJA IR MOKYTOJAS (ANGLŲ K.)	1
EDUKOLOGIJA IR MOKYTOJAS	3
MOKYTOJAS (LIETUVIŲ K.)	3
MOKYTOJAS (IKIMOKYKLINIS UGDYMAS)	3
MOKYTOJAS (IKIMOKYKLINIS UGDYMAS) IR METODININKAS	1
MOKYTOJAS (DARBINIS M.) IR VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS	1
PEDAGOGAS	5
MOKYTOJAS (PRANCŪZŲ K.)	3
MOKYTOJAS (IKIMOKYKLINIS UGDYMAS)	1
MOKYTOJAS (PRADINIŲ K.)	5
MOKYTOJAS (ISTORIJA) IR ĮSTAIGŲ VADYBOS EKSPERTAS	1
VADYBOS IR VERSLO ADMINISTRAVIMAS IR EDUKOLOGIJA	1
MOKYTOJAS (RUSŲ K.)	7
MOKYTOJAS (CHEMIJOS IR BIOLOGIJOS)	1
EKONOMISTAS IR MOKYTOJAS (ANGLŲ K.)	1
PEDAGOGAS IR PSICHOLOGAS	1
MOKYTOJAS (ISTORIJA)	2

MOKYTOJAS (ISTORIJOS IR VISUOMENĖS MOKSLŲ) IR METODININKAS	1
MOKYTOJAS IR EDUKOLOGIJA	2
MOKYTOJAS (MATEMATIKA, SKAIČIAVIMO TECHNIKA)	1
MOKYTOJAS (PRANCŪZŲ K.) IR SOCIALINIS PEDAGOGAS	1
MOKYTOJA (RUSŲ K.)	1
MOKYTOJAS (MATEMATIKOS), SOCIALINIS PEDAGOGAS, VADYBOS IR VERSLO ADMINISTRAVIMAS	1
MOKYTOJAS (GEOGRAFIJA)	3
MOKYTOJAS (VOKIEČIŲ K.) IR SOCIALINIS DARBAS	1
MOKYTOJAS (CHORINIS DIRIGAVIMAS)	1
MOKYTOJAS (IKIMOKYKLINIS UGDYMAS) IR PSICHOLOGIJA, SOCIALINĖ PEDAGOGIKA IR PSICHOLOGIJA	1
MOKYTOJAS (ISTORIJOS IR VISUOMENINIŲ MOKSLŲ) IR EDUKOLOGIJA	1
MOKYTOJAS (MATEMATIKA IR FIZIKA) IR EDUKOLOGIJA	1
MOKYTOJAS (RUSŲ K.) IR VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS	1
MOKYTOJAS (LENKŲ IR ISTORIJOS)	1
MOKYTOJAS (FIZIKOS)	2
MOKYTOJAS (PRADINIŲ K.) IR SOCIALINIS PEDAGOGAS	1
BIOLOGIJA	1
MOKYTOJAS (IKIMOKLYNIS UGDYMAS)	1
FILOLOGAS	2
MOKYTOJAS (ISTORIJOS IR VISUOMENINIŲ MOKSLŲ) IR VADYBA IR ADMINISTRAVIMAS	2
SOCIALINIS PEDAGOGAS IR EDUKOLOGIJA	1
MOKYTOJAS (DARBŲ)	1
MOKYTOJAS (IKIMOKYKLINIS UGDYMAS) IR PSICHOLOGIJA	1
SOCIOLOGIJA IR MOKYTOJAS	1
MOKYTOJAS (IKIMOKYKLINIS UGDYMAS IR PSICHOLOGIJA)	1
MOKYTOJAS (BIOLOGIJA IR CHEMIJA)	1
MOKYTOJAS (GEOGRAFIJA IR KŪNO KULTŪRA)	1
MOKYTOJAS (LENKŲ K.)	2
MOKYTOJAS (FIZINIS AUKLĖJIMAS)	1
Iš viso	167
Teisė	
TEISĖ	27
MOKYTOJAS (PRADINIŲ KLASIŲ) IR TEISĖ	1
TEISĖ IR MOKYTOJAS (ISTORIJOS)	1
INŽINIERIUS IR TEISĖ	2
BIBLIOGRAFAS IR TEISĖ	1
TEISĖ IR SOCIALINIS DARBAS	1
MOKYTOJAS (VOKIEČIŲ K.) IR TEISĖ	1
MOKYTOJAS (LIETUVIŲ KALBA) IR TARPTAUTINĖ TEISĖ	1
SOCIALINIS DARBAS IR TEISĖ	1
SOCIALINIS DARBUOTOJAS IR TEISĖ	1
SOCIALINĖ PEDAGOGIKA IR PSICHOLOGIJA, SOCIALINIS DARBUOTOJAS, VADYBOS IR VERSLO ADMINISTRAVIMAS IR TEISĖ	1

MOKYTOJAS (LIETUVIŲ K.) IR VAIKO TEISIŲ APSAUGOS VADYBA	1
SPECIALI PEDAGOGIKA IR LOGOPEDIJA, VAIKO TEISIŲ APSAUGOS VADYBA	1
MOKYTOJAS (PRADINIŲ KLASIŲ) IR VAIKO TEISIŲ APSAUGOS VADYBA	1
SPECIALI PEDAGOGIKA IR LOGOPEDIJA IR TEISĖ	1
MOKYTOJAS (LIETUVIŲ K.) IR VAIKO TEISIŲ APSAUGOS VADYBA	1
VAIKO TEISIŲ APSAUGA	1
PEDAGOGAS IR TEISĖ	1
MOKYTOJAS (PRADINIŲ K.) IR TEISĖ	1
SOCIALOGIJA IR TEISĖ	1
Iš viso	47
Kitas	
INŽINIERIUS-MECHANIKAS	2
VERSLO MOKYKLA	1
INŽINIERIUS-TECHNOLOGIJA	1
BIBLIOGRAFAS	4
LOGOPEDAS	1
INŽINIERIUS	2
EKONOMISTAS	4
PSICHOLOGIJA	3
VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS	8
INŽINIERIUS-ELEKTRIKAS	1
INFORMATIKA	1
INŽINIERIUS IR VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS	1
KULTŪROS DARBO ORGANIZATORIUS	1
VADYBA	1
VERSLO ADMINISTRAVIMAS	1
INŽINIERIUS (ZOOINŽINIERIUS)	1
VADYBOS IR VERSLO ADMINISTRAVIMAS	1
VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS IR VADYBOS IR VERSLO ADMINISTRAVIMAS	1
PREKIŲ ŽINOVAS	1
TECHNOLOGAS	1
INFORMATIKA IR VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS	1
VERSLO ORGANIZAVIMAS	1
AGRONOMIJA	1
Iš viso	40
Iš viso	329

Vertinant pateiktus duomenis apie VTAS specialistų turimą išsilavinimą, nerimą kelia tai, kad net **25** darbuotojų išsilavinimas visiškai nesujęs su vaikų teisių ar interesų apsauga.

Iš pateiktų duomenų matoma, kad tik **47** specialistai turi teisinį ar jam prilygintą išsilavinimą **Tuo tarpu viena iš savivaldybių VTAS funkcijų yra atstovavimas vaiko interesams teismuose.** VTAS specialistai dalyvauja beveik visuose teisiniuose procesuose (bei ikiteisminėse šių procesų stadijose), kuriuose nagrinėjami klausimai, susiję su nepilnamečiais.

Tarnybos surinktais ir apibendrintais duomenimis, 2010 m. savivaldybių VTAS, atstovaudamos vaikų interesams, pateikė teismams ir ikiteisminio tyrimo institucijoms:

- **2196** (2009–**2105**) ieškinius, pareiškimus, prašymus, protokolus civilinėse, administracinėse ir baudžiamosiose bylose;
- **1438** (2009 m.–**1364**) ieškinius, pareiškimu, prašymus dėl **civilinių bylų** iškėlimo.

Kaip ir ankstesniais metais, dažniausiai į teismus, pateikiant minėtus procesinius dokumentus, kreiptasi dėl laikino ar neterminuoto tėvų valdžios apribojimo – pateikti **657** (2009 m.–**684**) ieškiniai, dėl globėjo (rūpintojo) atleidimo (nušalinimo) ir dėl naujo globėjo (rūpintojo) paskyrimo – pateikti **455** (2009 m.–**288**) pareiškimai, dėl nuolatinės globos (rūpybos) nustatymo ir globėjo (rūpintojo) paskyrimo pateikti **187** (2009 m.–**236**) pareiškimai bei dėl vaiko atskyrimo nuo tėvų pateikti **62** (2009 m.–**83**) prašymai. **2010 metais labai padidėjo ieškinių dėl globėjo (rūpintojo) atleidimo (nušalinimo) ir dėl naujo globėjo (rūpintojo) paskyrimo skaičius – lyginant su 2009 metais jų padidėjo 167–iais (37 %).** Manytina, kad viena iš tokio žymaus padidėjimo priežasčių galėtų būti 79 % padidėjęs globos (rūpybos) šeimynoje pakeitimo į globą (rūpybą) šeimoje atvejų skaičius (2009 m. tokių atvejų buvo 6, o 2010 m.–28).

Teismuose nagrinėjant civilines, administracines bei baudžiamąsias bylas, savivaldybių VTAS teismams pateikė **15317** (2009 m.–**14464**) išvadų (pažymų). Nagrinėjant **civilines bylas**, teismams pateikta **14564** (2009 m.–**13913**) išvados (pažymos). Daugiausia minėtų dokumentų buvo pateikta teismams, nagrinėjant civilines bylas:

- **dėl teismo leidimų išdavimo – 4578** (2009 m.–**5169**) išvados;
- **nagrinėjant ginčus dėl vaikų – 4119** (2009 m.–**3595**) išvadų;
- nagrinėjant civilines bylas **dėl išlaikymo nepilnamečiam vaikui priteisimo – 1531** (2009 m.–**1258**) išvada;
- dėl vaikui priteisto **išlaikymo dydžio sumažinimo ar padidinimo – 1095** (2009 m.–**1217**) išvados.

• 2010 metais ir toliau išlieka VTAS teismams, nagrinėjant civilines bylas dėl teismo leidimų išdavimo, *pateikiamų išvadų (pažymų) skaičiaus mažėjimo tendencija*. Tačiau pažymėtina, kad mažėjimas šiais metais (sumažėjo 11,4 %) nebuvo toks žymus kaip 2009 metais, kuomet VTAS išvadų ir pažymų pateikė net 54,6 % mažiau nei 2008 metais. Vis dar tebesitęsianti mažėjimo tendencija gali rodyti, kad nors ekonomika ir nekilnojamojo turto rinka nebesmunka žemyn, tačiau realaus atsigavimo, kuris pasiektų eilinius Lietuvos Respublikos piliečius, dar nėra.

2010 metais savivaldybių VTAS specialistai dalyvavo **29699** (2009 m. – 24220) civilinių, baudžiamųjų, administracinių bylų **posėdžiuose ir apklausose**. Vienam specialistui vidutiniškai per metus tenka dalyvauti daugiau nei **90 posėdžių ir apklausų**. Dalyvauta **22128** (2009 m. – **18505**) **civilinių bylų** teismo posėdžiuose. Dažniausiai VTAS specialistai teismo posėdžiuose dalyvavo nagrinėjant ginčus dėl vaikų – 9795 (2009 m. – 8195) posėdžiuose, dėl išlaikymo priteisimo – 2781

(2009 m. – 2057) posėdyje, nagrinėjant bylas dėl vaikai priteisto išlaikymo dydžio sumažinimo ar padidinimo – 2257 (2009 m. – 2140) posėdžiuose, nagrinėjant bylas dėl laikino ar neterminuoto tėvų valdžios apribojimo – 1892 (2009 m. – 1635) posėdžiuose. 2010 metais savivaldybių VTAS kompetentingoms **ikiteisminio tyrimo** institucijoms pateikė **103** (2009 m. – 64) **pareiškimus** apie prieš nepilnamečius asmenis įvykdytas nusikalstamas veikas, minėtoms institucijoms ir teismui pateikė **618** (2009 m. – 477) **pažymų** ir išvadų bei **dalyvavo 7234** (2009 m. – 5451) nepilnamečių asmenų **apklausoje** atliekant **ikiteisminį tyrimą ar teismo nagrinėjimo** metu. Ir toliau kasmet *didėja* VTAS pateiktų *pareiškimų, pažymų, išvadų skaičius* (**pareiškimų padidėjo – 38 %, pažymų ir išvadų – 22,8 %, posėdžių – 24,7 %**). Šis didėjimas gali būti sąlygotas kriminogeninės situacijos blogėjimo.

2010 metais savivaldybių VTAS specialistai surašė **655** (2009 m. – 677) **administracinių teisės** pažeidimų protokolus, pateikė **135** (2009 m. – 74) pažymas ir išvadas bei dalyvavo **337** (2009 m. – 264) nepilnamečių asmenų **apklausoje** nagrinėjant **administracines bylas**.

VTAS pateiktais duomenimis, VTAS turi **61 automobilį**. 60 iš jų – „Škoda Fabia“, kurios nuosavybės teise priklauso SADM. Kauno m. VTAS taip pat turi automobilį „Mitsubisci Lancer“, kuris priklauso Kauno m. savivaldybei.

Visi skyriai naudojami savivaldybės nuosavybės teise priklausančiomis patalpomis, vidutiniškai vieno darbuotojo darbo vietai tenka 10 kv. m. VTAS nurodė, kad **turi įrengtas 267 darbo vietas**. VTAS pateiktais duomenimis:

- **175** darbo vietos įrengtos iš savivaldybės lėšų ir priklauso savivaldybei;
- **16** darbo vietų įrengtos iš lėšų, skirtų valstybės deleguotai funkcijai vykdyti, ir priklauso savivaldybėms;
- **69** darbo vietos – iš valstybės biudžeto lėšų ir priklauso savivaldybėms;
- **3** darbo vietos įrengtos iš VTAS lėšų ir priklauso VTAS;
- **4** darbo vietos įrengtos iš valstybės biudžeto lėšų ir priklauso VTAS.

Apibendrinant pateiktus duomenis, galima teigti, kad VTAS finansavimas šiuo metu yra nepakankamas. Iš valstybės biudžeto skiriamų lėšų mažėjimas lemia žmogiškųjų resursų VTAS ažėjimą, turima kompiuterinė ir kita biuro įranga yra senesnė nei 5 m., dauguma VTAS neturi būtinos darbui biuro įrangos (fakso aparatų, skenerių), todėl naudojasi kitų savivaldybės struktūrinių padalinių turima įranga. Surinkti duomenys apie VTAS specialistų išsilavinimą leidžia daryti išvadą, jog trūksta teisinį išsilavinimą turinčių specialistų.

Direktorė

Odeta Tarvydienė

Ministerijų vaidmuo formuojant vaiko teisių politiką

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	Švietimo ir mokslo ministerija	Sveikatos apsaugos ministerija	Teisingumo ministerija	Vidaus reikalų ministerija
<ul style="list-style-type: none"> formuoja ir įgyvendina vaiko teisių apsaugos politiką, kartu su kitomis valstybės ir savivaldybių institucijomis bei įstaigomis užtikrina tinkamą vaiko teisių apsaugą; organizuoja valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų bendradarbiavimą vaiko teisių apsaugos srityje; kaupia, sistemina ir analizuoja valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų pateiktą informaciją vaiko teisių apsaugos klausimais; teikia pagal kompetenciją savivaldybių institucijoms bei įstaigoms metodinę paramą vaiko teisių apsaugos klausimais; koordinuoja ir rengia ataskaitas apie tai, kaip Lietuvoje vykdomos ministerijos kompetencijai priskirtos tarptautinės sutartys vaiko teisių apsaugos klausimais, ir teikia jas tarptautinėms organizacijoms; kartu su Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Teisingumo ministerija ir Vidaus reikalų ministerija rūpinasi paslaugų vaikams prieinamumu; rengia ir vykdo vaikų socialinę apsaugą tobulinančias programas. 	<ul style="list-style-type: none"> dalyvauja formuojant vaiko teisių apsaugos politiką ir vykdo ją įgyvendinamos švietimo politikos srityje; kaupia, sistemina ir analizuoja informaciją vaikų ugdymo ir užimtumo klausimais; kartu su savivaldybių institucijomis rūpinasi mokyklų lankomumu, ikimokyklinio ugdymo kuo didesniu prieinamumu, teikiamų švietimo paslaugų kokybe, vaikų papildomojo ugdymo plėtojimu; kartu su savivaldybių institucijomis rūpinasi pedagoginės psichologinės pagalbos vaikams prieinamumu; užtikrina švietimo priemonių, kuriomis siekiama apginti vaiką nuo visų formų fizinio ar psichologinio smurto, kitų vaiko teisių pažeidimų, įgyvendinimą; koordinuoja specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų veiklą. 	<ul style="list-style-type: none"> dalyvauja formuojant vaiko teisių apsaugos politiką ir vykdo ją įgyvendinamos gyventojų sveikatinimo politikos srityje; kaupia, sistemina ir analizuoja informaciją vaikų sveikatos klausimais; rengia ir vykdo su vaikų sveikatos būklės gerinimu susijusias programas; garantuoja sveikatos paslaugų vaikams prieinamumą. 	<ul style="list-style-type: none"> dalyvauja formuojant vaiko teisių apsaugos politiką ir vykdo ją ministerijos reguliavimo srityje; analizuoja įstatymų atitiktį vaiko teisėms ir laisvėms; įgyvendina priemones, užtikrinančias valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą vaikams; kaupia, sistemina ir analizuoja informaciją vaiko teisių apsaugos klausimais ministerijos reguliavimo srityje; vykdo funkcijas, susijusias su Lietuvos Respublikos teismų susižinojimu su užsienio valstybių teismais, užsienio valstybių institucijomis ir teisinės pagalbos teikimu vaiko teisių apsaugos srityje. 	<ul style="list-style-type: none"> dalyvauja formuojant vaiko teisių apsaugos politiką ir vykdo ją ministerijos reguliavimo srityje; kaupia, sistemina ir analizuoja informaciją apie vaikų ir jų atžvilgiu padarytas nusikalstamas veikas apie administracinius teisės pažeidimus, taip pat kitais vaiko teisių apsaugos klausimais; rengia ir įgyvendina programas vaikų nusikalstamumo, smurto prieš vaikus, prekybos vaikais ir kitais vaiko teisių pažeidimų prevencijos klausimais.

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Remianti LR Vyriausybės 2003-02-06 nutarimu Nr. 194 Dėl vaiko teisių apsaugos valdymo srities priskyrimo socialinės apsaugos ir darbo ministerijai ir kitų ministerijų kompetencijos nustatymo.

Vaikai, kuriems nustatyta globa (rūpyba) socialinės globos įstaigoje ir globos (rūpybos) socialinės globos įstaigoje nustatymo atvejų skaičius

12 lentelė. Vaikai, kuriems nustatyta globa (rūpyba) socialinės globos įstaigoje ir globos (rūpybos) socialinės globos įstaigoje nustatymo atvejų skaičius

Globos (rūpybos) vieta	Per laikotarpį			Laikotarpio pabaigai		
	Iš viso	Laikinoji globa (rūpyba)	Nuolatinė globa (rūpyba)	Iš viso	Laikinoji globa (rūpyba)	Nuolatinė globa (rūpyba)
1. Kūdikių namuose	5	5	-	9	6	3
1.1.1. Pagal lytį: berniukai	4	4	-	6	4	2
1.1.2. mergaitės	1	1	-	3	2	1
1.2.1. Pagal amžių: 0-3m.	5	5	-	8	6	2
1.2.2. 4-6m.	-	-	-	1	-	1
1.2.3. 7-9m.	-	-	-	-	-	-
1.2.4. 10-14m.	-	-	-	-	-	-
1.2.5. 15-17m.	-	-	-	-	-	-
2. Valstybiniuose vaikų globos namuose	1	1	-	49	1	48
2.1.1. Pagal lytį: berniukai	1	1	-	31	1	30
2.1.2. mergaitės	-	-	-	18	-	18
2.2.1. Pagal amžių: 0-3m.	1	1	-	-	-	-
2.2.2. 4-6m.	-	-	-	1	-	1
2.2.3. 7-9m.	-	-	-	4	-	4
2.2.4. 10-14m.	-	-	-	25	1	24
2.2.5. 15-17m.	-	-	-	19	-	19
3. Vaikų globos įstaigose vaikams su negalia	-	-	-	1	1	-
3.1.1. Pagal lytį: berniukai	-	-	-	1	1	-
3.1.2. mergaitės	-	-	-	-	-	-
3.2.1. Pagal amžių: 0-3m.	-	-	-	-	-	-
3.2.2. 4-6m.	-	-	-	1	1	-
3.2.3. 7-9m.	-	-	-	-	-	-
3.2.4. 10-14m.	-	-	-	-	-	-
3.2.5. 15-17m.	-	-	-	-	-	-
4. Savivaldybės vaikų globos namuose	-	-	-	-	-	-
4.1.1. Pagal lytį: berniukai	-	-	-	-	-	-
4.1.2. mergaitės	-	-	-	-	-	-
4.2.1. Pagal amžių: 0-3m.	-	-	-	-	-	-
4.2.2. 4-6m.	-	-	-	-	-	-
4.2.3. 7-9m.	-	-	-	-	-	-
4.2.4. 10-14m.	-	-	-	-	-	-
4.2.5. 15-17m.	-	-	-	-	-	-
5. Savivaldybės vaikų globos grupėse	9	9	-	34	21	13
5.1.1. Pagal lytį: berniukai	6	6	-	21	15	6
5.1.2. mergaitės	3	3	-	13	6	7
5.2.1. Pagal amžių: 0-3m.	1	1	-	1	1	-
5.2.2. 4-6m.	2	2	-	6	6	-
5.2.3. 7-9m.	1	1	-	4	3	1
5.2.4. 10-14m.	3	3	-	16	9	7
5.2.5. 15-17m.	2	2	-	7	2	5
6. Nevyriausybinuose vaikų globos namuose	-	-	-	-	-	-
6.1.1. Pagal lytį: berniukai	-	-	-	-	-	-
6.1.2. mergaitės	-	-	-	-	-	-
6.2.1. Pagal amžių: 0-3m.	-	-	-	-	-	-
6.2.2. 4-6m.	-	-	-	-	-	-
6.2.3. 7-9m.	-	-	-	-	-	-
6.2.4. 10-14m.	-	-	-	-	-	-
6.2.5. 15-17m.	-	-	-	-	-	-
7. Kitose vaikų globos įstaigose	-	-	-	-	-	-
7.1.1. Pagal lytį: berniukai	-	-	-	-	-	-

7.1.2. mergaitės	-	-	-	-	-	-
7.2.1. Pagal amžių: 0-3m.	-	-	-	-	-	-
7.2.2. 4-6m.	-	-	-	-	-	-
7.2.3. 7-9m.	-	-	-	-	-	-
7.2.4. 10-14m.	-	-	-	-	-	-
7.2.5. 15-17m.	-	-	-	-	-	-
8. Iš viso globos (rūpybos) nustatymo vaikams atvejų	15	15	-			
9. Iš viso vaikų, kuriems nustatyta globa (rūpyba) socialinės globos įstaigoje	15	15	-	93	29	64

Laikotarpis: 2010.01.01 - 2010.12.31
Teritorija : Šiaulių r. sav.

5 priedas

Vaikų, globojamų (rūpinamų) šeimoje, ir globos (rūpybos) šeimoje nustatymo atvejų, skaičius

5 lentelė. Vaikų, globojamų (rūpinamų) šeimoje, ir globos (rūpybos) šeimoje nustatymo atvejų, skaičius

* aritmetinis sumavimas netaikomas, nes vienoje šeimoje gali būti vaikai su skirtingais giminystės ryšiais

Vaikai globojami (rūpinami) šeimoje	Per laikotarpį		Laikotarpio pabaigai	
	Šeimų skaičius*	Atvejų skaičius	Šeimų skaičius*	Vaikų skaičius
1. Vaiko globa (rūpyba) nustatyta šeimoje, iš viso:	15	20	122	155
1.1. Vaiko globėju (rūpintoju) tapo giminaičiai:	12	16	83	100
1.1.1. senelis/senelė	10	14	52	62
1.1.2. sesuo/brolis	1	1	11	14
1.1.3. teta/dėdė	1	1	20	24
1.2. Vaiko globėju (rūpintoju) tapo kitas asmuo (ne giminaitis)	3	4	42	55
2. Globėjų (rūpintojų) šeimos pagal globojamų vaikų skaičių:				
2.1. 1 vaikas			100	100
2.2. 2 vaikai			13	26
2.3. 3 vaikai			7	21
2.4. 4 vaikai			2	8
2.5. 5 vaikai			-	-
2.6. 6 ir daugiau vaikų			-	-

Laikotarpis: 2010.01.01 - 2010.12.31
Teritorija : Šiaulių r. sav.

Vaiko globos (rūpybos) nustatymas

4 lentelė. Vaiko globos (rūpybos) nustatymas

* skaičiuojant vaikų skaičių per laikotarpį aritmetinis sumavimas netaikomas, nes vienam vaikui globa (rūpyba) gali būti nustatyta kelis kartus
 ** skaičiuojamas tik pirminis nuolatinės globos (rūpybos) nustatymas, t.y. atvejai kada laikina globa (rūpyba) pakeista į nuolatinę neskaičiuojami.

Vaikai, kuriems nustatyta globa (rūpyba)	Per laikotarpį				Laikotarpio pabaigai		
	Iš viso, vaikų skaičius*	Iš viso, atvejų skaičius	Laikinoji globa (rūpyba)	Nuolatinė globa (rūpyba)	Iš viso, vaikų skaičius	Laikinoji globa (rūpyba)	Nuolatinė globa (rūpyba)
1. Vaiko globa (rūpyba) nustatyta, iš viso:	38	38	38	-	274	77	197
1.1.1. Pagal vietą: miestas	12	12	12	-	154	23	131
1.1.2. kaimas	26	26	26	-	120	54	66
1.2.1. Pagal lytį: berniukai	27	27	27	-	146	49	97
1.2.2. mergaitės	11	11	11	-	128	28	100
1.3.1. Pagal amžių: 0-3 m.	14	14	14	-	19	17	2
1.3.2. 4-6 m.	2	2	2	-	15	9	6
1.3.3. 7-9 m.	5	5	5	-	31	10	21
1.3.4. 10-14 m.	9	9	9	-	100	28	72
1.3.5. 15-17 m.	8	8	8	-	109	13	96
2. Vaiko globa (rūpyba) nustatyta šeimoje:	20	20	20	-	155	41	114
2.1.1. Pagal lytį: berniukai	14	14	14	-	75	26	49
2.1.2. mergaitės	6	6	6	-	80	15	65
2.2.1. Pagal amžių: 0-3 m.	6	6	6	-	9	9	-
2.2.2. 4-6 m.	-	-	-	-	3	-	3
2.2.3. 7-9 m.	4	4	4	-	19	6	13
2.2.4. 10-14 m.	4	4	4	-	50	16	34
2.2.5. 15-17 m.	6	6	6	-	74	10	64
3. Vaiko globa (rūpyba) nustatyta šeimynoje:	4	4	3	1	26	7	19
3.1.1. Pagal lytį: berniukai	3	3	2	1	12	2	10
3.1.2. mergaitės	1	1	1	-	14	5	9
3.2.1. Pagal amžių: 0-3 m.	1	1	1	-	1	1	-
3.2.2. 4-6 m.	-	-	-	-	3	2	1
3.2.3. 7-9 m.	1	1	-	1	4	1	3
3.2.4. 10-14 m.	2	2	2	-	9	2	7
3.2.5. 15-17 m.	-	-	-	-	9	1	8
4. Vaiko globa (rūpyba) nustatyta socialinės globos įstaigoje:	14	14	14	-	93	29	64
4.1.1. Pagal lytį: berniukai	10	10	10	-	59	21	38
4.1.2. mergaitės	4	4	4	-	34	8	26
4.2.1. Pagal amžių: 0-3 m.	7	7	7	-	9	7	2

4.2.2.	4-6 m.	2	2	2	-	9	7	2
4.2.3.	7-9 m.	-	-	-	-	8	3	5
4.2.4.	10-14 m.	3	3	3	-	41	10	31
4.2.5.	15-17 m.	2	2	2	-	26	2	24

Laikotarpis: 2010.01.01 - 2010.12.31

Teritorija : Šiaulių r. sav.

7 priedas

Vaikams nustatytos globos (rūpybos) pagal globos (rūpybos) nustatymo pagrindus atvejų skaičius

7 lentelė. Vaikams nustatytos globos (rūpybos) pagal globos (rūpybos) nustatymo pagrindus atvejų skaičius

Globos nustatymo pagrindai	Iš viso per laikotarpį	iš jų :					iš jų :	
		0-3 m.	4-6 m.	7-9 m.	10-14 m.	15-17 m.	Berniukai	Mergaitės
1. Abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų yra miręs	6	-	-	1	2	3	5	1
2. Abu tėvai arba artimieji giminaičiai nežinomi (rastas vaikas) arba nuo vaiko radimo dienos per tris mėnesius nenustatyti tėvystės ar artimos giminytės ryšiai	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Turimas vienintelis iš tėvų arba abu tėvai yra dingę ir paskelbta jų paieška	-	-	-	-	-	-	-	-
4. Turėtas vienintelis iš tėvų arba tėvai teismo paskelbti mirusiais arba pripažinti nežinia kur esančiais	-	-	-	-	-	-	-	-
5. Turimas vienintelis iš tėvų arba tėvai nustatytą tvarka pripažinti neveiksniais	-	-	-	-	-	-	-	-
6. Tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų laikinai negali juo rūpintis dėl abiejų tėvų ar vieno iš jų ligos, suėmimo, baudmės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių	11	6	1	-	2	2	8	3
7. Tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nesirūpina, nesidomi vaiku, jo neprižiūri, netinkamai auklėja, naudoja fizinį ar psichinį smurtą, ir dėl to kyla pavojus vaiko fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi bei saugumui, ir kuris įstatymų nustatyta tvarka paimtas iš šeimos (kol teismo tvarka vaikas bus atskirtas nuo tėvų)	21	8	1	4	5	3	14	7
8. Vaikas įstatymų nustatyta tvarka yra atskirtas nuo tėvų	-	-	-	-	-	-	-	-
9. Vaiko tėvams (tėvui ar motinai) įstatymų nustatyta tvarka laikinai ar neterminuotai apribota tėvų (tėvo ar motinos) valdžia	-	-	-	-	-	-	-	-
10. Abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų yra neveiksnius nepilnametis	-	-	-	-	-	-	-	-
11. Iš viso vaikams nustatytos globos (rūpybos) atvejų	38	14	2	5	9	8	27	11

Atstovavimas vaiko interesams teisme (VTAS)

14 lentelė. Atstovavimas vaiko interesams teisme (VTAS)

Atstovavimas vaiko interesams teisme	VTAS pateiktų teismui/ ikiteisminio tyrimo institucijoms ieškinių/ pareiškimų/ prašymų/ protokolų skaičius	VTAS teismui pateiktų išvadų/ pažymų skaičius	Posėdžių/ apklausų, kuriose dalyvavo VTAS atstovas skaičius
1. Civilinėse bylose dėl:	29	313	261
1.1. vaiko atskyrimo nuo tėvų (tėvo ar motinos)	0	0	0
1.2. vaiko atskyrimo nuo tėvų panaikinimo	0	0	0
1.3. tėvų nušalinimo nuo vaikams priklausančio turto netinkamo tvarkymo	0	0	0
1.4. teismo duoto vienam iš sutuoktinių leidimo atlikti tam tikrus veiksmus pakeitimo ar panaikinimo	0	0	0
1.5. nuolatinės globos (rūpybos) nustatymo ir globėjo (rūpintojo) paskyrimo	0	0	0
1.6. globėjo (rūpintojo) atleidimo/ nušalinimo (ir dėl naujo globėjo (rūpintojo) paskyrimo)	18	1	17
1.7. nepilnamečio pripažinimo visiškai veiksniu (emancipuotu)	0	0	0
1.8. nepilnamečio visiško veiksnumo pripažinimo panaikinimo	0	0	0
1.9. atėmimo iš nepilnamečio nuo 14 iki 18 metų teisės savarankiškai disponuoti savo pajamomis bei turtu	0	0	0
1.10. santuokos pripažinimo negaliojančia, kai pažeistos jos sudarymo sąlygos	0	0	0
1.11. vaiko kilmės iš motinos nustatymo	0	0	0
1.12. tėvystės nustatymas	0	20	21
1.13. laikino ar neterminuoto tėvų valdžios apribojimo	11	4	13
1.14. laikino ar neterminuoto tėvų valdžios apribojimo panaikinimo	0	3	3
1.15. išlaikymo priteisimo, kai nepilnamečių tėvai (ar vienas iš jų) nevykdo pareigos materialiai išlaikyti savo nepilnamečius vaikus	0	97	96
1.16. vaikui priteisto išlaikymo dydžio sumažinimo arba padidinimo	0	33	33
1.17. vaikui skirtu išlaikymo panaudoto ne vaiko interesams išieškojimo	0	0	0
1.18. tėvystės (motinystės) nuginkėjimo		20	21
1.19. įvaikinimo		5	6

1.20. sutuoktinių, turinčių bendrų nepilnamečių vaikų, gyvenimo skyrium		0	0
1.21. santuokinio amžiaus sumažinimo		2	2
1.22. vaiko vardo, pavardės, gyvenamosios vietos nustatymo, bendravimo su vaiku ir dalyvavimo jį auklėjant bei kiti atstovavimo atvejai		34	46
1.23. sutikimo įvaikinti patvirtinimo			0
1.24. teismo leidimų išdavimų		94	3
2. Baudžiamosiose bylose	0	0	70
3. Administracinėse bylose	0	0	0
4. Iš viso	29	313	331

Laikotarpis: 2010.01.01 - 2010.12.31

Teritorija : Šiaulių r. sav.

9 priedas

Tėvų prašymu vaikams nustatytos laikinosios globos (rūpybos) šeimoje atvejų ir vaikų skaičius

13 lentelė. Tėvų prašymu vaikams nustatytos laikinosios globos (rūpybos) šeimoje atvejų ir vaikų skaičius

* skaičiuojant vaikų skaičių per metus aritmetinis sumavimas netaikomas, kai vienam vaikui globa (rūpyba) buvo nustatyta kelis kartus

Vaikai, kuriems nustatyta globa (rūpyba) tėvų prašymu	Per laikotarpį		Laikotarpio pabaigai
	Vaikų skaičius*	Atvejų skaičius	Vaikų skaičius
1. Vaikams nustatyta laikinoji globa (rūpyba) šeimoje tėvų prašymu dėl tėvų išvykimo iš LR, iš viso	43	42	52
1.1.1. Pagal vietą: miestas	21	20	25
1.1.2. kaimas	22	22	27
1.2.1. Pagal lytį: berniukai	23	22	24
1.2.2. mergaitės	20	20	28
1.3.1. Pagal amžių: 0-3 m.	4	4	6
1.3.2. 4-6 m.	5	5	7
1.3.3. 7-9 m.	10	10	9
1.3.4. 10-14 m.	16	15	17
1.3.5. 15-17 m.	8	8	13

Laikotarpis: 2010.01.01 - 2010.12.31

Teritorija : Šiaulių r. sav.

**ŠIAULIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS ADMINISTRACIJOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SKYRIUS**

Savivaldybės administracijos direktoriui

2011-01- 21 Nr.V4-4 (17.1)

DĖL VEIKLOS ATASKAITOS UŽ 2010 METUS

Skyriaus paskirtis- pagal kompetenciją įgyvendinti Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ir vaiko teisių apsaugą reglamentuojančių teisės aktų nuostatas, atstovauti vaiko teisėms ir teisėtiems interesams ir ginti juos teisės aktų nustatyta tvarka. Skyriuje yra 6 etatai, bet nuo 2009 metų antrojo pusmečio dirba 5 darbuotojai, turintys aukštąjį pedagogo, socialinio darbuotojo, socialinio pedagogo išsilavinimą. Darbas dirbamas funkcinio – teritoriniu principu.

Skyriaus funkcijas, uždavinius numato Lietuvos Respublikos įstatymai, norminiai aktai (Jungtinių tautų organizacijos Vaiko teisių konvencija, Lietuvos Respublikos Vaiko teisių pagrindų įstatymas, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Vaiko gerovės valstybės politikos strategija), Bendrieji Vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatai bei Šiaulių rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus nuostatai, patvirtinti Šiaulių rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2008 m. rugsėjo 25 d. įsakymu Nr. A-1184. Pagrindinės Skyriaus veiklos kryptys yra šios:

- organizuoti pagal kompetenciją teisės aktų nustatyta tvarka likusių be tėvų globos vaikų teisių ir interesų apsaugą.;
- teikti metodinę paramą, konsultacijas, spręsti kitas vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos problemas;
- užtikrinti pagal kompetenciją įstatymų ir teisės aktų nustatyta tvarka visų savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugą;

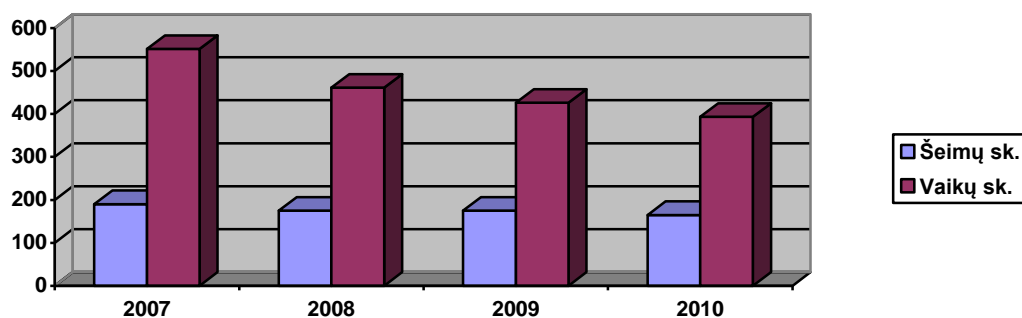
Skyrius su vaiko interesais susijusius veiksmus ir sprendimus priima vadovaudamasis bendrosiomis vertybėmis, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos nuostatomis ir vaiko interesų prioritetiškumo principu – pirmiausia atsižvelgti į tai, kas geriausia vaikui.

Kai sprendžiamas kiekvienas su vaiku susijęs klausimas, skyrius privalo užtikrinti, kad vaikas, gebantis reikšti savo pažiūras, būtų išklaustytas tiesiogiai, o jeigu to padaryti neįmanoma, - per

atstovą ir priimant sprendimą į jo norus būtų atsižvelgta, jeigu tai neprieštaruja paties vaiko interesams.

Šiaulių rajono teritorijoje gyvena mažiau nei 50 tūkstančių gyventojų iš jų apie 11 tūkstančių - vaikai. Vienam skyriaus darbuotojui tenka apie 2200 vaikų. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 28 d. įsakymu Nr. A1-212 patvirtintas Socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitos savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnyboje (skyriuje) tvarkos aprašas, kuriame nurodoma, kad socialinės rizikos šeima - šeima, kurioje vyrauja krizė dėl to, kad vienas ar keli šeimos nariai piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar (ir) yra priklausomi nuo azartinių lošimų arba (ir) dėl turimos negalios, skurdo, socialinių įgūdžių stokos negali ar nemoka prižiūrėti vaikų, arba (ir) naudoja psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, arba (ir) gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams.

2010 gruodžio 31 d. Skyriaus duomenimis rajone buvo 165 socialinės rizikos šeimos, auginančios 393 vaikus Socialinės rizikos šeimų skaičius 2010 m., lyginant su 2009 m., sumažėjo (2009 m. rajone buvo 175 socialinės rizikos šeimos, auginančios 426 vaiką).

Per metus buvo įrašyta į socialinės rizikos šeimų apskaitą 27 šeimos, auginančios 64 vaikus. Išbraukta iš apskaitos 38 šeimos (2009 m.-30 šeimų) iš jų – 16 – išnyko priežastys, dėl kurių šeima buvo įrašyta į apskaitą, 6 šeimos išvyko gyventi į kitą savivaldybę ir šeimos bylos buvo perduotos tos savivaldybės teisių apsaugos tarnybai, 14 - oje šeimų neliko nepilnamečių vaikų, 2 šeimose mirė abu tėvai arba vienas iš tėvų ir vaikams buvo nustatyta globa.

Nuo 2007 metų pradėjęs galioti naujasis Socialinių paslaugų įstatymas, įtvirtino tai, kad kiekvienos savivaldybės administracijoje turi veikti padalinys, planuojantis socialines paslaugas, administruojantis socialinių paslaugų organizavimą ir bendrųjų socialinių paslaugų bei socialinės priežiūros kokybės kontrolę. Mūsų savivaldybės administracijoje šios funkcijos buvo priskirtos Socialinės paramos skyriui. Tačiau teikiant socialinę paslaugą šeimai, ji buvo derinama ir su socialine pagalba vaikui, vaiko teisių apsauga, jo užimtumu, sveikatos priežiūra, švietimu ir ugdymu,

socialinio būsto suteikimu bei specialiosios pagalbos priemonėmis. Nuo 2007 metų pradžios seniūnijose pradėjo dirbti socialiniai darbuotojai darbui su socialinės rizikos šeimomis ir vaikais. Vien pinigine parama socialinės rizikos šeimai nėra neveiksminga, su tokia šeima reikia dirbti intensyviu socialinį darbą. Nujos socialinės problemos sparčiai plinta, daug socialiai pažeidžiamų, įvairių materialinių ir psichologinių problemų turinčių šeimų nesugeba prisitaikyti prie naujų gyvenimo sąlygų. Nepasitikėjimas savimi ir menka motyvacija lemia alkoholizmą, narkomaniją ar kitokį socialiai nepriimtina elgesį, plačiai paplitusią vaikų nepriežiūrą, apleistumą ir smurtą prieš vaikus. Šeimos neužtikrina pagrindinių savo vaikų teisių. Siekiant mažinti tokių šeimų ir jų vaikų socialinę atskirtį labai svarbus socialinio darbuotojo seniūnijoje darbas. Skyriaus ir seniūnijų socialinių darbuotojų tikslas buvo suteikti tinkamas socialines paslaugas šeimai, kad ji gebėtų, išmokyti tinkamai pasirūpinti savo vaikais, jų auklėjimu ir priežiūra. Skyrius taikė įvairias prevencines priemones šioms šeimoms. Seniūnijų socialinių darbuotojų teikimu, Skyriaus sprendimu buvo siūloma savivaldybės Socialinės paramos skyriui, kad nesitvarkančių, girtaujančių šeimų gaunamos pašalpos, suderinus su šeima, būtų išmokamos seniūno (ar jo įgalioto asmens) dalimis pinigais ar talonais maistui. Skyrius kartu su Socialinės paramos skyriumi kaip prevencinę priemonę siūlė socialinės rizikos šeimų tėvams nemokamą gydymą nuo priklausomybės alkoholiui. Per metus šia paslauga pasinaudojo 5 rajono gyventojai, 2009 m. – 13 socialinės rizikos asmenų, auginančių vaikus, iš jų net 9 moterys. Skyriaus specialistai seniūnijų socialiniams darbuotojams teikė metodinę pagalbą, dirbant su socialinės rizikos šeimomis ir vaikais.

2010 metais visuomeniniais pagrindais veikiančios Vaiko globos organizavimo komisijos 9 posėdžiuose rekomenduota steigti, pratęsti ar nutraukti vaiko globą, įrašyti šeimą į socialinės rizikos šeimų apskaitą ar išbraukti iš apskaitos, analizuotos socialinių paslaugų teikimo galimybes socialinės rizikos šeimoms, buvo svarstytos 47 socialinės rizikos šeimos, kai kurios net po kelis kartus.

Pateikta 192 įsakymų projektai rajono savivaldybės administracijos direktoriui dėl likusiems be tėvų globos vaikams laikinosios globos ir gyvenamosios vietos nustatymo ar vaikų gražinimo į šeimą, dėl šeimos įrašymo į socialinės rizikos šeimų apskaitą ar išbraukimo iš apskaitos, 7 savivaldybės tarybos sprendimų projektai dėl šeimynų likvidavimo, Kuršėnų vaikų globos namų nuostatų, struktūros, etatų, socialinės globos kainos priėmimo į Kuršėnų vaikų globos namus tvarkos patvirtinimo.

Per 2010 – uosius metus dėl įvairių priežasčių 38 vaikai neteko tėvų globos, lyginant su trim praėjusiais metais – tėvų globos netekusių vaikų skaičius gerokai mažėja. 2009 m.- 46, 2008 m. – 59, 2007 m.- 69 vaikai.

Pagrindinė priežastis, dėl kurios vaikai neteko tėvų globos tai, kad tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų nesirūpino, nesidomėjo vaiku, jo neprižiūrėjo, naudojo fizinį ar psichologinį smurtą, vai arba turimas vienintelis iš tėvų laikinai negalėjo rūpintis (21 vaikas), 11 vaikų tėvai arba vienintelis iš turimų laikinai negali rūpintis dėl abiejų ar vieno iš jų ligos, suėmimo, baudmės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių, 6 vaikų abu tėvai arba vienintelis iš turimų mirė.

Tėvų globos netekimo pagrindai	Iš viso per laikotarpį	iš jų :					iš jų :	
		0-3 m.	4-6 m.	7-9 m.	10-14 m.	15-17 m.	Berniukai	Mergaitės
1. Abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų yra miręs	6	-	-	1	2	3	5	1
2. Abu tėvai arba artimieji giminaičiai nežinomi (rastas vaikas) arba nuo vaiko radimo dienos per tris mėnesius nenustatyti tėvystės ar artimos giminystės ryšiai	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Turimas vienintelis iš tėvų arba abu tėvai yra dingę ir paskelbta jų paieška	-	-	-	-	-	-	-	-
4. Turėtas vienintelis iš tėvų arba tėvai teismo paskelbti mirusiais arba pripažinti nežinia kur esančiais	-	-	-	-	-	-	-	-
5. Turimas vienintelis iš tėvų arba tėvai nustatyta tvarka pripažinti neveiksniais	-	-	-	-	-	-	-	-
6. Tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų laikinai negali juo rūpintis dėl abiejų tėvų ar vieno iš jų ligos, suėmimo, baudmės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių	11	6	1	-	2	2	8	3
7. Tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nesirūpina, nesidomi vaiku, jo neprižiūri, netinkamai auklėja, naudoja fizinį ar psichinį smurtą, ir dėl to kyla pavojus vaiko fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi bei saugumui, ir kuris įstatymų nustatyta tvarka paimtas iš šeimos (kol teismo tvarka vaikas bus atskirtas nuo tėvų)	21	8	1	4	5	3	14	7
8. Vaikas įstatymų nustatyta tvarka yra atskirtas nuo tėvų	-	-	-	-	-	-	-	-
9. Vaiko tėvams (tėvui ar motinai) įstatymų nustatyta tvarka laikinai ar neterminuotai apribota tėvų (tėvo ar motinos) valdžia	-	-	-	-	-	-	-	-
Iš viso	38	14	2	5	9	8	27	11

Institucinė globa buvo nustatyta 15 vaikų, iš jų: savivaldybės laikinosios globos grupėse apgyvendinti buvo 9 vaikai, 5 vaikai - kūdikių namuose, 1 vaikas buvo apgyvendintas valstybiniuose vaikų globos namuose.

Viena iš vaikui, netekusiam tėvų globos, galimybių pajusti šeimos aplinką - nustatyti vaikui globą (rūpybą) šeimoje ar šeimynoje. Per 2010 metus į 15 šeimų buvo apgyvendinta 20 vaikų, iš jų 16 vaikų globėjais (rūpintojais) tapo artimi giminaičiai., t.y. seneliai, seserys, broliai, tetos, dėdės.

Globa šeimynoje sukuria vaikui gyvenimo sąlygas panašesnes į namų aplinką ir tokių sąlygų negalėtų sukurti nė vieni vaikų globos namai. Tačiau pakol kas šeimynų veikla dar nebuvo pakankamai reglamentuota. 2010 metų vasario 11 d. buvo patvirtintas Lietuvos Respublikos šeimynų įstatymas. Todėl vadovaujantis šio įstatymo 22 straipsniu nuo 2010 metų liepos 1 d. trys savivaldybės tarybos sprendimais steigtos šeimynos: Aloyzo ir Zosės Kairių šeimyna, esanti Egėliškių k., Birutės ir Vilijaus Balčiūnų šeimyna, esanti Tulpių g. 2, Kuršėnuose ir Ingridos Kupinskienės šeimyna, esanti Santarvės g. 13, Vijolių k., buvo likviduotos. Vadovaujantis LR Šeimynų įstatymu bei Pavyzdiniais šeimynos įstatais, Juridinių asmenų registre buvo įregistruotos trys šeimynos rajone: Kairių šeimyna „Giliukas“, Balčiūnų šeimyna „Aušrinė“ ir Kupinskienės šeimyna „Fiesta“, kaip pelno nesiekiantys ribotos civilinės atsakomybės viešieji juridiniai asmenys, teikiantys globojamiems (rūpinamiems) vaikams socialinės globos paslaugas. 2010 metų gruodžio 31 d. šeimynose buvo globojami 26 tėvų globos netekę vaikai.

Įsigaliojus Vaiko globos organizavimo nuostatams bei Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatams, didelis dėmesys buvo skiriamas globėjų pirminei atrankai ir jų paruošimui. 2007 m. liepos 24 d. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba įsigijo globėjų (rūpintojų) ir įtėvių PRIDE programos licenciją. Ši programa buvo sukurta pagerinti paslaugų, teikiamų globojančioms šeimoms, kokybę. Programos esmė - pagrindinis dėmesys skiriamas gebėjimams, kuriuos privalo turėti asmenys, ketinantys globoti vaiką. Vaikai, kurie prarado biologinius tėvus, turi labai menką savosios vertės pajautimą. Jie nepasitiki savimi, jaučiasi atstumti ir nereikalingi. Džiugu, kad 2010 m. atsirado nors penkios šeimos šeimos, pareiškusios norą globoti ar įvaikinti vaikus. Buvo pasirašytos bendradarbiavimo sutartys su paruoštais specialistais Telšiuose (VŠĮ „Soneima“) bei Šiaulių miesto Socialinių paslaugų centre. Buvo organizuota po 10 susitikimų su būsimais globėjais - įtėviais, kurių metu buvo mokoma giliau pažvelgti į vaiką, šiek tiek kitomis akimis pamatyti jo pasaulį, poreikius ir patirtį. Po kursų būsimieji globėjai - įtėviai gavo pažymėjimus, o asmenys, pareiškę norą įvaikinti buvo įrašyti į respublikinę norinčių įvaikinti asmenų apskaitą. Per 2010 metus buvo įvaikinti 8 vaikai, iš jų: 3 Lietuvos Respublikos piliečių, 3 vaikai – užsienio šalių piliečių ir 2 vaikai įvaikinti biologinės motinos sutuoktinių.

Skyrius kontroliavo ir globėjų pareigų vykdymą: buvo aplankytos 124 šeimos, globojančios 157 vaikus. Iš šių globėjų šeimų: 84 globėjų šeimos yra artimi vaiko giminaičiai: 53- seneliai, 11 - brolių/seserų, 20 - dėdžių/tetų. Lankantis šeimose, domėtasi globėjų pareigų vykdymu, globotinių

gyvenimo sąlygomis, vaiko globos pašalpos panaudojimu bei iškylančiomis problemomis. Globėjai ir globotiniai buvo konsultuojami Skyriuje bei nukreipiami pas reikiamus specialistus. Daug kartų psichologinę-konsultacinę pagalbą vaikams ir globėjams suteikė Pedagoginės psichologinės tarnybos psichologė, kuri turi patalpas konsultacijoms šalia mūsų Skyriaus.

Per 2010 metus buvo suteiktos 322 psichologo konsultacijos rajono vaikams ir jų tėvams, 2009 m. - 252 konsultacijos. Psichologo konsultacijų poreikis auga dėl įvairių priežasčių: dėl nesutarimų šeimoje, dėl patiriamų patyčių gatvėje, mokykloje, šeimoje, dėl skyrybų, vaikų gyvenamosios vietos nustatymo, bendravimo tarp skyrium gyvenančių tėvų ir kt.

Pagal įstatymus vaiko laikinosios globos tikslas yra grąžinti vaiką į biologinę šeimą. Suaktyvintus Skyriaus, seniūnijų darbą su šeimomis, daugiau vaikų grąžinta į šeimą. Per metus net 15 vaikų grįžo į šeimą, 2009 m- 16 vaikų.

Vaiko atstovavimas, jo teisių ir interesų užtikrinimas ir gynimas – viena iš svarbiausių problemų, su kuria susiduriama tėvams išvykus į užsienį ir palikus vaikus trečiųjų asmenų priežiūrai. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. gegužės 28 d. įsakymu Nr. A1-145 patvirtino Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų pakeitimą, dėl laikinosios globos (rūpybos) tėvų prašymu, jiems išvykstant laikinai gyventi ir dirbti į užsienio valstybę ir paliekant vaikus kitų asmenų priežiūrai. Per 2010 m. buvo nustatytos 43 laikinosios globos vaikams, kurių abu tėvai arba vienintelis iš turimų laikinai išvyko į užsienį. Net 4 likę Lietuvoje vaikai iki 3 metų, 5 vaikai - 4-6 metų, 10 vaikų 7-9 metų, 16 vaikų – 10-14 metų ir 6 vaikai – 15-17 metų. 2010 m. gruodžio 31 d. duomenimis 52 vaikams nustatyta laikinoji globa tėvų prašymu. Tačiau ne visada tėvai praneša apie savo išvykimą, palieka vaikus artimiesiems giminaičiams, draugams, pažįstamiems, bet nesutvarko teisinio vaikų atstovavimo. Renkama informacija apie tokius tėvus per seniūniją, mokymo įstaigą. Tėvai informuojami, kaip reikia sutvarkyti vaikų teisinį atstovavimą.

Civiliniame kodekse numatytos galimybės, apsprendžiančios Skyriaus teisinį statusą bylose:

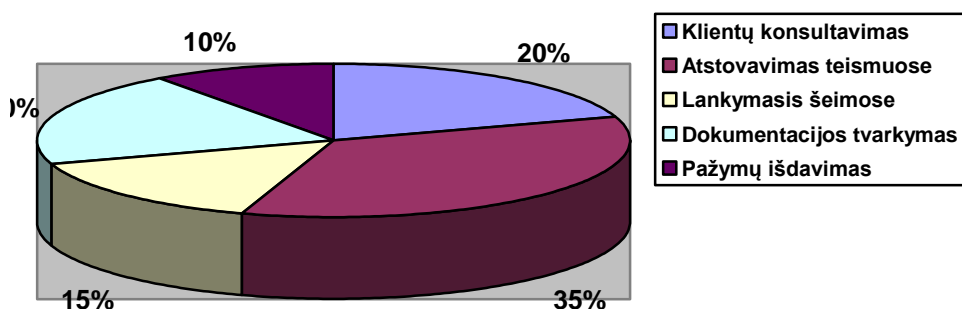
- numatyta galimybė pareikšti ieškinį ar pareiškimą;
- dalyvauti, kaip institucija duodanti išvadą byloj;
- dalyvauti, kaip tretysis asmuo;
- dalyvauti, kaip atsakovas.

2010 m. 331 kartą Skyriaus specialistai atstovavo vaiko teises civilinėse, baudžiamosiose, administracinėse bei įvaikinimo bylose. Paruošė ir pateikė apylinkės teismui 11 ieškinių dėl laikino ar neterminuoto tėvų valdžios apribojimo, 18 pareiškimų dėl globėjo (rūpintojo) atleidimo/ nušalinimo ir naujo globėjo/rūpintojo paskyrimo, nuolatinės globos steigimo, vaikų gyvenamosios vietos nustatymo, pateikė 94 pažymas dėl nekilnojamojo turto pardavimo, įkeitimo ar dovanojimo, 313 išvadų dėl išlaikymo priteisimo, ginčų dėl vaikų gyvenamosios vietos, bendravimo, santuokinio amžiaus sumažinimo, šeimos nekilnojamojo turto sandorių, įvaikinimo ir kt. Surašyta 40

administracinių teisės pažeidimo protokolų tėvams už tėvų valdžios nepanaudojimą ar panaudojimą ne vaiko interesams. Atstovautos vaikų teisės ir teisėti interesai 70 baudžiamųjų bylų.

Vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistai, siekdami užtikrinti pilnavertį, valstybės deleguotą vaiko teisių apsaugos funkcijos įgyvendinimą, aktyviai dalyvavo seminaruose – mokymuose, tarpžinybinio bendradarbiavimo ir praktinių įgūdžių tobulinimo srityje.

Vaiko teisių apsaugos tarnybos darbo krūvį sudaro apie 20% - klientų konsultavimas, 15%- lankymasis globėjų ir globotinių šeimose ir socialinės rizikos šeimose, įrašant ar išbraukiant šeimą iš apskaitos, vaikus išimant iš šeimos, 20% - ieškinių, pareiškimų rašymas, savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymų projektų rengimas ir kitos dokumentacijos tvarkymas, 35% - atstovavimas teismuose, 10% - pažymų išdavimas, susirašinėjimas su kitomis institucijomis, susijusiomis su vaikų teisių apsauga.

Pagrindinės Vaiko teisių apsaugos skyriaus darbo problemos:

1. Rajone nėra sukurtas pakankamas socialinių paslaugų vaikams ir šeimai tinklas. Socialinės rizikos šeimų vaikai dažniausiai paimami iš šeimos ir apgyvendinami globos namuose. Rajone nėra paramos šeimai ir vaikui centro(smurto ar prievartos aukai). Džiugu, kad vaikų užimtumui dienos centras Ginkūnuose gali priimti aplinkinių kaimų vaikus popamokinei veiklai.
2. Vaikams, vartojantiems psichiką veikiančias medžiagas, asmens priežiūros įstaigų reanimacijos ir toksikologijos skyriuose teikiama tik būtinoji (skubi) pagalba, yra ribotas ambulatorinio gydymo paslaugų prieinamumas. LR Vyriausybės 2005 m. gegužės 17 d. nutarimu Nr. 537 patvirtinta „Vaikų, vartojančių psichiką veikiančias medžiagas, medicininės, psichologinės, socialinės reabilitacijos paslaugų teikimo koncepcijoje“ ir kitais teisės aktais reglamentuotos paslaugos vaikams, vartojantiems psichiką veikiančias medžiagas, net visoj Šiaulių apskrityje yra menkai prieinamos.
3. Socialinės, psichologinės pagalbos efektyvinimui reikėtų psichologo etato.
4. Dideli vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistų darbo krūviai, neproporcingas funkcijų ir galimybių jas įgyvendinti santykis..

5. Tėvai, išvykdami dirbti ir/ar gyventi į užsienį, nesprendžia ir nesvarsto vaiko juridinio atstovavimo klausimo ir neinformuoja Skyriaus apie trečiųjų asmenų globaliai paliekamus vaikus.
6. Ne visos bendrojo lavinimo mokyklos informuoja Skyrių, apie vaikus, kurie yra palikti faktinei trečiųjų asmenų priežiūrai, apie galimą jų nepriežiūrą ir apie vaikus, kurie tėvams išvykus, gyvena vieni.
7. Visuomenėje trūksta valstybės, bendruomenės, nevyriausybinių organizacijų ir piliečių bendradarbiavimo siekiant apginti vaiko interesus. Rajono kaimų bendruomenės nenoriai įsijungia į Savivaldybės bendruomenės vaiko teisių apsaugos tarybos veiklą, nenoriai dalyvauja prevencinėje veikloje.
8. Žiniasklaida viešina vaiko ir jo šeimos subtilias gyvenimo detales, pateikia nuotraukas ir tapatybės duomenis, pažeisdama orumo apsaugos ir Vaiko teisių konvencijos reikalavimus šiuo aspektu.

Vedėja

Aldona Rusteikienė

Vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimo strateginiai prioritetai: Šiaulių rajono savivaldybės atvejis

Ekspertų apklausos protokolo pavyzdys

Visi vaikai gimsta turėdami tokias pat žmogaus teises ir laisves. Tačiau vaikams reikia papildomo suaugusiųjų, dėmesio ir apsaugos. Šiandien svarbiausia apsaugoti kiekvieno vaiko teisę į šeimą ir jo teisėtus interesus. 1989 metų Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija pripažino, kad vaikus reikia ne tik saugoti. Jie turi ir tam tikras teises. Vienas iš pagrindinių konvencijos principų - vaiko teisė dalyvauti pilnaverčiame gyvenime. Vaikai negali būti palikti vieni kovoti už savo teises.

Konvencija numato, kad suaugusieji turi glaudžiai bendradarbiauti su vaikais, siekdami padėti jiems įgyvendinti savo teises.

Tyrimo tikslas – suformuoti ir pagrįsti Vaiko teisių apsaugos sistemos Šiaulių rajone tobulinimo strategiją.

Prašome Jūsų skirti 30 - 45 min. laiko ir atsakyti į pateiktus klausimus. Tyrimas yra anoniminis, jo metu gauti duomenys bus naudojami tik apibendrinti. Jūsų nuomonė labai svarbi, todėl tikimės nuoširdžių ir atvirų atsakymų.

11. Kokios Jūsų manymu didžiausios vaiko teisių apsaugos sistemos kliūtys ir spręstinos problemos?

2. Kokiomis priemonėmis galėtų būti užtikrinamas nuolatinis, veiksmingas bei efektyvus vaiko teisių apsaugos funkcionavimas?

3. Kas savivaldybėje galėtų inicijuoti vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimą?

4. Kokias stipriausias vaiko teisių apsaugos Šiaulių rajone puses įvardytumėte?

5. Kokias vaiko teisių apsaugos Šiaulių rajone puses įvardytumėte kaip tobulintinas? Kodėl?

6. Ar Šiaulių rajone vaiko teisių apsaugos užtikrinimo srityje dirbančių darbuotojų pakanka, kad darbas vyktų efektyviai?

7. Kokius sprendimus valstybės mastu būtų tikslinga priimti vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinime?

8. Kokios vaiko teisių apsaugos sritys turėtų būti tobulinamos labiausiai ? Kodėl?

9. Kokie veiksniai ir priemonės padėtų sustiprinti vaiko teisių apsaugos sistemą?

10. Ar pritartumėte vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos centralizavimui? Kodėl?

Išvardinkite pozityvius ir negatyvius vaiko teisių apsaugos sistemos centralizavimo aspektus:

<i>Pozityvūs aspektai</i>	<i>Negatyvūs aspektai</i>

12. Kokias funkcijas centralizuojant vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą, Jūsų manymu, reikėtų išimti iš Bendrųjų VTAS* nuostatų ar juos papildyti?

7. Ar pritartumėte, kad būtų sudaryta regiono krašto ar apygardos vaiko teisių apsaugos „priežiūros“ grupė (tarnyba, įstaiga), o vaiko teisių apsaugos skyriai paliktų savivaldoje, remiantis 2010 m. Vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkymo koncepcijos projektu?

14. Kokios valstybės Vaiko teisių apsaugos sistemos modelis Jums atrodo tinkamiausias Lietuvai? Kodėl?

15. Ką Jūs dar norėtumėte pasakyti apie Vaiko teisių apsaugos sistemos reformą?

Atsakykite į keletą klausimų apie save:

(Tinkantį atsakymo variantą žymėti x)

15. Jūsų lytis:

moteris

vyras

16. Jūsų gyvenamoji vieta:

miestas

rajono centras

kaimas

17. Jūsų amžius:

18 – 30 m.

18. Kiek laiko dirbate socialinėje srityje:

1 – 5 metus

* Vaiko teisių apsaugos sistema

- 31 – 43 m.
- 44 – 56 m.
- 57 m. ir daugiau

- 6 - 11 metų
- 12 – 17 metų
- 18 ir daugiau metų

19. Jūsų pareigos
(*įrašykite*)

Dėkojame už Jūsų geranoriškumą, padedant atlikti tyrimą.

VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SISTEMOS TOBULINIMO GAIRĖS: ŠIAULIŲ RAJONO ATVEJIS

Virginija Petrylienė, Teodoras Tamošiūnas

Šiaulių universitetas

Ivadas

Darbo aktualumas ir problematika. Socialinė visuomenės ideologija atskiros grupės padėtį kitų socialinių grupių atžvilgiu išryškina per socialinės sąveikos rezultatus, atspindinčius tos grupės reikšmingumą visuomenėje ir visuomenės rūpestį, nukreiptą į grupę. Vaikai yra specifinė socialinė grupė, jos specifiškumas pasireiškia tiesiogine priklausomybe nuo suaugusiųjų bei visuomenės jai priskiriamu statusu. Todėl visuomenės ideologija, pasireiškianti konkrečiose vaikystės apsaugos srityse, atspindi bendrą visuomenės kultūrą ir parodo, ką reiškia vaikas visuomenei jos konkrečiomis gyvenimo sąlygomis. Siekdama būti moderni ir demokratiška, šiuolaikinė visuomenė pripažįsta būtinumą pastebėti ir suvokti vaiką jo socialinėje erdvėje, įvertinti pastarosios tinkamumą vaikui bei prognozuoti jo sąveikos su aplinka pasekmes. Tokiu būdu visuomenė realizuoja globos ir rūpinimosi kitu funkcijas.

Konkreiti šių funkcijų realizacija priklauso nuo daugelio visuomenę apibūdinančių kintamųjų: politinių, ekonominių, socialinių, teisinių. Viena iš minėtų funkcijų realizacijos formų yra vaiko teisių apsaugos sistema, kurios procesai ir turinys atskleidžia, kiek visuomenės ideologija turi jautrumo pozityviam vaikų grupės priėmimui. Vienas ryškiausių to pavyzdžių yra JT Vaiko teisių konvencija, pripažįstanti vaiko teisę sveikai vystytis ir dalyvauti visuomenės gyvenime. Ši konvencija Lietuvoje ratifikuota 1995 metais. Tai padarydama Lietuvos valstybė įsipareigojo nuo deklaracijų ir politinių pareiškimų pereiti prie vaikų padėties gerinimo strategijos. Vaiko teisių apsaugą aktualizuoja ir Europos Komisija, šiuo metu rengianti kokybiškai naują vaiko teisių apsaugos strategiją (ES vaiko teisių propagavimo ir apsaugos gairės, 2008). Tuo siekiama pabrėžti, kad vaikų teisės yra neatskiriama, būtina ir nedaloma visuotinių žmogaus teisių dalis ir kad visos Vaiko teisių konvencija pripažintos teisės yra vienodai svarbios, nors jų įgyvendinimo veiksmai gali varijuoti, atsižvelgiant į padėtį kiekvienoje šalyje.

Deja, visuomenė ne visada yra pasirengusi globoti ir ginti vaikus. Lietuvos statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis, 2009 metais gauti 1203 pranešimai apie smurtą prieš vaikus, 2175 vaikai neteko tėvų globos, nuo smurto nukentėję vaikai sudarė 6,9% visų nukentėjusių fizinių asmenų, 10 vaikų buvo nužudyta. Šie skaičiai rodo, kad Lietuvos visuomenės suaugusiųjų ir vaikų grupių sąveika nėra visiškai pozityvi, o vaikų teisių apsaugos sistema nėra pakankamai efektyvi. Todėl savalaikiška ir aktualu vėl ir vėl analizuoti sudėtingą visuomenės-vaiko sąveikos sistemą, kurią atspindi ir nacionalinė šeimos bei vaiko apsaugos politika, kurioje dalyvauja ir Vaiko teisių apsaugos tarnybos. Siekiant pagerinti šių tarnybų veiklą, prasminga remiantis jau esamais mokslinių ir metodinių žinių konstruktais modeliuoti lankstesnę, nestereotipišką, pažangią patirtimi paremtą strategiją, kuri įgalintų vaiką traktuoti ne tik kaip suaugusiųjų globos ir rūpesčio subjektą, bet ir kaip pilnaverčių socialinių santykių objektą. Tyrimo **mokslinę problemą** atspindi šie probleminiai klausimai: 1) Kokiomis kryptimis reikia tobulinti vaiko teisių apsaugos sistemą, siekiant, kad šią sistemą sudarančios valstybės institucijos kartu su kitomis organizacijomis teiktų efektyvią pagalbą vaikui? 2) Kokiais pozityvios patirties vaiko teisių apsaugos srityje veiksniais turėtų būti grindžiama vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimo strategija?

Vaiko teisių apsauga Lietuvoje sistemiškai menkai analizuota. Skirtingi autoriai mokslinį dėmesį skyrė paskiriems šios srities aspektams. Dromantienė ir Šalaševičiūtė (2006) nagrinėjo vaiko gerovės politiką ir vaiko teisių apsaugą Lietuvoje, atskleidžiant socialinių darbuotojų vaidmenį ir problemas, kylančias dirbant su vaikais. Vaiko teisių apsaugos reguliavimo administracinės teisės priemonėmis problematiką nagrinėjo Kietytė (2004). Jonynienė (2005) analizavo smurto prieš vaikus šeimoje ir vaiko socialinės adaptacijos sąsajų bei vaiko teisių įgyvendinimo Lietuvoje esminių aktualijų konceptą, o Sakalauskas, Ūselė (2007) nagrinėjo fizinių bausmių taikymo vaikams socialinės ir teisinės problematikos konceptą. Socialinius-educacinius vaikystės aspektus, kreipdama dėmesį į vaikystės fenomeno socialinį prasmingumą ir reikšmes analizavo Juodaitytė (2003). Tarp užsienio tyrėjų pažymėtini Cooper, Hetherington, Katz (2003), nagrinėję rizikos veiksnius formuojant vaikų apsaugos sistemos darbą, Waldfogel (1998), analizavęs vaikų teisių apsaugos perspektyvą.

Tyrimo tikslas - suformuoti ir pagrįsti Vaiko teisių apsaugos sistemos Šiaulių rajone tobulinimo gaires.

Tyrimo uždaviniai:

12. Išanalizuoti mokslinę ir metodinę literatūrą, pateikti teorinę vaiko teisių apsaugos sistemos charakteristiką.

13. Išnagrinėti Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus veiklą, išryškinant esmines problemas bei pozityvią patirtį sąlygojančius veiksnius.

14. Nustatyti Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos skyriaus veiklos tobulinimo gaires.

Tyrimo metodai:

8. Teoriniai: mokslinės literatūros ir teisinių dokumentų, reglamentuojančių vaikų teises ir jų apsaugą, studijavimas, analizė, lyginimas bei apibendrinimas.

9. Empiriniai: ekspertų metodas, kokybinio tyrimo metodas - pusiau stuktūruotas interviu, skirtas institucijų specialistams, suinteresuotiems vaiko teisių apsauga.

10. Statistiniai: statistinių tyrimo duomenų kiekybinė aprašomoji analizė.

Metodologiniu tyrimo pagrindu laikytos šios socialinių mokslų koncepcijos:

1. Filosofinės neofenomenalizmo nuostatos, pripažįstančios pažinimo visapusiškumo galimybę, kai reiškinys pažįstamas ir vertinamas ne tik iš išorės, bet ir iš vidaus.

2. Socialinio konstruktyvizmo teorija, akcentuojanti ekonominių, socialinių, politinių visuomenės ypatumų reikšmę individo vertinimams.

3. Analitinis vaikų kaip pažeidžiamumo rizikos grupių konceptas, teigiantis, kad dėl socializacijos įtakotų asmenybinių ir socialinių pokyčių bei socialinės aplinkos veiksnių atsiranda reali ar potenciali grėsmė šių socialinių grupių asmeniui tapti pažeidžiamu.

4. Vadybiniai konceptai, akcentuojantys racionalų išteklių panaudojimą veiklos efektyvumo ir kokybės didinimui.

Teorinis tyrimo reikšmingumas - darbe suformuluoti teoriniai teiginiai ir argumentai papildyti ir sukonkretinti konstatuotais Šiaulių rajono Vaiko teisių apsaugos skyriaus veiklos faktais. Empirinė informacija apibendrinta iki teiginių, atitinkančių teorinėje dalyje išdėstytą medžiagą.

Praktinis tyrimo reikšmingumas – renkant ir analizuojant informaciją buvo susipažinta su teisiniais aktais ir autoriais, rašančiais teoriniais ir praktiniais klausimais apie Vaiko teisių apsaugos sistemą. Gauti rezultatai yra nauji ir reikšmingi. Juos analizuojant paaiškėjo, kad labai svarbi kliūtis Vaiko teisių apsaugos sistemos strategijos tobulinimui palankių įstatymų nebuvimas, todėl būtina parengti ilgalaikę vaiko politikos strategiją.

Teoriniai vaiko teisių apsaugos sistemos aspektai

Vaiko teisių apsaugos sistemos valdymas

Lietuvoje kaip ir visame pasaulyje daug dėmesio skiriama darnios visuomenės plėtos idėjos, „gerovės valstybės“ vystymui, akcentuojama darnaus vystymosi svarba (Šneideraitytė, 2009). Anot Lazutkos (1999) Lietuvoje nuo nepriklausomybės pradžios orientuotasi į gerovės valstybių modelį, kuriame vaiko gerovės politika yra socialinės politikos ir apsaugos dalis. Jau per pirmąjį nepriklausomos Lietuvos dešimtmetį buvo padėti teisiniai vaiko gerovės pagrindai: restruktūrizuotos tam tikslui skirtos institucijos, priimti vaiko gerovę reglamentuojantys įstatymai, teisės aktai, dokumentai, sukurtos įvairaus lygio strategijos ir jų įgyvendinimo planai, į veiklą aktyviau įsitraukė NVO (Nevyriausybinių organizacijų), mokyklose ir kitose ugdymo įstaigose įsteigti socialinio darbuotojo ir pedagogo etatai (Kvieskienė, 2005).

Pasak Kilijonienės ir Simonavičienės, 2010 norint užtikrinti vaikų gerovę Lietuvoje siekiama gerinti viešųjų paslaugų kokybę ir prieinamumą: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūros paslaugų prieinamumą ir kokybę.

Vaiko gerovės valstybės politikos strategija, tai pirmasis visas mūsų valstybės gyvenimo sritis aprėpiantis dokumentas, kuris konkrečiomis priemonėmis apibrėžia valstybės politiką vaikų gerovės atžvilgiu iki 2012 metų. Strategija numato priemones, skirtas stiprinti šeimą, didinti tėvų atsakomybę už vaikų priežiūrą, mažinti globojamų vaikų skaičių. Taip pat planuojama sukurti tokias sąlygas, kuriomis vaikas nebūtų diskriminuojamas dėl savo tėvų socialinės kilmės, specialių poreikių ar religijos, kurti palankią teisinę, ekonominę ir institucinę aplinką, taip sudarant galimybes vaiko tėvams tinkamai pasirūpinti vaiku. Ypatingą dėmesį numatoma skirti kompleksinei pagalbai tėvams iki vaiko gimimo ir po jo, kol vaikas pradės lankyti mokyklą, įtraukiant vaiko ankstyvąjį ugdymą, dieninę priežiūrą, sveikatos priežiūrą ir paramą pačiai šeimai, ypač kaimo vietovėse gyvenančioms šeimoms.

Vaiko teisių apsaugos reglamentavimas norminiuose dokumentuose

Vaiko teisių apsauga yra sudėtinė visos žmogaus teisių sistemos dalis. Vaikų ir jaunimo teisės įtvirtintos tiek specialiai tam skirtais tarptautiniais ir nacionaliniais teisės aktais, tiek ir civiliniais, baudžiamaisiais, darbo, socialinės apsaugos ir kitais įstatymais. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija - pagrindinis tarptautinis vaiko teises reglamentuojantis dokumentas. Dabartinės Jungtinių Tautų Vaiko teisių

konvencijos ištakos siekia XX a. pradžią, tarptautinio „atšilimo“ laikotarpį, kai buvo išskelti žmogaus teisių klausimai: žmonių lygybės užtikrinimas, diskriminacijos šalinimas.

Pagrindines vaiko teises – gyventi, augti, būti sveikam, naudotis socialinėmis teisėmis –ir jų apsaugą įtvirtina svarbiausi tarptautiniai dokumentai: Jungtinių Tautų priimta vaiko teisių deklaracija (1959), Vaiko teisių konvencija (1989) ir Konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarpvalstybinio įvaikinimo atveju (1993). LR teisiniai dokumentai įtvirtinantys vaiko teisių apsaugą – LR Konstitucija (1992), Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996), LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas (2000), LR Civilinis (2000) ir kt.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 58 straipsnyje numatyta, kad vaiko teisių apsaugą Lietuvos Respublikoje užtikrina valstybė ir jos institucijos, vietos savivaldos institucijos įvairios visuomeninės organizacijos, kurių veikla susijusi su vaiko teisių apsauga.

Pagrindinės institucijos, vykdančios vaiko teisių apsaugos politikos priemones ir užtikrinančios vaiko teisių apsaugą yra savivaldybių administracijų struktūriniai padaliniai Vaiko teisių apsaugos skyriai. Šiuo metu Lietuvoje yra 60 vaiko teisių apsaugos skyrių, kuriuose dirba 310 darbuotojų.

Pagrindiniai vaiko teisių apsaugos skyrių veiklos tikslai ir uždaviniai išsamiai reglamentuoti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gruodžio 2 d. nutarimu Nr. 1593 patvirtintoje Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų redakcijoje.

Šiaulių rajono Vaiko teisių apsaugos skyriaus statistinių duomenų analizė

Šiaulių rajono vaiko teisių apsaugos Skyriaus (toliau-VTAS) paskirtis pagal kompetenciją įgyvendinti Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ir vaiko teisių apsaugą reglamentuojančių teisės aktų nuostatas, atstovauti vaiko teisėms ir teisėtiems interesams ir ginti juos teisės aktų nustatyta tvarka.

Skyriaus funkcijas, uždavinius numato Lietuvos Respublikos įstatymai, norminiai aktai (Jungtinių tautų organizacijos Vaiko teisių konvencija, Lietuvos Respublikos Vaiko teisių pagrindų įstatymas, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Vaiko gerovės valstybės politikos strategija), Bendrieji Vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatai bei Šiaulių rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus nuostatai.

Pagrindinės Skyriaus veiklos kryptys yra šios:

organizuoti pagal kompetenciją teisės aktų nustatyta tvarka likusių be tėvų globos vaikų teisių ir interesų apsaugą;

teikti metodinę paramą, konsultacijas, spręsti kitas vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos problemas;

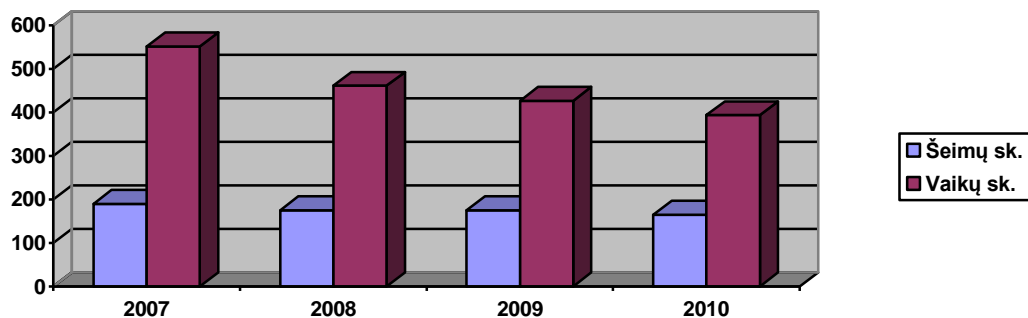
užtikrinti pagal kompetenciją įstatymų ir teisės aktų nustatyta tvarka visų savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugą;

Skyrius su vaiko interesais susijusius veiksmus ir sprendimus priima vadovaudamasis bendrosiomis vertybėmis, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos nuostatomis ir vaiko interesų prioritetiškumo principu – pirmiausia atsižvelgti į tai, kas geriausia vaikui.

Kai sprendžiamas kiekvienas su vaiku susijęs klausimas, skyrius privalo užtikrinti, kad vaikas, gebantis reikšti savo pažiūras, būtų išklaulytas tiesiogiai, o jeigu to padaryti neįmanoma, - per atstovą ir priimant sprendimą į jo norus būtų atsižvelgta, jeigu tai neprieštarauja paties vaiko interesams.

Šiaulių rajono teritorijoje gyvena mažiau nei 50 tūkstančių gyventojų iš jų apie 11 tūkstančių - vaikai. Vienam skyriaus darbuotojui tenka apie 2200 vaikų. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 28 d. įsakymu Nr. A1-212 patvirtintas Socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitos savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnyboje (skyriuje) tvarkos aprašas, kuriame nurodoma, kad socialinės rizikos šeima - šeima, kurioje vyrauja krizė dėl to, kad vienas ar keli šeimos nariai piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar (ir) yra priklausomi nuo azartinių lošimų arba (ir) dėl turimos negalios, skurdo, socialinių įgūdžių stokos negali ar nemoka prižiūrėti vaikų, arba (ir) naudoja psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, arba (ir) gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams.

2010 gruodžio 31 d. Skyriaus duomenimis rajone buvo 165 socialinės rizikos šeimos, auginančios 393 vaikus Socialinės rizikos šeimų skaičius 2010 m., lyginant su 2009 m., sumažėjo (2009 m. rajone buvo 175 socialinės rizikos šeimos, auginančios 426 vaikai).

1 pav. Šiaulių rajone esančios socialinės rizikos šeimos ir jose augantys vaikai

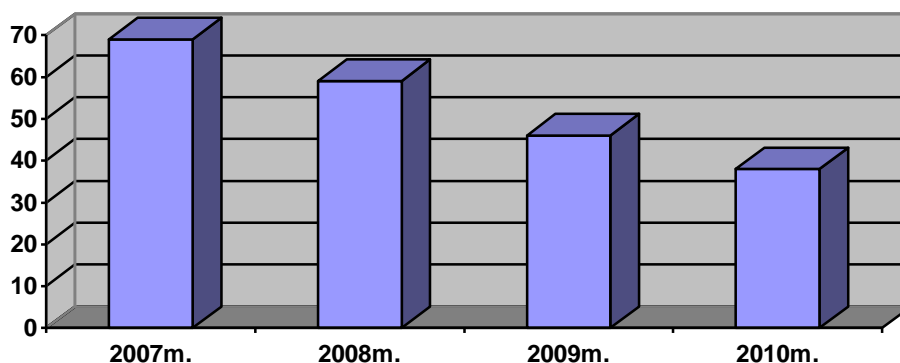
Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Šiaulių rajono Vaiko teisių apsaugos skyriaus statistiniais duomenimis

Per metus buvo įrašyta į socialinės rizikos šeimų apskaitą 27 šeimos, auginančios 64 vaikus. Išbraukta iš apskaitos 38 šeimos (2009 m.-30 šeimų) iš jų – 16 išnyko priežastys, dėl kurių šeima buvo įrašyta į apskaitą, 6 šeimos išvyko gyventi į kitą savivaldybę ir šeimos bylos buvo perduotos tos savivaldybės teisių apsaugos tarnybai, 14 - oje šeimų neliko nepilnamečių vaikų, 2 šeimose mirė abu tėvai arba vienas iš tėvų ir vaikams buvo nustatyta globa.

Nuo 2007 metų pradėjęs galioti naujasis Socialinių paslaugų įstatymas, įtvirtino tai, kad kiekvienos savivaldybės administracijoje turi veikti padalinys, planuojantis socialines paslaugas, administruojantis socialinių paslaugų organizavimą ir bendrųjų socialinių paslaugų bei socialinės priežiūros kokybės kontrolę. Mūsų savivaldybės administracijoje šios funkcijos buvo priskirtos Socialinės paramos skyriui. Tačiau teikiant socialinę paslaugą šeimai, ji buvo derinama ir su socialine pagalba vaikui, vaiko teisių apsauga, jo užimtumu, sveikatos priežiūra, švietimu ir ugdymu, socialinio būsto suteikimu bei specialiosios pagalbos priemonėmis. Nuo 2007 metų pradžios seniūnijose pradėjo dirbti socialiniai darbuotojai darbui su socialinės rizikos šeimomis ir vaikais. Vien piniginė parama socialinės rizikos šeimai nėra neveiksminga, su tokia šeima reikia dirbti intensyviu socialiniu darbu. Naujos socialinės problemos sparčiai plinta, daug socialiai pažeidžiamų, įvairių materialinių ir psichologinių problemų turinčių šeimų nesugeba prisitaikyti prie naujų gyvenimo sąlygų. Nepasitikėjimas savimi ir menka motyvacija lemia alkoholizmą, narkomaniją ar kitoki socialiai nepriimtina elgesį, plačiai paplitusią vaikų nepriežiūrą, apleistumą ir smurtą prieš vaikus. Šeimos neužtikrina pagrindinių savo vaikų teisių. Siekiant mažinti tokių šeimų ir jų vaikų socialinę atskirtį labai svarbus socialinio darbuotojo seniūnijoje darbas. Skyriaus ir seniūnijų socialinių darbuotojų tikslas buvo suteikti tinkamas socialines paslaugas šeimai, kad ji gebėtų, išmoktų tinkamai pasirūpinti savo vaikais, jų auklėjimu ir priežiūra. Skyrius taikė įvairias prevencines priemones šioms šeimoms. Seniūnijų socialinių darbuotojų teikimu, Skyriaus sprendimu buvo siūloma savivaldybės Socialinės paramos skyriui, kad nesitvarkančių, girtaujančių šeimų gaunamos pašalpos, suderinus su šeima, būtų išmokamos seniūno (ar jo įgalioto asmens) dalimis pinigais ar talonais maistui. Skyrius kartu su Socialinės paramos skyriumi kaip prevencinę priemonę siūlė socialinės rizikos šeimų tėvams nemokamą gydymą nuo priklausomybės alkoholiui. Per metus šia paslauga pasinaudojo 5 rajono gyventojai, 2009 m. – 13 socialinės rizikos asmenų, auginančių vaikus, iš jų net 9 moterys. Skyriaus specialistai seniūnijų socialiniams darbuotojams teikė metodinę pagalbą, dirbant su socialinės rizikos šeimomis ir vaikais.

Pateikta 192 įsakymų projektai rajono savivaldybės administracijos direktoriui dėl likusiems be tėvų globos vaikams laikinosios globos ir gyvenamosios vietos nustatymo ar vaikų gražinimo į šeimą, dėl šeimos įrašymo į socialinės rizikos šeimų apskaitą ar išbraukimo iš apskaitos, 7 savivaldybės tarybos sprendimų projektai dėl šeimynų likvidavimo, Kuršėnų vaikų globos namų nuostatų, struktūros, etatų, socialinės globos kainos priėmimo į Kuršėnų vaikų globos namus tvarkos patvirtinimo.

Per 2010 – uosius metus dėl įvairių priežasčių 38 vaikai neteko tėvų globos, lyginant su trim praėjusiais metais – tėvų globos netekusių vaikų skaičius gerokai mažėja. 2009 m.- 46, 2008 m. – 59, 2007 m.- 69 vaikai.

2 pav. Šiaulių rajono vaikai, dėl įvairių priežasčių netekę tėvų globos

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Šiaulių rajono Vaiko teisių apsaugos skyriaus statistiniais duomenimis

Pagrindinė priežastis, dėl kurios vaikai neteko tėvų globos tai, kad tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų nesirūpino, nesidomėjo vaiku, jo neprižiūrėjo, naudojo fizinį ar psichologinį smurtą, vai arba turimas vienintelis iš tėvų laikinai negalėjo rūpintis (21 vaikas), 11 vaikų tėvai arba vienintelis iš turimų laikinai negali rūpintis dėl abiejų ar vieno iš jų ligos, suėmimo, bausmės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių, 6 vaiku abu tėvai arba vienintelis iš turimų mirė.

1 lentelė

Šiaulių rajono vaikų tėvų globos netekimo pagrindai

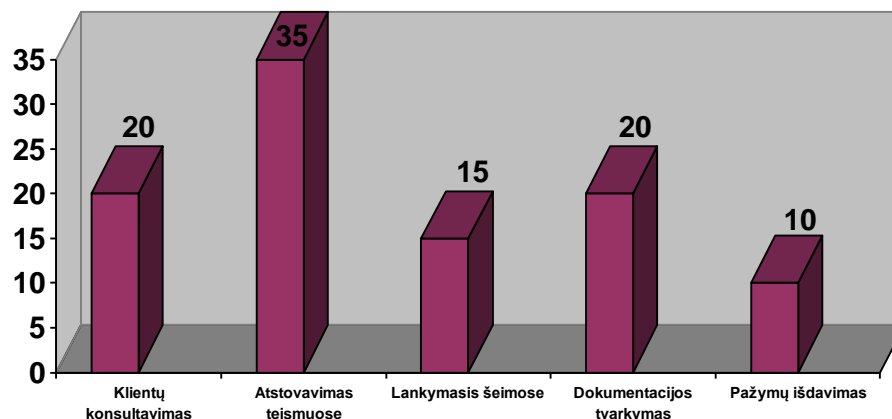
Tėvų globos netekimo pagrindai	Iš viso per laikotarpį	iš jų :					iš jų :	
		0-3 m.	4-6 m.	7-9 m.	10-14 m.	15-17 m.	Berniukai	Mergaitės
1. Abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų yra miręs	6		-	1	2	3	5	1
2. Tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų laikinai negali juo rūpintis dėl abiejų tėvų ar vieno iš jų ligos, suėmimo, bausmės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių	11	6	1	-	2	2	8	3
3. Tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nesirūpina, nesidomi vaiku, jo neprižiūri, netinkamai auklėja, naudoja fizinį ar psichinį smurtą.	21	8	1	4	5	3	14	7
Iš viso	38	14	2	5	9	8	27	11

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Šiaulių rajono Vaiko teisių apsaugos skyriaus statistiniais duomenimis

Institucinė globa buvo nustatyta 15 vaikų, iš jų: savivaldybės laikinosios globos grupėse apgyvendinti buvo 9 vaikai, 5 vaikai - kūdikių namuose, 1 vaikas buvo apgyvendintas valstybiniuose vaikų globos namuose.

Viena iš vaikui, netekusiame tėvų globos, galimybių pajusti šeimos aplinką - nustatyti vaikui globą (rūpybą) šeimoje ar šeimynoje. Per 2010 metus 15-oje šeimų buvo apgyvendinta 20 vaikų. Globa šeimynoje sukuria vaikui gyvenimo sąlygas panašesnes į namų aplinką ir tokių sąlygų negalėtų sukurti nė vieni vaikų globos namai. Patirtis rodo kaip stipriai vaikus, jų vystymąsi paveikia globos institucijos - tai sumažina intelekto koeficientą, tokie vaikai turi daugiau emocinių problemų (Kaufmann, 2006). Ilgą laiką šeimynų veikla nebuvo pakankamai reglamentuota, tik 2010 metais buvo patvirtintas Lietuvos Respublikos šeimynų įstatymas. 2010 metais Šiaulių rajone buvo naujai įregistruotos trys šeimynos, kuriose globojami 26 tėvų globos netekę vaikai.

Vaiko teisių apsaugos (VTA) tarnybos darbo krūvį sudaro apie 20% - klientų konsultavimas, 15% - lankymasis globėjų ir globotinių šeimose ir socialinės rizikos šeimose, įrašant ar išbraukiant šeimą iš apskaitos, vaikus išimant iš šeimos, 20% - ieškinių, pareiškimų rašymas, savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymų projektų rengimas ir kitos dokumentacijos tvarkymas, 35% - atstovavimas teismuose, 10% - pažymų išdavimas, susirašinėjimas su kitomis institucijomis, susijusiomis su vaikų teisių apsauga.

3 pav. Šiaulių rajono Vaiko teisių apsaugos tarnybos darbuotojų darbo krūvio pasiskirstymas
Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Šiaulių rajono Vaiko teisių apsaugos skyriaus statistiniais duomenimis

Vaiko teisių apsaugos sistemos centralizavimas

Šiuo metu, atsižvelgiant į vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos funkcionavimo problemas, sąlygotas nepakankamo šios sistemos administravimo ir koordinavimo, yra siūloma pertvarkyti esamą institucijų sistemą ją centralizuojant. Tikimasi, kad tokiu būdu bus užtikrintas efektyvesnis vaiko teisių apsaugos, kaip vienos iš valstybės funkcijų, vykdymas. Planuojama šiuo metu savivaldybėms priklausančias vaiko teisių tarnybas/skyrius centralizuoti - jos turėtų tapti Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos (toliau-VTAĮT) prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (SADM) dalimi.

Priimant sprendimą dėl Valstybės VTAĮT įsteigimo buvo siekiama, kad ši institucija taptų centrine vaiko teisių apsaugos institucija, kuri spręsdama vaiko ir šeimos problemas ne tik įgyvendintų vaiko gerovės stebėseną, analizuotų ir koordinuotų įvairių institucijų veiksmus vaiko teisių apsaugos srityje, teiktų metodinę pagalbą specialistams, bet ir turėtų realius veikimo svertus.

VTAS reforma planuota jau prieš keletą metų. Buvo parengti reformos projektai 2003, 2004 ir 2005 metais. 2005–ųjų metų įstatymo projektu buvo siūloma sukurti iš esmės naują VTA institucijų sistemą - VTA įstaigą (centrinę instituciją) ir Vaiko teisių apsaugos įstaigos teritorinius skyrius (centrinės institucijos teritorinius padalinius). Siūlymu įtvirtinti nurodytą VTA institucijų sistemą nebuvo siekiama išelminuoti savivaldybių dalyvavimą VTA srityje, kaip tai planuojama 2010 m. paruoštame projekte dėl VTAS centralizavimo. Tačiau praktika rodo, kad pastangos užtikrinti tinkamą esamos sistemos funkcionavimą laukiamų rezultatų nedavė.

2010 m. parengtame projekte dėl VTA institucijų sistemos pertvarkymo numatoma, kad kiekvienoje savivaldybėje būtų įsteigiami šios Tarnybos teritoriniai skyriai, pavaldūs ir atskaitingi tarnybai, kurių pagrindinis tikslas - užtikrinti tinkamą vaiko teisių apsaugą, ginti ir atstovauti vaiko teises ir teisėtus interesus. Įgaliojimai, sprendžiant vaiko teisių apsaugos problemas, liktų suteikti ne tik specialioms vaiko teisių apsaugos institucijoms, tačiau ir atitinkamoms ministerijoms: Socialinės apsaugos ir darbo, Švietimo ir mokslo, Sveikatos apsaugos, Teisingumo ir Vidaus reikalų (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 6 d. nutarimas Nr. 194), o vaiko teisių apsaugos valdymo sritis liktų socialinės apsaugos ir darbo ministro kompetencijoje (Europos komisija, 2010).

Valstybės VTA tarnybos funkcijos turėtų apimti vaiko teisių apsaugą tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmenimis (kiek priskirta tarptautiniais dokumentais), atsižvelgiant į funkcijas formuojami struktūriniai padaliniai ir steigiamos pareigybės.

Valstybės vaiko teisių tarnybos skyrių uždaviniai, funkcijos, teisės ir pareigos turėtų būti reglamentuotos bendrais (vieningais) nuostatais, turėtų būti nustatyta šių skyrių personalo sudėtis (pareigybės, kvalifikaciniai reikalavimai ir kt.). Konceptijoje taip pat galėtų būti išspręstas teritorinių skyrių darbo laiko klausimas (vaiko atstovavimas pasibaigus nustatytam darbo laikui), darbuotojų skaičiaus nustatymo kriterijai ir darbo laiko sąnaudų normatyvai (neapsiribojant vaikų skaičiumi tenkančiu vienam darbuotojui) ir kt.

Valstybės VTA tarnybos skyrių funkcijos iš esmės yra nurodytos šiuo metu galiojančiuose teisės aktuose: Civiliniame, Civilinio proceso, Baudžiamajame, Baudžiamojo proceso kodeksuose, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme, Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme ir kt.

Manytina, kad VTA tarnybos skyriai galėtų atlikti ir mediatorių funkcijas civilinėse ir baudžiamosiose bylose susijusiose su vaikais.

Daugelyje valstybių šeimos mediacija plačiai paplitusi. Tai sąlygoja dvi pagrindinės priežastys: pirma, manoma, kad mediacija padeda sumažinti teismų darbo krūvį; antra - ji yra vienas iš tinkamiausių būdų spręsti šeimos ginčus šalims, kurios ateityje turėtų bendrauti, o kai šeimoje yra vaikų, tai yra neišvengiama.

Šeimos mediacija – pagalba besiginčijantiems dėl vaikų tėvams. Atsižvelgiant į užsienio šalių patirtį, Lietuvoje numatoma sukurti institucinę šeimos ginčų sprendimo mediacijos sistemą, kurios pagrindinis tikslas - padėti šeimoms spręsti konfliktus dar iki teismo. Patirtis rodo, kad taikus ginčo sprendimas pagerina šeimos narių bendravimą, sumažina konfliktų skaičių, finansines išlaidas, pasiūlo abiem šalims priimtina sprendimą bei sudaro galimybes išlaikyti tolimesnius tėvų ir vaikų ryšius (LR Įvaikinimas, 2011).

Ekspertų nuostatų apie Vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimą analizė

Apibendrinus keturių VTAS septynių darbuotojų, šio tyrimo ekspertų nuostatas apie VTAS tobulinimą ir spręstinas problemas, galima išskirti, jog ypač aktualios visų VTAS sudarančių institucijų funkcijų įgyvendinimo, veiklos darnos, koordinavimo, tarpinstitucinio bendradarbiavimo, administravimo, metodinio vadovavimo trūkumo problemos bei institucijų, kurioms vaiko teisių apsauga yra papildoma funkcija, formalus požiūris į vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą. Ekspertų teigimu pagrindinės priežastys, sąlygojančios VTA problemas savivaldybės lygmenyje: nepakankamas specialistų skaičius, dideli specialistų darbo krūviai, metodinio vadovavimo trūkumas, skirtinga tų pačių klausimų sprendimo praktika savivaldybėse, neproporcingas funkcijų ir galimybių jas įgyvendinti santykis, mažėjantis finansavimas, nepakankama paslaugų pasiūla vaikui ir jo šeimai.

Ekspertų teigimu LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas numato, kad vaiko teisių apsaugą Lietuvos Respublikoje užtikrina valstybė ir jos institucijos, vietos savivaldos institucijos ir visuomeninės organizacijos, kurių veikla susijusi su vaiko teisių apsauga. Tačiau Švietimo ir mokslo, Sveikatos apsaugos, Vidaus reikalų, Teisingumo ministerijų nuostatuose pasigendama išsamesnių jų įgaliojimų VTA srityje bei dalyvavimo formuojant ir įgyvendinant VTA politiką, t.y. visuomenėje trūksta valstybės, bendruomenės, nevyriausybinių organizacijų ir piliečių bendradarbiavimo siekiant apginti vaiko interesus. Žiniasklaida viešina vaiko ir jo šeimos subtilias gyvenimo detales, pateikia nuotraukas ir tapatybės duomenis, pažeisdama orumo apsaugos ir Vaiko teisių konvencijos reikalavimus šiuo aspektu.

Ekspertų išskiriamos pagrindinės kliūtys, trukdančios efektyviai funkcionuoti VTAS yra tai, kad ši sistema yra vis dar besikurianti, ji nėra prioritetinga valstybės sritis. Sistemai didelę įtaką daro politinė bei ekonominė situacija šalyje.

Ekspertai pripažįsta, kad turi būti vykdomas daug aktyvesnis prevencinis darbas, siekiama, kad visuomenė labiau suprastų, jog VTA sistema yra labai svarbi visuomenės pagalbiniškė.

Siekiant efektyvios VTAIT ekspertų teigimu, pirmiausia turėtų būti palankus vyriausybės požiūris, visos sistemos turėtų vadovautis vaiko gerovės politika. Reikalinga sutvarkyta teisinė bazė, aiškiai apibrėžti ministerijų bei kitų valstybės institucijų, susijusių su vaiko teisių apsauga, uždaviniai, funkcijos, vieta savivaldos institucijų sistemoje, patvirtintos konkrečios atsakomybės ribos. Ekspertai pabrėžia, jog siekiant, kad visos tarnybos reaguotų operatyviai, reikalingas glaudus, o ne formalus institucijų bendradarbiavimas. Tokie ryšiai svarbūs su seniūnijomis, ugdymo įstaigomis, policijos komisariatais, sveikatos priežiūros įstaigomis, paslaugų centrais, vietos bendruomenių atstovais. Įgyvendinant Vaiko gerovės valstybės politikos strategijos įgyvendinimo priemonių 2005-2012 metams planą reikia siekti pagerinti valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų veiklos koordinavimą, pertvarkant pačią vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą.

Ekspertų teigimu turėtų atsirasti galimybės suteikti laikiną prieglobstį patiriančioms smurtą motinoms ir jų vaikams. Reikalinga stipri kompleksinė pagalba nukentėjusiems bei smurtavusiems vaikams (įstatymų pataisos, intensyvi psichologo pagalba, komandų darbas kritinių situacijų metu). Ypač svarbu stiprinti VTAS pačiose savivaldybėse, didinti specialistų skaičių, kelti bei tobulinti jų kvalifikaciją, įsteigti vaikų bei šeimos psichologų etatus, kurie galėtų profesionaliai padėti spręsti iškilusias problemas, vesti specialistų supervizijas, dalyvauti nepilnamečių teisminėse apklausose. Atstovavimui vaiko teisėms ir teisėtiems interesams teismuose bei teisėsaugos institucijose tikslinga skyriuose steigti daugiau teisininkų etatų.

Siekiant savivaldybėse inicijuoti VTAS tobulinimą ekspertų nuomone tuo privalo pasirūpinti ne tik VTAS, atliekantys valstybės deleguotų funkcijų įgyvendinimą savivaldybės lygmeniu, tačiau ir kiti savivaldybės administracijos skyriai, kaip Švietimo ir sporto skyrius, Socialinės paramos skyrius, Pedagoginė ir psichologinė tarnyba, kurie yra atsakingi už VTA savivaldybės teritorijoje. Savivaldybėse turėtų būti paskirta komisija ar kiti atsakingi asmenys, kurie spręstų pačios sistemos pokyčius, nes jei nebus valdžios institucijų iniciatyvos, darbuotojai dirbantys toje srityje to padaryti tikrai neįstengs.

Kaip stipriausias VTA Šiaulių rajone puses ekspertai įvardija Savivaldybės administracijos teigiamą požiūrį bei pagalbą sprendžiant iškilusias problemas. Pastebimas VTAS specialistų aukštas kvalifikacijos ir kompetencijos lygis, didelė darbo patirtis, maža darbuotojų kaita, susiformavusi specialistų komanda bei įdirbis. Susiformavę tvirti bendradarbiavimo ryšiai su kitomis savivaldybės teritorijoje esančiomis

institucijomis VTA klausimais, teikiant reikalingą informaciją ir kitokią pagalbą. Šiaulių rajone efektyviai veikia Vaiko gerovės komisija, kuriai atstovauja kompetentingų specialistų komanda.

Dėl 2010 metais pradėto rengti VTA institucijų sistemos centralizavimo ekspertų nuomonės išsiskyrė. Dalis ekspertų iš dalies pritarė centralizavimui, tačiau tik tuomet, kai būtų paruošta įstatyminė bazė, pakeisti šiuo metu galiojantys teisės aktai: Civilinis kodeksas, Civilinio proceso kodeksas, Baudžiamasis ir Baudžiamojo proceso kodeksas, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas ir kt. Jų teigimu, centralizavus sistemą, būtų apibrėžta ministerijų bei kitų valstybės institucijų, susijusių su vaiko teisių apsauga uždaviniai, funkcijos, vieta valstybės institucijų sistemoje, tobulėtų vaiko teisių apsaugos institucijų valdymas ir veiklos organizavimas. Manoma, kad išsiplėstų Valstybės VTAĮ funkcijos, atsirastų galimybė priimti savarankiškus sprendimus, būtų keičiama vaiko teisių apsaugos institucijų struktūra, pavaldumas.

Nemaža dalis ekspertų kategoriškai nepritaria sistemos centralizavimui. Pagrindinėmis nepritarimo priežastimis jie įvardija:

1. Vaiko teisių apsaugos skyriuose dirba valstybės tarnautojai, kurių darbo laikas bei atlyginimų koeficientai suderinti su LR valstybės tarnybos įstatymu bei kitais teisės aktais, reglamentuojančiais valstybės tarnybą. Reorganizuojant dabartinę VTA sistemą būtų pažeistos tarnautojų teisės į jiems priklausančias socialines garantijas (darbo stažas, įvairios priemonės bei priedai prie atlyginimų, kasmetinių atostogų trukmė ir kt.).

2. VTAS, vykdydami įstatyme numatytas funkcijas, turi būti arčiau žmonių, bendrauti bei bendradarbiauti su savo Savivaldybės administracijos padaliniais, nes tikslų įgyvendinimas neįmanomas be tiesioginio bendravimo bei bendradarbiavimo su kitais Skyriais bei padaliniais.

3. VTAS priežiūros aparatas būtų nutolęs nuo vietos savivaldos, neliktų jokios atskaitomybės vietoje, sunku būtų įgyvendinti įstatyme numatytas funkcijas, užtikrinant vaiko teisių apsaugą savivaldybės ribose.

4. Visiškai nepritariama LR Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos plėtimui, nes tai reikalautų papildomų lėšų, o darbo kokybę nepagerėtų, nes ši institucija tik kontroliuotų teritorinių VTAS veiklą ir negalėtų užtikrinti kvalifikuotos pagalbos vaikui ir šeimai vietoje. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad minėta institucija pati ne kartą kreipėsi į Skyrių dėl patarimų ar kitokios pagalbos.

5. Centralizuojant VTA sistemą reikėtų keisti LR CK, LR vietos savivaldos įstatymą ir kt., o tai yra rimtas procesas, kuris gali užtrukti, todėl naujai centralizuotai VTA sistemai, kurį laiką tektų dirbti neteisėtai (be teisinio pagrindimo).

6. Kiltų problemų dėl patalpų nuomos ar įsigijimo, nes šiuo metu visi VTAS turi jiems skirtas patalpas, už kurias nereikia mokėti papildomų lėšų.

7. Atskiriant paslaugų teikimo funkciją nuo atstovavimo vaiko teisėms ir teisėtiems interesams funkcijos kiltų daug problemų, nes tam, kad nustatyti vaikui nuolatinę globą ar tėvams apriboti valdžią vaikų atžvilgiu, Centrinės VTA sistemos atstovai dėl dokumentų bei kitos medžiagos, būtinos rengiant pareiškimą bei ieškinį, turėtų kreiptis į Savivaldybėje esantį specialistą, kuris būtų jai pavaldus. Tai trukdytų efektyviam vaiko interesų atstovavimui, nes procesas dėl susirašinėjimo ir kitų dalykų gerokai užtruktų.

Išvados

1. Mokslinėje literatūroje teigiama, jog Vaiko teisių apsaugos sistema suvokiama kaip organizacija, kurioje glaudžiai susiję penki kintamieji: aplinka, vertybės, struktūra, žmonių santykiai, strategija ir metodinė literatūra, kurią apibendrinus galima teigti, kad Lietuvoje yra sukurta pakankama teisinė bazė, reglamentuojanti vaikų teisių apsaugą. Tačiau egzistuojantys teisės aktai nėra tinkamai įgyvendinami, nespėjama tinkamai reaguoti į nuolat vaikui kylančias grėsmes. Tačiau pažymėtina, jog priimti įstatymai yra nuolatos papildomi įvairių sričių (socialinės apsaugos, švietimo, vidaus reikalų) ministrų įsakymais, kitais poįstatyminiais aktais. Todėl dėl didelės norminių aktų gausos ir jų pakeitimų dažnai nukenčia tarnybų, įgyvendinančių vaiko teisių apsaugą, veiklos efektyvumas.

2. Išnagrinėjus Šiaulių rajono VTAS veiklą galima teigti, kad rajone nėra sukurtas pakankamas socialinių paslaugų vaikams ir šeimai tinklas. Visuomenėje trūksta valstybės, bendruomenės, nevyriausybinų organizacijų ir piliečių bendradarbiavimo siekiant apginti vaiko interesus. Kaimų bendruomenės nenoriai įsijungia į Savivaldybės bendruomenės vaiko teisių apsaugos tarybos veiklą, nenoriai dalyvauja prevencinėje veikloje. Žiniasklaida viešina vaiko ir jo šeimos subtilias gyvenimo detales, pažeisdama orumo apsaugos ir Vaiko teisių konvencijos reikalavimus šiuo aspektu. Kokybiškam ir savalaikiam paslaugų atlikimui trukdo dideli Vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistų darbo krūviai, neproporcingas funkcijų ir galimybių jas įgyvendinti santykis.

Kaip pozityvios vaiko teisių apsaugos Šiaulių rajone pusės išskiriamos Savivaldybės administracijos teigiamas požiūris bei pagalba sprendžiant iškilusias problemas, specialistų aukštas kvalifikacijos ir kompetencijos lygis, didelė darbo patirtis, maža darbuotojų kaita, susiformavusi specialistų komanda bei įdirbis.

3. Siekiant efektyvios vaiko teisių apsaugos, pirmiausia turėtų būti palankus vyriausybės požiūris, visos sistemos turėtų vadovautis vaiko gerovės politika. Reikalinga sutvarkyta teisinė bazė, aiškiai apibrėžti ministerijų bei kitų valstybės institucijų, susijusių su vaiko teisių apsauga, uždaviniai, funkcijos, vieta savivaldos institucijų sistemoje, patvirtintos konkrečios atsakomybės ribos. Įgyvendinant Vaiko gerovės valstybės politikos strategijos įgyvendinimo priemonių 2005-2012 metams planą reikia siekti pagerinti valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų veiklos koordinavimą, pertvarkant pačią vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą. Reikalinga VTAS reforma, tačiau ji turi vykti neskubotai, kad būtų galima jai pasirengti.

RIGHTS OF THE CHILD PROTECTION SYSTEM FOR IMPROVING THE GUIDELINES: ŠIAULIAI MORTGAGE DISTRICTS

V. Petrylienė
Summary

The article analyzes the rights of the child protection system and the various authors' focus on individual aspects of the matter of the welfare state model. Reviews the legislation of fundamental rights of the child of the Republic of Lithuania. By means of the statistics is disclosed the situation of the child protection system in Šiauliai region. The article describes the preparation of the centralization of child protection system. In the study were interviewed seven specialists, whose are interested in safeguarding of child's rights. The survey results are new and significant. These analysis showed that a significant barrier to the child protection system development strategy is the absence of legislation, so it is necessary to prepare long child policy strategy.

Key words: Childrens rights, Rights of the Child Protection System, families at risk, family mediation, child care / welfare, system of centralization and decentralization.

Literatūra:

13. Cooper, A., Hetherington, R., Katz, I. (2003). [The risk factor: Making the child protection system work for children](http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=iOyfe69S4ZIC&oi=fnd&pg=PT3&dq=professionals+working+together+to+safeguard+children&ots=mNc4lhi-mG&sig=WsrIapX4IUZcl2KiejFXS11Ipxk#v=onepage&q=professionals%20working%20together%20to%20safeguard%20children&f=false). Prieiga per internetą: <http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=iOyfe69S4ZIC&oi=fnd&pg=PT3&dq=professionals+working+together+to+safeguard+children&ots=mNc4lhi-mG&sig=WsrIapX4IUZcl2KiejFXS11Ipxk#v=onepage&q=professionals%20working%20together%20to%20safeguard%20children&f=false>
14. Dromantienė, L., Šalaševičiūtė, R. (2006). Vaiko teisių apsauga Lietuvoje: socialinių darbuotojų vaidmuo. Mokslo darbai, 5 (1), p. 79 – 88.
15. Europos konvencija dėl vaiko teisių įgyvendinimo (1996). Strasbūras. Prieiga per internetą: http://www.etib.lt/site_files/dokumentai%20lietuviskai/ETS%20160.doc
16. [EUR-Lex - 52008DC0055 – LT](http://www.eur-lex.europa.eu). Tarybos patvirtintas ES gaires dėl vaiko teisių propagavimo ir apsaugos. Prieiga per internetą: <http://www.eur-lex.europa.eu> > ...
17. [Europos komisija. \(2010\). 2020 m. Europa. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. Komisijos Komunikatas. Briuselis.](http://www.komisija.europa.eu)
18. Jonynienė, V. Ž. (2005). Vaiko teisių įgyvendinimo Lietuvoje aktualijos. Acta paedagogica vilnensia. Nr. 15, p. 129 – 141.
19. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. (1989). // Valstybės žinios. 1995, Nr. 60-1501. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19848&p_query=&p_tr2
20. Juodaitytė, A. (2003). Socializacija ir ugdymas vaikystėje. Vilnius. Petro ofsetas
21. Kaufmann, F. (2006). X. et. al. Family Life and Family Policies in Europe. Volume 2. Problems and Issues in Comparative Perspective. Oxford University Press.
22. Kietytė, L. (2004) Vaiko teisių apsaugos reguliavimo administracinės teisės priemonėmis problematika. Prieiga per internetą: <http://www.teise.org/admin/docs/upload/2004%203%20Laura.doc>
23. Kilijonienė, A., Simanavičienė, Ž. (2010). *Regionų plėtros teorijų taikymas: Lietuvos atvejis*. Ekonomika ir vadyba 15 ISSN 1822-6515. Prieiga per internetą: <http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/15/1822-6515-2010-093.pdf>
24. Kviešienė, G. (2005) New Challenges of Civic Education in Pre-Service training Program for Teachers and Children Welfare Professionals. *Global and European Tendencies in Social and Education Policy*. Social Education: Volume 10, Vilnius Pedagogical University, , p. 52–78. ISSN 1392-9569. Prieiga per internetą: <http://projects.5ci.lt/socpedagogika/index.asp?DL=L&TopicID=187>
25. Lazutka, R. (1999). *Vaikų globos kaštai Lietuvoje*. Vilnius: Socialinių ir Ekonominių tyrimų institutas
26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Vaiko gerovės valstybės politikos strategijos įgyvendinimo 2005–2012 metų plano“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 25 – 802
27. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // Valstybės žinios (1996) Nr. 33-807. Prieiga per internetą: http://www.etib.lt/site_files/aktualijos%20ir%20naujienos%20puzzle.doc .
28. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89 – 2741.

29. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkos koncepcijos patvirtinimo“ projektas- koncepcija. Nutarimo projektas. (2010). XIP-2814.
30. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios, (2000) Nr. 74-2262. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107687
31. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Vaiko gerovės valstybės politikos strategijos įgyvendinimo 2005–2012 metų plano // Valstybės žinios, 2005, Nr. 25 - 802
32. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33 – 1014.
33. *LR Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.* (2011). Prieiga per internetą: <http://www.ivaikinimas.lt>
34. Melnikas, B., Smaliukienė, R. (2007). Strateginis valdymas. Mokomoji knyga. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
35. Šneideraitytė, G., Andriukaitienė, R. (2009). *Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos taikymai regionų plėtrai.* Konspektas.
36. Ūselė, L. (2007). *Socialinės brandos sampratos ir turinio problema sprendžiant jaunų pilnamečių (18–20 metų) baudžiamosios atsakomybės klausimą*
37. Waldfogel, J. (1998). *The future of child protection: how to break the cycle of abuse and neglect.* Prieiga per internetą: http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=emKhWd49GJ8C&oi=fnd&pg=PA1&dq=%22child+protection%22&ots=C_r_17Ee1w&sig=KxXGwlpZFUvxur94KvDi5TIF3Jo#v=onepage&q=&f=false